

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK DÜŞÜNCESİ-MİMARLIK
ETKİLEŞİMİNE ALTERNATİF BİR BAKIŞ:
“YER”İN ÇEVRE BİLİNCİNE ETKİSİ**

Y. Mimar Ayşen CİRAVOĞLU

**F.B.E. Mimarlık Anabilim Dalında Bina Araştırma ve Planlama Programında
Hazırlanan**

DOKTORA TEZİ

Tez Savunma Tarihi : 9 Şubat 2006
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Harun BATIRBAYGİL (YTÜ)
İkinci Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mark JARZOMBЕК (MIT)
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Zekiye ABALI (YTÜ)
: Prof. Dr. Nur ESİN (İTÜ)
: Doç. Dr. Deniz ERİNSEL ÖNDER (YTÜ)
: Doç. Dr. Deniz İNCEDAYI (MSGSÜ)

İSTANBUL, 2006

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
ÇİZELGE LİSTESİ.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Kullanılan Yöntem.....	3
1.3 Kullanılan Terminoloji.....	4
2. MİMARLIKTA ÇEVRECİ YAKLAŞIMLAR.....	6
2.1 Çevreci Yaklaşımların Tarihsel Bağlamı ve Kavramların Değişimi.....	6
2.2 Karşıtlıklar Üzerinden Bir Okuma.....	16
2.2.1 İnsan-Doğa İkilemi.....	16
2.2.2 Doğa-Teknoloji İkilemi.....	17
2.2.3 Kent-Kır İkilemi.....	19
2.3 Değerlendirme.....	20
3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK DÜŞÜNCESİ-MİMARLIK ETKİLEŞİMİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ.....	21
3.1 Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Eleştirisi.....	21
3.2 Sürdürülebilirlik: Bir Uzlaşma Platformu.....	23
3.3 Mimarlıkta Toplumsal Sorumluluk ve Meşruiyet Arayışı.....	27
3.4 Sürdürülebilir Mimarlığın İkilemleri.....	31
3.5 Sürdürülebilirlik Düşüncesinde Mimarlığın Yeri.....	33
3.6 Değerlendirme.....	38
4. ÇEVRECİLİKTE MİMARLIĞIN YERİNE İLİŞKİN ALTERNATİFLER: MEKANIN KULLANICI BİLİNÇ DEĞİŞİKLİĞİNE ETKİSİ	39
4.1 Küreselleşme, Tüketim Toplumu ve Muhalif Yaklaşımlar.....	39
4.2 Toplumsal Koşullar ve Çevre.....	43
4.3 Çevresel ve Toplumsal Sürdürülebilirlik.....	45
4.4 Çevresel Sürdürülebilirlik İçin Bilinç Değişikliğinin Önemi.....	47
4.5. Çevre Bilincine Etki Eden Unsurlar.....	50
4.5.1 Kent Mekanının Çevre Bilincine Katkısı.....	53
4.5.1.1 Toplumsal Kimliğin Önemi.....	53
4.5.1.2 Yer Üzerine.....	55
4.5.1.3 Mahalle Üzerine.....	56
4.5.1.3.1 Türkiye’de Mahallenin Tarihçesi.....	57
4.5.1.3.2 Mahallenin Toplumsal ve Yönetimsel Önemi.....	59
4.6 Değerlendirme: Çevre Bilincinde Mekanın Yeri Üzerine Kurulan Model...	61

5.	MEKANSAL ÖRÜNTÜSÜYLE “YER”İN ÇEVRE BİLİNCİNE ETKİSİNİN İSTANBUL BOĞAZIÇI ÖRNEĞİNDE ARAŞTIRILMASI...	64
5.1	Alan Çalışmasının Amacı, Kapsamı ve Kullanılan Yöntem.....	64
5.1.1	Alan Çalışmasının Yöntemi “Mekan Dizimi (Space Syntax)” Üzerine.....	67
5.1.2	Örneklemin Seçimi.....	70
5.1.2.1	Arnavutköy, Kuzguncuk ve Kandilli’nin Sosyo-Demografik Yapısı	76
5.2	Arnavutköy Yerleşiminin ve Semt Girişiminin Kısa Tarihçesi.....	81
5.2.1	Arnavutköy Yerleşimi.....	81
5.2.2	Arnavutköy Semt Girişimi.....	84
5.3	Kuzguncuk Yerleşiminin ve Semt Hareketinin Kısa Tarihçesi.....	87
5.3.1	Kuzguncuk Yerleşimi.....	87
5.3.2	Kuzguncuk Semt Hareketi.....	89
5.4	Kandilli Yerleşiminin Kısa Tarihçesi.....	93
5.5.	Mekan Dizimi’yle Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk’un İncelenmesi.....	93
5.5.1	Arnavutköy’ün Mekan Dizimi Yöntemiyle İncelenmesi.....	94
5.5.2	Kandilli’nin Mekan Dizimi Yöntemiyle İncelenmesi.....	97
5.5.3	Kuzguncuk’un Mekan Dizimi Yöntemiyle İncelenmesi.....	103
5.6	Bulgular.....	107
6.	SONUÇLAR VE TARTIŞMA.....	110
6.1	Öneriler.....	119
	KAYNAKLAR.....	122
	EKLER.....	128
Ek 1	Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk’un Mekan Dizimi Analizinin Ayrıntılı Değerleri.....	128
Ek 2	Vaniköy Yerleşiminin Mekan Dizimi Yöntemiyle İncelenmesi.....	151
	ÖZGEÇMİŞ.....	167

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1 Kuramlar, politikalar ve uygulamalar arakesitinde çevreci yaklaşımlar...	15
Şekil 3.1 Çevreciliğin reklam aracı olarak kullanılması.....	24
Şekil 3.2 Çevreciliğin reklam aracı olarak kullanılması.....	25
Şekil 3.3 Çevreciliğin reklam aracı olarak kullanılması.....	25
Şekil 3.4 Mimarlıkta sürdürülebilir tasarım ve kirliliğin önlenmesinin kavramsal çerçevesi.....	35
Şekil 4.1 Lebbeus Woods'un Havana için önerisi.....	41
Şekil 4.2 Coop Himmenb(l)au'nun Havana için önerisi.....	41
Şekil 4.3 Anarchitektur dergisinin kapakları.....	42
Şekil 4.4 Sürdürülebilirlik söylemi, genel yaklaşımlar.....	49
Şekil 4.5 Çevre bilincini etkileyen sosyo demografik unsurlar.....	51
Şekil 4.6 Çevre bilincini etkileyen diğer unsurlar.....	51
Şekil 4.7 CIS Araştırma Ağı, genel model.....	54
Şekil 4.8 Çevre bilincinde mekanın yeri üzerine kurulan model.....	63
Şekil 5.1 Olası köprü güzergahları üzerine spekülasyonlar.....	74
Şekil 5.2 Olası köprü güzergahları üzerine 1977 tarihli bir harita.....	75
Şekil 5.3 Olası köprü güzergahının bilgisayar ortamında görselleştirilmesi.....	75
Şekil 5.4 Arnavutköy Semt Girişimi logosu.....	86
Şekil 5.5 Kuzguncuk Bostan Hareketi, gazete kupürü.....	91
Şekil 5.6 Arnavutköy yerleşiminin 1/10000 ölçekli haritasında doluluk boşluk analizi.....	94
Şekil 5.7 Arnavutköy yerleşiminin aksiyel haritası.....	95
Şekil 5.8 Arnavutköy yerleşiminin makro düzeyde analizi.....	95
Şekil 5.9 Arnavutköy yerleşiminin mikro düzeyde analizi.....	96
Şekil 5.10 Arnavutköy yerleşiminin global ve yerel bütünleşme değerlerinin korelasyonu.....	97
Şekil 5.11 Kandilli yerleşiminin 1/10000 ölçekli haritasında doluluk boşluk analizi.....	98
Şekil 5.12 Kandilli yerleşiminin aksiyel haritası.....	99
Şekil 5.13 Kandilli yerleşiminin makro düzeyde analizi.....	100
Şekil 5.14 Kandilli yerleşiminin mikro düzeyde analizi.....	101
Şekil 5.15 Kandilli yerleşiminin global ve yerel bütünleşme değerlerinin korelasyonu.....	102
Şekil 5.16 Kuzguncuk yerleşiminin 1/10000 ölçekli haritasında doluluk boşluk analizi.....	103
Şekil 5.17 Kuzguncuk yerleşiminin aksiyel haritası.....	104
Şekil 5.18 Kuzguncuk yerleşiminin makro düzeyde analizi.....	105
Şekil 5.19 Kuzguncuk yerleşiminin mikro düzeyde analizi.....	106
Şekil 5.20 Kuzguncuk yerleşiminin global ve yerel bütünleşme değerlerinin korelasyonu.....	106
Şekil 6.1 Çevre bilinci üzerine kurulan genel model.....	121
Şekil Ek 1.1 Arnavutköy yerleşiminin makro düzeyde analizi ve aksiyel doğruların numaraları.....	128
Şekil Ek 1.2 Kuzguncuk yerleşiminin makro düzeyde analizi ve aksiyel doğruların numaraları.....	128
Şekil Ek 1.3 Kandilli yerleşiminin makro analizi ve aksiyel doğruların numaraları....	129
Şekil Ek 1.4 Arnavutköy yerleşiminin bağlayıcılık haritası.....	146
Şekil Ek 1.5 Arnavutköy yerleşiminin kontrol haritası.....	146
Şekil Ek 1.6 Kandilli yerleşiminin bağlayıcılık haritası.....	147

Şekil Ek 1.7	Kandilli yerleşiminin kontrol haritası.....	148
Şekil Ek 1.8	Kuzguncuk yerleşiminin bağlayıcılık haritası.....	149
Şekil Ek 1.9	Kuzguncuk yerleşiminin kontrol haritası.....	150
Şekil Ek 2.1	Vaniköy yerleşiminin 1/10000 ölçekli haritasında doluluk boşluk analizi.....	151
Şekil Ek 2.2	Vaniköy yerleşiminin aksiyel haritası.....	152
Şekil Ek 2.3	Vaniköy yerleşiminin makro düzeyde analizi.....	153
Şekil Ek 2.4	Vaniköy yerleşiminin mikro düzeyde analizi.....	154
Şekil Ek 2.5	Vaniköy yerleşiminin global ve yerel bütünleşme değerlerinin korelasyonu.....	155
Şekil Ek 2.6	Vaniköy yerleşiminin bağlayıcılık haritası.....	156
Şekil Ek 2.7	Vaniköy yerleşiminin kontrol haritası.....	157
Şekil Ek 2.8	Vaniköy yerleşiminin makro analizi ve aksiyel doğruların numaraları...	158

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2.1 Çevreci yaklaşımların tarihsel ve kavramsal gelişimi.....	6
Çizelge 2.2 Önemli çevreci politikaların tarihsel gelişimi.....	7
Çizelge 2.3 Çevreci literatür ve ilişkili olduğu kavramların tarihsel bağlamı.....	12
Çizelge 3.1 Pasif ve Düşük Enerji Mimarlığı Konferansı'na katılan doktora öğrencilerinin çalışma alanları.....	30
Çizelge 3.2 Pasif ve Düşük Enerji Mimarlığı Konferansı'na katılan doktora öğrencilerinin araştırma kapsamaları.....	30
Çizelge 3.3 Sürdürülebilirliğin kaynakları.....	34
Çizelge 5.1 Türkiye'de mahalle ölçeğindeki kentsel aktivist eylemlerin sıralanması..	72
Çizelge 5.2 Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk mahallelerinin cinsiyete bağlı demografik yapısı.....	76
Çizelge 5.3 Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk mahallelerinin yaş grubuna bağlı demografik yapısı.....	77
Çizelge 5.4 Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk mahallelerinin doğum yerine bağlı demografik yapısı.....	77
Çizelge 5.5 Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk mahallelerinin istihdam durumuna bağlı demografik yapısı.....	77
Çizelge 5.6 Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk mahallelerinin okuma-yazma durumuna bağlı demografik yapısı.....	78
Çizelge 5.7 Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk mahallelerinin eğitim durumuna bağlı demografik yapısı.....	79
Çizelge 5.8 Kandilli, Kuzguncuk ve Arnavutköy mahallelerinin konut kira değerleri	80
Çizelge 5.9 Kandilli, Kuzguncuk ve Arnavutköy mahallelerinin konut satış değerleri.....	80
Çizelge 5.10 Kandilli, Kuzguncuk ve Arnavutköy mahallelerinin işyeri kira değerleri	80
Çizelge 5.11 Kandilli, Kuzguncuk ve Arnavutköy mahallelerinin işyeri satış değerleri.....	80
Çizelge 5.12 Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk'ta bütünleşme değerleri regresyon analizi.....	108
Çizelge Ek 1.1 Arnavutköy yerleşiminin aksiyel doğrularının ayrıntılı değerleri.....	130
Çizelge Ek 1.2 Kandilli yerleşiminin aksiyel doğrularının ayrıntılı değerleri.....	134
Çizelge Ek 1.3 Kuzguncuk yerleşiminin aksiyel doğrularının ayrıntılı değerleri.....	142
Çizelge Ek 2.1 Vaniköy yerleşiminin aksiyel doğrularının ayrıntılı değerleri.....	159

ÖNSÖZ

Bu çalışma bana, doktora sürecinin, güçlükler ve keşiflerle örülü oldukça ilginç deneyimler kazandıran verimli bir dönem olduğunu gösterdi. Kuşkusuz ülkemizde araştırmacı olmak belirli kısıtlılıkları en başından kabullenmeyi gerektiriyor. Ancak bu sınırlar, bizleri daha fazla çaba göstermeye, ufkumuzu genişletmeye ve üretkenliğe yöneltiyor. Üstelik sürecin önemli bir parçası olan düşünsel çaba, bu coğrafyadan bakıldığında mevcut “bilgi”nin farklı yorumlarını da önümüze seriyor. Doktora sürecinin en özgün yanını da, bu kendini gerçekleştirme süreci oluşturuyor.

Çalışmayı adım adım geliştirdiğim beş yıl boyunca öncelikle düşüncelerinden yararlandığım yazarlara teşekkür etmek istiyorum. Kanımca her çalışma, alandaki bir boşluğu, bir diğerine eklenilerek doldurabildiği sürece anlamlı olabilir. Bu nedenle burada sunulan araştırmanın kuramsal altyapısını hazırlamama yardımcı olan benden önceki araştırmacılara çok şey borçlu olduğumu belirtmem gerekiyor. Ayrıca bu zorlu süreci canlı tutan, öğretici kılan pek çok öğretim üyesi ve arkadaşımın somut desteğini gördüğümü söylemeliyim.

Henüz lisans üçüncü sınıf öğrencisiyken “üniversite” ve “öğretim üyesi” kavrayışlarımı değiştiren, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimari Tasarım Kuram ve Yöntemleri Bilim Dalı’nda araştırma görevlisi olarak göreve başlama sürecinde bana destek veren, gerek doktora çalışmasında, gerekse de asistanı olduğum on yıl boyunca yaptığımız tartışmalarda sınırların dışında olmanın enerjisini yaşadığımız Prof. Dr. Harun Batırbaygil’e;

Çalışmanın gelişiminde beni hep bilimsel düşüncenin olanaklarına yönlendiren ve tezin değerlendirmesini her seferinde büyük bir sabır ve titizlikle yapan Prof. Dr. Zekiye Abalı’ya;

Yapıcı eleştirileriyle her zaman desteğini esirgemeyen ve kendime olan güvenimi pekiştiren Prof. Dr. Nur Esin’e;

Büyük bir özveriyle çalışmayı değerlendirip önerilerde bulunan Massachusetts Institute of Technology, Mimarlık ve Sanat Tarihi, Kuramı, Eleştirisi Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Mark Jarzambek’e;

Tezin alan çalışmasının Mekan Dizimi programıyla değerlendirilmesinde görüşlerinden yararlandığım ve her aşamada desteğini hissettiğim Doç. Dr. Deniz Erinsel Önder’e;

Olumlu bakışıyla güçlüklerden her zaman bir çıkış yolu bulmamı sağlayan Doç. Dr. Deniz İncedayı’ya;

Alan çalışması üzerine bana önemli kaynaklar sağlayan ve araştırmaya açılımlar getiren Doç. Dr. Günhan Danışman ve Özden Danışman’a;

Sürekli yaptığımız tartışmalarla tezin gelişmesini sağlayan Dr. Selim Ökem’e;

Görüşleriyle çalışmamı zenginleştiren ve tez çalışması boyunca beni destekleyen Prof. Dr. Bülent Tarım, Doç. Dr. Bülent Tanju, Dr. Zühre Sözeri, Pelin Tan, Tolga Öz ve Öner Ciravoğlu’na;

Ve son olarak ancak aynı derecede önemle tüm akademik yaşamım boyunca beni pek çok fedakarlık yaparak destekleyen anneme;

teşekkür ediyorum.

Ocak 2006

Ayşen Ciravoğlu

ÖZET

Bugün çevre sorunlarına, ana akımın mimarlık mesleğine sunduğu öneriler çerçevesinden değil, eleştirel değerlendirmeler içeren ve alternatifleri arayan bir gözle bakılmasının gereği öne çıkmaktadır. Bunun nedeni tezin ikinci bölümünde yer alan çevreci kavramların tarihsel gelişimi ve dönüşümünden açıkça izlenebilmektedir. Çevre tartışmalarının bugün ulaştığı aşamada sıklıkla kullanılan terminoloji, kalkınmaya referansla tanımlanan ve konunun sadece çevresel değil toplumsal ve ekonomik boyutunu da içine alan sürdürülebilirlik kavramıdır. Ancak bu noktada tezin üçüncü bölümünde yer verilen eleştirel değerlendirmeye gereksinim olmaktadır. Buna göre, sürdürülebilirlik kavramının yepyeni bir parametre olarak tüm mevcut uygulamaları alt üst edebileceği yaklaşımı dayanaksızdır. Dahası temelde tüketim toplumlarının eleştirisini taşıması beklenen kavramın kendisi bugün tüketim nesnesi haline gelmiştir.

Bu çerçeveden bakıldığında sürdürülebilirlik düşüncesinde mimarlığın yeri üzerine alternatif yaklaşımların gereği açıkça göze çarpmaktadır. Çünkü çevre konularında “gerçek anlamda” bir değişim yapılmak isteniyorsa bu ancak toplumların sürdürülemez tüketim alışkanlıklarının dönüşümüne bağlıdır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ayrıntılarıyla tartışılan bu tutum yapıların ve kentlerin kullanıcıları olan insanı da içine alan geniş bir perspektifi zorunlu kılmaktadır. Bir başka deyişle yapıların, kentlerin çevreci nitelikler kazanması önemli ölçüde kullanıcıların bunları benimsemesiyle ilintilidir. Bu kapsamda “yer”in, yapıli çevrenin özelliklerinin kullanıcıların çevre bincine etkisi bugün önemli bir araştırma alanını oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın öne sürdüğü ana sav, kullanıcıların çevrelerine karşı duyarlılık göstermesinde, diğer etkenlerin yanında mimarlığın da rolünün olduğu düşüncesidir. Tezin beşinci bölümünde ayrıntılarının izlenebileceği bu yaklaşım, çevre bilinci üzerine kurulan modelin sınanmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu kapsamda İstanbul Boğaziçi’nde, çevre bilincinin kamuya yansıdığı düzeyde gözlenebilir olduğu Arnavutköy ve Kuzguncuk örnekleriyle, gözlenemediği Kandilli yerleşmesi üzerinden bu bilincin “yer”le ilişkisi aranmıştır. Mekanın toplumsal içeriğini ortaya koyan analiz yöntemi, “Mekan Dizimi” kullanılarak yapılan değerlendirmelere göre kent mekanı, toplumsal kimlik kuramları aracılığıyla olduğu gibi yapıların oluşturduğu mekansal örüntüyle de çevre bilincini yaratma potansiyeline sahiptir. Altıncı bölümde alan çalışmasının bulgularıyla birlikte tüm sonuçlar özetlenmekte ve ileride yapılabilecek araştırmalara yön verilmektedir.

Anahtar kelimeler: Sürdürülebilirlik, mimarlık, eleştiri, çevre bilinci, yer, kentsel örüntü, Mekan Dizimi.

ABSTRACT

Instead of looking through impositions of the mainstream towards the discipline of architecture, today, it is essential to approach environmental problems in an alternative way including critical evaluations. In the second chapter of the study where development and transformation of environmental concepts in architecture and design is outlined, it is observed that the transition in concepts disguises social and political shifts. Therefore it is not surprising that sustainability, the frequently used terminology today in environmental discussions, covering environmental, social and economic aspects, is defined in reference to development. However, here, a critical evaluation is seen to be necessary. According to the third chapter of the thesis, the thought that the concept of sustainability shall reverse all of the current practices suggesting a brand new paradigm is out of basis. On the contrary, Western construction sustainable development represents a compromise for groups and sectors having totally opposing interests, therefore it carries more hypocrisy than environmental devotion. Moreover, today, the concept which is expected to carry a criticism of the spending society faces one of the most important merits: rapid consumption.

Looking through this framework it is found to be essential to develop alternative approaches on architecture's place in the studies for nature, ecology, environment and sustainability. Because it is obvious that equipping architecture with environmental technology does not contribute too much to the saving of the world. On the other hand naturalistic solutions in buildings to protect environment does not radically differ from the practices of the earlier centuries. Besides today architecture can not be fully understood without the forces of capitalism, spending society and globalization and therefore environmental problems seem to require a more generalist approach. It is observed that the "real" differences in environmental matters, mostly depends on transitions in societies' unsustainable habits. This idea, discussed in detail in the fourth chapter of the research, requires a broad perspective covering humans (the user of the building, city and its structure) and social conditions. It is obvious that environmental features of the buildings and cities mostly depend on people's choices and their adoption. In this context on environmental awareness of residents, the effects of place, the milieu that the buildings create, constitutes an important research area.

The main hypothesis of this study is that, besides other influences, place with its urban/spatial pattern has a role in environmental awareness. This approach which can be followed in the fifth chapter of the thesis, results with the testing of the model founded related to environmental consciousness. In this context three Bosphorus settlements in Istanbul, Turkey are examined and compared, and the relationship between spatial pattern and environmental awareness is searched. The effective NGO activity in two of the selected settlements caused by a potential environmental devastation concerning the neighborhood, formed the reason of the selection of this particular case study. The third settlement, although it was exposed to the same environmental damage, and no opposing activities were determined, formed the control sample. In the investigation made, using Space Syntax as a method to evaluate social logic of space, findings of the case study reveals the similarities of the spatial pattern in two of the settlements that form a neighborhood character and therefore carry the medium to establish a NGO activity which might be called as an environmental protective behavior. The differences in the third analyzed settlement which carry the same socio demographic and natural factors but in which environmental act was not seen, reveals the importance of the urban pattern. As a conclusion, place with its pattern together with social identification methods is found to hold the potential to raise environmental awareness.

Keywords: Sustainability, architecture, criticism, environmental awareness, place, urban pattern, Space Syntax.

1. GİRİŞ

Bir araştırmanın sadece bir diğerine neden olduğunu, kitabın kitaba gönderme yaptığını, aramanın her zaman bulmak, bulmanın ise haberdar olmak anlamına gelmediğini ve bu yüzden kusursuzluğun peşine düşmenin Arcadia'nın ilk sakinlerinin yaptığı gibi güneşi takip etmek olduğunu gördüm. Güneşin dinlenmekteymiş gibi gözüktüğü tepeye ulaştıklarında o, onlardan hâlâ aynı uzaklıktaydı (Adler, 1975; s.8).

Adler (1975) *Ecological Fantasies* (Ekolojik Düşlemler) başlıklı kitabında çevre kirliliği konusundaki araştırmasının sınırlarından söz ederken Samuel Johnson'ın sözlüğünün önsözünden yukarıdaki satırları alıntılamaaktadır. Adler de çevre kirliliğinin tüm yönlerini kapsamanın güneşi takip etmek gibi sonu olmayan bir görev olacağını düşünmüştür. Konu üzerine yazılmış 600'den fazla kitap olduğunu belirten yazar, bu kaynaklara rapor, makale, konuşma, toplantı, tartışma ve programları da ekleyince çalışmanın, içinden çıkılmaz bir hale gelebileceğini vurgulamaktadır. Bu nedenle, Johnson'ın yaptığı gibi, dünya bir sona yaklaşmadan, titiz okuyucuyu canlı tutacak yeterli malzeme içerdiğine inandığı çalışmasını bitirebilmek için ona sınırlar koyar. Böylelikle okumalarını *Science*, *The New York Times* ve yaklaşık sekiz ayrı uzmanlaşmış çevre dergisiyle sınırlandırır. Ancak konuyla ilgili yayınların çeşitliliği nedeniyle, temel varsayımlarını değiştirmeyecek yeni malzemeye, kitabın tüm bölümlerinin kolaylıkla yeniden yazılabileceğini eklemektedir.

Bugün Adler'in kitabını yayımladığı 1975 yılından bu yana, yazarın sözünü ettiği literatür oldukça çeşitlenmiş ve genişlemiştir. 2003 yılı verilerine göre sadece Amerika Kongre Kitaplığı'nda sürdürülebilir kalkınma üzerine yazılmış 4.410 kitap bulunmaktadır (Brand, 2003). Bu nedenle çevre konularında derinleşmek isteyen araştırmacının kolaylıkla içinde kaybolabileceği bu birikiminin sınırlarını saptamak ve konunun hangi boyutlarının ele alınabileceğini aramak çalışmanın ilerleyebilmesinin ilk adımı olacaktır.

Bilindiği gibi bina yapımı ülke ekonomilerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Binalar ise tasarım ve yapımdan, geliştirilme ve yenileme aşamalarına kadar büyük miktarlarda malzeme, doğal kaynak ve enerji kullanırlar. İnşaat için seçilen ürünler sadece kaynakları ve enerjiyi tüketmez aynı zamanda hava ve su kirliliği de oluşturur. Mimarlığın bir eylem olarak önemli ölçüde çevre etkisi yaratmakta olmasına karşın mesleğinin çevreyle ilişkisinin sorgulanması yakın geçmişte insana bağımlı olarak gerçekleştirilmiş ve bu da konunun görsel, fizyolojik ve psikolojik etkilerle sınırlı kalmasına neden olmuştur. Oysa bugün enerji ve doğal kaynakların tükenmekte olduğu gerçeği, fosil yakıtlarının fazlaca kullanımının açığa çıkardığı

karbondioksit oranı ve buna bağımlı olarak gezegenimizin yaşadığı iklimsel değişimler, toplumları her sektörde üretim ve tüketim biçimlerini tekrar gözden geçirmeye yöneltmiştir. Doğal olarak bu değerlendirmeden mimarlık da payını almıştır.

Bu bağlamda 70’li yıllardan bugüne mesleğin çevreyle kurduğu ilişkiler irdelendiğinde başta çevrenin sosyo-politik bir hareket olarak araştırıldığını görmekteyiz. Daha sonra “yeşil” kavramıyla birlikte endüstrinin yeşilleşmesi konusu sorgulanmış, eko-tasarım ise gezegenin ekolojisine ve yaşayan türlere dost toplumlar, mekanlar, sistemler, malzemeler, ürünler ve projelerin tasarlanması olarak yorumlanmıştır. Son olarak sürdürülebilirlik kavramı Brundtland Raporu’yla “gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetlerini tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayan gelişim” olarak tanımlanmış ve böylelikle ilk kez gelecek vizyonu ön plana koyulmuştur. Bu da zaman boyutunun yanında etik ve sosyal sorumluluk düşüncelerini tekrar gündeme getirmiştir. Bu nedenle bugün sürdürülebilirlik kavramı eko-tasarımdan daha geniş ve uzun dönemli bir vizyona karşılık olarak kullanılmaktadır. Günümüzde sürdürülebilirlik kavramı, tasarımdan bina yapımına kadar mimarlığın ilintili olduğu hemen hemen her sektörün gündeminde yer almaktadır. Ancak hem literatürün kaotik yapısı hem de konunun çok disiplinli boyutu mimari perspektif açısından dikkatli bir incelemeyi gerektirmektedir.

Bugün çevreci tasarım yaklaşımlarıyla ilgili elimizdeki kaynakların çokluğu, 1980’lerde çevre konularına kamusal ve mesleki alanda gösterilen ilginin ani ve hızlı artışının bir karşılığıdır ve bunlar temel çerçeveyi oluşturmaktadır. 1990’lara gelindiğinde, daha dikkatlice düşünülmüş, eleştirel yaklaşan, tasarım ve çevrenin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki karmaşıklığının da farkında olan ikinci bir nesil araştırmanın varlığından söz edilebilir (Madge, 1993). Bugün ise, çevreci tasarım pratiği ve eleştirisinin, anlam ve metodolojinin daha incelikli analiziyle ilgilenen üçüncü dalgasının ortaya çıktığı söylenebilir. Örneğin 70’lerde vurgulanmaya başlanan çevre kavramı ve kavrama yönelen ilgi, çevrenin ve doğal kaynakların tahrip edilmekte olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktaydı. Ancak zaman içinde bu tahribatın sorumlularının daha çok endüstrileşmiş ülkeler ve tüketim toplumları olduğu ortaya çıkmıştır. Günümüzdeyse, dünya nüfusunun %20’sinin dünya kaynaklarının %80’ini tükettiği (Madge, 1997) ve dünya nüfusun tümünün Kuzey Amerikalılar gibi yaşaması için üç dünyaya daha ihtiyacımız olduğu (Simpson, 1997) gerçeği ülkeleri yakın geçmişte çevresel etkilerin azaltılabilmesi için uluslararası anlaşmalar yapmaya itmiştir. Bu anlamda Rio ve Johannesburg zirveleri ülkeler arası çevre politikalarının oluşturulmasını sağlamıştır. Ancak yapılan tartışmalarda tüm ulusların aynı görüşte olduğunu söylemek olası gözükmemektedir. Örneğin, sera gazlarının azaltılması konusunda uluslararası anlaşmalara imza atmamakta

direnen Amerika, tüketim biçimlerini ve miktarını değiştirmek yerine gelişmekte olan ülkelerden kota satın almayı planlamaktadır (Davey, 2001). Bu da yeni bir sömürgecilik biçimini oluşturmaktadır. Öte yandan iklim değişikliği kimi ülkelerde kuraklık nedeniyle milli gelirin azalmasını da beraberinde getirmektedir. Bu bilgiler, çevre ile ilişkili konuların siyasal, toplumsal ve ekonomik bağlamını ortaya koymaktadır.

1.1 Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Kullanılan Yöntem

Yukarıda çizilen perspektiften yaklaşıldığında bugün çevre sorunlarına, ana akımın mimarlık mesleğine sunduğu öneriler çerçevesinden değil, eleştirel değerlendirmeler içeren ve alternatifleri arayan bir gözle bakılmasının gereği öne çıkmaktadır. Bunun nedeni bir üst başlıkta aktarılanların yanında tezin ikinci bölümünde yer alan çevreci kavramların tarihsel gelişimi ve dönüşümünden de açıkça izlenebilmektedir. Çevre tartışmalarının bugün ulaştığı aşamada sıklıkla kullanılan terminoloji, kalkınmaya referansla tanımlanan ve konunun sadece çevresel değil toplumsal ve ekonomik boyutunu da içine alan sürdürülebilirlik kavramıdır. Ancak bu noktada tezin üçüncü bölümünde yer verilen eleştirel değerlendirmeye gereksinim olmaktadır. Buna göre, sürdürülebilirlik kavramının yepyeni bir parametre olarak tüm mevcut uygulamaları alt üst edebileceği yaklaşımı dayanaksızdır. Dahası temelde tüketim toplumlarının eleştirisini taşıması beklenen kavramın kendisi bugün tüketim nesnesi haline gelmiştir.

Bu çerçeveden bakıldığında sürdürülebilirlik düşüncesinde mimarlığın yeri üzerine alternatif yaklaşımların gereği açıkça göze çarpmaktadır. Çünkü çevre konularında “gerçek anlamda” bir değişim yapılmak isteniyorsa bu ancak toplumların sürdürülemez tüketim alışkanlıklarının dönüşümüne bağlıdır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ayrıntılarıyla tartışılan bu tutum yapıların ve kentlerin kullanıcıları olan insanı da içine alan geniş bir perspektifi zorunlu kılmaktadır. Günümüzde sürdürülebilirlik yaklaşımında, mimarlık mesleğine binaların dışında bakan, yapıların oluşturduğu ortamın çevresine etkisinin kullanıcıları da içine alan boyutuyla değerlendirilmesini yapan incelemeler azınlıkta kalmaktadır. Oysa yapıların, kentlerin çevreci özellikler kazanması önemli ölçüde kullanıcıların bunları benimsemesiyle ilintilidir. Bu kapsamda “yer”in, yapılı çevrenin niteliğinin kullanıcıların çevre bincine etkisi bugün önemli bir araştırma alanını oluşturmaktadır.

Bugün içinde Türkiye’nin de bulunduğu pek çok ulus, çevre bilincini gündemlerinin en üst sırasına taşımışlardır. Bu bağlamda bu çalışmanın öne sürdüğü ana sav, kullanıcıların çevreye karşı duyarlılık geliştirmesinde, diğer etkenlerin yanında, mimarlığın da rolünün olduğu düşüncesidir. Tezin beşinci bölümünde ayrıntılarının izlenebileceği bu yaklaşım, çevre bilinci

üzerine kurulan modelin sınanmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu kapsamda İstanbul Boğaziçi'nde, çevre bilincinin ikisinde kamuya yansıdığı düzeyde gözlenebilir olduğu ve birinde gözlenemediği üç yerleşme üzerinden bu bilincin “yer”le ilişkisi aranmıştır. Mekanın toplumsal içeriğini ortaya koyan analiz yöntemi, “Mekan Dizimi” kullanılarak yapılan değerlendirmelere tezin beşinci bölümü sonunda yer verilmiştir. Altıncı bölümde alan çalışmasının bulgularıyla birlikte tüm sonuçlar özetlenmekte ve ileride yapılabilecek araştırmalara yön verilmektedir.

1.2 Kullanılan Terminoloji

Her ne kadar bu çalışmanın ikinci bölümünde çevre-mimarlık etkileşiminin tarihsel bağlamı ve buna bağlı olarak kavramların gelişimi ayrıntılarıyla incelenmiş olsa da bu başlık altında tez boyunca sıklıkla kullanılan terminolojinin seçimine değinilecektir. Üzerinde yapılan tüm eleştiri ve tartışmalara karşın ekoloji yerine çevre, ekolojik yerine sürdürülebilir kavramlarının kullanılması aşağıda aktarılan nedenlere bağlıdır.

Bookchin'e (1988) göre, çevrecilik aslında çevre mühendisliğinden başka bir şey değildir. Mevcut toplumun temel kavramlarını, özellikle de insanın doğaya hükmetmesi düşüncesini sorgulamaz. Benzer biçimde bugün çevre ve ekoloji kavramlarının farklı bakış açılarıyla ilişkilendirilerek tartışıldığı bilinmektedir. İnsan merkezli ya da ekosistem merkezli, özne-nesne ilişkisine dayalı ya da bütünsellik taşıyan yaklaşımlar ana ayrışma alanlarını oluşturmaktadır. Kuşkusuz bu tez kapsamında ele alındığı biçimiyle tüm çalışmalara bütünsellik aranarak bakılması ve ekosistem merkezli düşünülmesi gerekmektedir. Ancak yapıli çevrenin ekoloji bilimiyle ilişkisinin her ölçekte sorunlu oluşu mimarlık tartışmalarında yukarıda aktarılan perspektifte çevreci tanımının kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Kuşkusuz mimarlıkta ekolojik, yeşil, sürdürülebilir yaklaşımlar bir devamlılık gösterse de ayrıntılarda birbirinden farklılıklar taşımaktadır. Tez kapsamında kavramlar arasındaki geçişler de düşünülerek tüm tartışmaları içeren en son çerçeve terimlere yer verilmiştir. Bu bağlamda çevrecilik en geniş anlamıyla tüm yaklaşımları kapsayıcı bir üst başlık olarak kullanılmıştır. Ancak çevre tartışmalarının bugün geldiği aşamada konunun çevresel, ekonomik ve toplumsal boyutuyla ele alınması gerekliliği sürdürülebilirlik terminolojisini zorunlu kılmıştır. Bu terimin olası farklı yorumlarına üçüncü bölümde değinilmiştir. Bu nedenle tez bağlamında ele alınış biçimiyle sürdürülebilirliğin, insanın da içinde bulunduğu ekosistemin sürdürülebilirliği kapsamında olduğu anımsanmalıdır.

“Yer” ise mekanın, insanı da içine alan yeni yorumuna karşılık gelecek biçimde kullanılmıştır. Ancak çalışma kapsamında kimi zaman “yer” kimi zaman ise “mekan” sözcüğünün seçilmesi yazım dilinin getirdiği bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır.

2. MİMARLIKTA ÇEVRECİ YAKLAŞIMLAR

Bu bölümde çevreci düşüncenin ortaya çıkışı ve gelişimi tarihsel bağlamı içinde ele alınmıştır. Öncelikle kavramların değişimi, farklı toplumsal ve siyasal koşullarla da ilişkilendirilerek aktarılmıştır. İzleyen başlıkta çevreci düşüncenin içerdiği ikilemlere yer verilmiştir.

2.1 Çevreci Yaklaşımların Tarihsel Bağlamı ve Kavramların Değişimi

Çevre konularıyla ilgili literatür bugüne dek türetilmiş çok fazla kavramı içermektedir. Terimler arasındaki geçişler farklı tutumları işaret ettiği gibi toplumsal ve siyasal tavırların altında yatan değişimleri de yansıtmaktadır. Bu nedenle bu başlıkta konu öncelikle kronolojik bir bakışla ele alınmıştır.

Çevreci yaklaşımların tarihsel bağlamı açısından çevre tahribatının başlangıcı önem kazanmaktadır. Konuya ilişkin genel kanı, belirgin çevre etkilerinin oluşumunun sanayi devrimiyle ilişkilendirilmesidir. Oysa çoğu yazarın da belirlediği gibi çevre tahribatı mekanistik ve antiekolojik dünya görüşünün ortaya çıktığı 15., 16. yy.'ın bilimsel rönesansından da önce başlamıştır (Madge, 1993). Ancak konunun öneminin fark edilmesi 20. yy.'a tarihlendirilebilir.

Çizelge 2.1 Çevreci yaklaşımların tarihsel ve kavramsal gelişimi.*

Tarih	Dönemler-Kavramlar	Açıklama
15.-16. yy.	Bilimsel Rönesans	Çevresel Tahribatın Başlangıcı
18. yy.	Sanayi Devrimi	Sınırsız Büyüme Kavramının Kabulü
1960'lar	Sosyo Politik Yaklaşımlar	Çevreciliğin Radikal Protest Bir Hareket Olarak Tanımlanması
1970'ler	Enerji Hareketi	Kâr Amaçlı Tasarım Anlayışı
1980'lerin başı	Mekanın Sağıklaştırılması	İnsan İçin Tasarım Anlayışı
1980'ler	Post Endüstriyel Tasarım	Mevcut Endüstriyel Pratiklere Eleştiriler Yapılması
1980'lerin sonu	Yeşil Tasarım	Tasarım ve Çevrenin Teknik/Politik Bakışla Ele Alınması
1990'ların başı	Eko Tasarım	Tasarım Pratiğine Eleştiriler Yapılması
1990'ların sonu	Sürdürülebilir Tasarım	Bir Uzlaşma Platformu Oluşturma Çabaları

* Tablonun oluşturulmasında Madge (1993; 1997) ve Beaufoy (1993)'nın metinlerinden yararlanılmış; ancak A. Ciravoğlu tarafından bir araya getirilmiş, yorumlanmış ve görselleştirilmiştir.

Anna Bramwell*, *Ecology in the 20th Century: A History* (20. yy.'da Ekoloji: Bir Tarihçe) başlıklı kitabında, erken 20. yy.'da ekolojinin politik olarak sol hareketten çok sağa yakın olduğu ve Ulusal Sosyalist Parti'nin (National Socialist Party**) ilk yeşil parti olarak görülebileceği (rahatsız edici) gerçeğini gözler önüne seren ilk insan olmakla birlikte faşizm ve ekoloji arasında bir bağlantı olabileceği düşüncesini reddetmektedir (Madge, 1993). Madge (1993), ekolojizmin çağdaş tanımının solda olmasını, 1960'larda radikal alternatif bir hareket olarak tekrar ortaya çıkmasına bağlamaktadır. 1960'larda çevrecilik radikal protest bir harekettir ve çeşitli yerlerden destek almaktadır: 60'ların yeni solu, karşı kültür, 60'ların ortalarının toplumsal ekoloji hareketi, 70'lerin "dünya günü" çevrecileri, feminist hareket ve anti nükleer hareket (Beaufoy 1993).

Çizelge 2.2 Önemli çevreci politikaların tarihsel gelişimi.

Politikalar	Tarih	İçerik
Öğrenci Hareketi	1968	Sosyal devlet anlayışının gelişmesi, toplumsal, kültürel ve ekonomik olanakların çoğalmasına neden olmuştur.
Yeşiller Partisi	1974	Fransa'da kurulmuştur.
Brundtland Raporu	1987	BM Genel Kurulu'na Sürdürülebilir Kalkınma Raporu sunulmuştur.
Rio Dünya Çevre Kalkınma Zirvesi	1992	Gündem 21 oluşturulmuştur.
Sosyal Ekoloji Partisi	2000	Fransa'da kurulmuştur.
Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi	2002	Kaybedilen 10 yılın bilançosu yapılmıştır.

Çevre, yıllar boyunca insan etkinliklerinin gerçekleştiği ortamların mekansal ve toplumsal öğeleri olarak tanımlanmıştır. Bu dönem süresince çevrenin inorganik ve biyolojik öğeleri dikkate alınmamıştır (Lawrence, 1991). Ancak yine de Wolfgang Haug'a***, çevre için en iyi tasarımı yapmanın yolları sorulduğunda çevrenin, üzerine hiçbirşey söyleyemeyeceğimiz bir dünya olduğu ve içinde ormandaki hayvanlar gibi hareket etmemiz gerektiği yanıtını

* Madge (1993) Anna Bramwell'i şöyle kaynak göstermektedir: Bramwell, A., (1989), *Ecology in the 20th Century: A History*, Yale University Press.

** Adolf Hitler'in lideri olduğu Ulusal Sosyalist Parti (National Socialist Party), kısaca Nazi Partisi olarak bilinmektedir.

*** Stairs (1997) Wolfgang Haug'u şöyle kaynak göstermektedir: Haug, W., (1986), *Critique of Commodity Aesthetics*, University of Minneapolis Press, Minneapolis.

vermiştir. Dünyayı sevmediğini iddia eden bir fenomenolojist olan Arnold Berleant* ise, çevreyi, insanı ve yeri asimile eden dinamik bir algısal/kültürel sistem olarak tanımlamaktadır (Stairs, 1997). Tim O’Riordan**, 1976 yılında tüm temel toplumsal konularıyla birlikte ele alındığında çevresel perspektifin, ne uzlaşma ne de barışçı bir çözüm sunduğunu, daha çok çözümlere sürekli karşı koyan, hâlâ ısrarla aracılık için çabalayan ve boş umutlar uyandıran karşıtlıklar ya da farklı inanç ve eylem örüntüleri ortaya koyduğunu söylemektedir (Madge, 1993).

Tasarım literatürü, yukarıda görülebileceği gibi, çevrenin pek çok farklı yorumunu barındırmaktadır. Çizelge 2.3’te konunun karmaşık doğası ve kuramların 1970-1990 yılları arasındaki gelişimi özetlenmeye çalışılmıştır. Şekil 2.1’de ise kuramlar, politikalar ve uygulamalardan bir kesit karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Konuya tarihsel açıdan bakarsak, 1970’lerdeki enerji krizi kaynakların gelecekte tükeneceği konusunda bir uyarı olmuştur ancak ilgili dönemde asıl endişe edilen enerji kıtlığından çok enerjinin bedeli ve bunun belirlediği politikalardır. Bu nedenle yapılarda uygulanacak her tür enerji tasarrufu maddi kazanç sağlayacağı için devlet tarafından desteklenmektedir (Burbery, 1991). Bu dönemde çevrecilik daha çok sosyo-politik bir hareket olarak ekolojiye gönderme yaparak kullanılmaktadır. Tasarımla ilintili olarak alternatif tasarım ve ihtiyaç için tasarım kavramları gündemdedir (Madge, 1993); mimarlık ve tasarımda gelişen radikal yeşil hareket ise küçük ölçekli yapılar ve konutlar üretmekle sınırlı kalmıştır. 1980’lere gelindiğinde yalnızca enerji tasarrufu değil çalışma mekanını sağlıklılaştırma konuları da ele alınmıştır. Çünkü yapıda kullanılan malzemelerin zehirliliği, yapay iklimlendirmenin olumsuz yönleri, doğal ışığın olmaması ve tekrara dayalı işler üzerine kurulmuş eylem alanları, sağlıklı yapıları oluşturmaktadır (Beaufoy 1993).

1980’lere post-endüstriyel tasarım anlayışı egemendir. Nigel Cross***, 1981’de yayımlanan *Design and Society* (Tasarım ve Toplum) başlıklı çalışmasında endüstriyelden post endüstriyel tasarıma doğru bir geçiş yaşandığı dönemde yeni feminist söylemlerin de yer aldığını belirtmektedir. Burada James Robertson’un**** ortaya koyduğu SHE***** (Sane

* Stairs (1997) Arnold Berleant’ı şöyle kaynak göstermektedir: Berleant, A., (1994), *Aesthetics and Community*, *The Journal of Value Enquiry* 28:257-272.

** Madge (1993) Tim O’Riordan’ı şöyle kaynak göstermektedir: Riordan, T., O., (1976), *Environmentalism*, Pion Ltd.

*** Madge (1993), Nigel Cross’u şöyle kaynak göstermektedir: Cross, N., (1981), *The Coming of Post Industrial Design*, *Design Studies*, 2(1): 6-7.

**** Madge (1993), James Robertson’ı şöyle kaynak göstermektedir: Robertson, J., (1978) *The Sane Alternative: A Choice of Futures*.

***** *She* İngilizce bir sözcük olup Türkçe karşılığı “dişi”dir.

Humane Ecological-Mantıklı İnsancıl Ekolojik) geleceğin, HE* (Hyper Expansionist-Hiper Büyüme) geleceğin yerini alacağını söylemektedir. Bir başka deyişle, örneğin endüstri ürünleri tasarımı çerçevesinden bakıldığında, uzmanlaşmış, kısa ömürlü, seri üretilmiş ve standardize edilmiş endüstriyel ürünlerin yerine post endüstriyel, çok amaçlı, tamir edilebilir, uzun ömürlü, tasarım sürecinin demokratik ve kapsayıcı olduğu, tasarımcının işbirliği içinde, katılımcı tavırda olduğu anlayış gelecektir. Endüstriyel ürün tasarımında üretimin boyutları ve miktarı çok büyük olduğu için çevreci yaklaşımların önemi daha da ön plana çıkmaktadır. Cross'a göre post endüstriyel tasarım, sosyal duyarlı tasarım ve eko tasarımın yerini alacaktır (Madge, 1993).

“Yeşil” 1980’lerin en çok kullanılan terimi olmuştur. 1980’lerin sonlarına doğru Avrupa’da yeşil partiler önem kazanıp çevre sorunları konusunda kamusal farkındalık yaygınlaşınca medya ve reklam alanında “yeşil” bolluğu yaşanmıştır. Almanya ve Hollanda gibi ülkeler ise erken 1980’lerde tasarım ve çevre konularında araştırmalar başlatmışlardır. 1986’da İngiltere’de yapılan “Yeşil Tasarımcı (The Green Designer)” adlı sergi, yeşil sözcüğünün politikadan alınmasına rağmen apolitiktir. Burada amaç, yeşil tasarımın antiendüstriyel olmadığını ve endüstrinin “yeşilleşmesinin” insanların hayal ettiğinden çok daha öteye gittiğini göstermektir. Tüm bu çabalar politik anlamda koyu yeşille karşılaştırıldığında hafif yeşildir. Yeşil hareket, yeşilin koyu tonları daha radikal olmak üzere griden yeşile bir spektrum içermektedir. Yeşilin tonları, geç 1980’lerde (kapitalist ya da sosyalist) modern sanayi toplumu paradigmasının bir eleştirisi olan statükonun radikal olarak reddedilmesini savunanlar ve mevcut kurumlar ve uygulamaları biraz değiştirmek isteyenler olarak çevre hareketi içindeki derin bölünmeyi yansıtmaktadır. 1990’larda ise yeşil tasarım sadece teknik bir problem olarak görülmektedir. Tasarımın estetik ve sosyo-ekonomik bağlamı dikkate alınmamaktadır (Madge, 1997).

1980’lerin çok fazla kullanılan sözcüğü “yeşil tasarım” yerini ekolojik, çevresel-duyarlı ya da daha genel olarak eko-tasarıma bırakmıştır. Eko-tasarım kavramı 1980’lerin sonuna doğru ortaya çıkar ancak bu dönemde tasarımın ana akımı farklı bir yöne doğru ilerlemektedir: iş piyasası, dar anlamda endüstriyel piyasa ekonomisi ve kâr amaçlı tasarım. Eko-tasarım, uzun süredir kabul gören, üzerine tasarım tarihi ve malzeme kültürü çalışmalarının temellendiği, tasarım, endüstriyel üretim ve tüketim paradigmalarını sorgulamaktadır. Bu nedenle eko-tasarım belirli çevresel ilkelerin yaşama geçmesinden çok, problematik bir konudur. Bu da, konunun çok disiplinli ya da disiplinlerarası doğasını anlamak gerektiği gerçeğini ortaya

* He İngilizce bir sözcük olup Türkçe karşılığı “erkek”tir.

koymaktadır. Ekoloji, sürdürülebilirlik kavramından önce tüm çevresel konuları ve düşünceleri kapsayan en çok kabul görmüş terimi oluşturmuştur. Kavramın bugünkü anlamı ise, orijinal bilimsel tanımından farklıdır. Eko-ön eki (90 farklı “eko ön ek”li sözcük bulunmaktadır) uzunca bir süre, insanlarla yöresel ve küresel çevresi arasındaki hemen göze çarpmayan, çeşitlenmiş etkileşimin metaforu olarak kullanılmıştır (Madge, 1993).

Ekolojik Tasarım Kurumu (EDA-Ecologic Design Association), 1989’da yeşil yerine ekolojik sözcüğünü tercih ettiğinde yeşilin, yakın gelecekte günün koşullarına uyamayacak bir terim olduğu öngörüsünü yapmaktadır. Bu aynı zamanda derin ekolojinin radikal nosyonlarını içeren ekolojik tasarımın geniş kavrayışını da yansıtmaktadır: Gezegenin ekolojisine ve yaşayan türlere dost toplumlar, çevreler, projeler, sistemler, malzemeler ve ürünlerin tasarlanması. Avustralya’da Eko Tasarım Vakfı (Eco Design Foundation) “endüstriyel yeniden yaratı” aracılığıyla ekolojik sürdürülebilirliğin promosyonuna adanmış bir kurum olarak 1990’ların başında kurulmuştur (Madge, 1997).

Albin’e (1997) göre, eğer ekoloji yaşayan organizmaların çevreleri arasındaki ilişkileri inceleyen biyolojinin bir dalı olarak ele alınırsa, basitçe bir ilişkiler sorusu olduğu sonucuna varmamız gerekmektedir. Öte yandan ekolojinin bilim mi yoksa felsefe mi olduğuna dair bir düşünce birliği yoktur. 1970’lerden bu yana geliştirilen ekoloji, doğanın dengeli bir sistem olduğu düşüncesini reddetmiş ve bunun yerine doğal sistemlerin dengesizliğini vurgulamıştır. Bugün, kaos ve karmaşıklık teorisiyle, doğanın, tahmin edilemeyen, dinamik, gelişen ve kendiliğinden uyum sağlayan sistemlerinden oluştuğu görülmüştür (Madge, 1997).

Kurokawa (1998) ise bugün makine çağından yaşam çağına geçildiğini söylemektedir. Yaşayan organizmaların en önemli ilkeleri olduğunu düşündüğü başkalaşım, ekoloji, metabolik döngüler, geridönüşüm, genetik değişim, metamorfoz, bilgi, ara mekan, çeşitlilik, değişkenlik, belirsizlik ve ortak yaşama gibi ilkeleri mimari tasarımın anahtar kavramları haline getirmektedir. Yazara göre, yaşamın değeri çeşitlilikte yatıyorsa, paradigma olarak bilgiye doğru yön değiştirme, değerlerin çeşitlenmesine yol açacaktır. Kurokawa’ya göre, dünya ve ekoloji için global endişe, insanların doğayla birlikte varolmaları, doğa ve bilimsel teknolojinin ortak yaşamı, doğanın bilgeliğinden yararlanma gibi olguların tümü yaşam çağına geçişi simgelemektedir.

Son yıllarda eko ön eki sürdürülebilir tasarıma yön vermiştir. Sürdürülebilirlik yeni bir kavram değildir; erken 70’lerin başından bugüne kullanılan ekolojik bir terimdir. Kavram, sağlıklı bir varoluş için, her bir parçanın ihtiyacının sürekli akışını sağlayacak bir sistemin kapasitesi olarak tanımlanabilir. Tıpkı yeşilin 1980’lerde popülerlik kazanması gibi

sürdürülebilirlik de 1990'ların sıkça tekrarlanan sözü olmuştur (Madge, 1997). Terim, 1987'de Brundtland Raporu'yla gündeme taşınmış ve yeşil mimari fenomenini üreten 1980 ve 1990'ların ikinci dalga çevreciliğinin sıklıkla kullandıkları bir söylem haline gelmiştir. Raporun temel kavramları eşitlik, katılımcılık ve gelecektir (Madge, 1993). Raporun aynı zamanda ekonomik büyümenin ve kalkınmanın “yeşil” olduğu sürece hâlâ mümkün olduğunu savunması çoğu kişi tarafından iş dünyasının yaklaşımının onaylanması olarak yorumlanmıştır. Bu da sürdürülebilir kalkınmanın asıl anlamını, gelecek boyutunu, göz ardı etmiştir. Gelecek boyutu tasarıma uyarlandığında etik ve toplumsal sorumluluk düşüncelerinin yanında zaman kavramını gündeme taşımaktadır. Geçtiğimiz yıllarda sürdürülebilir tasarım, eko-tasarımın daha geniş ve uzun dönemli vizyonuna karşılık kullanılmıştır. Eko-tasarım tüm ürünlere uygulanabilir ve ürün tasarımı aşamasında uygun bir kılavuz olabilir. Ancak sürdürülebilirlik çok daha karmaşıktır ve tasarımın arayüzeyini dışarıya doğru yani toplumsal durumlara, gelişim ve etiğe doğru taşımaktadır. Bu da ürün temelli yaklaşımdan sistem temelli yaklaşıma, fizyolojiktan psikolojik ihtiyaçlara değişimler önermektedir (Madge, 1997). Catherine Slessor (2000) *Green Vitruvius* (Yeşil Vitruvius) başlıklı kitabında Vitruvius'un *firmitas*, *utulitas*, *venustas* (sağlamlık, işlevlilik, güzellik) olarak koyduğu mimarinin üç ana ilkesine bugün “*restituitas*”ı bir başka deyişle “*zararı ödeme ve geri verme*”yi eklemek gerektiğini öne sürmektedir.

Tekeli'ye (1996) göre ise sürdürülebilirlik, kalkınma referansı ile gelişmiş bulunan, çevre hareketinin söylemi içindeki bir kavramdır. Yazara göre sürdürülebilir kalkınma günün gereksinmelerini gelecek kuşakların kendi gereksinmelerini karşılamasının olanaklarını azaltmadan sağlayan kalkınma biçimidir. Gelecek kuşakların gereksinmesini karşılayabilmek ilkesi kabul edilince de doğal kaynakların tahrip edilmemesi, ekolojik değerlerin sürdürülmesi ve korunması gereği hemen görülmektedir. Bu kavram kalkınmaya değil de iyi bir yerleşme sistemine ilişkin olarak kullanıldığında gelecek kuşaklarda sürdürülebilirliğin nesnesi kalkınma değil, yaşanabilir yerleşmeler olacaktır. Başka bir deyişle tanımlanması birinci ilkeyle yakından ilişkili hale gelecektir. Yanılgıyı önlemek için Tekeli (1996), yaşanabilir yerleşme ile sürdürülebilirlik ilkesinin birbirine ilişkin konumunu belirlemektedir. Yazara göre sürdürülebilirlik, gerçekleştirilmesi gereken bir koşuldur. Yerleşmenin nasıl olması gerektiği hakkında bir bağlayıcılık gerektirmez. Bu nedenle çok farklı biçimdeki yerleşmeler tarafından sağlanabilir. Sürdürülebilirlik dar anlamıyla bile ele alınsa kuşaklar arası bir adalet ilkesidir. Kuşaklar arası adalet duyarlı bir düşüncenin aynı kuşak içindeki adalet duyarlı olmaması düşünülemez. Bu nedenle sürdürülebilirlik ilkesi ilk tanımlandığı yıllarda ekolojik dengeye olduğu kadar hakça kavramına da önem vererek tanımlanmıştır. Ancak uygulamada

Çizelge 2.3 Çevreci literatür* ve ilişkili olduğu kavramların tarihsel bağlamı**

Kuramlar/Yayınlar/ Etkinlik Başlığı	Kuramcı/Yazar/ Etkinlik Biçimi	Tarih	İçerik
Design for the Real World: Human Ecology and Social Change	Victor Papanek	1971	Çevre ve üçüncü dünyaya tasarım açısından bakan ilk çalışmadır. Gelişmiş ülkelerde tasarım ve tüketimle ilgilenmektedir.
Small is Beautiful: A Study of Economics as if People Mattered	E. F. Schumacher	1973	“Uygun Teknoloji” hareketinin ilham kaynağıdır.
Design for Need: The Social Contribution of Design	Konferans	1976	Tasarıma sosyal sorumlu yaklaşım sunmaktadır. Konferans katılımcıları, tasarımcı Papanek, tasarımcı Bonsiepe, mimar Pike, mimar Robert Vale, mimar Brenda Vale, Oyam, Friends of the World’dür. Burada Bonsiepe geliştirmekte olan ülkelerde tasarımın önemini altını çizmiştir.
Good Work	E. F. Schumacher	1979	“Ara Teknoloji” kavramıyla, Gandhi’nin endüstri ve teknolojiye ilişkin düşüncelerini savaş sonrası modern gereksinimlere uyarlamıştır. Daha sonra “Uygun Teknoloji” gündeme gelmiştir ve Schumacher bunu insan ölçeğinde teknoloji, basit, demokratik ve katılımcı olarak tanımlamıştır.

* Yukarıdaki tablo 1970-1990 yıllarını kapsamaktadır. Bu tabloya girmeyen ancak önemli olduğu düşünülen diğer yayınlar ve kavramlar Madge’den (1993) yararlanılarak şöyle sıralanabilir: Editörlüğünü Myers’in üstlendiği *Gaia Atlas of Planet Management* (1985); John Button’un kaleme aldığı *A Dictionary of Green Ideas* (1988); *Green Pages: A Directory of Natural Products, Services, Resources and Ideas* (1990); Michael Allaby tarafından yayımlanan *Thinking Green: An Anthology of Essential Ecologic Writing* (1989); James Lovelock’un *Gaya Hipotezi*; John Evelyn’in Londra’daki kirlilik üzerine çalışmaları; William Morris’in *News from Nowhere* başlıklı yayını; Mill’in *Stationary State*’i; Malthus’un *Population*’ı; editörlüğünü Dobson’ın yaptığı *Green Reader* (1991); Meadows ve Meadows’un *Limits to Growth*’u; *Tragedy of the Commons*; Clive Ponting tarafından yayımlanan *A Green History of the World* (1991); Simmons tarafından yayımlanan *Changing the Face of the Earth: Culture, Environment and History* (1989); Anna Bramwell’in *Ecology in the 20th History: A History* (1989) başlıklı yayının içinde Ernest Haeckel, Rudolf Steiner, Patric Geddes ve Lewis Mumford, Patric Abercrombie; John Mc Cormick tarafından yayımlanan *The Global Environmental Movement: Reclaiming Paradise* (1989); John Mc Cormick imzalı *British Politics and the Environment* (1991); Tim O’Riordan’ın *Environmentalism*’i (1976); Appropriate Technology ve Intermediate Technology hareketi üzerine Hathaway’ın *Low Cost Vehicles: Options for Moving People and Goods*’u (1985); Jon Vogler’in *Work from Waste: Recycling Wastes to Create Employment*’ı; editörlüğünü Marilyn Carr’in yaptığı *The AT Reader* (1985); P.D.Dunn’ın *Appropriate Technology: Technology with a Human Face*’i (1978); Willoughby’nin *Technology Choice: A Critique of the Appropriate Technology Movement*’i; Witold Rybczynski’nin *Paper Heroes: A Review of Appropriate Technology*’si; I. Illich’in *Tools for Creativity*’si (1973); *Whole Earth Catalog* (1971); *Radical Technology*; *Man Made Futures: Design And Technology*; *Design and Innovation*; *Appropriate Engineering* ve *Green Ethics*.

** Tablonun oluşturulmasında Madge (1993, 1997)’in metinlerinden yararlanılmış; ancak A. Cıraçoğlu tarafından sıralanmış ve görselleştirilmiştir.

Design Policy	Konferans	1982	Margaret Thatcher döneminde çoğulcu politikayı temsil etmektedir. Bu konferanstaki “Tasarım ve Toplum” oturumu “İhtiyaç İçin Tasarım” a yaklaşmakta ve yeni feminist perspektifler içermektedir. Papanek’e göre tasarım bürokratikleşmektedir. Bu da endüstriyelden post endüstriyel tasarıma geçişi temsil etmektedir.
Design for Human Scale	Victor Papanek	1983	Tasarımın toplumsal ve çevresel etkileri üzerinedir.
Design for Profit	Kampanya	1983	İngiltere’de devletin sponsorluğunda yapılmıştır. Ekonomik büyüme ve endüstriyel yenilikte tasarımın bir etken olarak ciddiye alınması konusunda tarihsel bir dönüm noktasıdır.
The Living Economy	Paul Ekins (ed.)	1986	Temel ihtiyaçlar, yerel ekonomik yenileşme ve kooperatifler, güneyden öğrenmek, endüstriyel öncelikler ve teknolojik değişim konu başlıklarını oluşturmaktadır.
Green Designer Green Consumer Guide	Sergi Kitap	1986 1988	Tüketicilerin çevreyi kurtarma adına yapabileceklerini özetlemektedir.
Green Capitalists: How Industry Can Make Money and Protect the Environment	Elkington ve Burke	1989	Kâr amaçlı yaklaşımı içermektedir.
A Guide to the Environmental Impact of Building Materials	A. Fox ve R. Murrell	1989	Ekolojik yaklaşımı barındırmakta ve yeşil tasarım üzerine çalışmalara oranla daha az ticari nitelik taşımaktadır.
The Natural House Book			Daha çok Alman “yapı biyolojisi (baubiologie)” üzerinedir. Yapı biyolojisinin temel ilkesi azla yaşamak enerji tasarrufundan daha önemlidir olarak belirtilmektedir.
Beyond Green Consumerism	S. Irvine	1989	Yapılan tüm tartışmalara karşın yine de tüketimi desteklemektedir; kaynakların küresel olarak eşitsiz dağılımını vurgulamaktan yoksundur.
The Ethical Consumer New Consumer	Dergi	90’lar	Eşit fırsatlar, hayvan deneyleri, politik katkılar, Üçüncü Dünya politikası ve çevresel etki gibi kriterler açısından şirketleri değerlendirmektedir.

More From Less	Sergi	1990	Tasarım, enerji, endüstri, binalar, ev aletleri, paketlenme ve geri dönüşüm üzerinedir.
Green Design	Paul Burall	1991	Yeşil tasarım daha çok teknik bir problem olarak görülmüştür. Ancak son bölümü yeşil ahlak üzerinedir.
Green Design: Design for the Environment	Dorothy Mackenzie	1991	Yapılardan ürün tasarımına çeşitlenen içeriktedir.
Green Architecture	Brenda Vale ve Robert Vale	1991	Binaların neye benzediğinden çok çevreye ne yaptığıyla ilgilenmektedirler.
Green Economy	Michael Jacobs	1991	Çevresel ekonomi üzerinedir.
North/South Environment/Design	Gui Bonsiepe	1992	Tasarımın toplumsal ve çevresel etkilerini ele almaktadır. Ekolojik tasarımı küresel kapsamda tartışan ilk kitaptır. Çevresel etik ve tasarım etiği üzerinde durur.
The Green Imperative: Towards the Spiritual in Architecture and Design	Victor Papanek	1994	Tasarımın toplumsal ve çevresel etkilerini ele alır.

Kuramlar Politikalar Uygulamalar

Şekil 2.1 Kuramlar, politikalar ve uygulamalar arakesitinde çevreci yaklaşımlar*

* Şemanın oluşturulmasında Madge (1993, 1997)'in metinlerinden yararlanılmış; ancak A. Ciravoğlu tarafından uygulamalardan bir kesit eklenmiş, yorumlanmış ve görselleştirilmiştir.

sürdürülebilirliğin hakçalık boyutu geri plana itilmiştir. Tekeli'nin yukarıdaki biçimiyle tanımladığı kavram, pek çok tartışmaya açıklık getirmektedir. Bu nedenle, sürdürülebilirliğin bu çalışma içindeki ele alınışı bu açıklamaya referansla kurgulanmıştır.

2.2 Karşıtlıklar Üzerinden Bir Okuma

2.2.1 İnsan-Doğa İkilemi

Davey'e (1998) göre, çoğumuzun ortak bilincinin derinliklerinde doğaya karşı derin bir korku yatmaktadır. Heidegger'e göre, "mekan (*room*)" kavramı eski Germen dillerindeki *rum*'dan gelmektedir. *Rum*, ormandaki temizleme eylemi anlamındadır. Kent kültürü ve uygarlık, tarihöncesi çağlara ait ormanın fethedilmesi olarak görülebilir (Davey, 1998).

Yüzyıllar boyunca, bina, çevreden ayrı biçimde ve doğaya baskın çıkarak yaşamının bir yolu olarak görülmüştür. Slessor'a (2002) göre bu, gelenek ve teknolojinin çatışmasıdır. Mimarlık, çoğunlukla doğal değişimleri uygun yollarla dışarıda bırakarak ve azaltarak; böylelikle yapının kullanıcılarını, onları saran çevreden habersiz bırakarak, iç ve dış mekanın tanımıyla ilgilenmiştir. Bu kesintisiz, akışkan, elverişliliğin mimarlığı, sadece insanlığı doğaya yabancılaştırmakla kalmamış bir grubun diğeriyle yabancılaşmasını da sağlamıştır. Yaşam biçimimizin, doğanın süreçleri ve toplumsal, çevresel sonuçlarından yalıtılmışlığı, temelde sürdürülemezliği oluşturmaktadır. Mimarlığın çoğu bu yalıtılmışlık hakkındadır (Simpson, 1997). Örneğin Shiguri Ban, bugünün yapılarının cam yüzeylerle şeffaflaştırılmasının yalnızca görsel olarak bir iletişim sağladığını ancak fiziksel olarak bir geçişe imkan vermediğini belirtmektedir (Ban, 1997). Dahası enerji yönelimli yaklaşımın yüksek derecede yapay bir iç yaşamı olan yapılarda sonuçlandığı bilinmektedir.

Öte yandan doğanın insanlık bağlamında ele alınmasının, korunacak pastoral bir orijin değil geliştirilecek bir ortam (Polo, 1997) olarak incelenmesi gerektiği düşüncesini savunanlar da bulunmaktadır. Örneğin Berleant*, toplumun dört şeklini tanımlamaktadır: rasyonel, ahlaki, organik ve estetik. Yazar ilk üçünü reddetmektedir, çünkü bunlar "hiçbir boyutunun diğeriye egemen olmadığı ancak diğeriye olasılıklarını yükselttiği, birey ve toplumsal olanın bütünlüğü" konusunu geliştirmeyi beceremez. Berleant doğayla olan bağlantımızın devamlılığının estetik alanda olduğunu düşünmektedir (Stairs, 1997). Yukarıda sözü edilen insan-doğa ilişkilerine farklı bakışlar çevreci yaklaşımlar içindeki önem kaymalarına ve

* Stairs (1997) Arnold Berleant'ı şöyle kaynak göstermektedir: Berleant, A., (1994), *Aesthetics and Community*, *The Journal of Value Enquiry*, 28:257-272.

düşünce farklılıklarına işaret etmektedir. Ayrıca insanın da ekosistemin bir parçası olması, insan-doğa tartışmalarını ileride de beslemeye devam edeceği sonucunu vermektedir.

2.2.2 Doğa-Teknoloji İkilemi

Edward O. Wilson *Biophilia** başlıklı kitabında insanların doğaya karşı duydukları yakınlığın genetik temelli olduğunu öne sürmektedir. Biophilia olarak adlandırdığı kavram ise insanların bilinçaltında diğer canlılarla kurmaya çalıştığı bağlantılar olarak tanımlanabilir. Yazar, beynin makinalar tarafından düzenlenmiş değil, biyomerkezli bir dünya geliştirdiğini anımsatmaktadır. *Biophilia* hipotezi, insanoğlunun kendisini doğal çevreden ayırdığında, *biophilic* öğrenme kurallarının modern versiyonlarla yenilenmediğini söyler. Başka bir deyişle motorlu araç ve ateşli silahlar korkusu, yılanlar veya yüksek yerler korkusunun yerini alacaktır. Teknolojinin toplumun hastalıklarının yatıştırıcısı olamayacağı düşüncesi görece olarak yeni bir gelişimdir. Teknolojinin olumsuz etkilerinin büyük ve daha iyi makinelerle iyileştirilemeyeceği düşüncesi oluşmuştur. 1993 yılında, Wilson'un düşüncelerinden esinlenerek *Biophilia Hipotezi* (Biophilia Hypothesis) başlıklı yayında bir araya gelen farklı disiplinlerden pek çok yazar, uygarlığın doğayla ilişkisini sorgulamaktadır. Yayına katkıda bulunan araştırmacıların pek çoğu teknolojinin, türlerin çeşitliliği üzerindeki etkisi hakkında iyimser değildir (Stairs, 1997).

Enzo Manzini** ise doğa ve yapılı çevre karşılaştırmasını bir adım öteye götürmekte; Bateson'un yapay olanın ekolojisi düşüncesini, doğanın amaçsız evrimi ve kültürün amaçlı değişiminin arasındaki farkın altını çizmek için kullanmaktadır. Yazar başka bir makalesinde*** çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel krizlerin birbiriyle bağlantılarının olmayışı gerçeğiyle yüzleşildiğinde mevcut olanların yeniden tasarlanması senaryosunun, gerçek çözümlerin keşfedilmesi için yeterli olamayacağını eklemektedir (Stairs, 1997).

Stairs'e (1997) göre maddesel/tinsel, doğal/teknolojik gibi ayrımların yapılması zamanı geçmiş bir 17. yy. bakışını oluşturmaktadır. Tasarımın gelecekteki rolü, kültürü doğal dünyanın sürdürülebilir bir parçası haline getirmek olacaktır. Yazara göre, Mumford'un *biyoteknik* ya da yaşam merkezli teknolojisini yeniden keşfetmek ve bunu tasarım

* Harvard Üniversitesi'nde biyoloji profesörü olan E. O. Wilson, evrim kuramcısıdır. Karıncalar üzerine yaptığı araştırmalarla Pulitzer ödülü kazanmıştır; çalışmaları insanların ve hayvanların sosyal davranışları üzerinedir (Jarzombek, 2003). Wilson'un çalışmasına şöyle kaynak verilebilir: Wilson, E., O., (1984), *Biophilia*, Harvard University Press.

** Stairs (1997) Manzini'yi şöyle kaynak göstermektedir: Manzini, E., (1995), *Prometheus of the Everyday: The Ecology of the Artificial and the Designer's Responsibility*, 224-228, *Discovering Design*, Richard Buchanan & Victor Margolin (Ed), University of Chicago Press, Chicago.

*** Stairs (1997) Manzini'yi şöyle kaynak göstermektedir: Manzini, E., (1994), *Design, Environment and Social Quality, From "Existenzminimum" to "Quality Maximum"*, *Design Issues*, 10(1):38.

düşüncesine uygulamak gerekmektedir. Sanallığın ideal hedef olduğu monolitik hiyerarşik teknolojilerin gelişimi, insanlığımız için zararlıdır.

Yukarıda da aktarıldığı gibi doğa-teknoloji/kültür alanında tartışmalar sürmektedir. Benzer biçimde mimarlık alanında da teknolojiye bağımlı pek çok çözümün yer almasına karşın, üretim yöntemleri, boyutları ve biçimleriyle çevrecilik boyutu tartışılan teknoloji, insanla doğayı yabancılaştırması yönünden eleştirilmektedir. Shumacher'e* göre ürünlerin kalitesini artırmak için üretimi mekanikleştiren, aynı zamanda çevreyi ve insan çalışmasının değerini yok eden bir teknolojiye hiçbir zaman yer verilmemeliydi (Madge, 1993). Bilindiği gibi yakın geçmişin ileri teknoloji yapıları, yüksek enerji kullanan kategoriye dahildir. Dahası bazı araştırmacılar ileri teknolojinin her zaman performanstan daha çok estetik görüntüyle ilgilendiğini düşünmektedir (Yannas, 2001). Buna karşın yukarıda da aktarıldığı gibi pek çok ülkede hâlâ teknolojinin, yarattığı sorunları çözeceği inancı paylaşılmaktadır (Evans, 1996).

En azından 30 yıldır mimarlık, sürdürülebilirlik sorunsalıyla doğrudan ilişkili. Bu alanda genel bir teknik tutum ve morfolojik yaklaşım bütünlüğü yok. Bir uçta mimarlık ürününü en yalın teknolojik süreçlerle ortaya koymaya yönelik bir “doğaya dönüş” çabası varsa, öteki uçta yapıyı en gelişkin araçlarla donatarak, çevre koşullarına en efektif ve zararsız tepkileri verecek biçimde tasarlamaya yönelik bir teknolojiizm de bulunuyor. Bir yanda doğallığın savunucusu, öte yanda teknolojinin sürdürülebilirliğe katkıda bulunmak üzere yeniden işlevlendirilmesi var. Birincisinde yüksek teknoloji korkusundan, ikincisinde yüksek teknolojinin doğanın tahribine de deva olabileceği inancından söz edilebilir. İlk yaklaşımda olanlar taştan, kerpiçten, saman balyalarından yapılar inşa ederlerken, ikinci yaklaşımdan yana olanlar akıllı binalar, ekolojist hi-tech ürünler gerçekleştiriyorlar (Anon, 2003; s.70).

Yukarıdaki alıntının da gösterdiği gibi konu iki karşıt yönünü de barındırarak gelişmektedir. Bu da çevreci yaklaşımların muğlak zeminini oluşturmaktadır. Örneğin bugün kullanılan teknolojilerin enerji yoğun süreçleri barındırdığı gerçeği, ekolojik bağlamda insan-doğa-teknoloji üçgeninin yeniden kurgulanması gerektiğini gözler önüne sermektedir.

* Madge (1993) Shumacher'i şöyle kaynak göstermektedir: Schumacher, E., F., (1973), Small Is Beautiful: A Study as if People Mattered, Blond & Briggs Ltd.

2.2.3 Kent-Kır İkilemi

Kent ve kır yaşamı çevreyle ilgili konuların odağında yer almaktadır. Kentler, insanı doğadan kopardığı, yapay fiziksel çevreler içinde yaşamaya zorladığı için eleştirilmektedir. Kökeni Grekçe'den gelen *eko* (*oikos*/ev, yuva) ve *topia* (*topos*/yer) sözcüklerinin birleştirilmesiyle türetilen *Ekotopya* başlıklı bilim kurgu romanında Callenbach (1994) da bu konuyu işlemekte ve ideal bir yaşam ortaya koymaktadır. Roman, toplumsal hayat, üretim ve tüketim modelleri üzerine oldukça farklı öneriler sunarken tanımladığı yaşam alanı kuşkusuz doğayla bütünleşen kırsal bağlamdadır. Oysa bugün, kırdaki ekolojik yaşama ilişkin gerek ülkemizde gerekse de uluslararası alanda mevcut uygulamalar* bulunmakla birlikte bunlar toplumun bütününe benimsediği yaşam biçimlerini oluşturmamaktadır. Bu da toplumda yaygın olan “kentten kaçış” yaklaşımında mevcut yaşam biçimlerinin kırsal bağlama uyarlanmasıyla sonuçlanmaktadır. Oysa bu tutum daha fazla çevresel tahribata yol açmaktadır.

Örneğin kentsel yaşamın hava kirliliğine etkisini inceleyen bir araştırmaya göre, tüketim kalıpları değişmedikçe kırsal yaşam daha çok çevre kirliliğiyle sonuçlanmaktadır. Yukarıda sözü edilen araştırmada New York'ta (ABD) Manhattan'daki ortalama bir apartman dairesiyle Nassau'daki ortalama bir banliyö evi karşılaştırılmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre kent dışındaki ev diğerine göre üç kat daha fazla hava kirliliğine yol açmaktadır. Aradaki farkın nedenleri şöyle sıralanmaktadır: Şehir dışında oturanlar her yere arabalarıyla gitmektedir. Bu, daha çok benzin tükettikleri ve daha fazla karbondioksit atığı oluşturdıklarını göstermektedir. Ayrıca, %15 daha fazla katı atık üretmektedirler, çünkü aile başına düşen otomobil sayısı daha fazladır ve sahip oldukları mekanın daha geniş olması nedeniyle bahçelerinde daha fazla eski malzeme saklayabilmektedirler. Bunun yanında şehir dışında oturanlar çok daha fazla böcek ilacı kullanmaktadırlar. Bahçe ve çimenlerde kullanılan böcek ilaçlarının yanında havuzlara da kimyasallar atılmaktadır ve bu kimyasallar yer altı sularına karışmaktadır. Konut ısıtmasında %10 daha fazla ısısal atık oluşturmaktadırlar çünkü evler daha büyük ve birbirinden ayırık düzendedir. Çok daha fazla atık su oluşturmaktadırlar çünkü bahçeler sulanmakta, arabalar yıkanmakta, havuzlar doldurulmaktadır. Ayrıca kırsal alanları konutlarla doldurdukları ve doğayı bozdukları için arazi kirliliği de yaratmaktadırlar (Adler, 1975).

Kuşkusuz Adler araştırmasında konunun yalnızca çevre kirliliği yönünü incelemiştir oysa toplumsal ve psikolojik yönleri de tartışılmayı hak edecek önemdedir. Öte yandan kent-kır tartışmasında önemli olan, insanların mevcut yaşam alışkanlıklarını korumaları değil, kırsal bir

* Dünyadan eko köy örnekleri The Gyurufu Foundation (Macaristan), The Farm (Tennessee, ABD), Lebensgarten (Gemeinschaft, Almanya) ve Türkiye'de eko köy örnekleri Hocamköy Projesi, Yapraklı Eko Köy Projesi, Kurudere Köyü olarak sıralanabilir (Kayır, 2003).

yaşam biçimi olarak tercih etmeleri ve onun koşullarına uyum sağlamalarıdır. Bu nedenle çevre tartışmalarının içindeki ikilemlerin çevreciliğin düzeyleri arasındaki farkları ortaya çıkardığı da söylenebilir.

2.3 Değerlendirme

Bu bölümde, çevreci yaklaşımların tarihsel gelişimi ve kavramların dönüşümü araştırılmıştır. Ayrıca çevreci anlayışın barındırdığı karşıtlıklar üzerinden bir okuma gerçekleştirilmiştir. Buna göre, radikal yeşilden, enerji koruması ve sağlıklı çalışma ortamlarına, çevreciliğin değişik biçimleri ve kavramların değişimi hareketin içindeki farklı tutumlara işaret etmektedir. Örneğin 1970’lerden bugüne, tasarım ve mimarlık alanındaki yeşil, ekolojik, sürdürülebilir tanımları ilk başlarda, yapıların, kullanıcıların konforu için daha sağlıklı ortamlar hazırlaması gerektiğini öneren yaklaşımlar olarak ortaya çıkmış, sonraları mimaride doğayla uyumlu bir ilişki arama çabalarına dönüşmüş ve son olarak çevre tartışmalarının sadece çevresel değil toplumsal ve ekonomik boyutunu da içine alan kavramlar olarak bugüne taşınmıştır. Çevreci hareketin içindeki insan-doğa, doğa-teknoloji, kent-kır ikilemleri bu dönüşümde vurgunun birinden diğerine kayması şeklinde etkili olmuştur.

Terminolojinin gelişimi aynı zamanda kavramların günün politik yapısına eklemlenme özelliğini de ortaya koymaktadır. Örneğin Beaufoy’a (1993) göre “ekolojizm” diye nitelenen akım, son iki/üçyüz yıllık kamusal yaşama egemen olan siyasal, toplumsal ve bilimsel düşünce birliğine bir meydan okumadır. Çevrecilik ise çoğunlukla sorunlara yönetsel bir yaklaşım olarak tanımlanmıştır ve üretim-tüketimde bugünkü değerlerde veya modellerde temel değişimler olmadan sorunların çözülebileceği inancını taşımaktadır. Yazara göre ekolojik krizle yüzleşmek isteyen ancak radikal olarak farklı yaşam biçimlerini benimsemek istemeyen kişiler tarafından başvurulmuş bu kavram, sürdürülebilir kalkınma ve yeşil kapitalizm terimlerine yol göstermiştir. Gerçek yeşiller, yeşil kapitalizmin içindeki karşıtlıkları vurgulayarak savaşıyor; kapitalizmin çevresel sorunları çözmedeki etkisizliği ve yeşil tüketimin tehlikeleri konusunda uyarılar yapmışlardır. Sürdürülebilir kalkınma için ortak heves ise “iş dünyası pragmatizminin başyapıtı” olarak tanımlanabilmektedir (Beaufoy, 1993).

Sürdürülebilirlik kavramı yukarıda ele alınan eleştirileri de kapsayacak biçimde çevre hareketinin bugün sıklıkla kullanılan terimini oluşturmaktadır. Kalkınmaya referansla tanımlanan bu kavram politik zeminlerde oluştuğu için, üzerine bir tez temellendirilmeden eleştirel değerlendirmesinin yapılması gerekmektedir. Bu da bizi çalışmanın bir sonraki bölümüne taşımaktadır.

3. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK DÜŞÜNCESİ-MİMARLIK ETKİLEŞİMİNE ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

Bu çalışmanın ikinci bölümünde çizilen perspektiften bakıldığında bugün mimarlık ve çevre etkileşimine, ana akımın meslek alanına dayattığı çerçeveden değil, eleştirel, muhalif ve alternatifleri arayan bir gözle yaklaşılmasının gereği öne çıkmaktadır. Bu kapsamda bu bölümde çevre tartışmalarının mimarlık özelinde bugün içinde bulunduğu durum sorgulanacak, kavramların eleştirisine yer verilecek ve mimarlığın bu tartışma içindeki konumu tanımlanacaktır.

3.1 Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Eleştirisi

Sürdürülebilir kalkınmanın 1990'ların yeni kalkınma paradigması olduğu önceki bölümde belirtilmiştir. Kavramın öne çıkmasını ve popülerleşmesini sağlayan çabalarının başında Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (UNEP-The United Nations Environment Program) gelmekte olduğu bilinmektedir. 1980'lerde Doğa ve Doğal Kaynakların Korunması Uluslararası Birliği (IUCN-International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources) sürdürülebilir kalkınma yardımıyla canlı kaynakların korunmasını sağlamak hedefiyle Dünya Koruma Stratejisi'ni (WCS-World Conservation Strategy) sunduğunda terim gündeme taşınmıştır. Dünya Koruma Stratejisi, sürdürülebilir kalkınmayı toplumun temel hedefi haline getirerek kalkınma toplumunun çıkarlarıyla çevreci hareketi uzlaştırma yönünde önemli bir katkı yapmayı başarmıştır (Lele, 1991).

Ancak burada "sürdürülebilir kalkınma" kavramının bugün içinde bulunduğu konumun değerlendirmesini yapmadan önce, kalkınma düşüncesine kısaca göz atmak gerekmektedir. Escobar'a (1995) göre, sihirli bir formül gibi kullanılan kalkınma kavramı, "Üçüncü Dünya" ülkesi tanımını yaratmıştır. Kalkınma, Kuzey Amerika ve Avrupa gibi sanayi toplumlarının Asya, Afrika, Latin Amerika gibi ülkeler için modeller oluşturmaları anlamına gelmektedir. Yazara göre üçüncü dünya ülkelerinin diğerlerine yetişmeleri hatta onlar gibi olmalarını gerektiren bu yaklaşımda niyet çok açıkça görülmektedir: Yüksek düzeyde sanayileşme, kentleşme, tarımın teknik hale gelmesi, malzeme üretiminin ve yaşam standartlarının hızla artması, modern eğitim ve kültürel değerlerin uyarlanması gibi "ileri" toplumları niteleyen özelliklerin dünyanın geri kalanı tarafından yinelenmesidir. Escobar (1995) burada sermaye, bilim ve teknolojinin ana malzeme olduğuna dikkat çekmektedir. Sömürgeciliğin yeni bir türü olan bu kavram bugün sürdürülebilir kalkınma adı altında tekrar gündeme gelmektedir. "Sürdürülebilir kalkınma" kavramı sözcük anlamıyla ele alındığında kalkınmanın sürekli olmasını önermektedir. Oysa sürdürülebilirlik öncelikle ormanlar ve balıkçılık gibi

yenilenebilir kaynakların korunması bağlamında ortaya çıkmış, sonradan çevreci hareket tarafından geniş bir slogan olarak kullanılmıştır. Bu nedenle sürdürülebilirliğin taraftarlarının çoğu, bunu, insan yaşamını belirli bir refah düzeyinde tutmak için gerekli ekolojik koşulların varlığı anlamında değerlendirmiştir. Kavram politik açıdan güçlü olmakla birlikte günümüzdeki biçimlenmesinin pek çok zayıf yönü bulunmaktadır. Bunlardan ilki çevresel tahribat ve yoksulluk sorunlarının eksik algılanmasıdır. İkincisi ise ekonomik gelişimin rolünün, sürdürülebilirlik ve katılım kavramlarının üzerindeki anlaşmazlıklardır. Sürdürülebilir kalkınma adına önerilen politikaların pek çoğu, hedefler ve araçlar hakkındaki nesnel düşüncelerden doğmaktadır; daha da kötüsü yetersizdir (Lele, 1991). Bu konuya bir örnek ülkemizden verilebilir: Eurogold firmasının Bergama’da siyanürle altın aramasının olası çevresel etkileri nedeniyle gündeme gelen tartışmalar kapsamında, “Rio Zirvesi Sonuç Bildirgesi’ne göre çevre ve kalkınma beraber gider. Kalkınma için altın madeni çok önemlidir; bu maden çalıştırılmalıdır.” şeklinde bir kararın Bakanlar Kurulu tutanaklarına geçtiği Özkan (2004) tarafından saptanmıştır.

Escobar (1995), sürdürülebilir kalkınma tartışmasında vurgunun “yönetim” üzerinde olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca, yönetim kavramını da sorunların küresel olması gibi yakın geçmişte üretilmiş bir bakışa bağlamaktadır. Uygun yönetim stratejileriyle, büyüme ve kalkınma modellerinin sürdürülmesi düşüncesinin altını çizmektedir. Burada kuşkusuz akla gelen ilk soru dünya kaynaklarının “uygun” yönetiminin kimler tarafından yapılacağıdır. Yazar burada Batılı bilim insanının yöneticiye dönüştüğünü gözlemlemektedir. Bu bakış açısıyla da birbirine karşıt olan büyüme ve çevre kavramlarının uzlaştırıldığına tanık olmaktadır. Bir başka deyişle artık 1970’lerin “büyümenin sınırları*” kavramının yerine “sınırların büyümesi” gündeme gelmiştir. Konunun ekonomist bakış açısıyla incelendiğini öne süren Escobar (1995), doğanın sürdürülebilirliğinin promosyonunu yaparken kültürün sürdürülebilirliğinin aşındırıldığını söylemektedir. Bu düşünce yapısıyla biyo-çeşitliliğin, flora ve faunanın bile kaynak olarak değil ancak sermayenin rezervleri olarak değerli olduğunu belirtmektedir. Böylelikle bu bölgede yaşayanlar da toplumsal ve doğal sermayenin hizmetkarları olarak görülmektedir. Bu kaynakların sürdürülebilir yönetimi onların görevidir. Escobar (1995)’a göre işte bu bakış açısı sürdürülebilir kalkınma ve biyoçeşitlilik tartışmalarının altında yatan asıl mantıktır.

Konunun bir başka boyutu ise sürdürülebilir kalkınmanın bugün, kâr amaçlı düşünen sanayiciden, geçimlik tarım yapan çiftçiye, eşitliği arayan sosyal işçiden, kirlilikle ilgilenen

* Escobar burada Meadows ve Meadows’un 1974 tarihli *Büyümenin Sınırları* (Limits to Growth) kitabına gönderme yapmaktadır.

ya da vahşi yaşamı seven Birinci Dünya insanına, büyümeyi maksimize etmeye çalışan kural koyucudan, hedefe yönelmiş bürokrata ve oy sayan politikacıya kadar herkesi birleştirmesidir. Oysa sürdürülebilirlikle ilgili herhangi bir tartışmada öncelikle şu sorular yanıtlanmalıdır: Ne sürdürülecektir? Kimin için? Ne kadar süreyle?

Kavramın değeri, bu sorulara (örneğin düşük düzeyde bir riskle insan neslinin geleceğini kurtarmakla, vahşi yaşamı kurtarmak; insan sağlığı ya da gıda, benzin, yem gibi mevcut geçimlik dertlerin tatmini gibi) temelde farklı yanıtlar veren gruplar arasında eylemsel bir uzlaşma yaratma yeteneğindedir. Terimler, algılar ve kavramlar arasındaki karmaşıklığa bakılarak sürdürülebilir tasarım düşüncesinin ana akımı tarafından önerilen kuralların, ekolojik ve toplumsal açıdan eşitlikçi kalkınma düşüncesine uymadıkları hatta uyamayacakları söylenebilir. Bunlar çoğunlukla politik, örgütsel ve kişisel öncelikleri yansıtmaktadır. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınmanın taraftarları sosyal değişim ve siyasi hareketi etkileyen bir ikilemle karşı karşıyadırlar. Bu, temel endişeler üzerine güçlü bir pozisyon alma dürtüsü ve geniş politik kabul ve destek alma ihtiyacı olarak tanımlanabilir. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik gelişimin köklü ve kurala uygun niteliğiyle çelişmeyecek biçimde, nesnel bilimsel analizin kaçınılmaz sonucu, tarihsel bir ihtiyaç olarak sunulmaktadır. Oysa sürdürülebilir kalkınma bir kalkınma paradigması olarak korunacaksa, öncelikle katılımcı bir tavrı içermelidir. Bu, oldukça geniş ve güçlü bir görüş birliği oluşturma potansiyelini taşımaktadır (Lele, 1991). Ancak tam da bu uzlaşma durumu konunun tekrar tartışılmasını gündeme gerektirmektedir.

3.2. Sürdürülebilirlik: Bir Uzlaşma Platformu

Jarzombek'e (1999) göre son zamanlarda etik sorumluluk, mimari uygulama, kapitalizm ve iyi tasarımın bir araya gelebileceği bir konum olarak Sürdürülebilirlik* projesine giderek artan bir ilgi oluşmuştur. Yazara göre, giderek daha çok "değişim" politikalarına dahil olan kavram, bir yandan da ikiyüzlülük sorunuyla karşı karşıya gelmektedir. Örneğin Birleşmiş Milletler'in Enerji Bölümü'nün (U.S. Department of Energy) bir projesi olan, Sürdürülebilir Gelişmede Mükemmellik Merkezi (The Center of Excellence in Sustainable Development), kulağa çok hoş gelen ancak gerçekte hiçbir şey ifade etmeyen demeçlerle doludur. Jarzombek, sürdürülebilirliğin başarılı olduğu yerlerde bile bir tür "yüce uzlaşma" olduğu retoriğini elinde tuttuğuna dikkat çekmektedir. Örneğin Northampton Country, Virginia'da başlatılan Sürdürülebilirlik programı, "turizm sektörünü geliştirirken doğal ve kültürel değerleri koruyacağını"; "yenilenilebilen deniz ürünlerini ve su kültürünü geliştirirken, su kalitesini

* Majüskül vurgusu Jarzombek'e aittir.

koruyacağını”; “yeni endüstriler geliştirirken ‘yer’ duygusunu, yaşam kalitesini ve yer altı sularını” koruyacağını iddia etmektedir. Jarzombek’e göre, tam da bu siyasi uyum imajı, Sürdürülebilirlik hareketinin burjuva politikalarında başarılı olmasının nedenidir.

Jarzombek, konunun bu yönde gelişmesini öncelikle küresel Sürdürülebilirlik bakışında mimarlığın sıklıkla hain olarak görüldüğüne bağlamaktadır. Yazara göre bunu izleyen süreçte, büyük yapılar ve kentlerin çevre üzerindeki etkileri konusundaki farkındalık arttıkça şirketler küresel sorumluluklarını düşünmeye başlamışlardır. Ancak çabalar ilk başta bina maliyetlerini azaltmak ve halkla ilişkiler konusunda yoğunlaşmaktadır. Sonuç, milyar dolarlık yeşil teçhizat ve teknolojinin ortaya çıkışı olmuştur. Jarzombek’in tanımına göre ilerleme kadar ikiyüzlülük de oluşmuştur. Gerçekten değişim mi yoksa kâr-verimliliği ve halkla ilişkiler mi Sürdürülebilirlik olarak yeniden tanımlanmaktadır? Şekil 3.1, 3.2 ve 3.3’den izlenebilecek reklamlar Jarzombek’in sözlerini açıkça örneklemektedir:

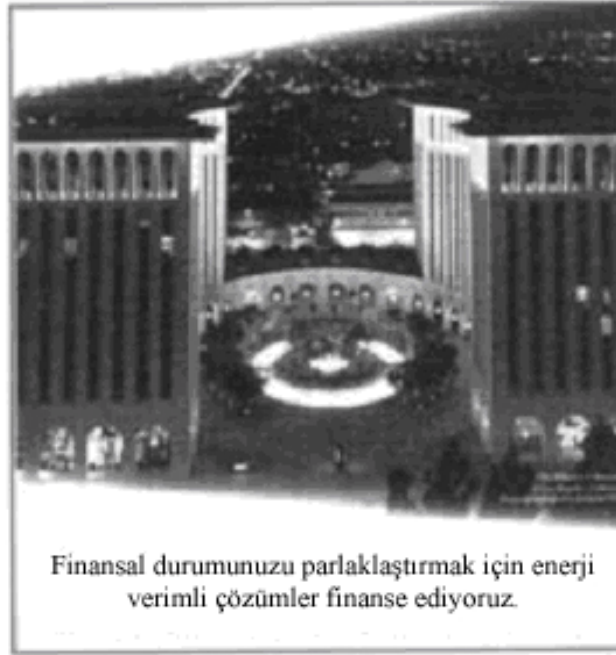

Şekil 3.1 Çevreciliğin reklam aracı olarak kullanılması (Jarzombek, 1999; s.33).

Örneklerden de izlenebileceği gibi toplumlar ekonomik büyüme yaklaşımını, üretim ve tüketim anlayışlarını değiştirmemektedir. Üstelik çevre dostu ürün ve teknolojiler birer tüketim aracına dönüşmüştür; çevreci kavramlar başlı başına birer reklam aracı olarak kullanılmaktadır. Bir başka deyişle tüketim toplumu yerini sürdürülebilir tüketim toplumuna bırakmaktadır. Oysa endüstriyel süreçler değişmedikçe ürünlerin farklılaşmasının sürdürülebilirliğe çok fazla etkisi olmadığı uzmanlar tarafından sıklıkla belirtilmektedir.

Şekil 3.2 Çevreciliğin reklam aracı olarak kullanılması (Jarzombek, 1999; s.34)

Şekil 3.3 Çevreciliğin reklam aracı olarak kullanılması (Jarzombek, 1999; s.35).

Bu kapsamda toplumlar ve alışkanlıklarının, paradoksları büyötmeye devam etmekte olduğu söylenebilir. Örneğin büyük miktarlarda enerji tüketen bulaşık makinelerinde yeşil deterjanlar kullanılmaktadır. Yeni bir büro binası tasarlayan bir şirket, bir yandan enerji kazançlı klima sistemini seçerken diğler taraftan yapıda kullanılan insan sağlığına zararlı malzemelerin çevresel etkilerini göz ardı edebilmektedir. Bu nedenlerle toplumların her kesiminin çevrecilik kavramını kendi çıkarları doğrultusunda parçalarına ayırıp yeniden inşa etmekte olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin Beaufoy'ya (1993) göre “yeşil ofis” ekolojik değerlerden çok ticari değerler üzerine kurulduğu için karışıklıklar içermektedir. Yazara göre yeşil ofis, yeşil kapitalizmle sonuçlanan bugünkü çevresel düşüncenin içindeki ödünleri ortaya çıkarmaktadır. Bu çerçevede yeşil büro, geç yirminci yüzyıl çevreciliğinin simgesidir.

Konuya Doğı-Batı ikilemi kapsamında yaklaşan Jarzombek (1999), sürdürülebilirlik hareketinin bir yanda düşük maliyetli popölist mimarlık yer alırken, diğler tarafta yüksek maliyetli, yoğun araştırmalı teknik mimarlık olacak şekilde geliştiğini belirtmektedir. Bu çerçevesi nedeniyle de Batı tarafından biçimlendirilmiş teknolojik yeniliklerle üçüncü dünya ölkelerinin kültürel politikasını birbirine bağlayan yüce bir uzlaşma anlamına gelmekte olduğuna dikkat çekmektedir. Burada Abalı vd.'nin (1996) de belirttiğı gibi “Doğı”nın, “Batı”nın kendi kimliğini tanımlamak için “öteki”ni tarif etme zorunluluğı sonucunda oluştuğunu da anımsatmak gerekmektedir. Bu nedenle Jarzombek'e (2003) göre, dünyayı korumak önemlidir, ancak seçim, asil yöneticiler, korumacı etikçiler ya da eko-deterministler arasında ise o zaman hâlâ daha sürdürülebilirliğin alması gereken önemli dersler var demektir.

Jarzombek'e (1999) göre, konunun diğler bir boyutu da sürdürülebilirliğin mimarlık eğitime etkileridir. Yazar, gerek popölist yaklaşımın gerekse de teknik mimarlığın stüdyonun geleneksel endişelerinden uzak olduğunu söylemektedir. Bu kapsamda, teknolojik-yönetimsel endişelerin tasarım eğitime nasıl gireceğı problemin bir yönüyken Sürdürülebilirliğin yalnızca teknolojik değil temelde politik bir konu oluşu sorunun diğler tarafını oluşturmaktadır. Yazar, son olarak “Mimarlığın teknik-politik yanından entelektüel tarafının kopuşunu göreceğ miyiz?” sorusunu gündeme getirir. Bu saptama, sürdürülebilir mimarlık ve sürdürülebilir kalkınma düşüncelerinin bilim ve politikanın uzlaşması için gereken zemini hazırlamakta olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda “Bilim ve politika arasındaki ilişki nedir? Bilim ve kendisini tanımlayacak ya da savunmak için kullanacağı dil arasındaki ilişki nedir? Nesnelliğ değişen pozisyonu nedir?” gibi soruların yanıtlarını arama gerekliliğı öne çıkmaktadır.

3.3 Mimarlıkta Toplumsal Sorumluluk ve Meşruiyet Arayışı

Sürdürülebilirlik hakkında konuşmak benim için çocuk doğurmak gibi bir şey. Karşısında mıyım? Hayır. Ancak zamanımı buna harcamak ister miyim? Hayır. Beyzbol maçına gitmeyi tercih ederim. (Slessor, 2002; s.33)

Yukarıdaki satırlar bugün mimarlık düşüncesi ve pratiğinin önemli isimlerinden olan Peter Eisenman'a aittir. Alıntıya bakılırsa Eisenman 20. ve 21. yy.'ın önemli tartışma eksenlerinden biri olan çevrecilik üzerine düşünce üretmemeyi tercih etmektedir. Öte yandan 2005 yılında UIA (Union of International Architects-Uluslararası Mimarlar Birliği) tarafından düzenlenen Dünya Mimarlık Kongresi'nde bir konuşma yapan Eisenman, mimarın artık toplumsal sorumluluğunun ayırtına varması gerektiğini söylemektedir.

Bugün içinde bulunduğumuz mimari pratik için Burgess (1997), çok az mimarın stilin ve anlık zihinsel meşguliyetlerin ötesiyle ilgilendiğini belirtmektedir. Yazar 20. yy.'ın ardından dünyanın tüm düzeyleriyle kriz noktasına geldiğini eklemekte ve insanların amaç ve anlamı bulmakta zorlandıkları günümüzde yanlış yönelme ve yabancılaştırmanın kentlere egemen olduğunun altını çizmektedir. Böylesi bir ortamda duyarlı, etik ve sorumlu bir bakış açısına gereksinim duyulmaktadır. Geniş topluluklar tarafından paylaşılan bu düşünceler, sürdürülebilirlik kavramının mimarlık alanında son yıllarda popülerleşmesiyle sonuçlanmıştır.

Eisenman'ın yukarıda alıntılanan sözlerine karşın çevreci bakışın mimarlık uygulama alanında oldukça kabul gördüğü saptaması yapılabilmektedir. Örneğin bugün meslek pratiğinin önde gelen isimlerinden Meier, Piano, Foster'ın mimarlık parametreleri arasına çevreye daha az zarar verme anlayışı yer almaktadır. Dahası, mimarlık ortamını yansıtan günümüz dergilerini incelediğimizde neredeyse yeşil, sürdürülebilir ya da düşük enerjili olmayan bir yapı bulmanın mümkün olmadığı kolaylıkla göze çarpmaktadır. Gerek akademik çevrenin gerekse mimarlık uygulama alanının çevreci yaklaşımlara son yıllarda artan yoğun ilgisi, tartışılması gereken bir olguya işaret etmektedir.

Balamir'e (1996) göre meşruiyet, herhangi bir alanda kabul görmüş normlara uygun olma ve dolayısıyla da, kabul görme durumunu belirtmektedir. Meslek sosyolojisindeki tanıma göre meslekleşme, bilgi ve becerilerin ekonomik ödüllere dönüşmesi emeliyle, meslek erbabının toplu olarak giriştiği bir meşruiyet mücadelesidir. Yazara göre, modern mimar bir meşruiyet krizi içindedir ve mühendisin mimar için hep önerilen bir model oluşunda önemli bir etken de, modern toplumda mimarın kendine meşru bir zemin arayışıdır. Ayrıca, mimarlık mesleğinin sanat yerine bilim alanında meşruiyet arayışının, sanatın bilim karşısında itibarının düşük olduğu dönem ve ortamlarda yoğunlaştığı gözlenebilir. Konu bu kapsamda ele

alındığında günümüzde yaygın olarak benimsenen çevreci yaklaşımların meslek alanımızda karşı karşıya kaldığı yaygın kabulün nedenleri açıkça göze çarpmaktadır.

Amerikan Mimarlar Birliği (AIA-American Institute of Architects) eski başkanı Suzan Maxman (1993), meslek olarak bir zamanlar sahip olunan prestiji yeniden kazanmak için planlama, yapma ve koruma yöntemleriyle değişimin açık sözlü savunucusu olma fırsatını yakalamak gerektiğinin altını çizmektedir. Mimarlık üretimini yeniden meşru kılabilceği düşünülen ve tekrar nesnel-ölçülebilir verilerle mesleği uygulayabilme imkanı veren bu duyarlı yaklaşımın bugün meslek ahlakı kapsamında ele alınması, krizden kurtuluş yollarından biri gibi gözükmemektedir. Öte yandan Avrupa Mimarlık Konseyi (ACE-Architects' Council of Europe) Genel Kurulu'nda Nisan 2002'de kabul edilen ve "Sürdürülebilir Mimarlık" çalışma kolu üyeleri Livia Tirone ve Owen Lewis tarafından hazırlanan raporda, mimarların rolü tanımlanmaya çalışılmış; mimarlığı daha sürdürülebilir ve daha çevreye dönük yapmanın gerekli adımlarının bir sentezini oluşturmak amaçlanmıştır. Ancak bu belgede "Çok büyük değişikliklerin olmadığı senaryoda ısısal ve görsel konfor koşullarından iç hava kalitesine kadar talepkâr bir toplumun çağdaş ihtiyaçlarına cevap verirken binaların çevreyi rasyonel olarak kullanabilecekleri gösterilmelidir." tanımı (Anonim, 2004), çalışmaların içeriği ve temel hedefleri hakkında ipuçları vermektedir.

Kısaca mimarların sürdürülebilirlik kavramıyla yoğun bir biçime ilgilenmelerinin nedeni, içinde bulunduğumuz kaotik, çok dinamikli ortamda geçmişte olduğu gibi tekrar yüce bir amaca hizmet etme gururunu yaşamak isteğidir. Bir başka deyişle mimarlar yeniden kentlerini, ülkelerini, toplumları ve hatta dünyayı kurtarma görevine soyunmuştur. Bu da uzun süredir bir meşruiyet zemini arayışına giren mimarlık mesleği için yeterince doyurucu bir alan haline gelmiştir. Öte yandan Jarzombek'e (2003) göre savunucularını çevreyle ilgili politikaların hedefi olmaktan uzak tutabilmesi kavramın popülerlik kazanmasını hızlandırmıştır.

Bu çerçeveden bakıldığında mimarların geçtiğimiz yıllarda konuyu eleştirel açıdan değerlendirmeden ekolojik prensipleri yapılarına uyarlamaya giriştikleri gözlenmektedir. Burada niyet, meslek alanının meşruiyeti ve sosyal sorumlu davranış modeline uymakken sonuç biçimci bir moda mimari anlayışının yerini, eko-mimari moda kavramına bırakmak olarak gelişmiştir. İlginç bir biçimde, tüketim toplumunun bir eleştirisi olarak gündeme gelmesi beklenen sürdürülebilirlik kavramı bugün tüketim toplumunun en önemli araçlarıyla yüzleşmektedir. Bu da hızla tüketilmektir. Öte yandan mimarların, çevreci yaklaşımları her sorunu çözebilecek sihirli bir üst kimlik olarak kullanmaya başladıkları da söylenebilir. Öyle

ki eko ön ekini yapılarına tıpkı bir marka gibi eklemelendirenler, kendilerine bir meşruiyet zemini yarattıklarını düşünmektedirler. Üstelik bu etiket bir kez yapıştırıldıktan sonra bir tabuya dönüşmekte ve hiç kimse yapının gerçekte ne kadar ekolojik ya da sürdürülebilir olduğunu sorgulamamaktadır. Konuya bu kapsamda eleştirel bakanlar henüz oldukça azınlıktadır.

Öte yandan çevre dostu mimarlık anlayışlarının meslek alanında karşılaştığı yoğun ilginin nedenleri mimarlığın yakın geçmişte ilişki kurduğu kavramlarla da açıklanabilmektedir. Modernizmin ardından mimarlığın ilgi alanlarının kısırlaşması ve felsefeyle olan ilişkisinin yeterli kuramsal tartışmayı başlatamamış olması, pek çok çevrede bir kriz noktasına geldiği izlenimi yaratmıştır. Mimarlık alanının uzun bir süredir yalnızca biçimlerle ilgilenmekte olduğu saptamasını yaparak mesleğin yeni bir sorumluluk anlayışıyla karşılaştığı günümüzdeki tavrı açıklamak daha kolay olacaktır. Buna en iyi örnek Simpson (1997)’un değerlendirmeleridir. Yazara göre mimarlığın estetiği kendini sürdüren “haute couture” moda medyası fabrikasına dönüşmüştür. Mimarlıkta yaratıcılık, ego merkezli bireysel bir dışavurum haline gelmiştir ve mimarlığın estetiğinin bir ahlaki işlevsel temelini kurmak gerekmektedir.

Mimarlık alanında gündeme gelen çevreci yaklaşımlar, biçime öncelik veren anlayışlar karşısında yeni bir işlevcilik olarak geniş bir ilgi alanını oluşturmuştur. Mimarlığın sanatsal boyutunun fazlaca işlendiği; meslek pratiğinin çevreyi, doğayı ve insanı ilgilendiren bir alan olarak öznellikten kurtulması gerektiği düşüncesiyle çevreci mimarlık düşüncesine yoğunlaşan mimarlar bir yandan da nesnelliği vurgulamak üzere alanın teknik yönlerini de oluşturma çabasına girişmişlerdir. İşte bu dönemde yaşanan yayın patlaması morfoloji çalışmalarından bunalan meslek için bir kurtarıcı rolü üstlenmiştir. Böylelikle mimarlık yeniden ampirik çalışmalarla desteklenmektedir. Son yıllarda sayıca hızla artan ekolojik, yeşil, sürdürülebilir mimarlık el kitapları da yeni bir alanı oluşturmaktadır. Ancak Seddon (1993)’un da belirttiği gibi bu dönemdeki yayınların çoğu, tasarımcılara ya da muhtemelen tasarım öğrencilerine “nasıl yeşil olunur” konusunda kılavuzluk eden el kitapları niteliğindedir. Literatürde eksikliği hissedilen ise, bugünü ve geleceğimizi etkileyen pratik çözümlerin yanında, düşüncelerin gelişiminin de incelenebilmesi için tasarımla ilintili olan güncel çevresel endişeleri, uygun bir tarihsel ve ideolojik bağlam içine yerleştirmektir. Ancak bu konudaki girişimler henüz azınlıkta kalmaktadır. Örneğin Eylül 2004’te Hollanda/Eindhoven’da düzenlenen Pasif ve Düşük Enerji Mimarlığı (PLEA-Passive and Low Energy Design) Konferansı’na katılan doktora öğrencileri arasında yapılan küçük çaplı bir araştırma, ilk enerji krizinin ortaya çıkışından bugüne otuzu aşkın yıl geçmesine karşın

tasarımcıların hâlâ bina ya da kent ölçeğinde sürdürülebilir yapılar üzerinden (Bkz. Çizelge 3.1) tasarım rehberleri ya da araçları ürettiklerini (Bkz. Çizelge 3.2) göstermektedir.

Çizelge 3.1 Pasif ve Düşük Enerji Mimarlığı Konferansı'na katılan doktora öğrencilerinin çalışma alanları

Enerji	4	
Sürdürülebilir Yapılar	Bina	7
	Kent	8
Diğerleri	5	

Çizelge 3.2 Pasif ve Düşük Enerji Mimarlığı Konferansı'na katılan doktora öğrencilerinin araştırma kapsamları

Derinlemesine araştırma	0			
Yorumlar	3	1*		
Tasarım Rehberi/ Araçları	10	1	4	
Tasarımlar	0	0	1	1
	Derinle- mesine araştırma	Yorumlar	Tasarım Rehberi/ Araçları	Tasarımlar

Bu nedenle mimarlığın sürdürülebilirlik düşüncesi çerçevesinde barındırdığı karşıt değerlerin sorgulanmasına ve alanın gerçek katkısının hangi yönde olacağına ilişkin somut verilerin ortaya konmasına gereksinim bulunmaktadır. Bu yöndeki çabalara aşağıdaki başlıklarda değinilecektir.

* A. Ciravoğlu, konferansta kendi çalışma alanını ifade etmiştir.

3.4 Sürdürülebilir Mimarlığın İkilemleri

Yukarıdaki başlıkta sözü edilen meşruiyet zemini çerçevesinde yepyeni bir düşünce olarak ortaya koyulan sürdürülebilirlik yaklaşımı çeşitli ikilemleri barındırmaktadır. Örneğin sosyal sorumluluğu temel alan tartışmada, yapı yapmanın başlı başına anti ekolojik bir eylem olması neredeyse göz ardı edilmektedir. Bu kapsamda mimarlar çevre, ekosistem için bir katkı yapmak istiyorsa geniş ölçekte mesleklerinin meşruiyetini sorgulamalıdır.

Schttich (1997), binaların inşasının asla ekolojik bir aktivite olamayacağını savunmakta; çevresel olarak sürdürülebilir bir yapının, olası etkiyi ancak minimuma indirebileceğini eklemektedir. Albin (1997) de mimarlığın yapı yapma eylemi olarak, tanımı itibariyle başlı başına antiekolojik olduğunu öne sürmekte ve mimarlığın ancak biçimsel ve estetik olarak ekolojik olabileceği savını ortaya atmaktadır. Konuya mimarlık ürünü için gereken yapı malzemelerinin üretim enerjileri ve bu üretim sırasında kullanılan doğal kaynaklar, oluşturulan atıklar ve yaratılan çevre kirliliği açısından yaklaşıldığında ileri sürülen argümanların geçerliliği gözlemlenecektir. Çünkü bir yapı ne kadar az zarar yaratırsa yaratsın, çevre üzerinde mutlaka bir etki bırakacaktır. Özellikle binaların yaşamının her aşamasında enerji tüketimi yer almaktadır. Bu nedenle bina yapımında kullanılan malzemelerin, kaynaktan çıkarılmasından, işletimi, şantiyeye getirilmesi ve montajına kadar hangi miktarlarda enerji tükettiği (embodied energy/cisimleşmiş enerji) önemli bir çalışma alanını oluşturmaktadır (Ciravoğlu, 2005a). Yapılan araştırmalar bir yapıyı gerçekleştirmek için gereksinin duyulan cisimleşmiş enerjinin yapının 30 yıl boyunca harcadığı enerjiye eşit olduğunu saptamıştır (Tucker, 2000). Bu çalışmalara dayanarak konunun zararın azaltılması olduğu söylenebilir; genel kanının aksine çevreye duyarlı yapı yapmak çevre ve enerji açısından belirgin bir fark yaratmamaktadır. Öte yandan pek çok araştırma dünyadaki 122 çokuluslu şirketin karbondioksit salınımının % 80'inden; petrol üreten dört büyük şirketin ise, tüm karbondioksit emisyonunun % 10'undan sorumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenlerle konunun mimarlık mesleğinden çok endüstriyel süreçleri ve küresel sermaye/çok uluslu şirketlerin sürdürülemez tüketim kalıplarını ilgilendirdiğini savunan görüşler bulunmaktadır.

Çevre bilinçli yaklaşımların bir yanda teknoloji merkezli diğer yanda ise doğal olandan yana bir tavır olarak iki ayrı yönde geliştiğine önceki bölümlerde değinilmiştir. Teknolojinin yapılara inşaat sırasında ve kullanım aşamasında yüklediği fazladan enerjiyi göz önünde bulundurarak bu yaklaşımı dışarıda bırakırsak, bugünün ekolojik/sürdürülebilir tasarım ilkelerinin çok da yeni olmadıkları saptamasını yapabiliriz. Günümüzde mimarlık dergilerinde çevreci olarak sunulanlar yapıların çoğu tüm harekete rağmen erken 1990'lardakilerden çok

az farklıdır. Bir başka deyişle bugünün en iyi yapıları on yıl öncesindekilerden daha çevreci değildir. Örneğin eskiden tüm yapıların pencereleri açılmakta ve yapay iklimlendirme 1970'lerin sonuna kadar kullanılmamaktadır (Addis, 2000). Oktay'a (2002) göre sürdürülebilirlik kavramsal olarak yeni sayılsa da bir dünya görüşü olarak yeni değildir. Yerel verilerin, özellikle iklimsel özelliklerin tasarımıda kullanılması antik dönemlerden beri yapıyla uğraşanların akılcı yaklaşımlarının bir parçası olmuştur. Slessor'a (2002) göre de sürdürülebilirliğin temelleri geçmiştir. Hatta ekolojik prensipler Üçüncü Dünya ülkelerinin kırsal kesimlerinde hâlâ görülebilir ve insanlık onları geliştirmenin yollarını aramaktan çok bu bölgelerden dersler çıkarabilir. Yazara göre bu kültürler insanlığın gezegenimizle ilişkisini yeniden düşünmesini sağlamalıdır. Ancak burada bir tehlike de bulunmaktadır: Bu, yalıtılmış, eko-duyarlı aborjini toplumunun nostaljik yüceltmesine doğru bir eğilim de gösterebilir.

Akcan (1996)'ın da belirttiği gibi yerellik temasını bugünün dünyasında "ekolojik mimarlık" ile desteklemek daha "meşru" görünmektedir. Diğer bir deyişle, çevrenin doğal kaynaklarına olan etik sorumluluğumuzun bilinciyle minimum enerji kullanmak, pasif soğutma ve ısıtmayı güçlendirmek, benzeri amaçlarla bu etkiyi veren yerel elemanları salt cephe kaplaması olarak değil de gerçek işlevleriyle kullanmak yerel mimarlığın arkasına alabileceği çok daha doğru bir tavidir.

Öte yandan Akcan (1996), Modernite sonrasında yaşanan yerel ve evrensel arasındaki gerilimi bilgi ayrımıyla ele almaktadır. Yazara göre bu dönemde, eğer bir deneyim yere ya da kişiye özelse, diğer bir anlayışla diğerlerinden farklı ve otantikse evrensel olarak "Doğru" olamaz; ancak eğer bilimsel olarak "Doğruluğu" kanıtlanmışsa, artık yere ya da kişiye özel değildir inancı mimarlığı da etkisi altına almıştır. Burada ekolojik mimarlığın çoğunlukla geleneksel mimarinin topoğrafya ve iklim karşısında aldığı tavrı bilimsel, dolayısıyla evrensel kılan bir yaklaşım olarak karşımıza çıktığından söz edebiliriz. Bu çerçevede gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere çevreci pratikler açısından bakışının arkaplanında bu yaklaşımın yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Yukarıda aktarılan Slessor'un görüşleri bu yaklaşımı örneklemektedir.

Bu kapsamda konunun gerek geleneksel mimariden türetilen yaklaşımları gerekse de teknolojinin egemen kılınması anlayışını içeren her iki gelişim yönünün de eleştiriye açık olduğu söylenebilir. Teknoloji ağırlıklı uygulamalarda, edilgen sistemlerle çözül(e)meyen konuların etkin sistemlerle karşılanmakta olduğu bilinmektedir. Bu alan bütünüyle yenilenemeyen kaynaklara dayandığı gibi daha çok makine ve elektrik mühendisleriyle birlikte üretilmesi gereken çözümleri içermektedir ve pek çoğu mimariye tasarım

aşamasından sonra da uyarlanabilmektedir. Buna en uygun örnek bütünüyle bina otomasyon sistemlerine indirgenmiş olan akıllı binalardır. Öte yandan yüksek/ileri teknoloji daha fazla enerji ve daha çok kirlilik anlamına gelmektedir. Dolayısıyla yüksek teknolojiden, ara teknoloji, oradan da uygun teknoloji ve hatta çevre dostu teknoloji üretilmeden konunun bu boyutu çevreci yaklaşımların dışında kalmaktadır. Burada en önemli eleştiri, teknolojinin mimarlık aracılığıyla kapalı sistemler oluşturup insanı çevresinden soyutladığı ve bu mekanları iklimlendirmek için aktif sistemlerle (örneğin PV'ler) üretilen enerjileri kullandığıdır.

Öte yandan, çevreye duyarlı yapılar gerçekleştirmenin önündeki bir başka fırsat/engel müşterilerdir. Onlar istediklerinde çevreci binalar gerçekleştirmekte ve kararları ne kadar güçlüyse yapılar o kadar sürdürülebilir olmaktadır. Üstelik bazen müşterilerin amacı yalnızca elektrik faturalarındaki azalma ve bakım masraflarındaki düşüştür. Bazen de çevreci bir imajın tanıtımı gibi daha az somut bir kâr beklenmektedir (Addis, 2000). Bunun da nedeni, imaj çağında çoğu zaman görünüşün gerçeklikten çok daha önemli olması ve insanların umursamaz tüketici yaşam tarzlarını sürdürürken vicdanlarını yatıştırmak istemesidir (Jones, 2002). Bu nedenle, çevre düşüncesi kapsamında mimarlığın yerini nesnel olarak irdelemek önem kazanmaktadır. Bu da bizi aşağıdaki başlığa taşımaktadır.

3.5 Sürdürülebilirlik Düşüncesinde Mimarlığın Yeri

Sürdürülebilirlik kavramı pek çok alanda yol gösterici bir ilke olarak kabul edilmekte ve kullanılmaktadır. Ancak sürdürülebilirlik henüz tümüyle anlaşılabilmiş bir kavram değildir. Kavramın doğasındaki belirsizlik, kuramsal tartışmaların sürmesini sağlarken uygulamadaki kimi zorlukları da beraberinde getirmektedir. Örneğin kıyı yönetimi özelinde incelendiğinde sürdürülebilirlik bugün alanının temel hedefini temsil etmekte ve başarısının ölçülmesi için bir araç olarak görülmektedir. Ancak bu değerlendirme görüldüğü kadar basit olmamaktadır. Yakalanması güç bir hedef olan konu üzerine geliştirilmiş çok çeşitli tanımlar, politikalar ve raporlar tartışmayı güçlendirmektedir. Her çalışmada yazarın hedefleri ve gündemiyle birlikte sürdürülebilirliğin bir yorumu yer almaktadır (Gallager, 2003).

Sürdürülebilirlik terimine kıyı yönetimi çerçevesinden bir açıklık getirmek nedeniyle Gallager (2003), kavramın içinde yer alan anahtar kuramsal ve ilkesel temaları bir anket yardımıyla tanımlamaya çalışmıştır. Anket İngiltere'de kıyı yönetimi alanıyla ilgilenen 1000 kişiye elektronik postayla yollanmıştır. Uzmanlardan gelen yanıtlar öncelikle 23 alt kavram çerçevesinde değerlendirilmiş ve sıralanmıştır. Bu sıralama sonucunda birbirini destekleyen alt kavramlar yedi ana kavram çerçevesinde toplanmış ve bu sonucun sürdürülebilirliğin alt

başlıkları olarak değerlendirilebileceği öne sürülmüştür. Sürdürülebilirliği tanımladığı düşünülen ana ve alt temalar aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir.

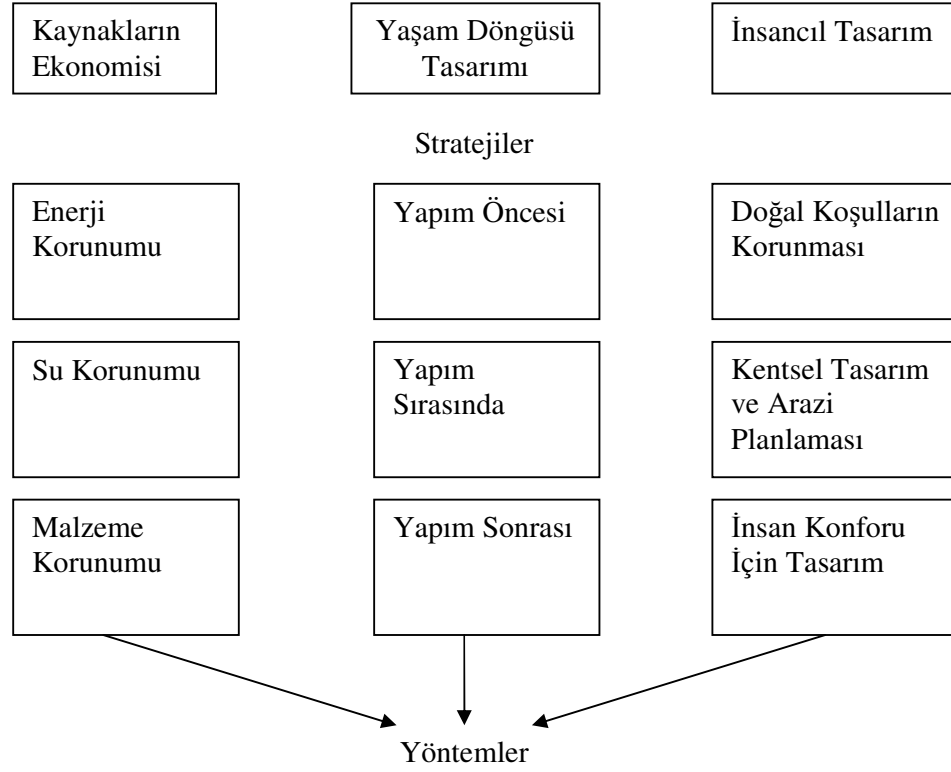
Çizelge 3.3 Sürdürülebilirliğin kaynakları (Gallager, 2003; s.142)

Ana Kavram	Alt Kavramlar	Sıralama
Denge	Denge, Yaşam Kalitesi, Başarı	1
Sorumluluk	Sorumluluk, Önlemler, Düzenleme, Koruma/Kaynak Verimliliği, Hizmet Etme	2
Planlama	Planlama, Gelecek, Düşünce, Uyarlama	3
Katılım	Katılım, Kabul Edilebilirlik, Şeffaflık, Güven	4
Bilimsel Verim	Bilimsel Verim, Problem Çözme	5
İletişim	İletişim, Eğitim ve Terbiye	6
Bütünleşme	Bütünleşme, Bütünsellik	7
Eşitlik	Eşitlik	8

Çizelgeden de anlaşılabilirliği gibi sürdürülebilirlik tek başına salt ekolojik ya da çevresel bir kavram değildir. Daha çok gelişmeyi, gelecek vizyonu da içine alan sosyokültürel bir kavramdır. Yaşamların birbiriyle dengeli ilişkiler kurmasından iletişim ve katılıma kadar pek çok temayı içinde barındırmaktadır. Bu nedenle de ulaşılması güç bir hedef olarak görülmektedir.

Sürdürülebilir tasarıma yönelik bir kılavuz olması için Kim ve Ridgon (1998) tarafından oluşturulan şemaya göz atmak, konunun ne kadarının mimarın yetki ve sorumluluk alanına girdiğinin tartışılması açısından yararlı olacaktır. Şekil 3.4'ün ayrıntıları incelendiğinde Kaynakların Ekonomisi başlığında Enerji Korunumunun, enerji bilinçli tasarım yaklaşımını temsil etmekte olduğu görülmektedir. Pasif sistemler ve yapı malzemelerinin üretim enerjileri burada yer almaktadır. Su Korunumu başlığında yapıda kullanılan su ve atık yönetimine değinilmektedir. Malzeme Korunumu ise daha çok malzemelerin geri dönüşümü kapsamında ele alınmaktadır. İkinci başlıkta ele alınan yaşam döngüsü yaklaşımı, yapımdan önce ve yapımda kullanılacak olan malzemelere ilişkin kararları içermektedir. Yenilenebilir kaynaklara dayanan, geri dönüşümlü, üretim aşamasında çevre kirliliği yaratmayan malzeme seçimi bu alanın temel prensiplerini oluşturmaktadır. Yapım aşamasında, şantiye organizasyonunda en az çevre zararı oluşturacak sistemlerin seçilmesi söz konusudur. Yapım sonrasında mevcut yapıların yeni kullanıcı ve işlevlere yönelik tasarlanması, yapı malzemelerinin tekrar kullanımı ve geri dönüşümü konuları yer almaktadır. Üçüncü kolonda yer alan Doğal Koşulların Korunması başlığında tasarımın doğaya etkisinin değerlendirilmesi yer almaktadır. Konu, topografya, su havzaları, flora, fauna açısından ele alınmaktadır. Kentsel Tasarım ve Arazi Planlaması başlığında ise kirliliği önlemek, çok amaçlı gelişimi desteklemek, toplu taşımayı özendirmek konularına yer verilmiştir. Son başlık olan Kullanıcı

Konforu İçin Yapılabilecekler, ısısal, görsel ve akustik konfor, dış mekanla görsel iletişim, açılabilir pencereler, temiz ve taze hava temini, farklı fiziksel yetenekleri olan kullanıcılara yönelik önlemler, sağlıklı malzeme kullanımı olarak sıralanmıştır.

Şekil 3.4 Mimarlıkta sürdürülebilir tasarım ve kirliliğin önlenmesinin kavramsal çerçevesi (Kim, Ridgon, 1998; s.8)

Yukarıdaki şekil, konunun çok boyutluluğunu gözler önüne sermektedir. Ancak her başlık ayrı ayrı incelendiğinde pek çoğunun doğal kaynaklara ve malzemeye bağlı olduğu göze çarpmaktadır. Bu kapsamda ileride mimari tasarım özelinde yapılabilecek araştırmaların malzeme yönünde geliştirilmesinin doğru bir yaklaşım olacağı söylenebilir. Mimarın vizyonununsa uygun malzemelerin seçimi olması gerektiği açıkça görülmektedir. Diğer konular ise, mimarın mühendislerle beraber geliştirebileceği bütünleşmiş sistemlerden oluşmakta ve giderek daha fazla teknik boyut kazanmaktadır. Burada da mimarlık ve mühendislik eğitimlerinin daha çok işbirliğini özendirecek şekilde kurgulanmasında önemli yararlar görülmektedir. Öte yandan yeni yapı yapmanın daha fazla enerji gerektireceği ve kirlilikle sonlanacağı gerçeği, mimarlık mesleğinin ilgi alanını daha çok mevcut yapıların yeniden kullanımına yöneltmektedir. Bu kapsamda mevcut yapıların rehabilitasyonu, ekolojik

olarak savurgan eski yapıları yeni enerji kazançlı yapılarla değiştirmek ve yapılar arasındaki boşlukları doldurmak önem kazanmaktadır (Hagan, 1997). Tasarım açısından ise yapıların daha esnek ele alınması, çok amaçlı tasarlanması ve geçici özellikler barındırması da gündeme gelmektedir.

Yukarıda aktarılanlara karşın bugün mimarlıkta çevreci yaklaşımların, büyük değişimler yaratabileceği beklentisinin uzmanlarca paylaşılmakta olduğu görülmektedir. Çalışmaların, genel anlamda, binalarda enerji tasarrufunun yapılması, kullanılan kaynak ve atıkların denetimiyle çevre kirliliğinin azaltılması ve daha sağlıklı yaşama ortamlarının oluşturulması üzerine yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Geniş bir uygulama alanına sahip bu yaklaşım bir yandan en basit ve düşük enerjili malzemelerle yapı yapmayı, öte yandan da teknolojinin tüm olanaklarını daha az enerji ve çevre kirliliği yaratmak için seferber etmeyi önermektedir. Bu çerçeveden değerlendirildiğinde geleneksel mimarinin çevre verilerine saygılı anlayışının çağdaş yapılara uyarlanması, teknoloji ve bilimin olanaklarıyla yepyeni buluşlar üretmeye dek çeşitlenen tutumlardan söz edilmektedir. Bu kapsamda mimarlık ölçeğinde yapılan çalışmaların küçük adımlar olarak kalmakta olduğu gerçeğinin en somut örneği Pasif ve Düşük Enerji Mimarlığı (PLEA-Passive and Low Energy Architecture) konusunda araştırmacıların bulunduğu 21. uluslararası konferans verilebilir. Mimarlığın çevreyle ilişkisine daha çok tasarım açısından yaklaşan bu konferansta sunulan 200'den fazla bildirinin ilgi alanları kabaca aşağıdaki gibi dağılmaktadır:

- Enerji konularıyla ilgili yönergelerin yorumu, eleştirisi veya uygulanması;
- Laboratuvar ortamında oluşturulan mekanların yapı fiziği özelliklerinin denenmesi;
- Simülasyon programlarıyla belli bir kentsel parçanın ya da yapının iklimsel özelliklerinin incelenmesi;
- Belirli değerlendirme araçları yardımıyla yapıların çevresel özelliklerinin ölçülmesi;
- Geleneksel yapıların iklimsel özelliklerinin saptanması;
- Öğrencilerin yaptıkları tasarım projelerinin sunumu.

Kuşkusuz yukarıda aktarılan konulardan her birinde atılacak bir adım, sistemin bütünü açısından önem taşımaktadır. Ancak örneğin salt enerji açısından bakıldığında ve binaların üretim enerjisinin kullanım enerjisinin çok üstünde olduğu göz önünde bulundurulduğunda burada sorulması gereken asıl soru, binaların ne kadar daha az enerjiyle üretileceği ya da kullanılacağı değil, yapı üretimi alanının meşruiyeti ya da bizim onu bugünkü pratikler içindeki algılayışımızdır.

Binaların daha verimli kullanılması için alınabilecek önlemlerden çoğu, yapım aşamasından sonra da entegre edilebilen sistemlerden oluşmaktadır. Burada profesyonel desteğin önemli olması ve tasarım aşamasında bu konuların gündeme gelmesinin yararlı olmasıyla birlikte örneğin atıkların yönetimi, suyun yeniden kullanımı gibi konular tasarımı yönlendirici olmamaktadır. Bu nedenle bu noktada müşteri ve/veya kullanıcıdaki bilinçlenme daha belirleyici olmaktadır.

Öte yandan konuyla ilgili neredeyse tüm araştırmalar belli bir standartlaşma önermektedir. Ancak biraz derinlikli bir inceleme konunun çok boyutluluğunu gözler önüne sermekte ve bu nedenle yapılacak bütünsel bir değerlendirmenin zorluklarını ortaya koymaktadır. Örneğin, belirli standartlar çerçevesinde, yapıda kullanılan malzemelerin üretim enerjileri ve çevresel etkileri, yapının ısıtma soğutma için gereksinim duyduğu enerji miktarı, su ve atık su kullanımları değerlendirilebilir ancak projenin yapıldığı yere özgü konulardaki öncelikleri ve değerlendirmenin bütünsel gerçekliği her yapı ve çevresi için ayrıca ele alınmalıdır. Bu anlamda standart bir düşünce üretilmesi konunun doğası gereği olası görünmemektedir. Öte yandan bir yapının çevre duyarlılığı açısından önerilen ilkelerinin tümünü gerçekleştirmesi olanaksızdır. Bu, binaların başlı başına antiekolojik birer ürün olmasının yanında çevreyi ön plana taşıyan tasarım ilkelerinin kendi içlerinde birbirine bağlı olmasından da kaynaklanmaktadır. Tıpkı tasarımın özünde önemli olanın hangi seçimlerin yapılacağı olduğu gibi burada da bir koşulu sağlarken diğerinden vazgeçmek söz konusu olabilmektedir.

Özetle günümüz koşullarında mimarın çevre için tek başına yapabilecekleri, bilgisiyle sınırlıdır. Bu da teknolojinin sağladığı olanaklar dışında modernleşme öncesi iklimle dengeli pratiğinin yeniden anımsanmasıyla olanaklıdır. Bunun dışında ilgili meslek alanlarındaki gelişmeleri kullanarak çevre konularına katkı sağlanabilir ancak bunlar da yukarıda sözü edilen çerçeve bağlamında anlamlıdır.

Öte yandan ikisi de sürdürülebilirlik bakışı içermesine karşın Gallego'nun kıyı yönetimi için ortaya koyduğu ilkeleri içeren çizelge ile mimarlığı ilgilendiren Şekil 3.4'ün karşılaştırılması sürdürülebilirlik tartışmalarında mimarlığın yeri üzerine önemli açılımlar getirmektedir. Kuşkusuz mimarlık mesleğinin çevreye katkısını ortaya koyan şekilde, ekolojik koşullara ek (ya da onlara bağlı) olarak insan-doğa etkileşiminde sürdürülebilirliği/sürdürülemezliği etkileyen toplumsal koşulların bulunduğu göz ardı edilmiştir. Ekolojik ve toplumsal sürdürülebilirliğin birbiriyle bağlantılı olarak ele alınması bizi bu çalışmanın bir sonraki başlığına taşımaktadır.

3.6. Değerlendirme

Bilim yalnızca ussal, bilimsel süreçlerin ürünü değildir. Bilimsel keşiflerin temelinde ... felsefî öğelerin de bulunduğunu bilim tarihi göstermektedir. Bilim salt deney ve gözlemle bir yere varamaz. Dolayısıyla bilimsel ilerlemenin yolu yalnız deneysel yanıyla değil, kuramsal yanıyla da ele alınmalıdır. (Koyre, 2000; s.278)

Bu bölümde üzerine bir tez temellendirilmeden önce çevre konularının düşünsel boyutu irdelenmiştir. Koyre'nin de yukarıdaki alıntıda değindiği gibi bilimsel sonuçların ortaya çıkışında felsefenin desteği yadsınamayacak önemdedir. Bu kapsamda çalışmanın bu bölümünde öncelikle sürdürülebilir kalkınma kavramı eleştirilmiş ve kalkınmaya eklenendirilmiş bir çevreci yaklaşımın sakıncaları üzerinde durulmuştur. Kavramın sunduğu her ölçekte farklı anlayışa sahip kesimleri buluşturan, uzlaştıran bir platform olması, kimi potansiyelleri barındırmasının yanı sıra daha çok politik bir ikiyüzlülüğe işaret ettiği vurgulanmıştır. Sürdürülebilirlik bugün mevcut pratikleri değiştirmeden çevreci görünümü sergilemenin formülü haline gelmiştir. Üstelik çevrecilik de en az sürdürülebilirlik kadar muğlak bir yapıya işaret etmektedir. Kuşkusuz bu yaklaşımdan mimarlık disiplini de etkilenmektedir. Sürdürülebilirlik kavramının sunduğu sosyal sorumluluk etiketinin olanaklarını yaşamak isteyen meslek örgütleri, mimarlar ve akademisyenler çevre tartışmalarına yoğun ilgi göstermiştir. Ancak burada kavramın eleştirel değerlendirmesinin yapılmamasının eksiklikleri hissedilmektedir. Çünkü mimarlık mesleği tanımı gereği çevreye, ekolojiye karşı bir eylemdir ve çevreci hareket içindeki tasarım parametreleri geçtiğimiz yüzyıl başındaki yaklaşımlardan, dahası yerel mimarlık geleneklerinden çok fazla ayrılmamaktadır. Yine de tüm bu verileri yadsıyarak sürdürülebilirlik kavramına mesleki meşruiyet ve sosyal sorumluluk adına gösterilen ilgi, tüketim toplumunun en önemli sonuçlarından olan hızla tüketilme ile sonuçlanmıştır. Oysa “gerçek” çevreci yaklaşımlar, özünde tüketim toplumu alışkanlıklarına önemli eleştiriler barındırmalıdır. Mimarlık disiplini açısından yaklaştığımızda küreselleşme ve tüketim toplumu ilişkilerinin yapıları çevrenin önemli bölümünü biçimlendirdiği saptaması yapılabilmektedir. Bu nedenle konunun içinde bulunduğumuz yüzyılın toplumsal gerçeklikleri yönünün de ele alınmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Öte yandan çevresel sürdürülebilirlikte mimarlığın önemli rolü olabilecek toplumsal koşulları biçimlendirmeye ilişkin neredeyse hiçbir çaba gözlenmemektedir. Bu nedenle bir sonraki bölümde mimarlığın etki alanına da giren, konunun çevresel ve toplumsal boyutu, birlikte ele alınacaktır.

4. ÇEVRECİLİKTE MİMARLIĞIN YERİNE İLİŞKİN ALTERNATİFLER: MEKANIN KULLANICI BİLİNÇ DEĞİŞİKLİĞİNE ETKİSİ

4.1 Küreselleşme, Tüketim Toplumu ve Muhalif Yaklaşımlar

Yeni Binyıla girerken dünya belki de hiç olmadığı kadar küreselleşme olgusunun etkisi altındadır. Küreselleşme farklı açılımları olan bir kavramdır; örneğin konuyu bilginin daha geniş bir ölçekte yaygınlaşması, dünya üzerindeki eşitsizliklerin dengelenmesi kapsamında değerlendirdiğimizde toplumsal gelişmeye dönük yansımaları olmakla birlikte, mevcut hegemonik politikalarla işbirliği ve sermaye odaklı anlayışı açısından ele alındığında olası sonuçları tüm dünya düzenini olumsuz yönde değiştirebileceğe benzemektedir. Kuşkusuz bu etki küresel ölçekte yaşamı ve yaşamla birebir ilintili meslek gruplarını daha da yakından ilgilendirmektedir. Ancak konuya mimarlık çerçevesinden baktığımızda farklı bir tablo göze çarpmaktadır. Günümüzde mimarlık pratiğinin diğer meslek gruplarından daha ağırlıklı piyasa koşullarının dayatmalarına bağımlı olduğunu gözlemlemekteyiz. Bu nedenle küreselleşmenin mimarlık disiplindeki yansımalarını yadsımak olası görünmemektedir (Ciravoğlu, 2005b).

Küreselleşmeyi, kapitalizm ve günümüz toplumunun özelliklerinin yakın ilişkileri çerçevesinden değerlendirdiğimizde Baudrillard'ın *Tüketim Toplumu*'ndaki* saptamaları ilginç gözükmemektedir. Baudrillard'a göre günümüzde tüketim, doğal ihtiyaçların mal ya da hizmet aracılığıyla tatmin edilmesi olarak değil, kodlar ve kurallarla düzenlenmiş küresel ve tutarlı bir göstergeler sistemi olarak yorumlanmalıdır. Bu sistemde, ihtiyaç ve hazların olumsal dünyasının doğal ve biyolojik düzeninin yerini, toplumsal değerler ve sınıflandırmalar düzeni almıştır. Gerçek ihtiyaçlar ile sahte ihtiyaçlar arasındaki ayrımın ortadan kalktığı tüketim toplumunda birey, tüketim malları satın almanın ve bunları sergilemenin toplumsal bir ayrıcalık getirdiğine inanır. İhtiyaç artık tikel bir nesneye duyulan ihtiyaçtan çok bir farklılaşma ihtiyacıdır. Tüketiciler kendilerini tüketmeye yönelen hatta zorlayan bir dizi tekniğin nesnesi durumundadırlar (Yırtıcı, 2002). Baudrillard'ın deyimiyle maddi ihtiyaçlar ikincileşmiş ürünün kimlik değeri neredeyse kullanım değerinin önüne geçmiştir (Süer ve Sayar, 2002). Tüketim, ilişkinin aktif bir formudur, sistematik bir etkinlik biçimi ve tüm kültürel sistemimizi kuran küresel bir tepkidir. Tüketim, işaretlerin sistematik manipülasyonundan meydana gelen bir etkinliktir. Tüketime bir nesnesi olmak için nesne

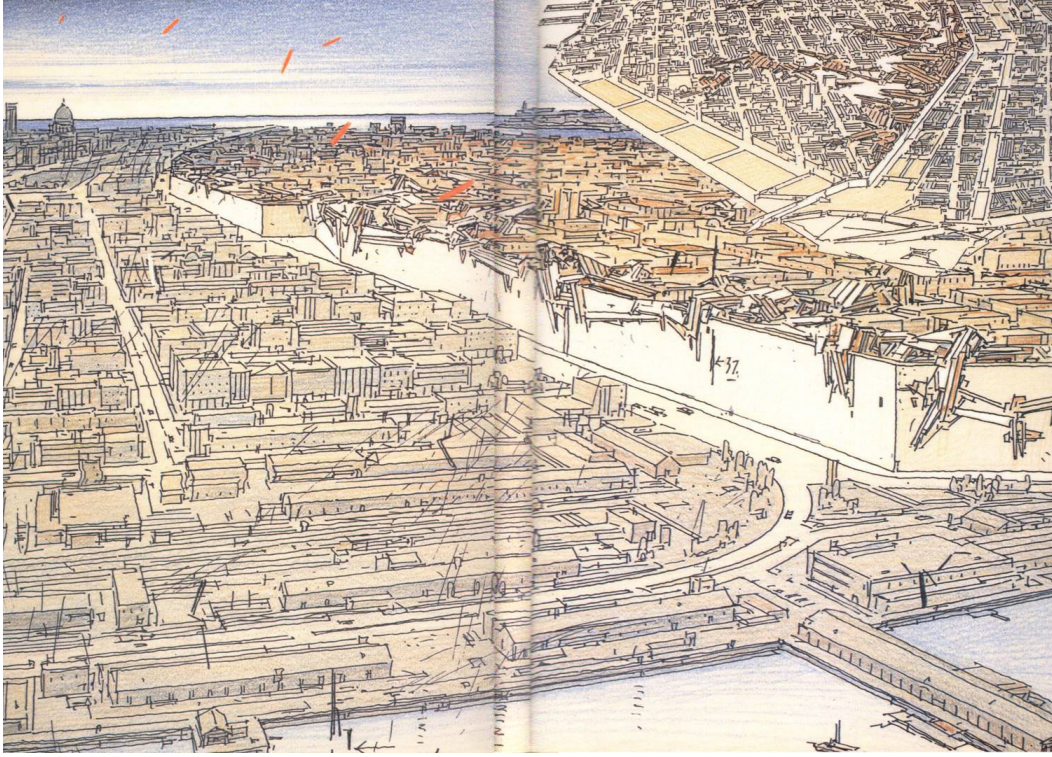
* Yırtıcı (2002) Baudrillard'ı şöyle kaynak göstermektedir: Baudrillard, J., (1997), *La Societe de Consommation*, Denoel, 1975: *Tüketim Toplumu*, çev. Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları.

önce bir işaret olmalıdır. Tüketim bastırılamaz çünkü bir yokluk üzerine kuruludur (Baudrillard, 2002).

Konuyu mimarlık disiplini çerçevesinden değerlendirdiğimizde her şeyin tüketim ilişkileri içinde belirlendiği günümüzde, mimarlığın da bir tüketim nesnesi olduğu saptaması yapılabilir. Bu bağlamda mimarlıktaki “izm”ler kalabalığı tüketim ilişkilerinin basit bir yansımasıdır (Yırtıcı, 2002). Bu konuda pek çok eleştiri gözlense bile yine de tüketimin kent yaşamındaki temsilinden yapı ölçeğine inilen süreçte, kapitalizm ve küreselleşmeyle olan ilişkisine eleştirel gözle bakan güncel hareketler bugün azınlıkta kalmaktadır.

Örneğin 20. yy.’ın neredeyse anarşist/otorite karşıtı mimarlığının sembolü haline gelmiş olan Lebbeus Woods’un üretimlerinde kağıt mimarlığı üzerinden kurgulanan imgelem gücünün ötesinde farklı bir tavır göze çarpmamaktadır. 1995’te Havana’da (Küba) gerçekleşen “Yine Mimarlık (Architecture Again)” konulu uluslararası çalışmaya Wolf. D. Prix, Tom Mayne, Eric Owen Moss, Carme Pinos, Carl Pruscha ve Peter Noever ile birlikte katılan Lebbeus Woods daha sonra kült eserleri arasında sayılacak ürünlerini bu toplantı için üretmiştir. Woods burada: *“Mimarlık sorunları çözmez. Onun ayrımı, varsa eğer, yarattığı sorunların niteliğinde yatmaktadır. Devrim hiçbir zaman bir mimarlık yaratmadı. Şimdi mimarlığın sırası, ... devrim yaratmak için.”* demektedir. Ancak Havana için yine de duvarlar ve yapılar önermesi, onun mimarlığın dönüştürücü gücünün olduğunu varsaymakta olduğunu gösterir. Aynı toplantıya katılan Wolf. D. Prix, Havana’da karşılaştıkları sorunun büyüklüğü ve mimarlığın tek başına bunların üstesinden gelemeyeceği düşüncesiyle diğer katılımcıların aksine “mimarlık yapmama” üzerine “Beyaz Üzerine Beyaz (White on White)” başlıklı bir yaklaşım sergilemiştir. Coop Himmenb(l)au (Wolf D. Prix ve Helmut Swiczinsky), *“Planlamak istediğimiz hiçbir şey yok bugün. Çünkü bu yıkıma katılmak istemiyoruz. Kent kendini beyazın üzerine beyaz olarak inşa ediyor. ... Kent haritasını ve kentin çizimini üst üste bindirmek olası bir strateji oluşturabilir ancak inşa edilmiş geleceği tanımlamaz.”* demektedir (Ciravoğlu, 2005). Burada altının çizilmesi gereken mimarın bugün içinde bulunduğu sosyo-politik ortamda geleneksel problem çözme yöntemlerini kullanması ile mesleğe alternatif bakışlar getirmesi arasındaki ayrımın yapılabileceğidir.

Öte yandan bugün mimari eylem (proje) önerisinden çok, sisteme yönelik bir eleştiri ve muhalif bir tavır içeren grupların küresel ölçekte yaygınlaştığını görmek umut vericidir. Örneğin “An Architektur”, bu kapsamda çalışmalar yürüten gruplardan biridir. Mimari ve anarşi sözcüklerini ustalıkla yan yana getiren An Architektur, Berlin’de bir araya gelmiş bir inisiyatiftir.

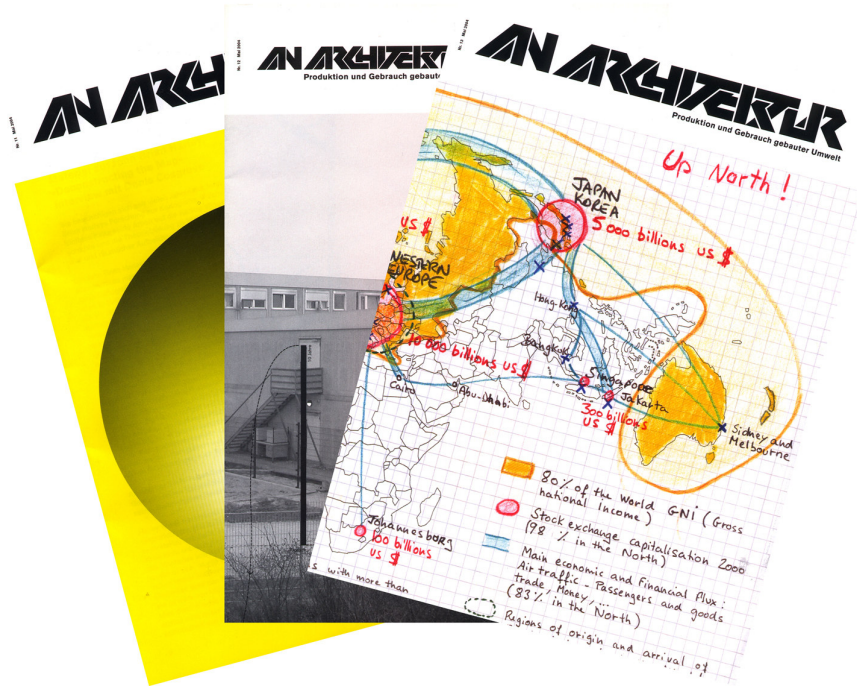

Şekil 4.1 Lebbeus Woods'un Havana için önerisi (Jodidio, 1997; s.168-169)

Şekil 4.2 Coop Himmelb(l)au'nun (Wolf D. Prix ve Helmut Swiczinsky) Havana için önerisi (Noever, 1996; s.101)

An Architektur'un en önemli etkinlik alanı Haziran 2002'den bu yana yayımlanan ve grupta aynı adı taşıyan dergidir. Yılda iki kez yayımlanan derginin her bir sayısında mevcut kapitalist koşullardaki mimarlığa ve kentin belirli bir politik, sosyal kesitine yer verilmektedir. Yeni seçenek ve alternatif arayışlarında olan dergi, neo-liberal ekonomik düşüncenin dikte ettirdiği kentsel yeniden geliştirme stratejileri bağlamında kamusal mekanın özelleştirilmesi, her yerde gözetim, etnik ayrıştırma, kültürel kapitalizasyon ve artan sosyal gerilimlerin mekânsal pratikte yeni bir eleştirel yaklaşımı talep etmekte olduğunu savunmaktadır (Ciravoğlu, 2005b).

Şekil 4.3 An Architektur dergisinin ön kapakları (Ciravoğlu, 2005b; s.42).

Bir başka muhalif yaklaşım ise kentsel mekanın politizasyonunun, Kentsel Sosyal Hareketlerin gündemine girmesiyle oluşmaktadır. Bu kapsamda örneğin Sokakları Geri Almak (RTS-Reclaim the Streets) kentsel yaşamda küresel kapitalizmin genel çerçevesi içinde araba kültürüne ve karayolu genişletme projelerine karşı tepki olarak 1990'larda Londra'da (İngiltere) başlayan uluslararası bir harekettir. Kökleri Avrupa merkezli avangart hareket, Situasyonist Enternasyonal'e (SE-durumcular) dayanan RTS'in başlıca protestosu kentsel (kamusal) alanı geri almaktır. Bir başka deyişle bugünün toplumunda geleceğin tohumlarını yetiştirmek için belirli bir alanı araçlar, alışveriş merkezleri olmadan ve devletten izin almadan insanların toplanabilecekleri bir yere dönüştürmektir.

Artistik avangardın yörüngesinin kuramsal yönden donanımlı politik aktivizmle birleştiği 20. yüzyılın tek politik/şiiirsel, devrimci/artistik hareketi olan SE'in önde gelen Hollandalı mimarı Constant'a göre ise, kamusal mekan olmadan kültürün oluşması olanaklı değildir. Klasik dönemdeki forum, ortaçağdaki pazar yeri ve yakın zamandaki bulvar, kültürel yaşamın gelişebileceği kamusal alanlardır. Politika, sanat ve günlük yaşamı karnavalvari bir bakış açısıyla ele alan harekette, sanatın günlük yaşamla birleşmesiyle insanların kendi yaşamlarını kontrol edebilme yeteneğini tekrar keşfedecekleri öne sürülmektedir (Smith, 2004).

4.2 Toplumsal Koşullar ve Çevre

Bir önceki başlık altında aktarılan küreselleşme-tüketim toplumu ilişkileri ve bu kapsamda ortaya çıkan muhalif yaklaşımlar konusunu, günümüzde mimarlık kuramı ve pratiğinde oldukça baskın olan çevreci yaklaşımlar bağlamında ele aldığımızda, üst ölçekte bir bakışla, toplumların ve yönetimlerin bugünkü kente, politikaya, yaşama ve alışkanlıklara mevcut hegemonik bakışları değişmedikçe ve bu konuda alternatif pozisyonlar tarif edilmedikçe çevre hareketinin somut sonuçları olamayacağı saptamasını yapabiliriz. Çünkü her şeyi piyasaya endeksleyerek tüm ürün ve hizmetleri, doğayı, yaşamı metalaştırıp piyasa değeriyle ölçen bir kalkınma anlayışı kadar tüm toplumların Batı'nın tüketim düzeyine ulaşması ve alışkanlıklarını edinmesini öne süren sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı da tartışmalıdır. Bu kapsamda, Baudrillard'ın çözümlemelerinden yola çıkarak bir eylemin ancak tüketilen bir nesne haline geldiği zaman günümüz toplumunda yer bulabileceği söylenebilir. Öte yandan "gerçek" çevreci hareket yukarıda anılan tüketim toplumu alışkanlıklarının değişmesine bağlıdır. Bir alternatif de kendisinin bir tüketim nesnesi haline gelmesiyle toplumdaki varlığını sürdürebilmesidir. Buna en iyi örneği çevreci hareketlerin bugün içinde bulunduğu nokta verilebilir. Yeşil teknolojilerin, araç ve gereçlerin, kısaca "mal"ların sürdürülebilirlik kavramını ve toplumda yaratılan panik siyasetini kullanarak reklamlar aracılığıyla satış yapması, konunun en somut göstergesidir. Bu karmaşık ilişki bugün sürdürülebilirlik kavramının geldiği politik noktayı ve muğlak tanımını da açıklamaktadır.

Bugün risklerle iç içe yaşadığımız bir gerçektir. Bu nedenle toplumlar, hava kirliliği, ekolojik dengesizlik, ozon tabakası vb. ile korkutulmaktadır. Süreli yayınlar bu konuları kapak yapıp satışlarını artırmaktadır. Panik siyasetiyle insanlar biyo-politika içinde denetlenirken, yeni bir terörle karşı karşıyadırlar. Bu, en yüksek güvenlik adına yerleştirilen bir panik terörüdür. Felaket korkusu tellalları insanların ne kadar korku ve kıyamet psikozunda yaşadıklarını göstermektedir. Önemli olan sanayicinin veya bir siyasi danışmanın bir değerlendirmesi

üzerine dünya borsasının allak bullak olduğunun ortaya çıkmasıdır. Ekolojik zihniyet “halkları işletme ve yönetme paniğinin” sona erdirilmesini de düşünmelidir (Akay, 2000).

Yukarıdaki saptamalar çevre hareketine daha geniş bir perspektiften bakmayı zorunlu kılmaktadır. Çevre kirliliği başlı başına bir sorun olmaktan çok sanayileşme, borçlanma ve insanlar arasındaki toplumsal ve sömürge ilişkileri ile eklemlenmektedir. Dünyamızın geleceği kadar toplumsal, ekonomik ve siyasi seçenekler de ekosistem üzerinde etkili olacaktır. Alınan kararların siyasi niteliği, kalkınma planları, ekoloji ile sosyalliğin birlikte düşünülmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Ekosistemin zayıflaması, bazı türlerin yok olmaya yüz tutması çevre ile ekonomik-toplumsal sistem arasındaki dengeyi ayarlamanın düşünülmesini zorunlu kılmaktadır (Akay, 2000). Felix Guattari (2000), *Üç Ekoloji*’de çevre sorunlarının toplumsal, ekonomik, siyasal ve estetik sorunlarla birlikte düşünülmesi için çanların çalmaya başladığını belirtmektedir. Biyosferdeki dengesizlikler ve ozon tabakasının delinmesi dünyamız için bir tehlike oluşturmaktadır; fakat Batı toplumlarının kendi içlerindeki yoksullarla evsiz barksızların toplumsal durumları da söz konusu olarak, ekolojik tartışma içine konulmalıdır. Geleceğe dair felaketlerle kafamız şişirilmektedir, fakat asıl felaket kapımızın önünde yatmaktadır (Akay, 2000). Karbondioksit seviyesinin olumsuz sonuçlarının görünür olmasından çok önce toplumsal çöküşün yaşanacağı konusunda kuşku yoktur. Üstelik her iki yıkımın da temelinde alışkanlıklar bulunmaktadır; onlar değişmeden ne toplumsal dönüşüm ne de çevresel konularda değişim beklenebilir. Bookchin’e (1996) göre modern kentsel bunalım ağırlıklı olarak kapitalizmin toplumla doğa arasında yaratmış olduğu bölünmeyi yansıtmaktadır. Ancak yapılı çevrenin bugünkü biçimlenişi, çevresel teknolojiyle beslenen yapılar ve sürdürülebilir mimarlık buna yanıt aramaktan çok uzaktır. Bu nedenle Akay’a (2000) göre ekosistem çevre ekolojisi teriminin yerini almalı ve sadece doğa kirlenmesi değil her türlü vicdan ve bilinç kirlenmesi önlenmelidir. Bu şekilde ekolojik bilince doğru adım atılabilir. Akay (2000) ekolojik bilincin bize aşağıdakileri gösterdiğini söylemektedir:

- Sosyal ve antropolojik bilincimizin çevre bilincimize eklemlenmesi
- Doğa fikrinin ekosistemde yer alması
- Biyosferin dünya çapındaki bilincimize olan etkisi.

Çevreci yaklaşımlar yoğun olarak 35 yıldır tartışılmaktadır. Konuya mesleklerin alana katkısı dışından baktığımızda yapılan panik siyasetiyle kamuoyunun dikkatini çekebilmiş olması bir başarı olarak görünmektedir. Sanayi tesislerinin yarattığı çevre kirliliğinin önlenmesi, genetiği değiştirilmiş organizmalar, tarımın ekosistem üzerinde yarattığı dönüşüm, türü azalmakta olan

canlıların koruma altına alınması gibi konularda gelişmeler kaydedilmiş ve bilinç değişikliği yaratılmıştır. Ancak mimarlık kapsamında üretilen düşünceler ve uygulamalar henüz süregiden sistemi etkileyecek güce kavuşmamıştır. Kapitalist koşullar ve küreselleşme olgusu altında ezilen mimarlık, mevcut toplumun temel kavramlarını, insanın doğaya hükmetmesi düşüncesini sorgulamaktan uzaktır.

Öte yandan çevreci bakış açısının kent planlama ölçeğinde önemli farklar yaratabileceğini de eklemek gerekmektedir. Örneğin kente temiz su ve temiz hava sağlayan havzaların, orman bölgelerinin yapılaşmaya açılmaması gibi üst ölçekli bakışlar, önemli konuları oluşturmakla birlikte bu tür kararların alınması çoğu kez politikacıların iradesine bağlı olmaktadır. Sivil toplum kuruluşu ve meslek örgütlerinin eylem alanı ise süreçlere itiraz etmekle sınırlı kalmaktadır. Bu bölümde sözü edilen sorgulamanın başlangıcı, öncelikle bunun için gerekli olan ortamı hazırlayan çevrelerin yaratılmasındadır; böylelikle toplumların bilinç değişikliklerine yön verilebilir.

4.3 Çevresel ve Toplumsal Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramını yaşamın sürdürülebilirliği olarak ele aldığımızda “eşitlik kavramının küreselleşmesi” düşüncesi öne çıkmaktadır. Bu düşünce kabaca, herkese eşit miktarda gıda, su, enerji... olarak tanımlansa da gerçekte sürdürülebilirlik düşüncesinin hedeflerinin yalnızca ekolojik endişelerden kaynaklanmadığının ipuçlarını da barındırmaktadır. Bir başka deyişle “sürdürülebilirlik” düşüncesini temel alarak biçimlenen her meslek alanı bugün, ekolojik konuların yanında sosyal, politik ve ekonomik konuları da içine alacak biçimde genişlemektedir. Bu kapsamda sürdürülebilirlik genel bir kavram, bir “şemsiye” terim olarak görüldüğünde, alt başlıkları toplumsal ve çevresel sürdürülebilirlik olarak ortaya çıkmaktadır. Çevresel sürdürülebilirlik ekoloji alanındaki çalışmaları denetlerken, toplumsal sürdürülebilirlik ise sosyo-politik ve ekonomik konular için bir ölçüt olabilmektedir. Magnoli vd.’ne (2001) göre, çevresel sürdürülebilirlik ekosistemin dengesi için bir gereksinimken, toplumsal sürdürülebilirlik dengeli bir toplumun üretilmesi bağlamında bir gerekliliktir. Yazara göre eğer toplum da bir ekosistem gibi davranırsa toplumsal sürdürülebilirlik çevresel sürdürülebilirlik anlamına gelecektir. Ancak çevresel ve toplumsal maliyetler birlikte ele alındığında mimarlık çok daha karmaşık bir yapı kazanmaktadır. Bunu önlemek için Magnolini vd. (2001) DNA yapısını referans alarak kentsel ölçekten yapı ölçeğine uygulanabilecek davranışsal bir kod üretmişlerdir. Bir başka deyişle, yapıları insanlara karşı sorumlu yapacak bir tasarım aracı geliştirmişlerdir. Bu yolla sağlıklı toplumların sağlıklı çevrelerini üreteceklerini savunmaktadırlar. Yazarlara göre mimarların

yapmaları gereken, toplumun ekosistemik davranışına benzetim yapacak bir yapılı çevre yaratmaktır. Bu kapsamda ele alındığında sürdürülebilirliğin, sadece tasarıma uygulanabilecek bir ilkeler bütününden öte, insanın psikolojik durumunu da temel alan, hatta bu psikolojik varoluşun çevreyi olumlu ya da olumsuz yönde biçimlendirdiği döngüsel bir sistem olduğu ön plana çıkmaktadır.

Brand'a (2002) göre çevresel konular sosyal yönden inşa edilmelidirler. Bu, sadece nesnel, bilimsel ve teknik bilgiyle değil, daha çok çevredeki değerlerin düzensiz inşası yoluyla olmalıdır. Yeni bin yıla girerken uzun süredir yürütülen kentsel çevresel yönetimin yetersiz sonuçları, akademisyenleri ve uzmanları endişelendirmektedir. Kentsel tüketim ve atık üretimi belirgin olarak değişmemiş; sosyal eşitsizlik daha derinleşmiş ve kentsel topluluklarda mekansal organizasyonun çevresel anlayışla ele alınması iddiaları çok az başarı sağlamıştır. Yakın zamanda kentsel gelişimin en belirgin başarıları, kentsel ekolojinin ince ve hafif alanında değil, kültürel tüketim, iş dünyası ve kentsel yeniden-imajlandırmanın küstah ve parıltılı mimarlığında bulunmaktadır. Harvey'ye* göre, "çevre"yi ilgilendiren tüm öneriler mutlaka ve eşzamanlı olarak sosyal değişim önerileridir. Bunları eyleme dökmek ise her zaman belirli değerler sisteminin "doğa"sında örneklemeyi gerektirmektedir (Brand, 2002).

Brand (2002) son 15 yıldır kentsel düzeyde yaşanan sosyal değişimin türlerini, ortaya çıkan mekansal organizasyonu ve kentsel yönetim biçimlerinde çevrenin oynadığı rolü araştırmaktadır. Yazara göre kentsel çevreciliğin, kentlere ilişkin diğer pek çok olgu gibi, küreselleşmenin güçleri ve dinamikleri dışında bütünüyle anlaşılması olanaksızdır. Örneğin çevrenin küresel düşüncenin müjdecisi olduğu söylenebilir. 1960'larda küresel olan (dünya) temel endişe kaynağı iken ekonomi ve kültürün küreselleşmesi henüz emekleme dönemindedir. Küreselleşmeyle birlikte hayatta kalma ekolojik olduğu kadar ekonomik ve kültürel bir konu haline gelmiştir. Sermayenin çıkarlarının, içinde hükümet, iş dünyası ve bilimsel kuruluşların yer aldığı koalisyonla, sürdürülebilir gelişme politikasına hükmettiği, geniş çevreler tarafından kabul edilmektedir. Öte yandan kentsel sürdürülebilirlik politikası günlük yaşamda bir davranış biçimi olarak kentlilerin aktif işbirliğini gerektirmektedir. Bu da, diğerlerinin yanı sıra ortaklık programları gibi oluşumlarla kentsel yönetim pratiklerine kentlilerin dahil edilmesi, ulaşım ve kişisel sağlık alışkanlıkları gibi alanlarda yaşam biçimi değişikliklerinin özendirilmesi; evde enerji kullanımı, yemek yeme alışkanlıkları ve atıkların ayrıştırılması alanlarında hükümetin ev yaşamının içine girmesi, sivil sorumluluk değerlerinin aşılması, kamusal servislere erişimi sağlayan yeni görevler yoluyla yurttaşlık koşullarının

* Brand (2002) Harvey'yi şöyle kaynak göstermektedir: Harvey, D., (1996), *Justice, Nature and the Geography of Difference*, Blackwell, Oxford.

tekrar açıklanması, kolektif organizasyon ve parti temsiliyetine dayanmayan uygun bir politik nesnelliğin inşa edilmesi ve “kent üyeliği” için kişisel zorunlulukların sürekli karşılanmasını içermektedir. Sürdürülebilir kalkınma politikası ve sürdürülebilir kentler düşüncesi yeni liberal kentleşme ve kapitalin küreselleşmesinin belirli koşullarında anlaşılmalıdır.

Bu kapsamda Brand (2002), çevrenin dönüşümünü, Birmingham (İngiltere) örneğinde sanayi kentinin endüstriden arındırılması sürecinde, Lodz’da (Polonya) sosyalist düzenden kapitalist düzene geçişte ve Medellin’de (Kolombiya) toplumsal yapının değişimiyle birlikte ele almaktadır. Kapitalist kentsel söylemin samimiyetle uyarlanması, beraberinde tipik Batılı kentsel kalkınma gündemine doğru hızlı bir yönelim getirmektedir: ekonomik yeniden planlama, kentin promosyonu, endüstriyel ve teknolojik alanlar, yeniden imaj inşası, miras satışı, kültür endüstrisi, alışveriş merkezleri, yeni zenginler için yeni banliyöler, sosyal ayrışma, suçun artışı, katılım sorunları, yeni planlama türleri, yeşil alan-kahverengi alan büyümesi ikilemleri, altyapının geliştirilmesi, araçların ve yol tıkanıklıklarının kontrol edilemez artışı... Buradaki asıl soru, kuşkusuz hangi koşullar altında kapitalist mekanın sürdürülebilir olabileceğidir.

Kapitalist mekanın sürdürülebilirliğinin ötesinde bizim onu algılayış biçimimizi yönlendiren literatür de önemlidir. Sürdürülebilirlikle ilgili literatürün çoğunlukla kapitalist kavrayışla yazılmakta olduğu saptamasını yaparsak, kavramın tanımından başlayarak değerlendirme araçlarımıza giden ölçekte bir manipülasyondan söz edilebilir. Bu nedenle onun da uyarlanmasında eleştirel bir bakışın varlığı kaçınılmazdır.

4.4 Çevresel Sürdürülebilirlik İçin Bilinç Değişikliğinin Önemi

TÜBA Çevre Komitesi, Türkiye’nin gündemi için öncelikli çevre sorunlarını aşağıdaki gibi sıralamaktadır (Tekeli, 2002):

- Çevre bilincinin geliştirilmesi,
- Çevre eğitimi,
- Çevresel güvenlik (özellikle gıda güvenliği),
- Çevre ve sağlık ilişkileri.

Yukarıdaki başlıklardan da anlaşılacağı gibi Türkiye için sürdürülebilir kalkınma önceliklerinde ilk sırayı çevre bilincinin geliştirilmesi almaktadır. Çevre bilinci, “bir insanın çevresiyle ilişkisinin kendi varlığı bakımından öneminin farkına varmasıdır”. Bu ilişkinin iki yönü bulunmaktadır. Birincisinin daha çok araçsal olduğu, çevre sorunlarından kaynaklandığı söylenebilir: Sanayi toplumunun kısa erimli mantığının yarattığı çevre sorunlarının birikerek

insanın varlığını tehdit eder bir boyuta ulaştığının farkına varmaktır. Çevre bilincinin bu boyutu kuşkusuz önemlidir, ancak yeterli değildir. İkinci boyutu, çevre insan ilişkisinin yaşamı anlamlı kıldığının farkına varmaktır. Bu ikinci boyutu olmayan çevre bilinci yetersiz kalır; çevre için yapılabilecek fedakârlığın düzeyine araçsallıktan kaynaklanan gizil bir sınırlama getirir (Tekeli, 2002).

Çevre bilincinin yalnızca bir farkında olmak sorunu olmayıp, bireyin davranışlarını değiştirme sorunu olarak da görülmeye başlamasıyla birlikte, çevre bilincinin çevre ahlakıyla iç içe geçtiğini görmeye başlamaktayız. Maloney vd.* araştırmalarında, çevre krizlerinin yalnızca üretimde kullanılan teknolojilerden değil, aynı zamanda yanlış davranış kalıplarından da doğduğuna dikkat çekmişlerdir. Bu nedenle krizlerin aşılabilmesi için, yeni teknolojilerin geliştirilmesinin yanı sıra insan davranışlarında değişmelerin gerektiği ön plana çıkmaktadır. Bu ise yeni bir çevre ahlakı, yeni bir çevreyle ilişki kültürünün gelişmesi demektir (Tekeli, 2002).

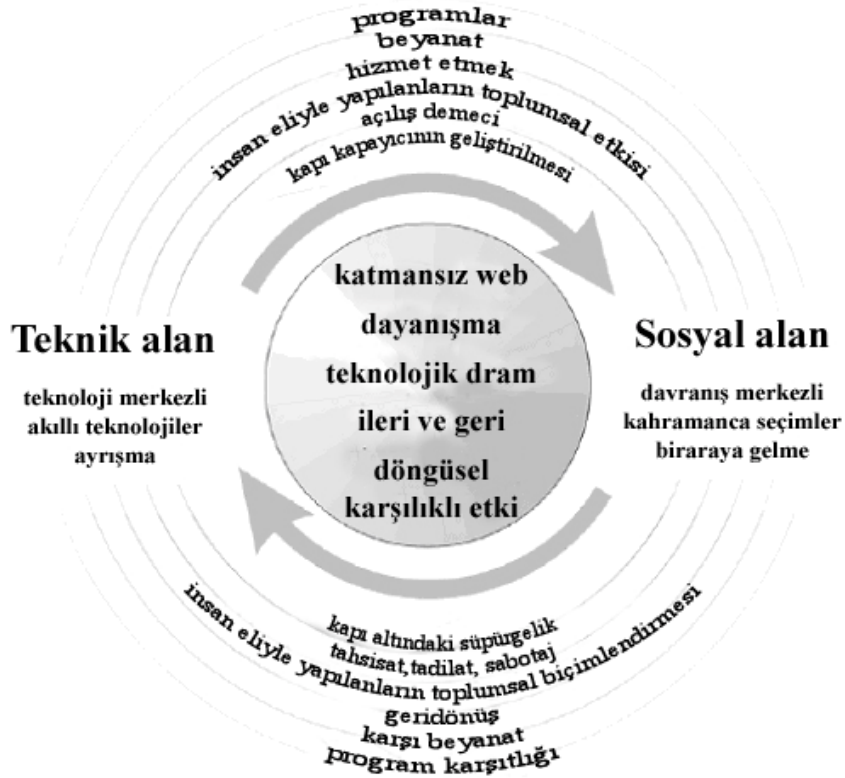
Yukarıda aktarılanlar bağlamında kuşkusuz ilk akla gelen çevre bilincinin eğitim yoluyla yaygınlaştırılması ve her kesime ulaşılabilirliğinin sağlanmasıdır. Bu kuşkusuz çok önemli bir ilk adımdır. Ancak bu çalışmada, tezin bir önceki bölümünde de ortaya koyulduğu gibi, yaşadığımız ve bizi biçimlendiren kentsel alanın oluşum özelliklerinin de bilinç düzeyimiz üzerinde etkisi olduğu varsayımından yola çıkılmıştır.

Bookchin'e (1996) göre bugün yüzyüze olduğumuz ekolojik sorunların özü toplumsal ilişkilerde tahakküm ve ekonomik ilişkilerde rekabetten kaynaklanmaktadır. Yazar toplumsal ilişkilerde köklü değişimlerden çok kentsel güzelleştirmeye önem veren ekolojik kentleri eleştirmekte ve toplumun yapısında radikal değişikliklerle toplumsal ekoloji yaklaşımını öne sürmektedir. Kapitalizmin biyosferin bütünselliğini parçalama işini en iyi biçimde yerine getirdiği saptamasını yapmaktadır. Bookchin'in ütopyası; doğa üzerinde insanın, kadın üzerinde erkeğin ve toplum üzerinde devletin tahakkümünü; teknolojik, kurumsal, kültürel olarak ve bireyin rasyonalitesi ile duyarlılığı anlamında, ortadan tamamen kaldıran bütünüyle yeni, hiyerarşik olmayan bir toplumun yaratılmasıdır.

Çevreci hareket içinde mimarlık özelindeki yaklaşımların ya teknolojinin sağladığı olanaklara ya da bütünüyle doğal koşullara yönelmekte olduğuna bir önceki bölümde değinilmiştir. Burada bir başka boyut ise toplumsal içerik olarak ortaya çıkmaktadır. Brand'e (2002) göre teknolojik bakış açısı, eko-verimlilik, teknik ustalık, piyasa güçleri ve ileri teknoloji üzerine

* Tekeli (2002) Maloney vd.'ni şöyle kaynak göstermektedir: Maloney, M., P., Ward, M., Brauch, C., N., (1975), "A Revised Scale for the Measurement of Ecological Attitudes and Knowledge", American Psychologist.

odaklanmaktadır. Öte yandan sosyal bakış açısı yerel, küçük ölçekli ve demokratik bir yaklaşımdır. Bir grup, teknik değişimlerin doğayı koruyacağına ve bu süreçte insan yaşamını geliştireceğine inanırken, diğerleri insanların ekonomik değerlerden tinsel değerlere yöneleceğini düşünmektedir.

Şekil 4.4 Sürdürülebilirlik söylemi, genel yaklaşımlar (Brand, 2003; s.33).

Brand (2003) yukarıdaki şemanın her iki yönünü birleştirebilecek bir yaklaşım ortaya koymaktadır. “Eşgüdümlü gelişme” (Co-evolution/coordinated evolution) olarak adlandırdığı sürecin, teknolojilerin kullanıcıları ve üreticilerinin sosyal yönden arzu edilen davranışları cazip kılacak yeni teknolojileri birlikte keşfetmelerine yol açacağını söylemektedir. Teknoloji merkezli yaklaşımlar akıllı teknolojilerin sürdürülemezliğimizin üstesinden geleceğini öne sürerken, davranış merkezli yaklaşımlar ise teknolojinin sıklıkla yanlış bir vaad olduğunu söylemektedir. Yazara göre bu bakış açısıyla, tüketimin azaltılması gibi kahramanca yapılmış seçimlerin kaçınılmaz olduğu gerçeğiyle yüzleşilmelidir.

Brand (2003), çalışmasında Belçika’nın Hasselt ve Almanya’nın Fürstentfeldbruck kentlerinde “eşgüdümlü gelişme” kavramının izlerini aramaktadır. Hasselt’de trafikle ilişkili olarak kazalar, tıkanıklık, yaşlılar için düşük hareketlilik, özellikle kent dışından gelen tüketicilerin kent merkezine ulaşamamaları gibi sorunlar yaşanmaktadır. Sonuç olarak kent konseyi,

merkezdeki trafik arterini daraltmayı yeğlemiş, toplu taşıma servisini, hizmet eden araçların sayısını, aralıklarını artırmış ve otobüs taşımacılığını bedelsiz olarak düzenlemiştir. Bunun sonucu olarak insanlar hızlıca davranışlarını değiştirmiş ve otobüs kullanımı sekiz katına çıkmıştır. Almanya'nın Fürstenfeldbruck kentinde ise alışveriş davranışlarında değişiklik yaratılmıştır. İnsanlar artık yerel olarak üretilmiş bakkaliye ürünlerini daha fazla satın almaktadırlar çünkü hemen hemen her süpermarkette bulunmaktadır, tektip bir logoyla kolaylıkla ayırt edilebilmektedirler, titizlikle kontrol edilen standartlara göre üretilmekte ve makul fiyatlar belirlenmektedir. Her iki örnekte de insanlar davranışlarını değiştirmiş ve yeni teknolojiler oluşturulmuştur. Yazara göre bu ikili değişimin bütünüyle teknoloji merkezli ya da davranış merkezli terminolojiyle açıklaması güçtür.

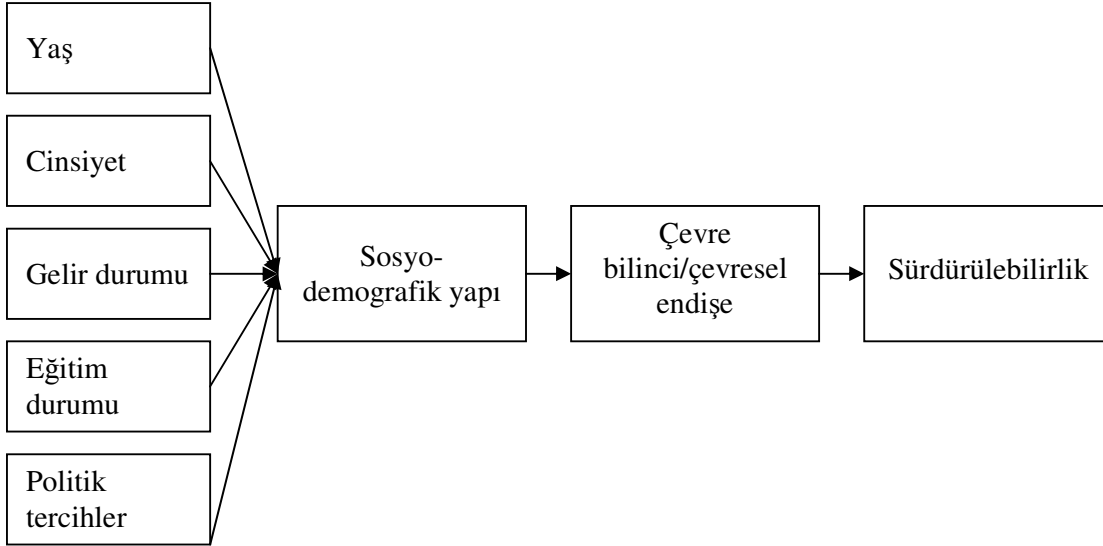
Şekil 4.4'te ayrıntılı bir biçimde görüldüğü gibi insanların davranış değişikliklerine ilişkin tartışmalarının her iki yönü de araştırmacılar tarafından geliştirilmektedir. Kuşkusuz mimarlık bağlamında ele alındığında çevreci yaklaşımların talep edilebilir hale gelmesinin önemi açıkça görünmektedir. Bu da ancak mimarlık çerçevesinde profesyonellerin bilinçlenmesinin yanında kentli/kullanıcı/müşteri/hizmet talep edende (bu günümüzde çoğunlukla özel sektör-şirketler, nadiren ise devlet ve sivil inisiyatiflerdir) bir bilinç değişikliği yaratarak olabilir. Bu nedenle aşağıdaki başlık altında çevre bilincini ortaya çıkarmak için yerleşmeler özelinde etkenlerin neler olduğu araştırılacaktır.

4.5 Çevre Bilincine Etki Eden Unsurlar

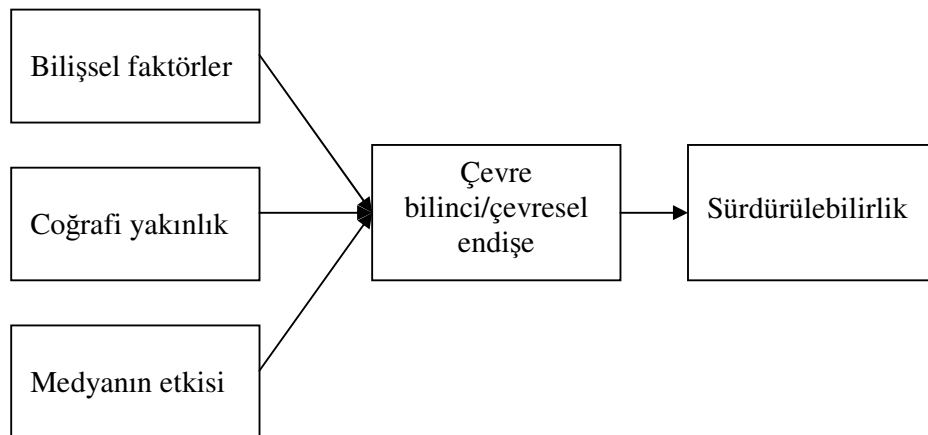
Bir yerleşmenin kullanıcılarının çevre bilinci geliştirmesi pek çok öğeye bağlı olarak değişmektedir. Şekil 4.5'te bu davranışa etki edebilecek sosyo-demografik veriler, Şekil 4.6'da ise diğer özellikler tanımlanmaya çalışılmıştır. Literatürde yer alan araştırmalardan yararlanılarak (Pol, 2002; Uzzell, Pol ve Badenas, 2002; Valera ve Guardia, 2002; Pol, Moreno, Guardia ve Iniguez, 2002; Jimenez-Dominguez ve Lopez-Aguilar, 2002; Guardia ve Pol, 2002; Pol ve Castrechini, 2002; Gökşen, Adaman ve Zenginobuz, 2002; Gustafson, 2001; Kasapoğlu ve Ecevit, 2002; Vorkinn ve Reise, 2001) oluşturulan şemalardan da anlaşılacağı gibi çevre bilincini etkileyen faktörler medyanın etkisi, coğrafi yakınlık, bilişsel unsurlar ve sosyo-demografik yapıdır.

Gökşen vd.'ne (2002) göre, artan çevresel sorunlardan doğan küresel çevrecilik, çevresel aktivizm ve toplumsal hareketler pek çok sosyal bilimciyi çevresel endişeye yoğunlaşmaya yöneltmiştir. Ancak, tanımlayıcı etmenleri gibi, çevresel endişenin nasıl kavramlaştırılacağı ve işlevselleştirileceği de hâlâ canlı bir tartışma konusudur. Inglehart'ın postmateryalizm

tezi*, süregelen bu tartışmanın merkezindedir. Inglehart bireylerin farklı değerler sistemine öncelik vermesinin sosyo ekonomik durumlarını yansıttığını ve bunun bireylerin dikkatini geçim gibi fiziksel konulardan yaşam kalitesiyle ilişkili endişelere yönelteceğini varsaymaktadır. Ancak Inglehart'ın iddiasına aykırı olarak pek çok çalışma, hem sanayileşmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yaşayanların yüksek ölçülerde çevre endişesi taşıdığını ortaya çıkarmaktadır (Gökşen vd., 2002).

Şekil 4.5 Çevre bilincini etkileyen sosyo-demografik unsurlar.

Şekil 4.6 Çevre bilincini etkileyen diğer unsurlar.

* Gökşen vd. (2002) Inglehart'ı şöyle kaynak göstermektedirler: Inglehart, R., (1977), The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics, Princeton University Press, Princeton, NJ.

Çevresel endişe, doğası ve tanımına ilişkin tüm tartışmalarla birlikte, tipik olarak yaş, cinsiyet, gelir durumu, eğitim, kentleşme ve politik ideolojiyle ilişkilendirilmiştir. Çalışmalar, gençlik ve eğitimin çevresel endişeyle olumlu yönden ilişkili olduklarını ancak, diğer demografik değişkenlerle çevresel endişe arasındaki ilişkilerin henüz ikna edici olmadığını göstermektedir. Özellikle çevresel endişe ve gelir durumu/sosyal sınıf arasında olumlu bir korelasyon bulan çalışmalara sıklıkla itiraz edilmektedir. Pek çok araştırmacı, bir toplum içindeki dezavantajlı grupların, çevresel tahribatın maliyetini diğer gruplardan daha fazla deneyimledikleri gerçeği göz önünde bulundurulursa, çevresel korumada payının olduğunu ve olacağını vurgulamıştır. Dunlap vd.* geliştirmekte olan ülkelerin yurttaşlarının endüstrileşmiş ülkelerin yurttaşlarından daha az endişe taşımadıklarını göstermektedir. Brechin ve Kempton** çevre için endişenin küresel bir fenomen olarak görülmesi gerektiğini ve ekonomik gelişimden çok çevresel tahribata doğrudan maruz kalma, bir toplumun politik ve kurumsal çerçevesi, kitle iletişiminin etkileri gibi pek çok kaynaktan ortaya çıktığını söylemektedir. İstanbul’da 1,565 kişiyle yapılan araştırmaya göre ise yerel çevresel endişenin (doğrudan deneyimlenebilecek su ve hava kirliliği gibi sorunların) küresel çevresel endişeden (günlük deneyimden uzak olan sera etkisi, ozon tabakasının incilmesi gibi sorunlardan) belirgin ölçüde yüksek olduğunu göstermektedir. Bu da çevresel sorunlara coğrafi yakınlığın önemli bir etken olduğunu göstermektedir (Gökşen vd., 2002).

Cottrell’e (2003) göre sosyo demografik veriler, çevresel konuların bilgisi, çevresel endişe, sözel taahhüt ile genel sorumlu çevresel davranışı oluşturmaktadırlar. Nordlund (2002) ileri çevresel davranışın, kişinin kendi anlık çıkarıyla uzun erimli, ortak ya da çevrenin çıkarı arasında çatışma içeren davranış olduğunu söylemektedir.

Yukarıda aktarıldığı gibi sosyal bilimcilerin yaptıkları çalışmalardan sosyo-demografik verilerden eğitim durumu, cinsiyet ve yaş bileşenlerinin çevre bilincini etkilediği ancak diğer verilerle ilişkili tartışmaların sürmekte olduğu görülmektedir. Bunun yanında medyanın etkisi, bilişsel faktörler ve coğrafi yakınlığın da çevre bilincini etkileyen değişkenler olduğu saptanmıştır. Ancak bu verilerin insanın karmaşık davranış zincirinin bütününe anlamak için yeterli olmadığı görülmektedir. Bu nedenle çevre bilinci içeren davranışlarda mekanın yerinin ne olduğu önemli bir araştırma konusu olarak ortaya çıkmaktadır.

* Gökşen vd. (2002) Dunlap vd.’ni şöyle kaynak göstermektedir: Dunlap, R., E., Gallup, G., H., Jr. ve Gallup, A., M., (1993), “Of Global Concern: Results of the Health of the Planet Survey”, *Environment*, 35:7-15, 33-39.

** Gökşen vd. (2002) Brechin ve Kempton’ı şöyle kaynak göstermektedir: Brechin, S., R. ve Kempton, W., (1994), “Global Environmentalism: A Challenge to the Post materialism Thesis?”, *Social Science Quarterly*, 75:245-269.

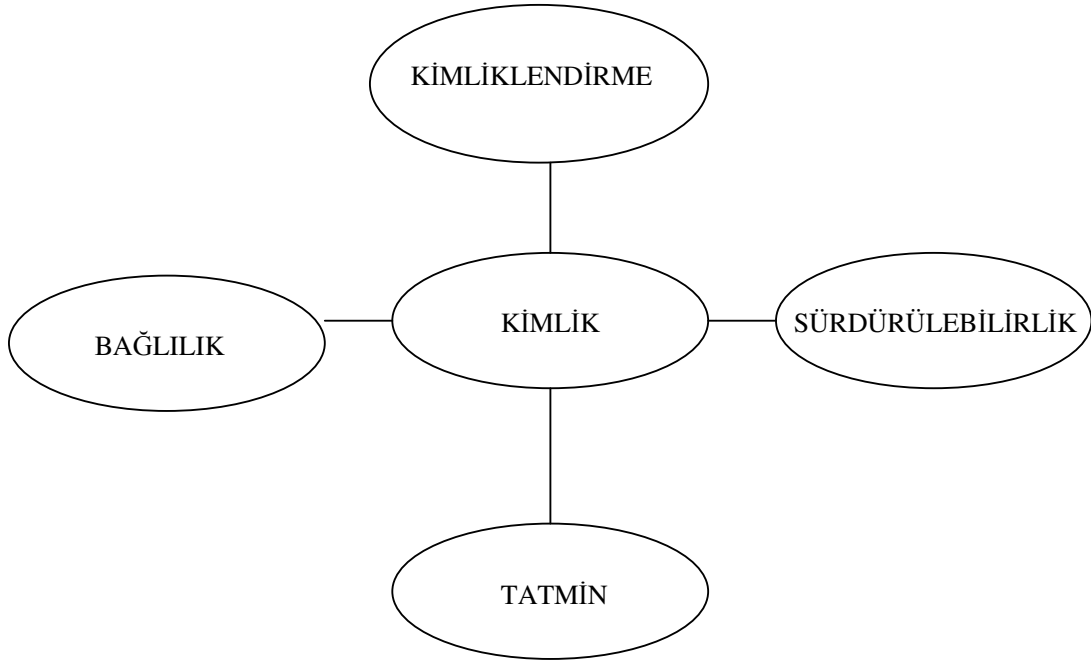
4.5.1 Kent Mekanının Çevre Bilincine Katkısı

4.5.1.1 Toplumsal Kimliğin Önemi

Yapılı çevrenin, insan psikolojisini etkileyen önemli alanlardan biri olarak davranışlar üzerindeki belirgin etkileri, bugüne değin pek çok araştırmaya konu olmuştur. Mekanın sosyo-psikolojik öğelerle sosyal kimliği oluşturması ve bunun da çevre bilinci aracılığıyla sürdürülebilirliğe ulaşmak için bir yol olması ise son yıllarda toplumsal psikolojinin ilgi alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

“Toplumsal kimlik”in sürdürülebilirliğe ulaşmak için bir davranış değişikliği yaratabileceği hipotezi CIS (City-Identity-Sustainability/Kent-Kimlik-Sürdürülebilirlik) Araştırma Ağı tarafından 2002 yılında ortaya konmuştur. Araştırma Ağı, sosyal kimliği şekillendiren çeşitli durumlar ve süreçleri (kentsel alanın kalitesi, kullanıcıların tatmini, topluluk kimliği ve bağlılık duygusu) bütün olarak ele alarak bu faktörler ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişkileri araştırmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda sosyal kimlik, bir başka deyişle, belirli düzeyde bir sosyal bağlılığa sahip ve prototip özellikleri paylaşan insanların kendilerini bir grup ya da topluluk olarak görmesine olanak veren iyi kurulmuş bir sosyal yapı olmadan sürdürülebilirliğin mümkün olamayacağını varsayar. Ayrıca psikososyal kuramları izleyerek bu kimliğin “kimliklendirme (identification)” modeli (bir kişinin kendiyile bir tuttuğu bir grubun karakter ve değerlerini kendine atfetmesi), ya da sosyal bağlılık süreçleriyle oluşturulabileceğini belirtmektedirler. Buna ek olarak bir yerin kentsel kalitesinin kimliği oluşturmaya yardım olabileceğini varsaymaktadırlar. Bu çerçevede, İspanya, Venezuela, İngiltere ve Meksika’da alan çalışmaları yürütmektedirler (Pol, 2002).

Mekanın belirli yapısal karakterlerinin sosyal kimliği oluşturma sürecini ne ölçüde kolaylaştıracağı, hızlandıracağı ya da engel olacağını belirlemek CIS Ağı’nın araştırmalarının temel noktasını oluşturmaktadır. Pol’a (2002) göre fiziksel yapıya ilişkin müdahalelerle kimlik oluşturma sürecinin hızlanması, çevresel yönetimin daha verimli bir biçimine ipuçları sağlayabilir. İyi kurulmuş bir sosyal yapı olmadan sürdürülebilirliğin mümkün olamayacağı varsayımı fiziksel mekanın karakterini, yer kimliği, birey kimliği ve sosyal kimlikle birleştiren kuramları incelemeyi gerektirmektedir. Bu noktada iki kuram öne çıkmaktadır: *kimliklendirme* (identification) ve *bağlılık* (cohesion) kuramları.

Şekil 4.7 CIS Araştırma Ağı, genel model (Pol, 2002; s.9).

CIS Araştırma Ağı'nın dört amacından söz edilebilir:

- Güçlü kimliğe sahip yerlerin daha sağlam sosyal ağlara sahip olup olmadığını araştırmak;
- Sosyal kimliğin hangi örneklerde *kimliklendirme* hangilerinde *bağlılık* kuramıyla açıklanabileceğini belirlemek;
- Kimliğin ortaya çıkışında kentsel yapının kalitesinin rolünü analiz etmek;
- Sürdürülebilirliğe gösterilen eğilimi değerlendirmek üzere kentsel birimde kaynaklara verilen değeri ve bunların nesnel kavrayışını, bunlara yönelik kullanıcıların sorumluluk derecesini incelemek (Pol, 2002).

Bu amaçla her kentten üç farklı yerleşme seçilerek anket tekniğiyle yapılan değerlendirmelerde yerleşmelerin özellikleri aşağıdaki gibi belirlenmektedir:

- Topluluğun geri kalanınca kabul gören iyi kurulmuş sosyal ve yer kimliğine sahip yerleşmeler;
- Yeni tasarlanmış yerleşmeler ya da eski ancak hâlâ gelişmekte olan yerleşmeler. Bunlar düşük toplumsal gelişmeyle tanımlanmaktadır; planlı ya da plansız bu yerleşmeler genel bir standarttır, düşük uygulamaya ve karakteristik olmayan bir kentsel planlamaya sahiptir;

- Yeni tasarlanmış ya da hâlâ gelişmekte olan yerleşimler. Yüksek bir planlama düzeyi ve yüksek bir uygulama standardı vardır; tanımlı bir kentsel planlamaya sahiptir (Pol, 2002).

Araştırmanın sonucunda insan yerleşimlerinin sosyal etkileşim, planlama ve yönetimle sürdürülebilirliğe ulaşabilmesi için stratejiler önerilmektedir. Özellikle toplumsal psikolojiyle ilgilenen araştırmacılar tarafından yürütülen bu çalışmada yerin kimliklendirilmesi, toplumsal bağlılık ve kullanıcı tatmini, fiziksel çevrenin niteliği üzerinden araştırılrsa da yapıları çevre, yeni tasarlanmış, eski ya da gelişmekte olan yerleşmeler olarak çok kabaca sınıflandırılmaktadır. Yapılan anket ve değerlendirmelerde ise ne tür ortamların hangi kuramlar ile açıklanabilir özellikler geliştirdikleri ancak geniş ölçekte bir yaklaşımla ölçülebilmektedir. Oysa mimarlık disiplini açısından mekan-insan ilişkileri gözetilerek ele alındığında yukarıdaki tanımlamalar “yer”i anlamak için yeterli olmamaktadır.

4.5.1.2. Yer Üzerine

Abalı vd. (1996) birey veya topluluk olarak insanın kimliğinin oluşmasını bir yere ait olmaya bağlamaktadırlar. Yer kavramının açılımı ise Akcan (1996)’a göre basitçe yanıtlanabilecek bir konu değildir. Bugün karşımıza çıkan önemli sorulardan biri “yer” diye adlandırdığımız bölgenin ne kadar büyük olduğudur. Diğer bir deyişle, kendine has kültürünü mimarlığa aktarmaya çalıştığımız o “yer” neresidir? O yerin sınırları iklimsel bölge midir, haritada belirlenmiş şehrin sınırları mıdır, ulusal sınırlar mıdır, aynı dini paylaştığımız ülkelerin sınırları mıdır, çok belirsiz olsa da aynı kültürü paylaştığımız ülkelerin sınırları mıdır? (Akcan, 1996).

Öte yandan, iletişim araçları zaman-mekan algımızı değiştirirken, “yer” kavramını da bulanıklaştırmıştır. 1967’de Webber’in* fark ettiği gibi yere bağımlı olmayan kentsel alanlar hızla oluşmaktadır. Bir yandan dünyanın küçülmesi, “yer”lerin birbirine yaklaştırılması, bir yandansa insanın insana ve insanlığa uzaklaşması, yabancılaşması aynı anda söz konusudur. Bu iletişim araçları bize –bugünkü kullanıma biçimleri yüzünden- gerçek yerlerin içeriklerinden kopartılmış görüntülerini sunmaktadırlar. Ando’nun** da dediği gibi “yerin ruhunu bugün kurtaracak olan, ne tarihe ne de toprağa dönmektir. Onun yerine toprak ve tarihi uyandırmaktır” (Akcan, 1996).

* Akcan (1996) Webber’i şöyle kaynak göstermektedir: Webber, M. vd., (1967), *The Urban Place and Non-Place Urban Realm, Explorations Into Urban Structure*, Pennsylvania Pres, Philadelphia.

** Akcan (1996) Ando’yu şöyle kaynak göstermektedir: Ando, T., (1992), *Genius Loci, Anywhere*, Rizzoli Pres, New York.

Belirtildiği gibi fiziksel yapının “yer” olarak değerlendirilmesi oldukça karmaşık bir süreci içermekte ve bu “yer”in toplumsal kimliğe, çevre bilincine ve sürdürülebilirliğe katkısının incelenmesi ise mimarlık mesleği açısından farklı parametreleri gerekli kılmaktadır. Bu nedenle mekanın çevre bilincine etkisi konulu bu bölümde aşağıdaki başlıkta kentsel ve sosyal açıdan “yer”e ilişkin en küçük toplumsal örgütlenme birimi tarihçesi, toplumsal, çevresel ve yönetsel önemi açısından irdelenmiştir.

4.5.1.3 “Mahalle” Üzerine

1980’lerden günümüze hızla değişime uğrayan dünya koşulları, merkeziyetçi anlayış değerleri ve yapıları karşısında, yerel olanı öne çıkarmaktadır ve bu anlamda “mahalle”, halen saklı tutulan dönüştürücü potansiyeli ile giderek artan önemini korumaktadır. 1900’lü yıllarla başlayarak günümüze kadar yapılan çalışmalarda “mahalle”nin öncelikle bir sosyal organizasyon biçimi olarak ele alındığı görülmektedir. Bununla daha çok ortak kültür ve normlar içindeki “mahalle” topluluğunun sosyal kontrol fonksiyonu üzerinde durulmuştur. “Mahalle” sosyal davranışların belirleyicisi ya da bir sosyal doku modeli olarak çeşitli ampirik çalışmaların ve yaklaşımların konusunu oluşturmuştur (Alada, 2000).

Büyükşehirlerin aşırı mekanik yapısının toplumsal ilişkileri öldürdüğünü ileri süren Mumford’a* göre mahalle “sadece birbirlerine yakın olarak yaşayan insanların doğal birliği”dir ve politik, idari, tarihi ve aidiyet temeline dayalı toplumsal özellikler arz eden bir yerleşim birimidir. Ancak mahallenin örgütlü bir donanım içinde günlük yaşam adına sunduğu kolaylıkların varlığı şehrin bir bütün olarak fonksiyonunu yapmasına engel değildir. Yine, Mumford’a göre, kapitalist sistemle birlikte ortaya çıkan metropoller ve onun içinde gelir gruplarına göre yapılan ayrımlar, mahalleleri de zengin-fakir mahallelere dönüştürmüş, mahallelerin geleneksel organik birliği bozulmuştur. Teknik faktörler ve planlama bu yok oluşa yardım etmiştir (Alada, 2000).

Kotler’e** göre; ticari hedeflerin önceliği yüzünden zayıflatılarak, kendi kendini yönetme, kural koyma özelliğini yitiren mahallelerde, insanlar toplumsal olarak bir arada olmaya devam etseler de, mahalleyi sosyal bir birime dönüştürememişlerdir. Mahalleleri, merkezi şehrin güdümünde yerel özgürlüklerden yoksun olarak yaşamışlardır. Yine Kotler’e göre hemşeri, metropoliten hemşeriliği reddederek mahalleliğine dönmelidir. Böylece Büyükşehir (metropolis) yerel düzeyde mahallelerce kontrol edilen bir yapıya dönüşecektir (Alada, 2000).

* Alada (2000), Mumford’ı şöyle kaynak göstermektedir: Mumford, L., (1954), “The Neighborhood and the Neighborhood Unit”, The Town Planning Review, XXIV(4): 256-270.

** Alada (2000), Kotler’i şöyle kaynak göstermektedir: Kotler, M., (1969), Neighborhood Government: The Local Foundations of Political Life, Univ. Press of America.

4.5.1.3.1 Türkiye’de Mahallenin Tarihçesi

İslamiyet öncesi Arap toplumunun kabile biçimindeki yaşam tarzı, İslam şehirlerinde, her kabilenin kendi topluluklarının yerleşim birimi olan ayrı ayrı mahallelere dönüşmüştür. Mahalleler toplumsal, dinsel, kültürel ve ahlaki değerler çerçevesinde örgütlenmiş iç yapıları ile şehir organizasyonunun temel birimlerini oluşturmuşlardır. Toplumsal bakımdan kabile, akrabalık gibi kan bağımlılığı içindeki “mahalleler”, Ortaçağ’ın bölgesel tarihi koşullarına paralel bir gidişle dışarıya kapalı ve adeta zorunlu birer savunma birimi haline gelmişlerdir (Alada, 2000).

Anadolu Selçuklu şehirlerinde “mahalle”nin toplumsal ve yönetim ilişkileri çerçevesinde bir alt kademe olarak örgütlendiği bilinmektedir. Devletin devamlılığı, yönetimin etkinliği ve sosyal düzenin korunmasında “mahalle” temel bir birim olarak kabul edilmiştir ve bu özelliği ile Osmanlı-Türk mahallesinin hazırlayıcısı olmuştur (Alada, 2000).

Osmanlı’da mahalle, toplumsal ve yönetsel örgütlenmenin ilk basamağını teşkil etmektedir. Birey için öncelikle bir toplumsal kimlik aracı olan mahalle, aynı zamanda, onun bireysel ve kamusal ilişkilerinin gündelik yaşam boyutunda örgütlendiği bir alandır. Devlet için ise yönetilenlerle ilişkilerini sağlayabilecek kurumsal bir ara birimdir. Aynı zamanda hem toplumsal hem mali kontrol alanıdır. Osmanlı örgütsel sistemlerini incelerken (Vakıf ve Esnaf örgütlerinde de ortaya çıktığı üzere) tek yönlü işlevsel bir yaklaşım yetersiz kalmaktadır. Bu özellikle “mahalle üzerinde” daha çok hissedilir. Çünkü Osmanlı Türk mahallesi toplumsal, kültürel, iktisadi ve yönetsel bağlamda, bir toplumsal olgu olarak belirlenmektedir ve sistem için çok önemli bir çekirdek birimdir. Bu önem, mahallenin tüm sistemi ifade edebilme yetisiyle açıklanabilir. Diğer bir deyişle, hem bütünü oluşturan temel bir parçadır, hem de tek başına bütünün yansıtıcısı olabilmektedir (Alada, 2000).

Osmanlı Türk mahallesinde dinsel, geleneksel hukuk ve kültür, “mahalle”nin örgütlenmesinde önemli belirleyiciler olmuştur. Yakın hane ilişkileri (komşuluk) içinde ve aynı mekanda (mescit) ibadet eden insanların oluşturduğu cemaat, mahallenin temelidir. Bir İslam toplumu olan Osmanlı’da mahalle halkının bileşimi katı din, dil ya da kan bağı ilişkilerine dayalı olmamıştır. Dolayısıyla mahalle, zorunlu ve bağımlı ilişkiler içindeki toplulukların savunma birimi olarak değil, kendiliğinden oluşmuş esnek, açık bir yapı arz etmektedir. Ancak topluluğun bir arada yaşama kurallarını din yanında örfi hukuk ve yerleşik ahlak anlayışı belirlemektedir. Gerek İslam’a ait toplum anlayışında ve şer’i hükümlerde, gerek örfi kurallarda, gerek toplumda kurumsallaşmış ilişkileri yönlendiren geleneksel ortak yaşam anlayışında olsun, hepsinin hayata geçirilişinde belirleyici denge noktası ahlaki değerlerdir.

Bu değerler, mahallenin topluluk örgütlenmesinde “zincirleme kefalet”, “ortak sorumluluk”, “komşuluk hukuku” gibi kavramları getirmiştir. Mahalle halkının bileşiminde meslek ve gelir yönünden heterojen bir yapı hakimdir. Mahallenin yönetsel örgütlenmesinin başında imamlar bulunmaktadır. Mahallenin yönetim merkezi, cami ya da mescittir. Camiden sonra mahallelinin en yoğun toplanma yeri hemen yakın merkezdeki “kahvehane”dir. Caminin dini hüviyetinin hemen yanı başında kahvehane dünyevi bir kamuoyu merkezi sayılmaktadır (Alada, 2000).

Osmanlı Türk mahallesinin yönetici, yapı ve ilişkileriyle ortaya çıkan modelde, tüm yerel hizmet faaliyetlerinin her aşamada mahalle sakinlerinin fiili ve maddi katılımı ile gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Mahalle Avarız Sandıklarının kaynağı hem oluşum-katılım süreci bakımından, hem de kullanım bakımından yerel, özerk bir mali kurum kimliğindedir. Merkezi atamaya bağılı olarak görevlendirilen imam-hatip gibi mahalle yöneticileri yerel halk tarafından kabul görmek durumundadır. Diğer görevli birimleri, mütevellî ve hizmetlileri, bizzat mahalleli seçmektedir. Yönetim kararları ve uygulamaları karşılıklı etkileşime açık ve katılıma dayalı bir yapı içinde gerçekleştirilmelidir. Mahallenin iç ilişkiler örüntüsü, katılımcı ve etkin bir yerel hizmet ortamını belirlerken aynı zamanda, yerel sonuçlar çerçevesinde filizlenen bir sivil toplum nüvesinin tanımlanma olanağını da sunmaktadır (Alada, 2000).

Osmanlı’nın yeniden yapılanma dönemine girdiğı 19. yy.’ın ilk yarısı klasik mahalle yönetimini de yeni kurumsal ilişkilere yönlendirmiştir. Bunların ilki muhtarlık, diğeri ihtiyar heyeti kurumlarıdır. Tanzimat’la hızlı bir ivme kazanan toplumsal değışme süreci, servete bağılı olarak farklı yaşam tarzlarını geliştirmiştir. Bu durum fiziksel mekanda da kendiliğinden bir farklılaşmaya yol açmıştır. Mahalle, heterojen yapısı içindeki sosyal birlikteliğini ancak 20. yy. başlarına kadar koruyabilen bir toplumsal çözölme dönemine girmiştir ve bu durum Cumhuriyet Türkiye’inde kültürel anlamda yeni bir mahalle kavramını ortaya çıkarmıştır: kenar mahalle (Alada, 2000).

4.5.1.3.2 Mahallenin Toplumsal ve Yönetmel Öneml

Osmanlı toplumunda bireyin öne çıkmayıp cemaat olarak var oluşunun mahalle kavramını getirdiğı bilinmektedir. Bu, konunun olumsuz yönünü oluştursa da olumlu yönlerinin (örneğin herkesin birbirinden sorumlu olması, işbölümü, paylaşım, dayanışma gibi) bugünün toplumunda nasıl sürdürülebileceğı önemli bir çalışma alanını oluşturmaktadır*.

Geleneksel yerleşimlerde mahalle yalnızca idari bir kategori değil ortak kültüre sahip bir topluluk yaşamını ifade etmektedir. Ancak önemli olan mahalle topluluklarının farklı toplumsal tabakalara, zenginlik düzeylerine ve mesleklere sahip kimseleri aynı çatı altında toplamış olmasıdır. Konut çevresinde oturan kimselerin, içinde bulundukları çevreyi diğerlerinden ayırt ederek genel bir kimliği paylaştıklarını düşündüklerinde, bu çerçevede asgari düzeyde de olsa bir çeşit “biz” duygusu ve toplum bağlılığı açığa çıkar. Diğer bir deyişle geleneksel yerleşimler yalnızca ortak bir kimliğe sahip olmakla kalmamakta, bazı ortak çıkarların savunulduğu bir cemaatleşmeye de kaymaktadır (Özbek, 1998). Burada, geleneksel yerleşimlerde topluluk kurallarının bireye dayatılması değil, diğer yerleşimlerde kopukluğun makul bir düzeyde tutulması kastedilmektedir. Yaşayanların tatmin olabilecekleri bir yerleşim için bu ayrışma ve bütünleşmenin dengelenmesi gerekir.

Geleneksel mahallede yereli yerinden bilmek ve ihtiyacı yerinden görmek önemlidir. Bu yönüyle mahalle toplumsal mücadelenin alanlarıdır. Bugün ise kolektif yaşamın etik değerlerini daha fazla sahiplenmiş mahallere ihtiyaç vardır**.

İnsanların bir arada yaşamalarının, aynı mekanı paylaşmalarının ortaya çıkardığı doğal örgütlenmelerle “mahalle”nin; toplumsal yaşam varoldukça tarihsel bir sonu (yokluğu) olamayacağı açıktır. Ayrıca bugün kamu hizmetlerinin yürütülmesinde yerel yönetimlerin ağırlık kazanmaları eğilimi bulunmaktadır. Dolayısıyla, en küçük toplumsal örgütlenme, mahallelere kadar uzanan bir merkezi yönetim ağı demokratikliğe uygun olmamasının ötesinde, rasyonel de görülmemektedir. Ayrıca, şehir mirasında gelişkin bir yerel örgütlenme modeli sunan Osmanlı Türk mahallesinin tarihsel kimliği günümüzün kentsel yaşam koşullarında yeniden işlevselleştirilebilir. Büyük ölçüde kaybolmuş olan ortak yaşama kültürünü, henüz yok olmaya direnen kimi değerlerini canlı tutabilmek ve zenginleştirebilmek için mahalleye yeni bir fırsat verilmelidir (Alada, 2000).

* 28 Kasım 2005 tarihinde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Oditoryumu'nda düzenlenen 16. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Yeni Kentleşme Bağlamında Komşuluk Birimi: Sosyal ve Mekansal Boyutlar Semineri'nde, Adalet Alada'nın “Tarihselliği İçinde Mahalle ve Örgütlenmesi” başlıklı sunumundan alıntı yapılmıştır.

** a.g.y.

Bunların ötesinde günümüz Türk kentlerinde yaşanmakta olan; eski ve yeni sakinleri bakımından kente aidiyet sorunu, yönetime katılma olanaklarının sınırlılığı, hizmet etkinliğinin yokluğu, mevcut yönetimlerin özerklik alanlarının kısıtlılığı ve güçlü merkeziyetçi yapının varlığı gibi, toplumsal ve yönetsel sorunlar karşısında “mahalle” yeni yaklaşımla değerlendirmeye açılmaktadır (Alada, 2000).

Belirli yönetim kültürleri (Osmanlı-Türk ve benzeri) içinde, yerel yönetimin ilk basamağını oluşturarak gelişkin bir yönetsel örgütlenme geleneği sunan “mahalle”, günümüz toplumları için hedeflenen demokratik ve etkin yerel yönetim modelinin hayata geçirilmesinde de temel dayanak noktası olarak alınabilir. Mahalle, demokratik yerel yönetim anlayışının gerçekleşme araçları olan özgürlük ve katılım açısından, en yakın ve en küçük yerel birim olarak halkın doğrudan müdahale alanlarını oluşturabilecektir. “Mahalle” şehir yönetiminin en alt basamağı olarak siyasal ve yönetsel bir örgütlenme temelinde, topluluğun kendi kendisini organize ve ifade edebilme yetisini geliştirici, toplumsal dönüşümü hızlandırıcı, dinamik bir unsur olarak çok yönlü misyon üstlenmektedir. Mahalle yerel yönetimlere özgü genel idari yetkiler bütünüyle tanınmadan, yerel hizmet etkinliklerini ihtiyaçlara uygun biçimde sağlamak üzere bir siyasi idari statü içinde örgütlenilebilir. Böyle bir yaklaşımda demokratik katılım olanaklarının genişletilmesi, kolektif ve gönüllü çalışma için işbirliği ve örgütlenme yoluyla topluluk ruhunun geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Şehrin bütünlüğü açısından işleyebilir bir irade sisteminin kurulmasında, sosyo-ekonomik, fiziki ya da coğrafi unsurlarla nesnel olarak tanımlanabilen mahalle, aidiyet, toplumsal ilişkilerdeki benzerlik ve yakınlık gibi sosyal unsurlar çerçevesinde topluluğun kendi kendisini ifade edebileceği öznel tanımlamalarla da dile getirilebilir. Mahallenin işlek merkezlerinde trafik düzenlemesi, tarihsel yapı ve kamusal binalar, doğal zenginlikler gibi mahallenin ortak değerlerinin korunmasında mahalle halkı bizzat sorumlu hale getirilmelidir. Mahalle salt yerel örgütlenme açısından bir kurumsallaşma sorunu olarak değil, bunun yanında toplumsal, politik, mali ve kültürel boyutları içinde, yerel topluluk kimliğinin kazanılması yolunda bir yeniden örgütlenme sorunu olarak belirlemektedir. Mahalle kent yönetiminin alt birimidir. Bu, bir toplumsal hafızanın besleyiciliğinde gelişmelidir (Alada, 2000).

4.6. Değerlendirme: Çevre Bilincinde Mekanın Yeri Üzerine Kurulan Model

Sürdürülebilirlik düşüncesi, kısa ömürlü, gerçek bir özden yoksun, geçici bir moda olması ve politik bir fırsatçılığı yansıttığı yönünde eleştirilmektedir. Sürdürülebilir kalkınma tanımları, yeterince işlenmemiş, muğlak ve teknokratik bulunmuştur. Ancak yine de çevrenin geleceği için sürdürülebilirlik kavramı etrafında oluşan eylemlerin uzlaşma olmasa bile bir buluşma noktası tanımlayabileceği düşünülmektedir. Kesin olmaması (bazı kişiler tarafından özellikle kurgulanmış bulunan) kavramı, tamamen karşıt çıkarları temsil eden grup ve sektörler için bir şemsiye haline getirmektedir. Bu bölümde bunun toplumda olumlu bir sosyal değer olarak birleşmeyi kolaylaştırabileceği düşüncesinden yola çıkılmıştır. Sürdürülebilirlik, bir ekosistem olarak ortamın tüm boyutlarını, bireyler ve sosyal davranışlarla birlikte değerler, yaşama biçimleri, üretim biçimleri, teknolojiler, politikalar ve sosyal strüktürlerle bağlayan, işleyen ve bütüncül bir perspektifin uyarlamasını içerdiği oranda başarılı olma potansiyelini taşımaktadır (Pol, 2002). Bu bağlamda sürdürülebilirlik yalnızca ekolojik endişeyle değil dayanışma ve eşitlikle de ilgilidir.

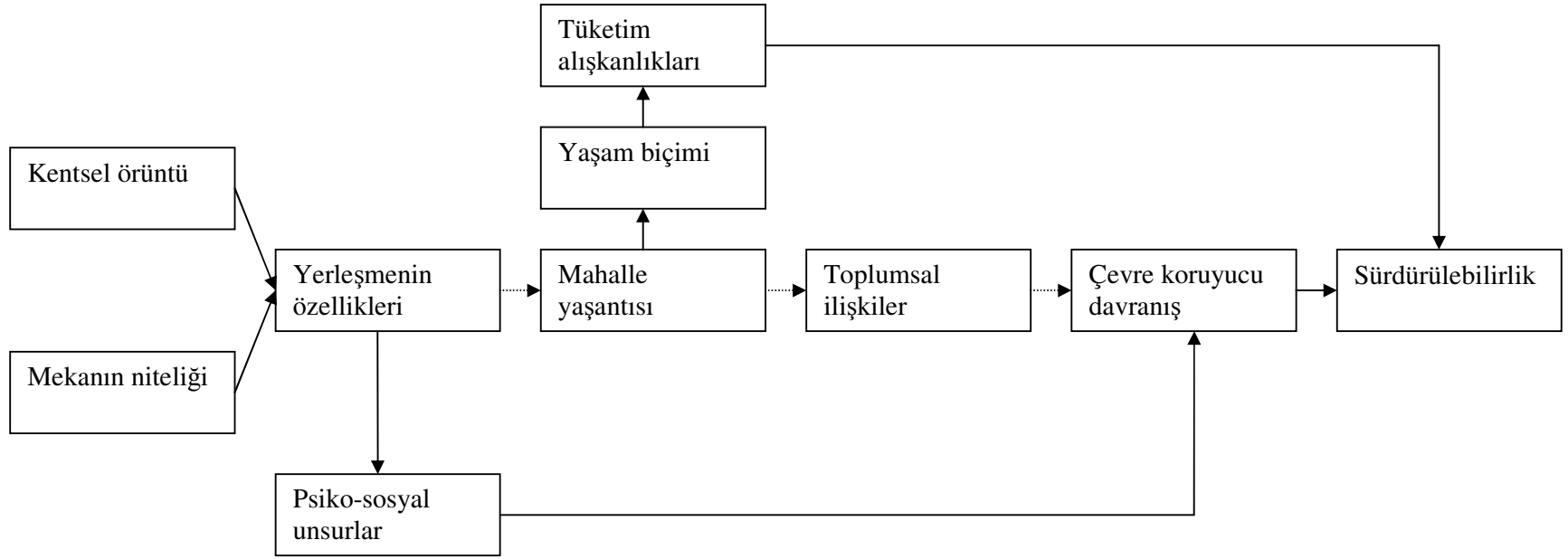
Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde küreselleşme ve tüketim toplumu ilişkileri kenti ve mekanı etkilediği düzeylerde incelenmiş ve bu konuda mimarlığı da içine alan muhalif yaklaşımlar irdelenmiştir. Buna göre çevreci yaklaşımların içinde bulundukları toplumsal ortamdaki soyutlanarak değerlendirilmesi köksüz olacaktır. Öte yandan çevre ve ekosistem için yapılabileceklerin toplumsal koşullar tarafından biçimlendirildiği ve eğer “gerçek” anlamda bir değişim yaratılmak isteniyorsa bunun öncelikle toplumsal ilişkilerde ve bireylerin tercihlerinde aranması gerektiği saptamasının yapılması, çevrenin geleceği için kullanıcı bilinç değişikliğini ortaya çıkaran unsurları incelemeyi zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda, bu bölümde öncelikle sosyo-demografik veriler, bilişsel faktörler ve coğrafi yakınlık gibi etkenlerin üzerinde durulmuştur. Ancak bu kuramlar konunun tüm boyutunu anlamakta yeterli olmamaktadır. İçinde yaşadığımız ve bizi, toplumsal yapıları önemli ölçüde biçimlendiren fiziksel çevrenin, “yer”in, çevre bilincine katkısı da araştırılmayı hak edecek önemde bulunmuştur.

Bu kapsamda öncelikle mekan aracılığıyla toplumsal kimliğin oluşması incelenmiştir. Ancak gerek kimliklendirme gerekse de bağlılık kuramlarında “yer”in hangi kanallarla çevre bilincini üretebileceği düşüncesi muğlak kalmaktadır. Bu nedenle bu bölümün ilerleyen başlıklarında “yerin anlamı” ve “mahallenin önemi” gibi fiziksel mekanın toplumsal değerini anlaşılır kılan iki konu üzerinde yoğunlaşmıştır.

Yukarıda aktarılan konuların her birinin kullanıcı bilinç değişikliğini oluşturmak için birer araç olduğu tartışmasızdır. Ancak yaşadığımız toplumsal yapıyı ve fizik mekanı değerlendirdiğimizde bu bölümde aktarılanların tek başına yeterli olamayacağı açıkça görülmektedir. Toplumsal ve ekolojik felaketler karşısında toplumun değişimi/dönüşümünde mekanın yerini kavramak için çalışmanın bu bölümünde bir model ortaya koyulmaktadır.

“Yer”in çevre bilincine etkisi üzerine oluşturulan model Şekil 4.8’de görülmektedir. Şemadaki psiko-sosyal kuramların etkisi yukarıdaki başlıklarda ayrıntılarıyla açıklandığı için burada değinilmeyecektir.

Burada, modelden de izlenebildiği gibi çalışmanın hipotezi “yerin kentsel örüntüsünün iyi kurulmuş olması mahalle yaşamına, kentlilerin yaşam biçimlerinin sürdürülebilir olmasına, kamusal alanların kurgusuna, sosyal ilişkilere, çevreci özelliklere ve bu da kullanıcıların çevre koruyucu davranış geliştirmelerine izin verir” olarak ortaya koyulmaktadır. Çevresel endişe taşımak ve bunu kolektif davranışa dönüştürmenin ise çevre bilinci ve sürdürülebilirlik için önemli bir adım olduğu düşünülmektedir. Alan çalışmasının yer aldığı beşinci bölümün sonucunda tabloda noktalı çizgilerle kurulan ilişkilerin bilimsel verilerle desteklenmesi beklenmektedir. Medyanın etkisi, bilişsel unsurlar, coğrafi yakınlık, sosyo-demografik unsurlar ve sosyo-psikolojik etmenlerin yanı sıra mekanın, yerleşmenin özelliklerinin de çevre bilincini etkilediği düşünülmektedir. Bu bölümde ortaya atılan hipotez tezin beşinci bölümünde sınanacak ve bulgular tartışmaya açılacaktır.

Şekil 4.8 Çevre bilincinde mekanın yeri üzerine kurulan model.

5. MEKANSAL ÖRÜNTÜSÜYLE “YER”İN ÇEVRE BİLİNCİNE ETKİSİNİN İSTANBUL BOĞAZIÇI ÖRNEĞİNDE ARAŞTIRILMASI

5.1 Alan Çalışmasının Amacı, Kapsamı ve Kullanılan Yöntem

Gelişmiş ülkeler ya da dar kapsamıyla Batı’nın bugün çevre sorunlarıyla ilgili olarak “problemleri biz yaratalım ancak hep beraber çözelim” anlayışında olduğu gözlenmektedir. Çevre sorunlarının pek çoğunun ekonomik büyüme kavramından kaynaklandığını, dünya üzerindeki kaynakların aşırı kullanımının ve çevre kirliliğinin nedenlerinin dengesiz dağılımını göz ardı ederek, gelişmekte olan ülkelere yönetici bakışıyla yaklaşan Batı’nın bu düşüncesinin en somut göstergesi “küresel düşün, yerel harekete geç” söylemidir. Bu yaklaşıma bir eleştiri sunmak amacıyla gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilirlik kapsamında yapılan çalışmaların (Batı’nın hegemonik yapısına bir başkaldırı olarak) geleneksel yerleşimlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bir başka deyişle kapitalist Batı, kendi sürdürülebilirlik anlayışını çevre dostu mal ve teknolojilerle üçüncü dünyaya satmaya çabalarken gelişmekte olan ülkeler de geleneksel mimari değerlerine ve bunların sürdürülebilirlik kavramıyla ilişkilerine odaklanmaktadır.

Ülkemiz ölçeğinde de bu tez geçerlidir. Örneğin Türkiye’de Batı yorumu sürdürülebilirlik düşüncesinin egemen olmasını eleştiren Arsan (2003) çözümü geleneksel mimarinin verilerinden yararlanarak yeni yapı tipolojileri önermekte aramaktadır. Ancak buradaki temel sorun geleneksel yerleşmelerin hangi koşullar altında sürdürülebilir olduğunun tartışılmamasıdır.

Kırsal-geleneksel yerleşmelerde önceliğin “hayatta kalma/yaşamı sürdürme” olduğu ve çevreye duyarlı yaklaşımın bir ölçüde de geleneksel alışkanlıklardan kaynaklandığı bilinmektedir. Bu nedenle bu çalışmada sürdürülebilirlik düşüncesine, ne Batı’nın teknoloji odaklı yaklaşımıyla ne de gelişmekte olan ülkelere özgü geleneksel mimarinin biçimlerinden bugüne ilişkin türetmeler önermeyle yanıt arama çabasına girilmiştir. Geleneksel yerleşmelerin tek yapı ölçeğinde incelenmesine karşın kentsel mekanın örüntüsünün yarattığı sosyal ve çevresel sürdürülebilir verilerin bugüne dek değerlendirilmediği saptaması, alan çalışmasının kapsamına ilişkin ilk ipuçlarını barındırmaktadır.

Mimarlık, tek başına toplumsal yapıları dönüştürmeyi başaramamaktadır; ancak bu çalışma kapsamında mimarlığın, toplumsal yapıların değişimine katkıda bulunan koşulları yaratabileceği öne sürülmektedir. Bu nedenle burada ele alınan düşünce, yerleşimlerin, orada yaşayanların bilinç düzeyiyle bağlantılı olarak tartışılabileceğidir. Bu kapsamda alan

çalışmasında mekanın korunması açısından geliştirilen bir çevreci bakış açısının “yer”le bağlantısı aranmıştır. Sürdürülebilir özellikler barındıran yerleşimlerin bugünkü kent yaşamına ne gibi öneriler yapacağı tartışmanın ana eksenini oluşturmaktadır.

Geleneksel mimarlık ürünlerini bir kenara bırakırsak, doğal çevreye (doğaya) saygılı yapay çevrenin (mimarlık), kullanıcıların bilinç değişikliğine nasıl etki ettiği (bilinç değişikliği yaratıp yaratmadığı) konusunda ampirik veri sağlamak için yapılabilecek bir alan çalışması, ülkemizde, yerleşme ya da yapı grupları ölçeğinde çevre dostu mimarlık ürünlerinin karşılaştırmaya olanak verecek ölçüde yaygın olmaması nedeniyle, tekil binalarla sınırlıdır. Dahası, ülkemizdeki çevreci örnekler pek çok tasarım verisinden soyutlanmış ortamlarda (örneğin kent/kır ölçeğinin dışında bir coğrafi alanda, üniversite kampuslarında) kurgulanmaktadır ve henüz deneyseldir. Bu durum bu tür örneklerin, sosyal açıdan da steril ortamlarda oldukları gerçeğini beraberinde getirmektedir. Bu ise çok boyutlu bir incelemeyi olanaksız kılmaktadır. Öte yandan yukarıda sözü edilen coğrafyalarda yer alan yapıların kullanıcıları çoğunlukla bunları satın alma olanakları olan yüksek gelir grubundandırlar. Bu nedenle mevcut örnekler üzerinden yapılacak bir değerlendirme farklı sosyal, kültürel, politik, ekonomik ve ekolojik verileri olan kentsel alanda konuyu nasıl değerlendireceğimiz üzerine öneriler sunmamaktadır. Örneğin Kaz Dağı’nda elektrik şebekesinin olmaması nedeniyle kendi enerjisini üreten bir konutun tasarımında öncelik kendi kendine yetme kavramına odaklanmakta, öte yandan İstanbul/Tarlabaşı gibi özel bir bölgeyi sürdürülebilirlik düşüncesi kapsamında değerlendirdiğimizde kuşkusuz bu alan için önerilerde öncelik daha az enerji harcayan konutlar olmamaktadır. Bu ve benzeri nedenlerden ötürü günümüzde çevreciliğin toplumsal açıdan eleştirisi yapılmaktadır.

Bir yapının çevresine etkisini araştırmak bu tez çalışması için oldukça dar kapsamlı olacağı için yapı çevrenin, bir grup insanın değil toplulukların davranışlarını nasıl etkilediği araştırma sorunu olarak ortaya koyulmuştur. Öte yandan mimarların dünya üzerindeki yapılaşmanın ancak %2’sini tasarlamakta oldukları gerçeği göz önünde tutulduğunda tekil binaların bilinç değişikliğine etkisinin düzeyinin önemli ölçüde az olduğu görülmektedir. Bu veri, yerleşmeler üzerinde çalışılmasının uygun olduğunu doğrulamaktadır. Çalışma alanı olarak konut yerleşmesinin seçilmesinin nedeni kullanıcıların kendilerini daha çok yaşadıkları alanla özdeşleştirdiği düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Günümüz metropol yaşamında “ortaklaşalık” kavramından söz etmek oldukça zordur. Bireyselleşme artmıştır; kent yaşamı, kentlileri konut yerleşmeleri, iş ve alışveriş merkezleri arasında hareket etmeye yöneltmektedir. Ortak alanların, kamusal alanların dolayısıyla kent

mekanının sürekli özelleşmesi kentin kentli tarafından benimsenmesini engellemektedir. Bu nedenle kentli kentin geleceğiyle ilgili fikirler üretememektedir. Çalışmanın bir önceki bölümünde de değinildiği gibi “mahalle” sürdürülebilir sosyal, çevresel ve yönetsel bir kavram olarak önemini korumaktadır. İstanbul’da tarihsellik, topografya, çevre dostu ulaşım gibi nedenlerle “mahalle/ortaklaşa yaşam” özelliklerini koruyan yerleşmeler mevcuttur. Bu yerleşmelerin irdelenmesi sürdürülebilirliğe yönelik atılacak önemli bir adımı oluşturmaktadır.

İstanbul gibi bir “megapol”de fiziksel mekanlar tasarlanmanın koşulları çok boyutlu dinamiklerden etkilenmesi nedeniyle pek çok örnekten farklılaşmaktadır. Bu nedenle burada çevre, ekoloji gibi kavramların kent planlama, yerleşmelerin tasarımı ölçeğinde karşılıkları bulunabilirken tek yapı ölçeğine indirgenmesi zorlukları içermektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde İstanbul’da, binaların çevre ile ilişkisi sorgulanabilecek özellikler barındırsa bile*, yine de, pek çok değişiklik ve bozulmalara karşın, doğal yapısı ve tarihsel/geleneksel oluşumunun hem toplumsal hem de ekolojik açıdan sürdürülebilirliğini koruduğu kimi yerleşmeler, kent yaşamına hâlâ yerel özelliklerini bir ölçüde koruyarak katılmakta, bu nedenle de diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızda, yerin mekansal örüntüsünün ne tür sürdürülebilir özelliklere olanak tanıdığı ve bu özelliklerin ne ölçüde kullanıcıların kentsel/çevresel bilinçlenmesine yardımcı olduğu aranmıştır.

Bu çalışmanın önceki bölümlerinde de ortaya konulduğu gibi sürdürülebilirlik kavramı ancak yaşamda yerini aldıkça, bir başka deyişle kentlilerin tüketime dayalı ve sürdürülemez yaşam biçimindeki değişimle başarılabılır. Bu davranış değişikliğine bir etken de yaşadığımız kent mekanıdır. Mekanın biçimlenişinin kullanıcıları farklı davranışlara itebileceği açıktır. Örneğin alışveriş merkezlerinde kullanılan kimi tasarım kararları insanları daha çok tüketmeye yönlendirmektedir. Benzer bir biçimde kentsel mekanın biçimlenişi de kullanıcıları, onu koruyucu davranış biçimine yönlendirebilir. Bir başka deyişle mekan tasarımı, (tezde ele alınacak daha geniş ölçeğiyle yerin, yerleşmenin tasarımı) kullanıcıları çevreye karşı sorumlu davranış biçimine yönlendirebilir.

Kongar (2004), toplumbilimde bilimselliğin karşılaştırmadan oluştuğunu söylemektedir. Bu nedenle bu çalışmada sürdürülebilir özellikler taşıyan üç yerleşme özelinde çevresel bilinçlenme hareketinin ortaya çıkış ya da çıkmayışında mekansal örüntünün yerinin

*Örneğin kimi geleneksel yerleşimlerde büyük aile için tasarımılandırılmış olan konutlar bugün çekirdek aileye hizmet vermekte, bu da dünya üzerinde çok fazla hacim işgal etmenin yanında büyük mekanların iklimlendirilmesi için daha çok enerji harcama, bakım ve onarım maliyetlerinin yüksek olması gibi yaklaşımları da beraberinde getirmektedir. Öte yandan bu tür yapıların onarılıp yeniden kullanılması da yeni yapı yapmak için harcanacak enerjinin kazanılması gibi önemli bir katkı sağlamaktadır.

irdelenmesi ve bu bakışla karşılaştırmalar yapılması alan çalışmasının kapsamını oluşturmaktadır. İncelenecek yerleşmelerde mahalle yaşantısının oluşup oluşmadığına bakmak, mekansal örüntünün nasıl bir ortama yön verdiğini ve onun da sürdürülebilirlik yolunda çevre bilinci açısından nasıl yansımaları olduğunu araştırmak çalışmanın amacını oluşturmaktadır. “Yer”in kullanıcıların tatmini, topluluk kimliği, bağlılık duygusu gibi sosyal psikolojik öğeler yoluyla da çevre bilincine etki ettiği bilinmekle birlikte çalışmamızda bu veriler kapsam dışında tutulmaktadır.

“Yer”in çevre bilincine etkisini değerlendirmek için öncelikle kent mekanını yorumlamak gerekmektedir. Mekansal örüntünün özelliklerini ortaya koyan Mekan Dizimi analizi ise “yer”i anlamak için bize önemli öneriler sunmaktadır. Bu kapsamda şimdi Mekan Dizimi Analizi hakkında bilgiler vermek gerekecektir.

5.1.1 Alan Çalışmasının Yöntemi “Mekan Dizimi (Space Syntax)” Üzerine

Kentler öncelikle kendi yapılarını tanımalı ve tanıtmalıdır. Bir kentin siyasal, toplumsal, kültürel, ekonomik yapısını en iyi açıklayan ve genelde en fazla değişime direnen bölümü yerleşim dokusudur. Günümüzde coğrafyacılar şehirlerin oluşumunda ekonomik ve sosyal süreçlerin tek başına yeterli olmadığını, fiziksel belirleyicilerin de en az diğer unsurlar kadar baskın olduğunu iddia etmektedir (Yalkut, 1995). Hillier ve Hanson’a (1984) göre toplum gerçek mekansallığı; mekan ise gerçek toplumsallığı açısından tanımlanmalıdır. Mekanın toplumsal mantığı ve toplumun mekansal mantığının geniş kuramını ortaya koymak, Mekan Dizimi çalışmalarının önemli bölümünü oluşturmaktadır.

Hillier ve Netto’ya (2001) göre, insan yerleşimlerindeki mekanın toplumsal yapısı mekansal kurallar tarafından oluşmaktadır. Mekansal kurallar aracılığıyla çalışan toplumsal güçler, yerleşme biçimlerindeki farklılıkları ve değişmeyen nitelikleri yaratmaktadır (Hillier, 2001). Hillier’e (1998) göre, binalar fiziksel olgulardır ancak amaçları, bizlerin kullandığı mekanları ve bağlantıları oluşturmaktır. Mekan, kentin ortak dilini sunmaktadır. Kentlerde belirli bir geometrik düzenin gözükmediği düşünülmektedir. Oysa kentlerin, çizgileri parçalar olarak ele alıp, sistemi analiz ederek ve grafik kuramını kullanıp ilişkileri hakkında basit topolojik sorular sorarak açığa çıkan, güçlü bir iç mantığı bulunmaktadır.

Mekan Dizimi (Space Syntax), morfolojik yapıyı sosyal yapıyla ilişkilendiren bir yöntemdir. Mekan Dizimi, fiziksel sınırlarla mekanın işaretlenmesi, bölünmesi, sarılması, farklılaşması, biçimlenmesi ve düzenlenmesiyle ortaya çıkan ilişki dokularıyla ilgilenmektedir (Peponis,

2001). Mekansal düzeni oluşturan önemli etkenlerden hareketlilik olgusundan yola çıkılarak geliştirilmiş bu yönteme göre hareket, mekansal morfolojiye bağlıdır (Penn, 2001).

Lynch'e (1972) göre, davranışsal bir tanım yapmak gerekirse açık mekan, insanların özgürce hareket etmelerine izin veren, ulaşılabilir ve belirli sayıda kişi tarafından kullanılan mekandır. Bu bakış açısıyla açık alanların (sokak ve meydanlar) morfolojik yapısını inceleyen ve toplumsal davranışların mekana yansımaları araştıran Mekan Dizimi Yöntemi'nin en önemli konusu bütünlüktür. Yerleşme mekanlarının insan örgütlenmeleri ve toplulukları üzerindeki etkisi, birbiriyle ilişkili mekanlar sistemi düzeyindedir. Yerleşmelerde bazı mekanlar diğerlerine göre daha ayrıcalıklı veya bir başka deyişle daha üstün kılınmıştır. Bu alanlar, yerleşmenin bütünlüğe özelliği yüksek alanlarıdır. Yerleşmelerde yaşayanların doğrultular boyunca hareket etmeleri ve içbükey mekanlarda toplanmaları, insan işlevlerinin doğal bir geometrisi olduğunu kanıtlamaktadır. Bir başka deyişle yaya hareketlerinin kalıplarını ve biçimlenişini kentsel ağın kendisi belirlemektedir (Yalkut, 1995).

Bill Hillier ve meslektaşları tarafından geliştirilen Mekan Dizimi analizini kullanarak, fiziksel yapının mekansal ilişkilerin örüntüsü olarak temsil edilmesi mümkün olmaktadır. Yöntem, sokaklardan ve açık alanlardan geçen ve mümkün olan en fazla alanı kapsayacak biçimde en uzun düz çizgilerin (aksiyel çizgi) çizilmesinden oluşmaktadır. Bu mekansal ilişkilerin dizimsel analiziyle, aynı zamanda, yüksek düzeyde varlık bulan ve diğerlerinden daha fazla kullanıcıların hareketliliğini sağlayan mekanların anlaşılması da mümkün olmaktadır. Bu mekanlar, örneğin bir şehirde insanların birbiriyle spontane olarak buluşmaları daha muhtemel "bütünlük" mekanlar, kanallar ya da toplumsal alanlar olarak yorumlanabilir (Çil, 2005).

Bütünlük, bir kentin potansiyel kamusalılığı açısından kenti okumak için anahtar bir kavramdır. Yerleşimler, hareketi bir düzen içinde bir mekandan diğerine taşıyan bir sistem olarak düşünülürse, sistemdeki diğer mekana en doğrudan bağlantılı belirli mekanlar, yüksek yoğunlukta hareketi çekecektir. Mekansal yerleşim bir grup insan arasında yüksek yoğunlukta hareketi cesaretlendirdiğinde bütünlük niteliği belirlenebilmekte ve insanlar arasındaki iletişim ve hareketin diğerlerinden çok bu mekanlarda oluşma ihtimalinden söz edilebilmektedir (Çil, 2005).

Mekan Dizimi literatüründe, aksiyel doğrular aynı zamanda görüş çizgileri olarak tanımlanmaktadır. Harita üzerindeki açık alanlardan geçen en uzun düz çizgiler, mekanda dolaşırken insanın görebileceği en uzak alanı temsil etmektedir. Bu nedenle, analiz, mekandaki potansiyel görülebilirlikle hareket alanlarını sıralar. İnsanın hareketinin doğrusal

bir çizgiden oluşmadığı ve görüş çizgilerinin görsel algıya ilişkin davranışlardaki nedenleri anlamak için olmadığı da vurgulanmalıdır. Kişilerin öznel tercihlerini bir yana bırakırsak, analiz, görülenin mesafesi ile ilgilenmektedir. Görüş alanının hareketle birlikte sıralanmasının altındaki varsayım, hareketin, kişinin fiziksel çevreden toplayabileceği yerel bilgi düzeyinden etkilendiği düşüncesidir (Çil, 2005).

Farklı ölçekler dikkate alındığında iki tür analiz sirkülasyon ağlarının ve açık alanların potansiyellerini anlamaya yardımcı olmaktadır. Bir analiz yöntemi (r-max) tüm yerleşmenin bütünleşme çekirdeğini; diğeri (r-3) ise yerleşmeye yayılmış olan yerel bütünleşme çekirdeklerini ortaya çıkarmaktadır. R-max analizi, bir yerin mekansal diziminin bütünleşme niteliğini makro düzeyde değerlendirmektedir; Mekan Dizimi literatüründe makro düzey global olarak adlandırılmaktadır. R-3 analizi bir yerin bütünleşme niteliğini mikro düzeyde ortaya çıkarmaktadır; Mekan Dizimi literatüründe mikro düzey yerel olarak adlandırılmaktadır. Bir başka deyişle r-max'da her bir çizginin diğerlerinden ne kadar derin ya da sığ olduğu, r-3'te ise üç adım uzaktaki çizgiler arasında ne kadar derin ya da sığ olduğu görselleştirilebilmektedir. Üç, yerel ölçeğe odaklanabilme olanağı sunan en küçük sayıdır. İlk analizde, dışarıdan gelenlerin ve içerdekilerin birbirleriyle karşılaşabilme olasılıklarının yüksek olduğu, içeri ve dışarı hareketin olduğu alanlar gözlemlenebilmektedir. İkinci analizde ise yoğunlukla yerel mekansal sistem tarafından yaratılan hareket rotalarının hiyerarşisi okunabilmekte ve bu da, analiz edilen yerel alanda yaşayan insanların diğer yollar yerine yürümeleri muhtemel, potansiyel toplanma alanları ya da sokakları göstermektedir. Bu mikro düzeyde yerel olarak bütünleşmiş alanları yerelin makro ile bağlandığı alanlar olarak da görmek olasıdır (Çil, 2005).

Bir yerin yerel ve global bütünleşmesi arasındaki ilişkiyi tanımladığımız kavram “okunabilirlik/açıklık (intelligibility)”tır (Hillier, 2001; Penn, 2001; Anonim, 1999; Read, 2005). Zemin düzleminde kentsel mekanın bir çırpıda deneyimlenmesi ve görülmesi mümkün olmadığından, gözlemci sistem içinde dolaşarak parça parça bir resim inşa etmektedir. “Açık mekan”, yerel düzeyden makro düzeye ilişkin bir duyumsamanın hissedilebileceği yerdir. Açıklık ve bütünleşme, yerleşmenin biçimi ve sosyo-kültürel çevre arasındaki ilişkiyi anlayabilmenin ve yorumlayabilmenin mekanizmaları olarak görülebilir. Hareket ve görülebilirlik, bireyin mekansal kompozisyon/konfigürasyonunun onun belirli bir yere ulaşmasına ya da bir kişinin görebildiği ancak kendisinin görülemediği bir yere ne kadar izin verdiğinin algılanabildiği parametreler olarak kullanılabilir. Bu tür örnekler günlük hayattaki kontrol ve güç mekanizmalarını ortaya çıkarmaktadır (Çil, 2005). Kentsel mekan organizasyonunda yerel kontrol olgusunun önemli yeri vardır. Genelde yabancılar şehrsel

alanlarda bir canlılık yaratıyorsa da aynı zamanda mekan organizasyonunda da çok önemli rol oynarlar. Semt sakinleri dediğimiz o bölgede yaşayanlar ise bu yabancıların yönlendirdikleri mekanları kontrol ederek o bölgede kendiliğinden gelişen kontrol sisteminin oluşmasında etkin bir görev üstlenirler. Şehircilik kavramı, global mekan organizasyonu ile yerel kontrol hissinin güçlü bir şekilde duyumsandığı alanlarda gerçek değerini bulmaktadır (Yalkut, 1995).

5.1.2 Örneklemin Seçimi

Yukarıdaki başlıklarda aktarıldığı gibi mekanın toplumsal ilişkilere etkisi önemli boyutlarda olmaktadır. Mekanın düzenleniş biçimi oradaki yaşamı büyük ölçüde belirlemektedir. Bu nedenle bu çalışmada sürdürülebilirlik için önemli bir adım olduğu ortaya atılan çevre bilincinin “yer”le ve onun ürettiği yaşam biçimiyle ilişkisi aranmaktadır. Alan çalışması yapılacak bölgenin kentsel bağlamda ve yerleşme ölçeğinde oluşunun nedenleri bu bölümün ilk başlığı altında irdelenmiştir. Burada ise, incelenecek yerleşmenin seçimi için ortaya konan ölçütler aktarılacaktır.

Alan çalışmasında, yerleşmenin doğal, çevresel, toplumsal ve kültürel yapısına müdahale içeren bir tehdit karşısında çevre bilincinin kamuya yansıdığı düzeyde ortaya çıktığı iki örnek ve bu bilincinin gözlenemediği bir yerleşme üzerinden tartışmalar yapılacaktır. Çevre bilinci açısından olumlu değer taşıyan iki örnek, mekansal açıdan benzerlikleri, bilincin gözlenemediği yerleşme ise farklılıkları ortaya koyması açısından önem kazanmaktadır. Burada çevre bilincinin göstergesi, sadece sözel bir ifade değil, eyleme dönüşmüş aktivist girişimler olarak ele alınmıştır. Bilindiği gibi sözle aktarılan çevre bilinci çoğu kez uygulamada karşılığını bulamamaktadır.

Alan çalışması yapılacak bölgenin seçimi için öncelikle yerleşmeler ölçeğinde aktivist hareketler listelenmiştir. Çizelge 5.1’den de izlenebilecek girişimleri ortaya koymak amacıyla taramalar yapılırken mahalle ölçeğinde* ve kent bağlamındaki hareketler olması** kriterleri göz önünde tutulmuştur.

İngilizce NGO (Non Governmental Organization)’nın Türkçe karşılığının Sivil Toplum Kuruluşu (Örgütü) olarak üretilmiş olması bu hareketlerin ülkemiz şartlarındaki zorluğunu ve önemini bize bir kez daha hatırlatmaktadır. Bu nedenle çizelgenin oluşturulmasının amacı, eylemlerin dökümünün yapılmasının yanında, bunların Türkiye gündeminde ne kadar yer

* Sorunun yaşandığı bölgeden gelen itirazların değerlendirilebilmesi için örneğin Ankara Platformu, Kavaklıdere Dayanışma ve Güzelleştirme Derneği, Ada Dostları Derneği gibi sıklıkla referans verilen ancak il ve ilçe bazında olan, mahalle ölçeğinin dışındaki organizasyonlar çizelgeye dahil edilmemiştir.

** Bu kapsamda örneğin Bergama Direniş Hareketi gibi Türkiye gündeminde önemli bir yer tutan girişim, kent bağlamının dışında olması nedeniyle çizelgeye dahil edilmemiştir.

aldığının da saptanmasıdır. Bu kapsamda, ilk başta bu hareketlerin her birinin gündemde ne kadar yer aldığının günlük gazeteler taranarak ortaya konabileceği düşünülmüş olsa bile günümüzde basının tarafsızlığına kuşkuyla bakılması araştırmayı daha bağımsız bir platform arayışına götürmüştür. Özkan (2004), Bergama hareketinin günlük basına yansımada altın lobciliğinin gazetelere verdikleri tam sayfa reklamların etkisinin olduğuna, bu reklamlar sonrasında bir medya kuruluşuna bağlı yayın organlarında altın madenciliğinin olumsuz çevre etkileri konusunda hiçbir habere yer verilmediğine değinmektedir. Bu nedenlerle değerlendirme için bağımsız bir platform olan Internet ortamı seçilmiştir. Bu kapsamda “google” Internet arama motoru kayıtlarına göre kentsel aktivist eylemler, en çok referans verilenden en aza doğru Çizelge 5.1’de gösterildiği gibi sıralanmıştır. Burada on ve on kereden az referans verilen hareketler yeterli gündemi oluşturamadıkları gerekçesiyle listeye alınmamışlardır.

Türkiye’de kent bağlamında, mahalle ölçeğinde ve bir gündem oluşturabilmiş kentsel aktivist eylemler en çok referans verilenden en aza doğru Çizelge 5.1’deki gibi sıralanmaktadır. Bu çizelge temel alınarak alan çalışması yapılabilecek yerleşmenin seçimi için aşağıdaki kriterler belirlenmiştir:

- Semt halkının aktif katılımını içeren;
- Bu çalışmanın kaleme alındığı tarihte başarılı olmuş;
- En önemli etkinlik alanının bir çevresel tahribata karşı çıkan dolayısıyla bir çevre bilinci içeren hareketler olması*.

Yukarıda sıralanan kriterler bağlamında Türkiye gündemine en çok taşınan Arnavutköy Semt Girişimi ve Arnavutköy yerleşimi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Arnavutköy Semt Girişimi’nin en önemli etkinlik alanı İstanbul Boğazı’na 3. Köprü yapımına karşı kamuoyu yaratması ve bu kapsamda köprü yapımını bugüne değin engellemiş olmasıdır. Bilindiği gibi İstanbul Boğazı’nda tümüyle karayolu geçişine dayalı iki adet köprü bulunmaktadır. Köprü yapımının, trafik sorununa bir çözüm olarak ortaya konulmasına karşın toplu taşıma yerine araç geçişini özendirilmesi nedeniyle trafiği daha da artırdığı uzmanlarca dile getirilmektedir. Köprünün olası etkilerini, üzerinden geçtiği yerleşmelerin, ormanlık alanların yok olması, gürültü ve kirliliğin yanında çevresel sorunları beraberinde getirmesi, tarihi ve doğal yapıya zarar vermesi, evler ve işyerlerinin istismal edilerek yerleşme alanlarının şantiyeye dönüştürülmesi, yol çevresinde yapılaşmanın artması gibi unsurlardan okumak olanaklıdır.

* Bu kapsamda pek çok kez referans verilmesine karşın semt halkının aktif katılımını içermeyen, her ne kadar yapıli çevreye sahip çıkma açısından önemi olsa da örneğin etkinliklerinin semt içinde yenileştirme, güzelleştirme çalışmaları ve kültürel organizasyonlara yoğunlaştığı Galata Derneği, Cihangir Güzelleştirme Derneği, Çağdaş Levent Derneği, Bebekliler Derneği gibi oluşumlar değerlendirmeye alınmamıştır.

Jeoloji Mühendisleri Odası, Ulaşım Koordinasyon Merkezi, Mimarlar Odası ve Anıtlar Kurulu'nun olumsuz raporlarına rağmen Boğaziçi'ne üçüncü köprü yapımı kararının tartışılması eleştirilmekte ve güzergah neresi olursa olsun, İstanbul'un peyzaj ve doğal değerlerini zedeleyeceği gerekçesiyle karşı çıkılmaktadır. Saatte 75 bin kişilik taşıma kapasitesiyle yedi, sekiz köprüye bedel olacak tüp geçiş önerileri meslek kuruluşları ve sivil toplum örgütleri tarafından desteklenmektedir.

Çizelge 5.1 Türkiye'de mahalle ölçeğindeki kentsel aktivist eylemlerin sıralanması.

Sıra	Aranan ifade	Hareketin içeriği	Atıf sayısı
1	"Galata Derneği"	Galatalılar'a sahip oldukları değerleri anımsatarak yaşam kalitelerini yükseltmeyi amaçlayan dernek.	2470
2	"Arnavutköy Semt Girişimi"	Arnavutköy ile Kandilli/Vanıköy arasında üçüncü boğaz köprüsü yapımına doğal ve yapılı çevreye olumsuz etkileri nedeniyle karşı çıkan semt hareketi.	383
3	"Ayaspaşa Derneği"	Park Otel'in fazla katlarının yıkılmasına katkısı bulunan dernek.	370
4	"Cihangir Güzelleştirme Derneği"	Cihangir Parkı'nın güzelleştirilmesi için çalışmalarda bulunan dernek.	291
5	"Moda Semt Girişimi"	Moda sahilinden otoyol geçirilmesinin ilk aşaması olan köprülülük kavşak inşaatının olumsuz çevresel etkilerini gündeme getiren semt hareketi.	267
6	"Göztepe Parkı Dayanışması"	Göztepe Parkı'nın imara açılarak, cami yapılmasına karşı çıkan sivil toplum örgütü.	145
7	"Kuzguncuklular Derneği"	Mahallede bulunan vakıflara ait "Barakalı Bostan" adı verilen yeşil alanın imara açılmasının ve burada ilköğretim/ hastane yapımının olumsuz toplumsal, çevresel etkilerini ortaya koyan semt hareketi.	47
8	"Gazhane Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi"	Eski Hasanpaşa Gazhanesi ile çevresinin yeşil alan ve kültür sanat merkezine dönüştürülmesi projesini destekleyen işletme.	41
9	"Çağdaş Levent Derneği"	Gündüzleri park ve trafik sorunları, geceleri ise bar ve içkili lokantaların çevreye verdiği olumsuz etkileri yaşayan Levent'i, güzelleştirme çabasında olan dernek.	40
10	"Bebekliler Derneği"	Bebek'i güzelleştirmek için etkinlikte bulunan dernek.	38
11	"Validebağ Çevre Gönüllüleri"	Altunizade Korusu'nun kent içinde biyotop özelliğini korumak ve bu alandaki yapılaşma taleplerine karşı gelmek üzerine oluşturulmuş sivil bir inisiyatif.	31
12	"Dragos Doğayı Koruma Derneği"	Dragos semtinin doğal sit alanı ilan edilmesini sağlayan mahalle girişimi.	29

Arnavutköy Semt Girişimi yukarıda aktarılanlardan yola çıkarak önemli bir mücadele alanı başlatmış bulunmaktadır ve bu nedenle bu çalışmada incelenmeye değer bulunmuştur. İstanbul Boğazı'na üçüncü köprü yapımından ilk elden etkilenecek yerleşmelerden birini Arnavutköy oluştururken diğeri ise olası köprü güzergahı üzerinde bulunan Kandilli ya da Vaniköy yerleşmeleridir. Arnavutköy Semt Girişimi'nin köprü mücadelelerini sürdürürken Kandilli sakinleriyle defalarca iletişime geçmiş ve köprünün olası güzergahı ve çevresel etkileri konusunda bilgilendirmeye çalışmış olduğu bilinmektedir.* Ancak burada bir semt hareketine dönüşebilecek bir mücadele alanı oluşamamakla birlikte Kandilliler Arnavutköy Semt Girişimine destek de vermemişlerdir.** Bu nedenle aynı çevresel tehdit karşısında çevre bilincinin kamuya yansıdığı düzeyde ortaya çıktığı Arnavutköy ve bu bilincin gözlenebilir olmadığı Kandilli yerleşimleri iki kentsel alanda mekanın çevre bilincindeki yerini ortaya koymak açısından önem taşımaktadır. Her iki alanın da Boğaziçi kıyı yerleşmesi olması, tarihsellik, doğal, coğrafi yapı ve sosyo-demografik oluşum açısından benzerlikler taşımasını da sağlamaktadır. Ancak “yer”in farklılık göstermesi, Kandilli ve Arnavutköy yerleşmelerini çevre bilinci düzeylerinin mekandaki yansımalarını ortaya koyması açısından önemli örnekler haline getirmektedir.

Burada Vaniköy yerleşiminden de söz etmek gerekmektedir. Bilindiği gibi üçüncü köprü güzergahı arazi spekülâtorlerine ve siyasal yandaşlara rant sağlamamak için açıklanmamaktadır. Köprü güzergahındaki arazilerin değer kazanacak olması nedeniyle rant sağlamak isteyenlerin eline geçmemesi için kamuoyundan saklanan planlarda, İstanbul Boğazı üzerine köprü yapımı için çeşitli senaryolar bulunmaktadır. Nakkaştepe-Ortaköy, Kandilli/Vaniköy-Arnavutköy, Çubuklu-Yeniköy, Beykoz-Kireçburnu, Yuşatepesi-Rumelikavağı ve Garipçe-Poyrazköy olarak dile getirilen spekülasyonlardan en güçlüsü Kandilli/Vaniköy-Arnavutköy güzergahıdır.

Sayfa 75 ve 76'daki haritalardan da incelenebileceği gibi Arnavutköy-Vaniköy ya da Arnavutköy-Kandilli olarak belirlenen güzergahlardan köprünün Avrupa ayağı belirginleşmekle birlikte Anadolu ayağına ilişkin belirsizlik bulunmaktadır. İnternet ortamına yansıyan üçüncü köprü güzergahları incelendiğinde 56 kez Arnavutköy-Kandilli, 90 kez ise Arnavutköy-Vaniköy güzergahına referans verilmektedir. Köprünün Anadolu yakasındaki ayağının belirsiz olması (olasılıkla ayağın Vaniköy ile Kandilli arasında olması) burada bir semt girişi oluşmasını etkilemiş olsa bile, Arnavutköy Semt Girişimi'ne, Kuzguncuklular Derneği, Kavaklıdere Dayanışma ve Güzelleştirme Derneği ve Çengelköy Kültür ve

* Günhan Danışman'la yapılan kişisel görüşme.

** Günhan Danışman'la yapılan kişisel görüşme.

Dayanışma Derneği gibi gerek semt gerekse ilçe ölçeğinde destek verilirken Kandilli ve Vaniköy'den katılım olmaması incelenmesi gereken bir olguyu oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında mekansal özelliklerin Arnavutköy'le karşılaştırılması için Kandilli'nin seçilmesinin nedeni, Vaniköy'de bir mahalle yaşamının oluşmamasının gözlenebilir bir özellik olmasıdır. Bu nedenle Kandilli'nin mekansal oluşumunun Vaniköy'e oranla Arnavutköy'le daha çok ortaklıklar barındırması bu iki yerleşimin farklılıklarının ortaya çıkmasını daha da görünür kılmaktadır. Bu nedenle çalışma kapsamında Arnavutköy-Kandilli güzergahı temel alınarak bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Ancak yine de Vaniköy yerleşiminin mekansal açıdan değerlendirmesi yapılmış ve sonuçların Kandilli yerleşiminin analiziyle benzerlikler taşıması nedeniyle bu incelemeye Ek 2'de yer verilmiştir.

Şekil 5.1 Olası köprü güzergahları üzerine spekülasyonlar (Alp, 2005; s. 8).

Kuzguncuklular Derneği ve Kuzguncuk yerleşimi kontrol değerlerini sergilemesi açısından araştırma kapsamına alınmıştır. Bir başka deyişle benzer konularda çevre bilincinin ortaya çıktığı ve aynı konuda çevre bilinci açısından farklılık gösteren üç semt örneklemini oluşturmaktadır.

Bu bağlamda, Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk yerleşmelerinde kent mekanının örüntüsünün “bugünkü” özellikleri ve semt girişimlerinin kapsamı aşağıdaki bölümlerde araştırılmıştır. Ancak bundan önce çevre bilincine etki eden sosyo-demografik yapının bu seçilen örneklerde benzerlikler taşıdığını, dolayısıyla etkilerinin aynı düzeyde olduğunu göstermek için her üç yerleşmenin sosyo-demografik yapısı aşağıdaki başlıkta aktarılmıştır.

5.1.2.1. Arnavutköy, Kuzguncuk ve Kandilli’nin Sosyo-Demografik Yapısı

Yapılan son sayıma göre Arnavutköy’ün nüfusu 5.068; Kuzguncuk’un 4.957; Kandilli’nin ise 1.190’dır. Bu nüfus değerleri çerçevesinde kadın-erkek oranları her üç yerleşimde de %47’si kadın, %53’ü erkek olmak üzere aynı nitelikleri taşımaktadır (Çizelge 5.2). Her üç yerleşim yaş grubuna bağlı olarak incelendiğinde 34 yaşın altındaki nüfusun oranı Arnavutköy’de %48, Kuzguncuk’ta %51, Kandilli’de ise %55 olarak ortaya çıkmaktadır (Çizelge 5.3). Doğum yerine bağlı demografik yapıda İstanbul’da doğanlar Kandilli’de %42, Kuzguncuk’ta %45, Arnavutköy’de ise %47 oranında temsil edilmektedir (Çizelge 5.4). İstihdam durumuna bağlı olarak demografik yapı incelendiğinde işgücünde olmayanlar Kuzguncuk’ta %54, Arnavutköy’de %50, Kandilli’de ise %49 oranında ortaya çıkmaktadır (Çizelge 5.5). Üç yerleşimin okuma-yazma durumuna bağlı olarak değerlendirmesinde okuma yazma bilenler Kuzguncuk’ta %95, Arnavutköy’de %96, Kandilli’de ise %98’dir (Çizelge 5.6). Her üç yerleşimin eğitim durumu göz önünde bulunduğunda lisans üstü düzeyinde eğitime sahip kullanıcılar Kuzguncuk’ta %2, Arnavutköy’de %4, Kandilli’de ise %5’tir. Lise, lise dengi meslek, yüksek okul ve fakülte bitirenlerin oranı Kuzguncuk’ta %35, Kandilli’de %38, Arnavutköy’de ise %43’tür. Bir okul bitirmeyenler ise Arnavutköy’de %12, Kandilli ve Kuzguncuk’ta %16’dır (Çizelge 5.7).

Çizelge 5.2 Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk mahallelerinin cinsiyete bağlı demografik yapısı (Anonim, 2005d).

MAHALLE ADI	TOPLAM	ERKEK	KADIN
ARNAVUTKÖY	5068	2391	2677
	100%	47%	53%
KANDİLLİ	1190	562	628
	100%	47%	53%
KUZGUNCUK	4957	2352	2605
	100%	47%	53%

Çizelge 5.3 Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk mahallelerinin yaş grubuna bağlı demografik yapısı (Anonim, 2005d).

MAHALLE ADI	YAŞ GRUBU	SAYI	YÜZDE
ARNAVUTKÖY	0-20	1293	26 %
	21-33	1138	22 %
	34-59	1841	36 %
	60+	796	16 %
	Toplam	5068	100 %
KANDİLLİ	0-20	366	31 %
	21-33	290	24 %
	34-59	380	32 %
	60+	153	13 %
	Bilinmeyen	1	0 %
	Toplam	1190	100 %
KUZGUNCUK	0-20	1357	27 %
	21-33	1178	24 %
	34-59	1685	34 %
	60+	737	15 %
	Toplam	4957	100 %

Çizelge 5.4 Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk mahallelerinin doğum yerine bağlı demografik yapısı (Anonim, 2005d).

MAHALLE ADI	DOĞUM YERİ	SAYI	YÜZDE
ARNAVUTKÖY	İstanbul	2383	47 %
	İstanbul dışı ve bilinmeyen	2685	53 %
	Toplam	5068	100 %
KANDİLLİ	İstanbul	503	42 %
	İstanbul dışı ve bilinmeyen	687	58 %
	Toplam	1190	100 %
KUZGUNCUK	İstanbul	2247	45 %
	İstanbul dışı ve bilinmeyen	2710	55 %
	Toplam	4957	100 %

Çizelge 5.5 Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk mahallelerinin istihdam durumuna bağlı demografik yapısı (Anonim, 2005d).

MAHALLE ADI	GENEL TOPLAM	İŞGÜCÜ		İŞGÜCÜNDE OLMAYAN
		İSTİHDAM	İŞSİZ	
ARNAVUTKÖY sayı	4476	1979	253	2244
yüzde	100 %	44 %	6 %	50 %
KANDİLLİ sayı	1028	465	56	507
yüzde	100 %	45 %	6 %	49 %
KUZGUNCUK sayı	4264	1740	235	2289
yüzde	100 %	41 %	5 %	54 %

Çizelge 5.6 Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk mahallelerinin okuma-yazma durumuna bağlı demografik yapısı (Anonim, 2005d).

MAHALLE ADI		TOPLAM	OKUMA YAZMA DURUMU		
			BİLEN	BİLMİYEN	BİLİNMEYEN
ARNAVUTKÖY	sayı	4786	4617	169	0%
	yüzde	100%	96%	4%	0
KANDİLLİ	sayı	1116	1088	27	1
	yüzde	100%	98%	2%	0%
KUZGUNCUK	sayı	4642	4411	231	0
	yüzde	100%	95%	5%	0%

Yukarıdaki çizelgeler incelendiğinde Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk yerleşimlerinin büyük ölçüde benzerlikler taşıdığı saptanmaktadır. Cinsiyet dağılımları aynıdır. Nüfusun yaşa göre dağılımında Kandilli'nin daha çok genç nüfusu barındırdığı görülmektedir. Yapılan sosyolojik araştırmalarda gençlerin çevre duyarlılığına daha yatkın oldukları saptaması tezin dördüncü bölümünde yapılmıştır. Bu nedenle buradaki veri çalışmayı desteklemektedir. Nüfusun İstanbul dışında doğanlara göre dağılımında Kandilli %58 oranıyla en yüksek değeri taşımaktadır. Ancak burada da bu veri onu %55 ile izleyen Kuzguncuk'la çok yakındır. Dolayısıyla çalışma kapsamında bu bilginin etkisi ihmal edilebilir ölçüde bulunmuştur. Okuma-yazma oranına göre incelendiğinde Kandilli en yüksek değerleri temsil etmektedir; onu Arnavutköy izlemekte, en düşük ise Kuzguncuk olmaktadır. Benzer bir biçimde lisans üstü eğitiminde yine Kandilli en yüksek orana sahiptir; onu Arnavutköy izlemekte, en altta ise Kuzguncuk yer almaktadır. Bu da yine tez çalışması kapsamında eğitimin çevre bilincine etkisini kapsam dışı bırakması açısından önemli bir veriyi oluşturmaktadır. Kuzguncuk ve Arnavutköy mahallelerinin toplam nüfusunun birbirlerine yakın, Kandilli'nin ise bunlardan düşük olması buradaki mahalle ortamını etkileyebilecek verilerden biridir. Bu bilginin mekansal örüntüye etkisi olmakla birlikte bütünleşme alanlarının ortaya çıkması açısından belirleyici değildir. Nüfus yapısının farklılaşmasına ilişkin bir başka veri ise bu yerleşimlerde yaşayan gayri müslümlerdir. Bunun yanında, “soylulaştırma” diye adlandırılan üst-orta sınıfın tarihi konut alanlarına yerleşmelerinin 1980'lere denk gelen ilk dalgasına İstanbul'da Ortaköy, Arnavutköy ve Kuzguncuk örnek verilebilir. Her ne kadar Arnavutköy ve Kuzguncuk “soylulaştırmanın” tipik birer örneği olmasa da*, mahallenin kültürel yapısında oluşan bu farklılaşmanın sivil toplum örgütlülüğüne etkisi olduğu araştırmacılar tarafından ortaya konulmaktadır (Behar ve İslam, 2006). Bu noktada kültürel çeşitliliğin de çevre bilincine etkisi olduğu düşünülmektedir.

*Buradaki oluşumlar ulusal/uluslar arası örneklerden, yerleşmedeki kullanıcıların bütünüyle değişmemesi, farklı tabakalardan insanların hâlâ birlikte yaşaması, sürecin yavaş gelişmesi, gayri müslimlerin zaman içinde zaten gitmiş olması yönleriyle farklılaşmaktadır.

Çizelge 5.7 Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk mahallelerinin eğitim durumuna bağlı demografik yapısı (Anonim, 2005d).

MAHALLE ADI		T O P L A M	BİTİRİLEN OKUL										
			BİR OKUL BİTİR- MEYEN LER	İLK OKUL	İLK ÖĞRETİM	ORTA OKUL	ORTA OKUL DENGİ MESLEK	LİSE	LİSE DENGİ MESLEK	YÜKSEK OKUL	FAKÜLTE	Y. LİSANS DOKTO RA	MEZUNİ YETİ BİLİNME YEN
ARNAVUT KÖY	toplam	4617	576	1282	118	427	21	884	205	216	696	192	0
	yüzde	100%	12%	28%	3%	9%	1%	19%	4%	5%	15%	4%	0%
KANDİLLİ	toplam	1088	169	304	53	88	6	183	46	45	141	53	0
	yüzde	100%	16%	28%	5%	8%	0%	17%	4%	4%	13%	5%	0%
KUZGUN CUK	toplam	4411	710	1491	116	425	17	775	155	153	457	109	3
	yüzde	100%	16%	34%	3%	10%	0%	18%	4%	3%	10%	2%	0%

Üç yerleşmeye ilişkin karşılaştırılması gereken bir diğer özellik sosyo ekonomik yapıdır. Devlet İstatistik Enstitüsü'nde mahalle bazında gelir durumuna ilişkin veriler bulunmadığından sosyo-ekonomik yapıyı anlamak için her üç yerleşimdeki emlak kira ve satış değerlerine bakılmıştır. İstanbul Umum Emlak Komisyoncuları Odası'nın 2004 yılı kayıtlarına göre (Anonim, 2005b; Anonim, 2005c) oluşturulan aşağıdaki çizelgeler Kandilli, Kuzguncuk ve Arnavutköy mahallelerinin emlak ile işyerlerinin satış ve kira değerlerini göstermektedir.

Çizelge 5.8 Kandilli, Kuzguncuk ve Arnavutköy mahallelerinin konut kira değerleri
(Anonim, 2005b; Anonim, 2005c).

2004 KONUT KİRA DEĞERLERİ			
MAHALLE ADI	m²	BEDELİ (YTL)	
		MİN	MAX
KANDİLLİ	100	600	1.200
KUZGUNCUK	100	500	1.100
ARNAVUTKÖY	90-120	700	2.000

Çizelge 5.9 Kandilli, Kuzguncuk ve Arnavutköy mahallelerinin konut satış değerleri
(Anonim, 2005b; Anonim, 2005c).

2004 KONUT SATIŞ DEĞERLERİ			
MAHALLE ADI	m²	BEDELİ (YTL)	
		MİN	MAX
KANDİLLİ	100	100	350
KUZGUNCUK	100	80	160
ARNAVUTKÖY	120	120	200

Çizelge 5.10 Kandilli, Kuzguncuk ve Arnavutköy mahallelerinin işyeri kira değerleri
(Anonim, 2005b; Anonim, 2005c).

2004 İŞYERİ KİRA DEĞERLERİ			
MAHALLE ADI	m²	BEDELİ (YTL)	
		MİN	MAX
KANDİLLİ	70	200	600
KUZGUNCUK	70	200	600
ARNAVUTKÖY	90-120	800	2000

Çizelge 5.11 Kandilli, Kuzguncuk ve Arnavutköy mahallelerinin işyeri satış değerleri
(Anonim, 2005b; Anonim, 2005c).

2004 İŞYERİ SATIŞ DEĞERLERİ			
MAHALLE ADI	M²	BEDELİ (YTL)	
		MİN	MAX
KANDİLLİ	100	80	150
KUZGUNCUK	100	100	200
ARNAVUTKÖY	120	120	200

Çizelge 5.8'e göre, konut kira bedellerinde ortalama değerler üzerinden bir karşılaştırma yapmak gerekirse, Arnavutköy'ün en yüksek, Kandilli'nin onun ardından geldiği ve Kuzguncuk'un da en düşük olduğu gözlenmektedir. Konut satış değerlerinde ise Kandilli'nin en yüksek olduğu, onu Arnavutköy'ün izlediği, Kuzguncuk'un ise yine en düşük değerleri taşıdığı saptanmaktadır (Çizelge 5.9). İşyeri kira değerlerinde Arnavutköy belirgin bir biçimde yüksektir, onu Kandilli ve Kuzguncuk birbirine eşit düzeyde izlemektedir (Çizelge 5.10). İşyeri satış değerlerinde ise Kuzguncuk en yüksektir, onu Arnavutköy takip etmekte, en düşük değerler ise Kandilli'de bulunmaktadır (Çizelge 5.11).

Yukarıdaki veriler değerlendirildiğinde, sosyo ekonomik yapı açısından Kandilli ve Arnavutköy'ün benzer düzeylerde, Kuzguncuk'un onlardan daha düşük düzeyde olduğu saptanmaktadır. Bu bilgi, tez kapsamında yapılacak karşılaştırmalar için olumlu bir veri sağlamaktadır. Kandilli'nin sosyo-ekonomik düzey açısından alan çalışması yapılan yerleşimlerden birine benzer yapıda olması, bu çalışma özelinde ekonomik düzeyin çevre bilincine etkisini ortadan kaldırmaktadır.

5.2 Arnavutköy Yerleşiminin ve Semt Girişiminin Kısa Tarihçesi

5.2.1 Arnavutköy Yerleşimi

Arnavutköy'ün 1500 yıllık tarihi, erken Bizans döneminde önemli bir ibadet merkezi olması ile başlamaktadır. Klasik dönemin başında semtin etrafındaki tepelerde bulunan kireç ocaklarından dolayı Hestiai denilen yöre, Roma Konsülü Promotus'un bu bölgede bir villa inşa ettirmesi üzerine M.S. 4. yy.'dan sonra Promotu olarak anılmıştır. M.S. 6. yy.'dan itibaren ise Anapulus ismi tercih edilmeye başlanmıştır. Önceleri birkaç ayazması olan bir Boğazköyü iken, Anapulus, 1. Konstantin'in (337-361) inşa ettirdiği Hagios Mikael Kilisesi ile ünlenmiştir. İmparator Jüstinyen (527-565) tarafından restore edilen ve Anapulus Mikaeliyonu olarak da bilinen bu yapı, içerisinde Başmelek Mikael'in mozaik bir tasviri olan dairesel bir Martiriyum tapınağıdır. Dördüncü haçlı seferinden sonra Latin istilası sırasında harap olmuş, ancak Osmanlı egemenliği başladıktan sonra tekrar restore edilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te kenti ele geçirmesinden sonra semte Arnavut asıllı yeniçerilerin yerleştirildiği, bu yüzden Osmanlı döneminde adının Arnavutköy olduğu 1567 tarihli Bostancıbaşı'na gönderilmiş bir fermanla anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi, Eremya Çelebi, İnciyan gibi Osmanlı kaynaklarından, Arnavutköy'ün 16. yy.'dan itibaren İstanbul'un ünlü bir mesire yeri olduğu, bağ ve bahçelerinin çokluğu, nüfusunun 19. yy. ortalarına kadar Rumlar ve Musevilerden oluştuğu, Sultan II. Mahmut dönemiyle birlikte Müslümanların giderek artan

bir şekilde buraya yerleştikleri saptanmaktadır. İlk cami ile karakolun da yapıları bu döneme rastlamaktadır. 1912 tarihli bir Şirket-i Hayriye Salnamesi'nde ise, Arnavutköy'deki Müslüman nüfusun oranı %7 olarak gösterilmiştir (Danışman ve Üstün, 2002).

19. yy.'ın ikinci yarısındaki seri yangınların Arnavutköy'ün fiziki planlamasının değişimine neden olduğu açıktır. Arnavutköy'de bugün birbirini dik kesen sokak düzeninin bu dönemde gerçekleştirildiği ve yapılaşmanın dar ve uzun parsellerde bitişik düzende üç ve dört katlı konutlara dönüştüğü anlaşılmaktadır. Arnavutköy'ün engebeli topografyası bu dik kesişen sokakların bir yönündekilerinin merdivenli sokaklar olması sonucunu doğurmuştur. Bu, birbirlerinin üzerlerinden denizi gören ve üst katlardaki tipik balkonlarıyla betimlenen paralel sıra evlere olanak tanınmasıyla, semtin mimari özelliğini yaratmıştır (Danışman ve Üstün, 2002).

Arnavutköy'deki tescil edilmiş 300'ün üzerindeki sivil mimari örneği ile yalıların büyük kısmının yaklaşık yüz ile yüz yirmi yıl öncesine tarihlenebileceği son çalışmalardan anlaşılmaktadır. Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 1970 tarihli "Boğaziçi Yalıları Tescil" kararı ile 1976 tarihli "Arnavutköy Tescil" kararı sonucunda 54 adet korunması gerekli eski eser yalı, 288 adet korunması gerekli sivil mimarlık örneği, 32 adet aynen korunması gerekli resmi ve dini yapı, 30 adet aynen korunması gerekli anıt ağaç ve yeşil görünümü yaratan unsurlardan olmaları nedeniyle 5 adet yeşil bostan tescil edilmiştir. 17. yy.'ın sonlarında Evliya Çelebi seyahatnamesinde Eremya Çelebi'nin notlarında Arnavutköy sakinleriyle ilgili yararlı ipuçları bulunmaktadır. Semtin yaklaşık 1000 kişilik nüfusunun çoğunluğunun Rumlardan, bir kısmının ise Musevilerden oluştuğu, köyde dükkanlar ve bir hamamın bulunduğu, ayrıca IV. Murat'ın Ruznamecisi İbrahim Efendi'nin birkaç çeşme yaptırdığı bu kaynaklardan anlaşılmaktadır. Yine bu dönemde, Başmelek Mikael Kilisesi'nin de yeniden inşa edildiği ve köy sırtlarındaki Aya İliya Ayazması etrafında geniş meyve ve sebze bahçeleri olduğu belirtilmektedir. 18. yy.'da ise, güneyde Kuruçeşme ile kuzeyde Akıntıburnu arasında çok sayıda yalının ve köşkün inşa edildiği anlaşılmaktadır. Sultan III. Selim (1789-1807) döneminde Bostancıbaşı Defteri'ne yapılmış bir kayıta 24 adet yalı, 3 kayık iskelesi, 6 kayıkthane ve gayrimüslimlere ait 6 adet balıkçı dükkanı ile birkaç hanedan köşkü sıralanmıştır. Ahmet Cevdet Paşa, 15 Mayıs 1798 tarihinde köyün hemen hemen tümünün yandığını ve yanan yerler arasında Sadrazam İzzet Mehmet Paşa'nın Akıntıburnu'ndaki yalısı ile buna bitişik Hasan Halife yalısının, Mektupçu İbrahim Efendi yalısının ve Hümayun Biniş Köşkü'nün de bulunduğunu belirtmektedir (Danışman ve Üstün, 2002).

Arnavutköylü zengin Rum ailelerin 1820 yılından itibaren Mora ayaklanmasına yardım ettiklerini belirleyen II. Mahmut yönetiminin, Rum gayrimenkullerine el koyarak bunları Musevi ailelere devrettiği, ancak 1887'deki bir yangında Musevi mahallesinde 267 evin yanması üzerine Musevilerin Arnavutköy'ü terk edip Balat semtine taşındıkları anlaşılmaktadır. Birinci Dünya Savaşı ve onu takip eden Milli Mücadele yıllarında Arnavutköy'e Anadolu'dan önemli ölçüde Ermeni ve Rum vatandaşların iç göçü olduğu sözlü tarih çalışmalarında ortaya çıkmıştır. Lozan Antlaşması'nın hemen ardından Türkiye ile Yunanistan arasındaki protokol sonucu Arnavutköy'den dışarı ilk toplu Rum göçü yaşanmıştır (Danışman ve Üstün, 2002).

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte ağırlaşan ekonomik şartlar ve Varlık Vergisi uygulamasının olumsuz etkileri Arnavutköy'e iki şekilde yansımıştır. İlki, üst gelir grubundaki gayrimüslim semt sakinlerinin yurt dışına ve daha çok Kuzey Amerika'ya göç etmiş olmalarıdır. İkincisi ise Arnavutköy'deki geniş çilek tarlalarının Rum sahiplerinin, yarılarında çalıştırmak üzere Karadeniz yöresinden ve özellikle Rize ve Giresun civarlarından getirttikleri genç tarım işçilerinin Arnavutköy'e yerleşmesidir. Günümüzde Arnavutköy'de önemli bir grup oluşturan Karadeniz yöresi kökenli semt sakinlerinin, ilk kez çilek tarlalarında çalışmak üzere gelip, daha sonra, özellikle “6-7 Eylül Olayları” ve “1964 Kıbrıs Sorunu” sırasında Arnavutköy'ü terk etmek durumunda kalan Rumlardan uygun koşullarla bu geniş arazileri devir aldıkları sözlü tarih çalışmalarıyla anlaşılmaktadır. “6-7 Eylül Olayları” sırasında İstanbul'un diğer semtleri gibi Arnavutköy'deki gayrimüslim işyerleri ve meskenleri, semt dışından gelen veya getirilen çapulcuların tahribatından paylarını almışlardır. Ancak Rum kökenli semt sakinlerinin büyük ölçüde Yunanistan'a göç edişleri 1964 ve 1974 Kıbrıs olayları sırasında olmuştur (Danışman ve Üstün, 2002).

1980'li yıllardan sonra ise Arnavutköy'de başka türlü bir nüfus hareketi başlamıştır. Bu kez vaktiyle Rumlardan satın aldıkları üç dört katlı ve eski eser olarak tescilli ahşap evlere gerekli tamir ve bakımı sağlayamayan düşük gelirli semt sakinleri bu taşınmazlarını, evleri restore etmeye hazır, üst orta gelir düzeyli, daha çok genç evli ve profesyonel yeni Arnavutköylülere satarak İstanbul'un etrafında oluşan varoşlara taşınmaktadırlar. 1912 tarihli Şirket-i Hayriye salnamesinde semtin gayrimüslim oranı %93 iken, 1999 genel seçimleri seçmen kütükleri için yapılan sayımda bu oranlar %97 müslüman ve %3 gayrimüslim olarak değişmiştir (Danışman ve Üstün, 2002).

Yakın zamanda ise Ortaköy'den Arnavutköy'e uzanan yol dar olduğu ve ihtiyaca cevap veremez hale geldiği için, önce deniz tarafındaki binaların büyük bölümü yıkılmış ve

tramvayın geçtiği yol sahil yolu haline getirilmiştir. 1960'lardan sonra sahil yolunda ve vadi boyunca apartmanlar oluşmaya başlamıştır. 1980 sonrası sahil yolu genişletmesi sırasında halen var olan yalıların önünden denizin içinden kazıklı yol geçirilmiştir (Artan, 1993).

5.2.2 Arnavutköy Semt Girişimi

Arnavutköy'den Kandilli'ye... Önümüzdeki günlerde ihaleye açılmak istenen 3. köprü projesi, İstanbul Boğazı'nda kalan son tarihi ve doğal güzelliklerle beraber huzurumuzu, sağlığını da alıp götürmeye hazırlanıyor. ... üzerimize yağacak kurşun ve karbon monoksit, geceleri rahat uyku uyutmayacak araba gürültüsü, kirlenecek içme suyu kaynaklarımız, kesilecek ağaçlar... (Anonim, 2005a)

3. köprü projesinin gerçekleşmesiyle deniz kenarındaki yalıların, tarihi eserlerin bir kısmının ve Arnavutköy Çarşısı'nın tamamen yok olacağını gören Arnavutköylüler, bunu engellemek için Arnavutköy Semt Girişimi'ni kurmuştur. 3. Köprüyü protesto etmek için düzenledikleri panayıra yaklaşık iki bin kişi katılmıştır. Bir semtin samimiyetine tutunan, bakkal ve manavıyla sohbet etmekten, sokaklarında aynı insanları görmekten zevk alan Arnavutköylüler, bugüne kadar 4 binin üzerinde imza toplamışlardır (Danışman, Üstün, 2002).

Köyümüze kazıklar çakıldı, denizle bağımız kesildi, şimdi de göğümüzü karartmak istiyorlar... Biz Arnavutköylüler, 1500 yıllık tarihi olan mahallemizi, içindeki 38 adet anıtsal yapıyı, 42 yalıyı, 292 adet eski eser sivil mimarlık örneği evi, 30'un üzerindeki anıt ağacı, 5 yeşil sit alanını ve de hallacımız, köftecimiz, berberimiz, ayakkabı tamircimiz, camcımız ve kasabamız ile belki de şimdiye dek ne denli kıymetli olduğunun pek de farkına varamadığımız, kendine özgü Boğaz köyü yaşantımızı koruyacağız... (Anonim, 2005a)

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılabileceği gibi semt girişiminin amacı, fiziksel çevrenin korunmasının yanında toplumsal ve ekolojik çevrenin de korunmasıdır. Örneğin doktorundan mahalle manavına herkesin Arnavutköy'deki komşuluğu, arkadaşlığı, ahablığı hiçbirşeye değişmedikleri için hâlâ orada olduğu aktarılmaktadır (Anonim, 2005a).

Burada doğdum ve burada öleceğim diyor tam 62 yıl önce Arnavutköy'de gözlerini açan Yannis Hutos. Sadece o mu? Değil... Arnavutköy'den hiç kimse gitmeyi düşünmüyor. Çünkü burası sıcak yaz akşamlarında kafelerde birlikte sohbet etme imkanı buldukları, Boğaz'a dalıp gittikleri, yolda yürürken herkesin birbiriyle selamlaştığı bir yer (Anonim, 2005a).

Yukarıda aktarılan düşünceler etrafında Arnavutköylüler tarafından 1998 yılında oluşturulan “Semt Girişimi”, bünyesinde her görüşten ve her yaş grubundan Arnavutköylü toplanmıştır. Öğretim üyesi, kasap, eczacı, bankacı gibi meslek gruplarını içinde barındıran üyelerin çoğu kadındır. Köprüye karşı mücadelenin ilk döneminde iki aşama vardır: “Bilgilenme” ve “Bilgilendirme”. 1998’in son aylarında hızlı bir örgütlenmeye gidilmiştir. İstanbul’un köprü ve ulaşım sorunları ile yıllardır ilgilenmekte olan meslek odaları ve akademisyenlerin desteğiyle toplantılar yapılmış ve genel bir strateji belirlenmiştir. Konuyla ilgili yapılan tüm çalışmalar ve değerlendirmeler bir araya getirilip bir arşiv oluşturulmuştur. İlk aşamada, mevcut birikimin ve güncel gelişmelerin semt sakinleri ile düzenli olarak paylaşılmasına karar verilmiştir. Özellikle pazar günleri yapılan kahve toplantıları Beşiktaş Belediye Başkanı’nın, Mimar ve Mühendis Odaları başkanları ile temsilcilerinin, uzman öğretim üyelerinin ve çeşitli sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin katılımlarıyla gerçekleşmiştir. Fikir alış verişinin sağlandığı ve çeşitli eylem kararlarının alındığı bu toplantılara medya kuruluşları da davet edilmiştir. Basın açıklamaları ile semt halkının mücadele kararlılığı dile getirilmiştir. İstanbul halkını bekleyen tehlikeye vurgu yapılmıştır. Sorunun sadece Arnavutköy’ü değil, tüm kenti ve ülkeyi ilgilendirdiği açıklanmıştır (Danışman, Üstün, 2002).

3. köprü Boğaz’ın hangi köşesine yapılırsa yapılsın, ayakları, viyadükleri, tünelleri, karayolu bağlantıları ile, dünyanın incisi Boğaziçi’ni tahrip edecektir. (Anonim, 2005a)

Semt Girişimi, bugüne kadar iskele meydanında Ocak ve Haziran 1999 tarihlerinde iki kez panayır düzenlemiştir. Düzenli olarak yapılan kahve sohbetleri ile açık hava toplantılarına Nisan 1999 genel ve yerel seçimleri arifesinde İstanbul Anakent ile Beşiktaş Belediye başkan adayları ve çeşitli siyasi partilerin milletvekili adaylarının katılımı sağlanmıştır. Bu toplantılara tiyatro ve ses sanatçıların, şair ve ressamların, belediye bandosu ve folklor ekiplerinin desteği ve katılımları medyada büyük ilgi görmüştür. Kanuni Sultan Süleyman döneminden başlayıp 1940’lara kadar süren semt panayırı geleneğinin yeniden başlatılması yolu açılmıştır. Semt esnafının ve ev kadınlarının kermeslerdeki sergilerde çeşitli ürün ve yiyecek satmasıyla Semt Girişimi’ne mali kaynak sağlanması gerçekleşmiştir. Bağımsız hareket edebilmesini engelleyecek başka hiçbir kurum veya kişiden mali yardım talep etmemiştir (Danışman, Üstün, 2002).

Medyanın bir amaç değil, araç olduğu benimsenmiştir. Günlük gazeteler, yabancı basın, süreli yayınlar, radyolar ve televizyon kuruluşlarının hepsine olanak ölçüsünde ulaşılmıştır. Gazete yöneticilerine ve köşe yazarlarına tüm çalışmalar dosyalar halinde aktarılmıştır. Üniversitelerin ve meslek odalarının İstanbul’un toplu ulaşım sorununa getirdikleri çözüm

önerileri bastırılarak dağıtılmıştır. Kitap fuarlarında sergiler açılmıştır. İmza kampanyası sürdürülmüş ve tüm İstanbul halkından toplanan binlerce imza semti ziyareti sırasında Bayındırlık Bakanı'na verilmiştir. İnternet'te Arnavutköy sayfası açılmış, uluslararası kurumsal ve kişisel destek sağlanmış, önemli yabancı basın organlarında çıkan yazılar bu siteye aktarılmıştır (Danışman, Üstün, 2002).

Şekil 5.4 Arnavutköy Semt Girişimi logosu (Anonim, 2006).

Semtte yapılan tespit çalışmaları ve görüşmelerde Arnavutköy Semt Girişimi'nin tam bir STK olduğu, gerekli izinleri alabilmek için Arnavutköy Derneği'ni kurduğu, harekete her eğitim ve ekonomik düzeyden kişilerin katılımı olduğu ve kadınların ev ev dolaşmada önemli rol oynadığı saptanmıştır. Ayrıca hareketin fiziksel çevreye olan bağının anlam dayanağı olduğu, burada eşsiz olanın fiziksel çevrenin insanlara verdiği güç olduğu görüşme yapılan kişilerce ifade edilmektedir. Örneğin hâlâ Kalaycı Usta'ya kalay yaptırması gibi yerel özellikler bulunmaktadır. Yaşantının Arnavutköy'de çok cazip; insanlar arası ilişkilerin ise çok önemli olduğu ifade edilmektedir. Dahası mahallenin kasabının, kadınların 3. Köprü'yü protesto eylemine gitmeleri nedeniyle evde yemek yapamadıkları gerekçesiyle bir akşam kapı kapı dolaşıp yemek dağıtmış olduğu ifade edilmektedir.*

Arnavutköy Semt Girişimi 1999 yılının Şubat ayında Ankara'ya giderek Bayındırlık ve Ulaştırma bakanlarını ziyaret etmiş Semt Girişimi ve semtle ilgili bilgiler vermiş ve köprü'nün yapacağı tahribatı yerinde incelemeleri için bakanları Arnavutköy'e davet etmiştir. Bayındırlık Bakanı'nın ziyareti semtte ve medyada büyük ilgi görmüştür. Bakan, Arnavutköy'ün sadece tarihi ve mimari dokusunu değil, aynı zamanda toplumsal yaşamının farklılığını ve zenginliğini anlamıştır. Ayrıca, İstanbul'un toplu ulaşım sorunu için önemli bir seçenek olan "Marmara Raylı Tüp Geçiş Projesi", bürokratların ilk kez halka doğrudan bilgi verdikleri bir toplantı ile semt sakinlerine tanıtılmıştır. Semt Girişimi'nin çalışmaları sonucu, bir yıl boyunca köprüyü yapmak isteyen idare çelişkili açıklamalar yapmıştır. 55. Hükümet'in

* Özden Danışman'la yapılan kişisel görüşme.

Bayındırlık Bakanı, “3. Köprü olacak, o kadar. Sivil Toplum Örgütleri bu işten anlamaz” derken, 56. Hükümet’in ilgili bakanı, “Benim dönemimde Arnavutköy’ün güzelliği bozulmayacak; eylemlerini kişisel olarak destekliyorum.” demiştir. Ardından, 57. Hükümet kuruluncaya dek köprü çalışmalarının yapılmayacağı açıklanmıştır. Şimdiki Hükümet yetkilileri ise, yoğun tepkilerin devamı üzerine, 3. Köprü için yeni güzergah ve çevre yolları çalışmaları yapılacağını açıklamışlardır (Danışman, Üstün, 2002). Ancak 1999 yılının Aralık ayından bugüne pek çok kez Arnavutköy-Kandilli arasındaki köprü projesi gündeme taşınmış ve gazetelere haber olmuştur. Danışman ve Üstün (2002) “Küresel çokuluslu otomotiv şirketlerinden ve uluslararası yap-işlet-devret projelerini taahhüt eden inşaat firmalarından destek alan köprücüler 5000’in üzerindeki nüfusu ile Arnavutköy semtini tarih sahnesinden silecek midir? Yoksa küresel, yerelin küçüklüğüne rağmen onun büyük gücünü kabullenip ona yaşama hakkı tanıyacak mıdır?” diye sormaktadırlar.

5.3 Kuzguncuk Yerleşiminin ve Semt Hareketinin Kısa Tarihçesi

5.3.1 Kuzguncuk Yerleşimi

Kuzguncuk, Anadolu yakasında, Üsküdar ile Beylerbeyi arasında; Boğaziçi’ne açılan bir vadi içindedir. Bir görüşe göre, Kuzguncuk adı, köyün eski ismi olan Kosinitza’nın bozuk bir şeklidir. Evliya Çelebi’ye göre ise Kuzguncuk adı, Fatih zamanında Kuzguncuk’a yerleşmiş “Kuzgun Baba” isimli bir kişiden alınmıştır (Bektaş, 2003).

Kuzguncuk, İstanbul’un demografik dönüşümüne maruz kalan yerlerden bir diğeridir. Bunun nedeni azınlıkların, bir başka deyişle gayrimüslimlerin yoğun yaşadığı yerlerden biri olmasıdır. Kuzguncuk’ta yakın zamana kadar 3 kilise, 2 sinagog, 1 cami bulunmaktaydı. Deniz kıyısındaki caminin, dönemin padişahı tarafından da kullanıldığı bilinmektedir. Yerleşmenin içlerinde, 1955’te Ermeni Kilisesi’nin yanına, hatta kilisenin arazisine yapılmış olan bir camiye rastlanmaktadır. Cami ve kilise yan yanadır; hatta sinagogla kilise de yan yanadır. Sinagogun 400 yıllık geçmişi vardır (Morgül, 2004). Deniz kıyısındaki ahşap camiyi yaptıran Cemil Molla’dır. Ayia Trias ve Ayios Panteleymon ana cadde üzerindedir. Surp Krikor, İstanbul’daki tek kubbeli Ermeni kilisesidir. Fethi Paşa Yalısı ve Fethi Paşa korusu bu bölgede bulunmaktadır (Belge, 1995).

Kuzguncuk, 1492’de Sefarad Musevileri’nin Türkiye’ye geldiklerinde ilk yerleştikleri bölgelerden biridir. Kuzguncuk yerleşim açısından Osmanlı İstanbul’unda, Müslüman göçerlerin İstanbul’un çeperinde konaklayabildiği bir yer olarak önem kazanmaktadır. Kuzguncuk, 1960’ların sonuna kadar, önemli bir Rum nüfusunu barındırmaktadır. 1930’larda

başlayan mülkiyet dönüşümüyle Rumlar Kuzguncuk'tan göç etmeye başlamıştır. Ermenilerin gidişiyse bir anlıktır; çok yankı uyandırmasa da dönemi itibariyle sıcak bir olaydır. Yakın dönemde “Asala Olayları” nedeniyle kopuşlar yaşanmıştır. Musevilerin gidişi ise İsrail'in kurulmasından sonra, çok daha uzun döneme yayılan bir durumdur. Museviler, Türk-Müslüman nüfusunda, İstanbul'da olduğu gibi Kuzguncuk'ta da, daha az problemli bir etnisiteyi oluşturmaktadır. Mülkiyet devri orada yaşayan Türk yerleşimini etkilemiştir. Gidenler az karşılıklarla bahçeli evlerini satmışlardır. Kuzguncuk, genelde müstakil evlerden ve az katlı binalardan oluşmaktadır. 1984'teki Boğaziçi Kanunları'yla korunma altına alınmıştır. (Morgül, 2004)

“Kuzguncuk Bostan Olayı” mülkiyet değişimine çok iyi bir örnektir. Azınlıkların mülkiyetlerinin el değiştirmesi, varlık vergilerinden başlayıp, ulusal burjuvazi yaratma sürecine kadar gelen geleneksel vakalardan biridir. Kuzguncuk'ta hâlâ yıllardır, mülkiyeti Fransa'da, Kanada'da, Amerika'da yaşayan azınlıklara ait olduğu binalar, araziler bulunmaktadır. Mülkiyet transferi Kuzguncuk'da çok sorunsuz yaşanmıştır çünkü azınlıklar ülkeyi terk etmeden önce, evlerini ucuz fiyatlara komşularına satmaya başlamışlardır. Böylece, orta sınıfın, hatta bazı yerlerde orta sınıfın bile altındakilerin, mülkiyet sahipliği başlamıştır. Bu da, Kuzguncuk'taki geçiş dönemini yumuşatmasının yanında, mülkiyet sahipliğinin belli bir orta tabakada kalmasını sağlamıştır. Bu nedenle de bu dönemde soylulaştırma (gentrification)'dan söz edilmesi henüz mümkün değildir (Morgül, 2004).

Kuzguncuk'un köy içi dokusunu, bugüne dek geçirdiği yangınlardan kalabilen ve 19. yy.'ın ikinci yarısıyla 20. yy.'ın başına tarihlenen sıra evler, köşkler ve son dönem apartmanları oluşturmaktadır. 1864 yangını sonrası yapılan ve semtin özgün dokusunu oluşturan, dar parselasyon üzerinde yükselen sıra evler, iki ile dört kat arasında değişmektedir. Bu yapılar ya tümüyle kâgir ya da kâgir zemin kat üzerinde yükselen ahşap üst katlardan oluşmaktadır. Kuzguncuk'ta Musevilerin balıkçılık ve sebzecilikle, Rumların kahvecilik, berberlik ve meyhanecilikle, Ermenilerin de kuyumculuk ve tuhafiyecilikle uğraştıkları bilinmektedir. 1914'te Kuzguncuk'ta 70 Müslüman, 250 Rum, tepede İcadiye'dekiler dahil 1600 Ermeni, 400 Yahudi ve 4 yabancı uyruklu hanesi tespit edilmiştir. 1933'te başta Yahudiler, sonra Rum, Türk ve Ermeniler olmak üzere 580 hane ve 4.000 nüfus bulunmaktadır (Akın, 1993). 1992'de 25 Rum, 17 Yahudi, 6 Ermeni yerleşmede yaşamaktadır (Ergün, 2004). Kuzguncuk bugün hâlâ İstanbul'un geleneksel Boğaziçi köylerinin özelliklerini bir ölçüde taşımayı sürdüren yerleşmelerden biridir (Akın, 1993).

5.3.2 Kuzguncuk Semt Hareketi

Kuzguncuk Semt Hareketi bir dernek etrafında toplanmıştır. Sosyal bir aktivite olarak eylemler, derneğin yapısı ve hareketin yapısı incelendiğinde sivil toplum örgütü özellikleri barındırdığı görülmektedir. Ancak mahalle hareketi hiç profesyonel olmamış, hiç kimse profesyonel çalışmamıştır. Dernek binası, çok aktif olduğu dönemlerde bile ev hanımları işlerini bitirdiğinde, en fazla öğleden sonra saat 16.00-17.00 sıralarında açılmaktadır. Bir sivil toplum örgütünden çok toplumsal bir hareket olarak kalmıştır. Kuzguncuklular Derneği 1997’de trafo talebiyle kurulmuştur. Trafoyu, hukuki ve idari olarak imza toplayıp talep etmektense bir dernek adı altında istemenin daha doğru bir yol olduğu düşünülmüş; örneğin Üsküdar Belediyesi’ne, Valilik’e dernek olarak gidilmesinin kolaylığı nedeniyle tercih edilmiştir (Morgül, 2004).

Kuzguncuklular Derneği’nin girişimi kamuoyunda 2000 yılında bostandaki yapılaşmayı engelleme hareketiyle belirlemiştir. Ancak Derneğin çok güçlü bir geleneği vardır; 1980 öncesinde Uğur Yücel’in tiyatro eğitimi aldığı, birçok üniversite öğrencisinin kalabildiği bir yerdir. Eski adının Kuzguncuklular Güzelleştirme Derneği olduğu 1980’de kapatıldığı ve 1997’de tekrar açıldığı bilinmektedir. Bostanda yapılaşma girişimi ise ilk kez 1992’de bir dernek çatısı altında olmadan, bir inisiyatif olarak, çeşitli grupların karşı çıkmasıyla engellenmiştir (Morgül, 2004).

Her ne kadar doğal güzelliği ve tarihsel geçmişi nedeniyle soylulaştırma sürecinin 1980’lerde ilk Kuzguncuk’ta başladığı aktarılsa da, soylulaştırmanın önceki kullanıcılarının yerleşmeden ayrılması gibi olası olumsuz etkileri burada hissedilmemiştir; çünkü bu süreçte önceki kullanıcıları olan Rum, Ermeni ve Yahudiler zaten yerleşmeden ayrılmıştır. (Ergün, 2004). Kuzguncuk’taki soylulaştırma, üst sınıfın yerleşimden ev alıp restore etme sürecinden farklı gelişmiştir. Morgül’e (2004) göre yerleşik nüfus, oraya gelip yerleşen nüfus ve yeni mahalleli arasındaki gerilimin ölçütü, ileride Kuzguncuk girişimi gibi hareketlerde veya o toplumun birbiriyle olan ilişkisinde çok önemli bir araç olabilmektedir. Yazar, Kuzguncuk gibi bir mahallede sosyal hareket sürecine girenler için, çok da homojen olmayan, ancak sonuçta yaşam alışkanlıkları nedeniyle birlikte olan bu iki grubu biraraya getirebilmek ve kitlesel bir durum yaratabilmenin başka yerlerde sorunlu olabileceken burada ortada duran ilginç bir tabaka sayesinde çok rahat geliştiğini aktarmaktadır.

Eski Kuzguncuklu sorunlu bir tanımlamayı oluşturmaktadır. Çünkü, en eskisi bile İnebolu ve Rize çevresindendir. Kuzguncuk, 60 yıl önce Türk nüfusunun çok da fazla olmadığı bir bölgedir. Ancak bu bile şu anda Kuzguncuk’a son 20-30 yılda önemli bir tarihsellik

devretmiştir. Çünkü o geçiş süreci, zamansallığın, tarihselliğin, azınlıklardan yeni yerlilere devri, çok düzgün bir şekilde gelişmiştir. Kuzguncuk'ta hâlâ 30-40 yıl önceki azınlıklarla ilişkilerin anlatılması bunun ciddi bir göstergesidir (Morgül, 2004).

Bostancılık 40-50 yıl öncesine kadar İstanbul'da yaygın bir gelenektir. Artık yaygın olmamakla birlikte örneğin Beylerbeyi ve Çengelköy'de de bostan bulunmaktadır. Derneğin girişimleriyle yapılaşmadan kurtarılan, Kuzguncuk'un üç bostanından birdir; bunlardan bir tanesi boştur, diğeri ise yapılaşmış durumdadır. Harekete konu olan yer 700 yıllık geçmişiyile İstanbul'un son bostanlardan biridir. 1984'e kadar bostanı işleten İlya Soro'nun Bodrum Hastanesi'nde ölmesiyle Vakıflar arazinin mülkiyetini kendi üzerine geçirmiştir*. 1986'da 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na ters düşmesine karşın bu arazide ilkökul yapma hakkı tanınmıştır. 1992'de Türkiye Organ Nakilleri ve Yanık Tedavi Vakfı, Başkent Üniversitesi'nin sahibi ve okulun rektörü Mehmet Haberal'ın sahibi olduğu vakıf, bu araziye kiralamıştır. Arazi kiralandıktan sonra tel örgüyle çevrilmiş ve içerisine inşaat malzemeleri koyulmuştur. Derneğin mücadelesi de bu şekilde başlamıştır. O dönem tamamen dağınık bir şekilde başlayan hareket, (örneğin inisiyatifler halinde insanların gidip briketlere asit dökmesi, telleri kesmesi, asılan herhangi bir panoyu indirmesi, vincin çalışma mekanizmasını bozması gibi) 2000'de bostana bir sondaj aletinin girmesiyle Dernek etrafında ciddi bir biçimde yoğunlaşmış; hukuki süreç başlatılmıştır. Boğaziçi Öngörünüm Yasası, Sit Yasası, Milli Eğitim Okul Yapma Yasası hareketin temel dayanaklarını oluşturmuştur. Şehir Plancıları Odası, Mimarlar Odası davaya destek vermiş; Cumhurbaşkanlığı müfettiş göndermiştir (Morgül, 2004).

Mahalle ölçeğinde ortak bir eylem kodu yaratmak daha çok şenlikli girişimlerden geçmektedir. Kuzguncuk'ta da bu böyle olmuştur. Bunlardan hiçbirisi yasal değildir ancak meşrudur. Örneğin Kuzguncuk'u denize doğru dik kesen sokakta bir eylem yapılmıştır. O yol Kuzguncuk'un yapısını çok iyi belirlemektedir çünkü yapılaşma onun etrafında gelişmiştir ve mahalle kurgusunu iyi koruyan bir caddedir. Bostan da bu caddenin tam kenarında, Kuzguncuk'un tam merkezindedir. Burada piknik yapılmıştır. Bine yakın katılım olmuş; insanlar yola taşmıştır. On iki yaşında bir kız çocuğunun önerisiyle bostanın yola bakan büyük tellerine 1,5 m. eninde 40 m. uzunluğunda paket kağıdı gerilerek pankart hazırlanmıştır. Buraya bostanla ilgili, çevreyle ilgili yazılar yazılmıştır. Hiç slogan atılmadan, tamamen sohbetlerle piknik yapılmıştır. Polis ve çevik kuvvet alana gelerek olayı izlemek zorunda kalmıştır. Kadınlar bu hareketin çok önemli bir parçasıdır; hatta hareketin ana

* Kayıtlara göre Vakıflar, 1977'de İlya Soro bostanı işletmeye devam ederken devir işlemini yapmıştır (Morgül, 2004).

aktivistleri ev kadınlarıdır. Bu deneyimle Kuzguncuk Mahallesi denen oluşumun, bambaşka ortak bir kodun da ismi olduğunu öğrenilmiştir. Mahalle üzerine üretilen kolektif kimlik, kolektif hareketli eklemlenme, yeni toplumsal girişimler deşifre edildiğinde “benci”liğe karşı “bizciliğin” önemli olduğu bu uygulamada görülmüştür (Morgül, 2004).

Şekil 5.5 Kuzguncuk Bostan Hareketi, gazete kupürü (Anonim, 2005e)

Özbek (1998) tarafından yapılan ve geleneksel bir yerleşme olan Kuzguncuk’la yeni bir yerleşme olan Ataşehir’in karşılaştırıldığı araştırmanın sonuçları Kuzguncuk sakinlerine ilişkin bilgiler sunması açısından önemlidir. Özbek, toplu konutların olumsuz yönünü insani ilişkilerden kopukluk, sıkıcılığa varan sosyal homojenlik, ortak karar verme zorluğu, özgünlük ve özgürlükten yoksun olmak olarak ortaya koymaktadır. Oysa Kuzguncuk’ta özgünlük, özgürlük, mahremiyet, komşuluk ilişkileri ve dayanışma vardır.

Geleneksel yerleşimlerin olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Bunlar Özbek’e (1998) göre, ekonomi, konut ve çevresine harcanan paranın fazla oluşu, hizmetlerden yeterince yararlanamama, altyapı yetersizliği, köhneleşme, sosyal yaptırımlardır.

Özbek (1998)’in yaptığı araştırmaya göre, Kuzguncuk sakinlerinin %70’i kendisini Kuzguncuklu hissetmektedir; çevrede görececek pek çok komşu olduğunu düşünmektedir; başka bir semtte yaşamayı düşünmemektedir; %90’ı burada kimsenin bir değerinin özel hayatına karışmadığını söylemektedir ve %80’i komşuluk ilişkilerinden memnundur. Çalışmanın sonuçlarına göre, Kuzguncuklular Ataşehir’e oranla kendilerini yaşadıkları yerleşme ile daha fazla bütünleştirmekte ve insani ilişkilerin varlığını dile getirmektedirler. Kuzguncuk kentsel anlamda komşuluk biriminin yanında mahalle kavramının yaşandığı bir yerdir. Kuzguncuk’a giderek artan oranda sosyal düzeyi yüksek kişiler yerleşmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça toplam memnuniyetin Kuzguncuk’ta arttığı, Ataşehir’de ise azaldığı saptanmıştır.

5.4 Kandilli Yerleşiminin Kısa Tarihçesi

Boğaziçi'nin en dar yerinde, Anadolu yakasında, karşıdaki Bebek Koyu'na doğru uzanan sivri burnun ardında yer alan semttir. Yalılar dışında yerleşme, İskele Meydanı'ndan ve daha güneyde kalan Sıraselviler Sokağı'ndan başlayarak, içerilerde, üst kotlara doğru uzanan, zaman zaman dik yokuşlu yollar ve ara sokaklar çevresinde gelişmiştir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de, Anadolu yakası Boğaziçi Köyleri arasında en seçkin sayılanlardan biridir. Kandilli Burnu, Boğaziçi'nin kuzey-güney yöndeki akıntıları için topografik bir engel oluşturduğundan, bu noktada akıntılar güçlü ve deniz çarpıntılıdır. Kandilli Akıntı Burnu da denen bu bölgenin, antik çağda Echia (Ekhaia) olarak adlandırıldığı; Bizans döneminde ise Vaniköy ile Göksu arasındaki dik yamaçlara Broktoi veya Prookhtoi denildiği sanılmaktadır. Bir varsayıma göre, Akıntı Burnu'nda geceleri gemicilere işaret vermek için sürekli yakılan işaret fenerleri yüzünden buraya Kandilli denilmiştir (Anonim, 1993).

Kandilli'de 18. yy.'a kadar padişahların ünlü Kandilli Bahçesi dışında yerleşme olmadığı anlaşılmaktadır. II. Ahmed döneminde (1703-1730) Kandilli Burnu civarında bağımsız binalar halinde 4 kasır, 1 köşk olduğu; bunlardan bir bölümünün deniz kıyısında, bir bölümünün ise Kandilli sırtlarındaki korularda olduğu anlaşılmaktadır. I. Mahmud 1740'larda, Kandilli Hasbahçesi'nin geniş arazisini parselletip çok uzun süreli kiralama ve kullanım hakkı verme yoluyla burada ev yapıp oturmak isteyenlere dağıtmış; bu tarihten sonra köy hızla gelişmiştir. Kendisi için de buraya bir sahil sarayı yaptıran padişah ve Kandilli'de yalıları, köşkleri olan devlet erkani, semte cami, çeşme, kuyu, hamam gibi inşaat faaliyetlerine girişmişlerdir. Bir pazar kayığı iskelesi kurulmuş, Boğaziçi'nin en güzel sayılan iki pazar kayığından biri Kandilli'ye işlemeye başlamış; semtin böylece yenilenmesi, onarılması ile daha sonraki gelişmelerin temeli atılmıştır. 18. yy.'ın ikinci yarısında, çoğunluğu Müslüman, bir bölümü ise Rum ve Ermeni Hristiyan olan köy halkı dışında Kandilli'ye yerleşenler, Osmanlı devlet bürokrasisinin en üst mevkilerinde bulunan sadrazam, kethüda v.b. kişilerdir. Boğaziçi'nin Anadolu yakasının seçkin ve nüfuzlular semti denebilecek Kandilli'nin bu özelliği, sonraki yüzyıllarda yalılar büyük çapta el değiştirmiş olsa da sürmüştür (Anonim, 1993).

19. yy.'ın ortalarında Şirket-i Hayriye'nin kurulması ve Boğaziçi'ne vapur işlemeye başlamasından sonra, o zamana kadar sadece pazar kayıklarıyla sağlanan ulaşım bir ölçüde kolaylaşmıştır. 19. yy.'ın sonlarında Kandilli, İngiliz ve Fransızlar başta olmak üzere İstanbul'da yaşayan zengin veya saraya yakın yabancıların, Batılı aydınların Boğaziçi'nde tercih ettikleri bir semt haline gelmiştir. Özellikle Sıraselviler sokağı ve çevresi başta

Fransızlar olmak üzere İngiliz, Alman, Hollandalı, İtalyan ailelerin çok uluslu ve renkli yaşamlarına tanık olmuştur (Anonim, 1993).

Kandilli’de İskele Meydanı’ndaki 1817-1818 tarihli II. Mahmud Çeşmesi, İskele Caddesinde Kapamacı Meydanı başındaki 1751-1752 tarihli I. Mahmud Çeşmesi, İskele meydanındaki I. Mahmud Camii, 1846’da yapılmış olan Surp Yergodasan Arakelotz Ermeni Kilisesi ve 1900’lerde yapılmış Fransız Katolik Kilisesi kayda değer tarihi yapılardır. Kandilli, Boğaziçi köyleri arasında edebiyatta en çok işlenmiş olanlardan biridir. Kandilli’nin öteden beri sanatçılar, şairler, aydınlar semti sayılmasının yanında, doğal güzellikleri ve manzarasının eşine az rastlanır olmasının da bunda payı olmalıdır (Anonim, 1993).

1980 sonrasında Kandilli sırtlarında villa grupları kurulmuş; koruların içinde ise kaçak yapılaşma tüm denetime rağmen, diğer yörelere göre daha seyrek olsa da sürüp gitmiştir. Geniş bir yerleşme alanı bulunmadığından ve öngörünüm bölgesi 1980 sonrasında kurulmuş birkaç site hariç görece iyi korunduğundan, semt fazla büyümemiştir. Kandilli Mahallesi’nin nüfusunda gözlenen yavaş artış da Kandilli’nin henüz oldukça korunan bir yapıya sahip olduğunun işaretidir. 1955’te 1.275 civarında olan nüfus, 1965’te 2.284’e çıkmış; 1975’te 1.313, 1990’da 1.171 olmuştur. 1994’te ise 1.500 civarındadır (Anonim, 1993).

5.5 Mekan Dizimi’yle Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk’un İncelenmesi

Bu bölümde, Mekan Dizimi Yöntemi’nin verdiği olanakla, alan çalışmasını oluşturan her üç yerleşimde ayrıntılı analizler yapılmıştır. Burada “yerin mekansal örüntüsünün mahalle oluşturarak ve sosyal ilişkilerin kurulacağı ortamı hazırlayarak çevre bilincine ne tür katkılar yaptığı” araştırılmıştır. Her üç yerleşimde toplumsal, ekolojik, sürdürülebilir ilişkilerin kurulmasına olanak tanıyan ve birlikte yaşama bilinci oluşturan “yer”in niteliği açık alanlar üzerinden tartışılmıştır. Bu kapsamda sokak ve meydanlar belirlenmiş, bu alanlardan geçen aksiyel doğrular çizilmiş ve ortaya çıkan örüntü analiz edilmiştir. Yerleşmelerin global ve yerel bütünleşme çekirdekleri saptanmış, bütünleşme, kontrol ve bağlayıcılık analizleri yapılarak veriler irdelenmiş ve karşılaştırılmıştır. Aşağıdaki başlıklar altında bu çalışmanın ayrıntıları ve sonuçları yer almaktadır.

5.5.1 Arnavutköy'ün "Mekan Dizimi" Yöntemiyle İncelenmesi

Arnavutköy İstanbul Boğazı'nda Avrupa yakasında kurulmuş bir Boğaziçi kıyı yerleşimidir. Doğuya bakan Akıntı Burnu'nun hemen güneyinde yarattığı korunaklı koya yerleşmiş olan Arnavutköy, iskeleye ulaşan ana aks çevresinde biçimlenmiştir. Şekil 5.6'dan da izlenebildiği gibi ana caddeye paralel uzanan dört aks boyunca yerleşme daha yoğunken giderek çeperlere doğru azalan bir dokudan söz edilebilir. Aşağıda yerleşmenin Mekan Dizimi Analizi'nin ayrıntıları ve sonuçları yer almaktadır.

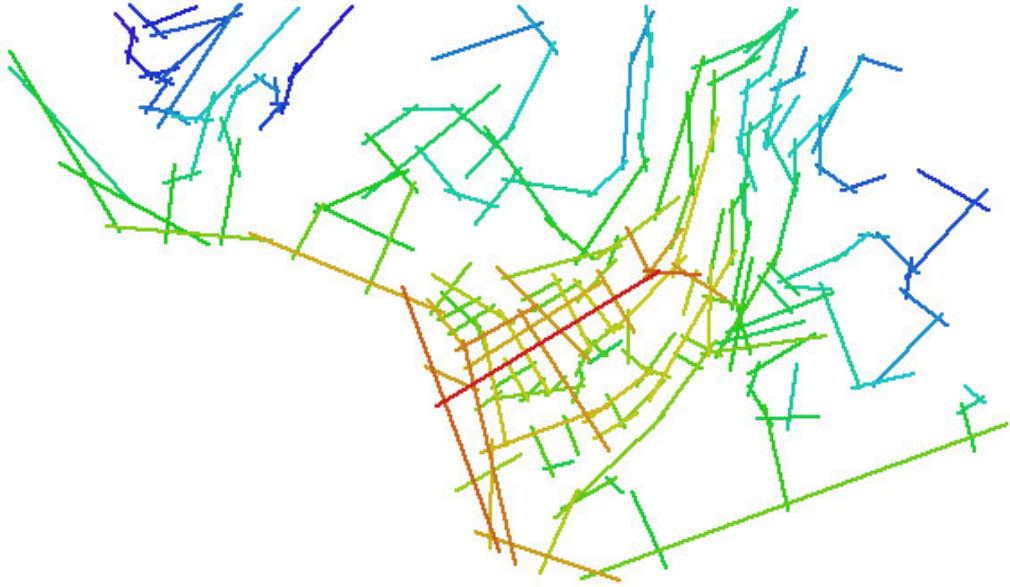

Şekil 5.6 Arnavutköy yerleşiminin 1/10000 ölçekli haritasında doluluk boşluk analizi.

Arnavutköy yerleşimi ve yakın çevresini kapsayan 1,4 km.'ye 0,8 km.'lik alanın aksiyel doğruların çizilmesiyle elde edilen haritası Şekil 5.7'de görülmektedir. Şekil 5.8 ve Şekil 5.9'da, 193 adet aksiyel doğruyu içeren yerleşimin, Mekan Dizimi yöntemiyle elde edilen makro ve mikro ölçeklerdeki analizleri yer almaktadır. Makro ölçekte bir değerlendirme içeren global bütünleşme (R_n) analizi sonucunda Şekil 5.8'deki harita elde edilmiştir. Her bir çizginin sistemin geneline oranla bütünleşme değerini sayısallaştıran analizin ayrıntılı değerlerine Çizelge Ek 1.1'den ulaşılabilir. Bu çizelgede yer alan bütünleşme değerlerini lacivertten kırmızıya doğru kodlayarak görselleştiren Şekil 5.8'deki haritada en bütünleşik alanların kırmızı, en ayrılmış alanların ise lacivert çizgiler etrafında olduğu gözlemlenmektedir. Bu analizden çıkarılabilecek en önemli sonuç, iskeleye sonlanan ana aksın ve sahil yolunun sırasıyla 1.2408 ve 1.1552 değerleriyle en yüksek bütünleşmeye sahip akslar olduğu ve bu ana akslar çevresinde şekilde turuncu ve sarıyla temsil edilen bütünleşme çekirdeğinin oluştuğudur.

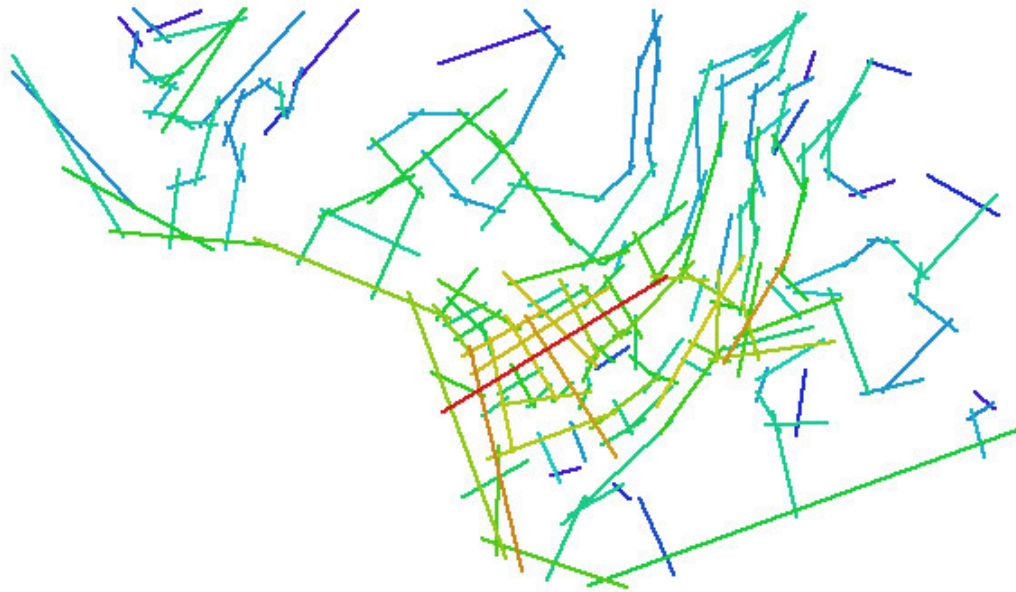
Şekil 5.7 Arnavutköy yerleşiminin aksiyel haritası.

Şekil 5.8 Arnavutköy yerleşiminin makro düzeyde analizi
(global/r-n/radius infinity-sonsuz yarıçap).

Yerleşmenin mikro düzeyde analizini içeren yerel bütünleşme değerlendirmesinin amacı, sokakları en yakınındaki üç çizginin değerlerine göre hiyerarşik olarak sıralayarak sistemdeki olası diğer odak noktalarını görünür kılmaktır. Yerel bütünleşme, sistemin bütünle bağlantısını değil kendi içinde nasıl hareket ettiğini tanımlamaktadır. R-3 analizi sonunda yerel değerleri (değerlerin ayrıntıları için Bkz. Çizelge Ek 1.1) temsil eden Şekil 5.9'daki harita elde edilmiştir. Bu kez yerel bütünleşme değerlerini lacivertten kırmızıya doğru kodlayarak görselleştiren haritada, yerel olarak en bütünleşik alanlar kırmızı, en ayrılmış alanlar lacivert çizgiler olarak ortaya çıkmıştır. Bu analizden çıkarılabilecek en önemli sonuç, iskeleyle sonlanan ana aksın 4.4813 ile en yüksek yerel bütünleşmeye sahip alanı oluşturduğu ve bu ana aks çevresinde aşağıdaki resimdeki turuncu ve sarıyla temsil edilen yerel bütünleşme çekirdeğinin oluştuğudur.

Arnavutköy'ün makro ve mikro düzeylerdeki analizlerinin karşılaştırılması yerleşmenin global ölçekteki bütünleşme çekirdeğinin aynı zamanda yerel olarak da bütünleşik olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Hem makro hem de mikro ölçekte bütünleşik sokaklar ve açık alanlar, hem kentte yaşayanların hem de özellikle irdelenen alanda yaşayanların etkileşime girmelerinin daha olası olduğu mekanları işaret etmektedir. Hem makro hem de mikro ölçekte bütünleşik mekanlar aynı zamanda yerleşimin “açıklık/okunabilirlik (intelligible)” özelliği barındıran alanlarını oluşturmaktadırlar. Bu mekanlar bütüne ait duyumsamanın yitirilmediği alanlardır.

Şekil 5.9 Arnavutköy yerleşiminin mikro düzeyde analizi (yerel/r-3/radius 3-yarıçap 3).

Şekil 5.10 Arnavutköy yerleşiminin global ve yerel bütünleşme değerlerinin korelasyonu.

Yerel bütünleşme değerleriyle global bütünleşme değerlerinin korelasyonunu içeren yukarıdaki diyagramdan (Şekil 5.10) Arnavutköy'ün açıklık özelliği okunabilmektedir. Şekle göre aksiyel çizgilerin makro ve mikro bütünleşme değerleri, yerleşimin ortalama değerleri etrafında yoğunlaşmakta ve r^2 0.5630 gibi iyi bir korelasyon değeri vermektedir.

5.5.2 Kandilli'nin Mekan Dizimi Yöntemiyle İncelenmesi

Kandilli, İstanbul Boğazı'nda Anadolu yakasında kurulmuş bir Boğaziçi kıyı yerleşmesidir. Batıya bakan akıntı burnunun hemen kuzeyinde yarattığı korunaklı koya yerleşmiş olan Kandilli, iskeleye ulaşan ana aks ve Adile Sultan Sarayı'na ulaşan ikincil sokak çevresinde biçimlenmiştir. Şekil 5.11'den de izlenebileceği gibi bu iki aks çevresinde yerleşmenin yoğunlaştığı ve buradan uzaklaştığında dokunun önce seyredildiği ve sonra tekrar yoğunlaştığı görülmektedir. Bir önceki örnekten farklı olarak doğal peyzajın ön planda olduğu yerleşmenin daha dağınık bir yapı taşıdığı ve üst kotlara ulaşıldıkça kapalı sitelerin oluşturduğu ayrı bir mekan kurgusunun göze çarptığı söylenebilir. Aşağıda yerleşmenin Mekan Dizimi Analizi'nin ayrıntıları ve sonuçları yer almaktadır.

Kandilli yerleşimini ve yakın çevresini kapsayan 1,5 km.'ye 1,5 km.'lik alanın aksiyel doğrularının çizilmesiyle elde edilen haritası Şekil 5.12'de görülmektedir. Şekil 5.13 ve Şekil 5.14'de, 371 adet aksiyel doğruyu içeren yerleşimin, Mekan Dizimi yöntemiyle elde edilen makro ve mikro ölçeklerdeki analizleri yer almaktadır. Benzer büyüklükte alanlar olmasına karşın Kandilli'de daha çok aksiyel doğru bulunmasının nedeni yerleşmenin diğerlerine

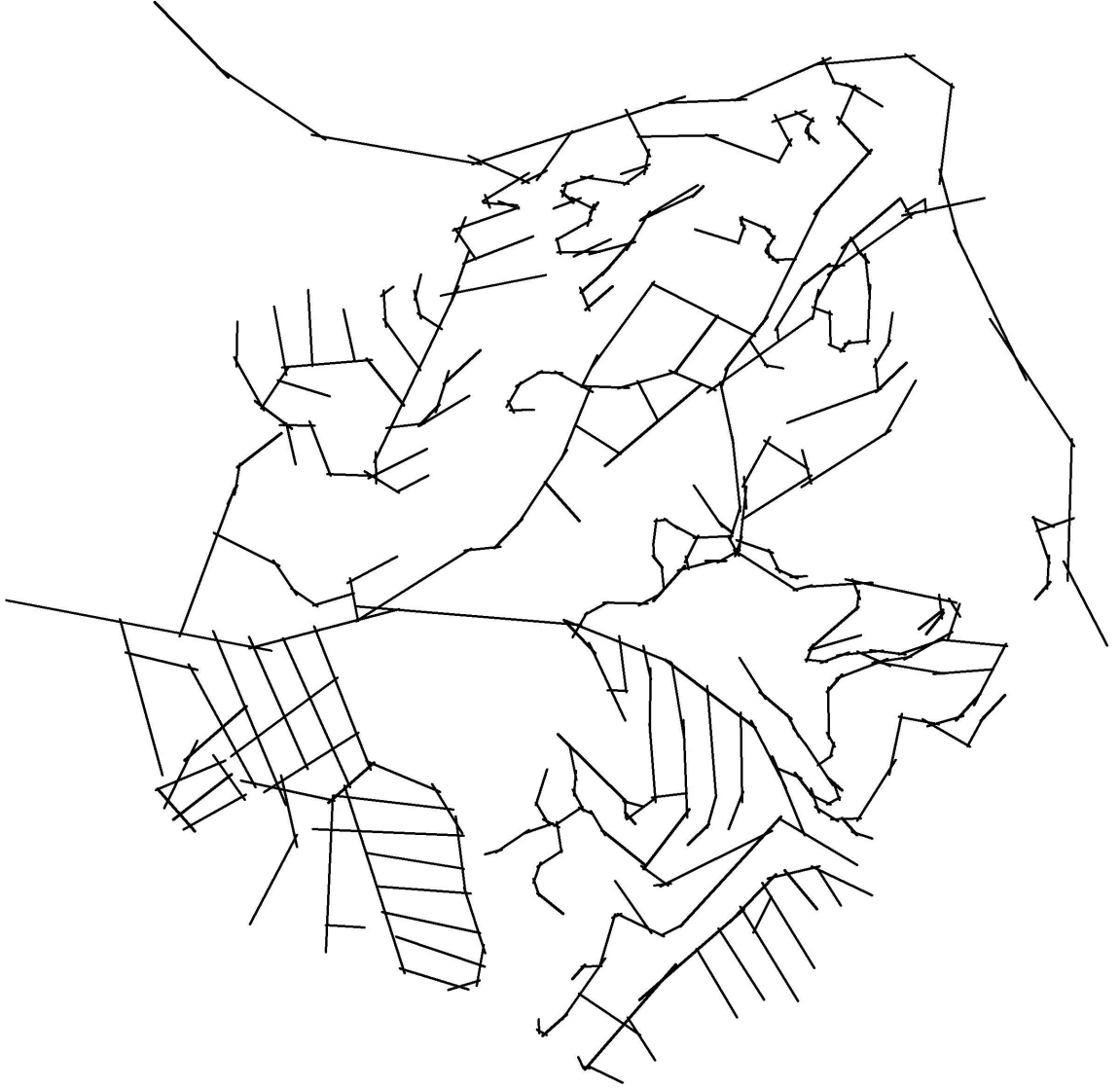
oranla daha organik bir yapıdan oluşmasıdır. Makro ölçekte bir değerlendirme içeren global bütünleşme (R_n) analizi sonucunda Şekil 5.13'teki harita elde edilmiştir.

Şekil 5.11 Kandilli yerleşiminin 1/10000 ölçekli haritasında doluluk boşluk analizi.

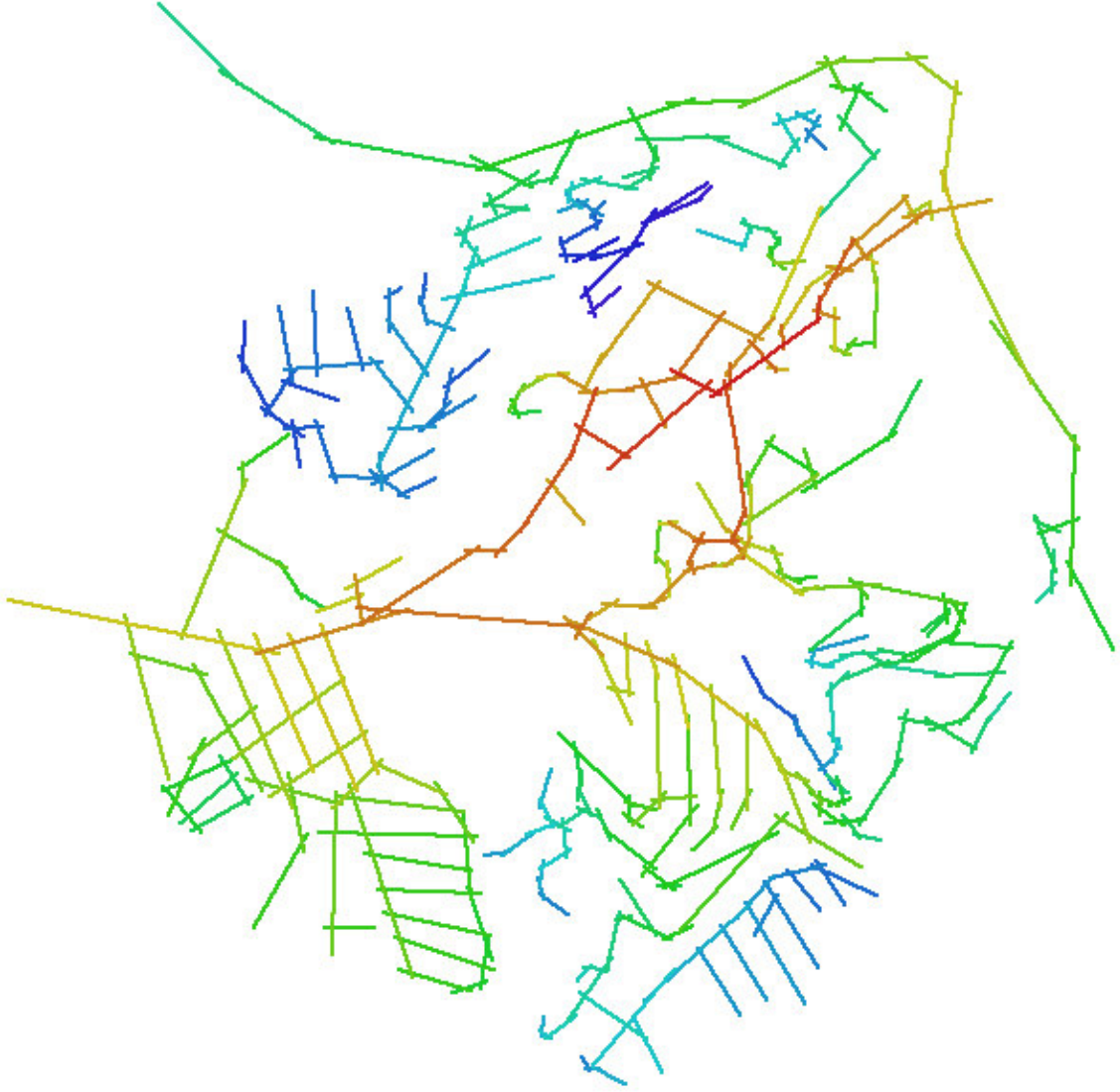
Her bir çizginin sistemin geneline oranla bütünleşme değerini sayısallaştıran analizin ayrıntılı değerlerine Çizelge Ek 1.2'den ulaşılabilir. Bu çizelgede yer alan bütünleşme değerlerini lacivertten kırmızıya doğru kodlayarak görselleştiren Şekil 5.13'te, en bütünleşik alanların kırmızı, en ayrılmış alanların ise lacivert çizgiler etrafında olduğu gözlemlenmektedir. Bu analizden çıkarılabilecek en önemli sonuç, iskeleyle sonlanan ana aksın birbirinden farklı bütünleşme değerlerine sahip sokaklardan oluştuğudur. Bu aksın global analizi, iskeleden başlayarak 0.4149, 0.4280, 0.4411, 0.4670 gibi değerler vermektedir. Verilerin, kıydan

yerleşmenin içine doğru girildikçe artmakta olduğu görülmektedir. Yapılan makro ölçekli değerlendirmeye göre yerleşmedeki bütünleşmiş alanların bir çekirdek oluşturabilecek özellikler taşımadığı saptanmıştır.

Şekil 5.12 Kandilli yerleşiminin aksiyel haritası.

Yerleşmenin mikro düzeyde analizini içeren yerel bütünleşme değerlendirmesi amacının, sokakları en yakınındaki üç çizginin değerlerine göre hiyerarşik olarak sıralayarak sistemdeki olası diğer odak noktalarını görünür kılmak olduğundan, bir önceki başlık altında söz edilmiştir. Yerel bütünleşme, sistemin bütünle bağlantısını değil, kendi içinde nasıl hareket ettiğini tanımlamaktadır. R-3 analizi sonunda yerel değerleri (değerlerin ayrıntıları için Bkz. Çizelge Ek 1.2) temsil eden Şekil 5.14'teki harita elde edilmiştir.

Şekil 5.13 Kandilli yerleşiminin makro düzeyde analizi.

Bu kez yerel bütünleşme değerlerini lacivertten kırmızıya doğru kodlayarak görselleştiren Şekil 5.14'teki haritada, yerel olarak en bütünleşik alanlar kırmızı, en ayrılmış alanlar lacivert çizgiler olarak ortaya çıkmıştır. Bu analizden çıkarılabilecek en önemli sonuç, bir önceki analizde makro ölçekte bütünleşik olduğu saptanan alanların yerel olarak en bütünleşik mekanları oluşturmadığıdır. Global ölçekte ayrılmış olan yerleşmenin doğusundaki bir sokağın yerel olarak en bütünleşik mekan olduğu saptanmıştır.

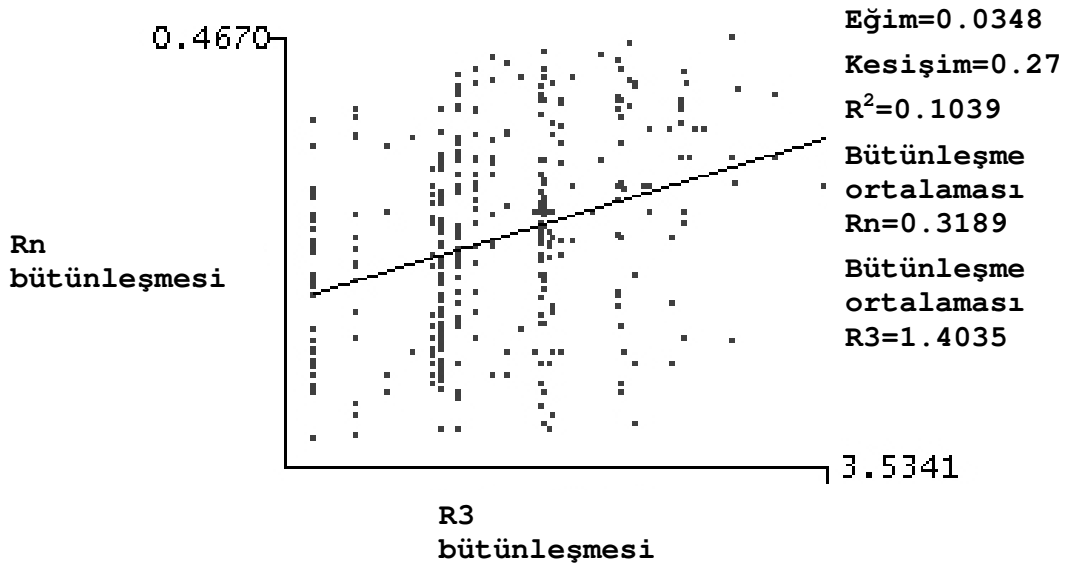
Kandilli'nin makro ve mikro düzeylerdeki analizlerinin karşılaştırılması yerleşmenin global ölçekteki bütünleşmiş alanlarının, özellikle yerleşmenin kıyıya bağlantısını oluşturan sokakların çoğunun yerel ölçekte ayrılmış olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Hem makro

hem de mikro ölçekte bütünleşik sokaklar ve açık alanların, hem kentte yaşayanların hem de özellikle irdelenen alanda yaşayanların etkileşime girmelerinin daha olası olduğu mekanları işaret ettiğine bir önceki başlıkta değinilmiştir. Hem makro hem de mikro ölçekte bütünleşik mekanlar aynı zamanda yerleşimin “açıklık/okunabilirlik” özelliği barındıran alanlarını oluşturmaktadır. Bu mekanlar bütüne ait duyumsamanın yitirilmediği alanlardır. Bu veriler doğrultusunda Kandilli’de “açıklık” özelliği barındıran mekanların oluşmamış olduğu saptanmıştır.

Şekil 5.14 Kandilli yerleşiminin mikro düzeyde analizi.

Yerel olarak bütünleşik ancak makro düzeyde ayrılmış mekanlarda, insanların o alanda yaşayanlarla diğer mekanlara oranla karşılaşma olasılıklarının daha yüksek olduğu bilinmektedir. Yerel olarak bütünleşik ancak global olarak ayrılmış mekanlar ise hem mikro hem de makro düzeyde bütünleşmiş mekanlara göre az “açık/okunabilir”dir. Örneğin, bir ziyaretçi bir yerleşmede kaybolduğunda merkezden uzak, ancak makro ve mikro düzeyde bütünleşmiş sokaklara ulaştığında kendini yönlendirmesi daha kolay olacaktır. Ziyaretçi mikro düzeyde bütünleşmiş, ancak makro düzeyde ayrılmış mekanlarda dolaşırken, orada yaşayanlara rastlama olasılığı daha yüksek olacaktır. Genellikle bu alanlar öncelikle yakın çevresine hizmet veren mekanlardır.

Şekil 5.15 Kandilli yerleşiminin global ve yerel bütünleşme değerlerinin korelasyonu.

Yerel bütünleşme değerleriyle global bütünleşme değerlerinin korelasyonunu içeren yukarıdaki diyagramdan (Şekil 5.15) Kandilli'nin “açıklık” özelliğine sahip olmadığı okunabilmektedir. Şekle göre aksiyel çizgilerin makro ve mikro bütünleşme değerleri yerleşimin ortalama değerleri etrafında yoğunlaşmamakta ve r^2 0.1039 gibi oldukça düşük bir korelasyon değeri vermektedir.

5.5.3 Kuzguncuk'un Mekan Dizimi Yöntemiyle İncelenmesi

Kuzguncuk İstanbul Boğazı'nda Anadolu yakasında kurulmuş bir Boğaziçi kıyı yerleşimidir. Kuzeye bakan yerleşme iskeleye ulaşan güçlü ana aks çevresinde biçimlenmiştir. Şekil 5.16'dan da izlenebildiği gibi ana caddeye 45 derecelik açıyla birleşen ikincil sokalar boyunca yerleşme daha yoğunlaşmakta, ana aksa paralel biçimde doğu ve batı yönünde vadi nedeniyle yerleşme sonlanmakta ancak doku tepelere doğru yoğun bir biçimde devam etmektedir. Aşağıda yerleşmenin Mekan Dizimi Analizi'nin ayrıntıları ve sonuçları yer almaktadır.

Şekil 5.16 Kuzguncuk yerleşiminin 1/10000 ölçekli haritasında doluluk boşluk analizi.

Kuzguncuk yerleşimi ve yakın çevresini kapsayan 1,2 km.'ye 1,4 km.'lik alanın aksiyel doğruların çizilmesiyle elde edilen haritası Şekil 5.17'de görülmektedir. Şekil 5.18 ve Şekil 5.19'da, 190 adet aksiyel doğruyu içeren yerleşimin Mekan Dizimi yöntemiyle elde edilen makro ve mikro ölçeklerdeki analizleri yer almaktadır. Makro ölçekte bir değerlendirme içeren global bütünleşme (R_n) analizi sonucunda Şekil 5.18'deki harita elde edilmiştir. Her bir çizginin sistemin geneline oranla bütünleşme değerini sayısallaştıran analizin ayrıntılı değerlerine Çizelge Ek 1.3'ten ulaşılabilir. Bu çizelgede yer alan bütünleşme değerlerini lacivertten kırmızıya doğru kodlayarak görselleştiren Şekil 5.18'deki haritada en bütünleşik

alanların kırmızı, en ayrılmış alanların ise lacivert çizgiler etrafında olduğu gözlemlenmektedir. Bu analizden çıkarılabilecek en önemli sonuç, iskeleyle sonlanan ana aksın 1.4790 değeri ile en yüksek bütünleşmeye sahip sokak olduğu ve bu ana aks çevresinde Şekil 5.18'deki turuncu ve sarıyla temsil edilen bütünleşme çekirdeğinin oluştuğudur.

Şekil 5.17 Kuzguncuk yerleşiminin aksiyel haritası.

Yerleşmenin mikro düzeyde analizini içeren yerel bütünleşmesinin incelenmesinin amacı, sokakları en yakınındaki üç çizginin değerlerine göre hiyerarşik olarak sıralayarak sistemdeki olası diğer odak noktalarını görünür kılmaktır. Yerel bütünleşme, sistemin bütünle bağlantısını değil kendi içinde nasıl hareket ettiğini tanımlamaktadır. R-3 analizi sonunda yerel değerleri (değerlerin ayrıntıları için Bkz. Çizelge Ek 1.3) temsil eden Şekil 5.19'daki harita elde edilmiştir. Bu kez yerel bütünleşme değerlerini lacivertten kırmızıya doğru kodlayarak görselleştiren haritada, yerel olarak en bütünleşik alanlar kırmızı, en ayrılmış alanlar lacivert çizgiler olarak ortaya çıkmıştır. Bu analizden çıkarılabilecek en önemli sonuç, iskeleyle sonlanan ana aksın 5.1326 ile en yüksek yerel bütünleşmeye sahip alanı oluşturduğu

ve bu ana aks çevresinde aşağıdaki resimdeki turuncu ve sarıyla temsil edilen yerel bütünleşme çekirdeğinin oluştuğudur.

Kuzguncuk'un makro ve mikro düzeylerdeki analizlerinin karşılaştırılması yerleşmenin global ölçekteki bütünleşme çekirdeğinin aynı zamanda yerel olarak da bütünleşik olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Hem makro hem de mikro ölçekte bütünleşik sokaklar ve açık alanlar, gerek kent parçasında gerekse de irdelenen alanda yaşayanların etkileşime girmelerinin daha olası olduğu mekanları işaret etmektedir. Hem makro hem de mikro ölçekte bütünleşik mekanlar, aynı zamanda yerleşimin "açıklık" özelliği barındıran alanlarını oluşturmaktadırlar. Bu mekanlar bütüne ait duyumsamanın yitirilmediği alanlardır.

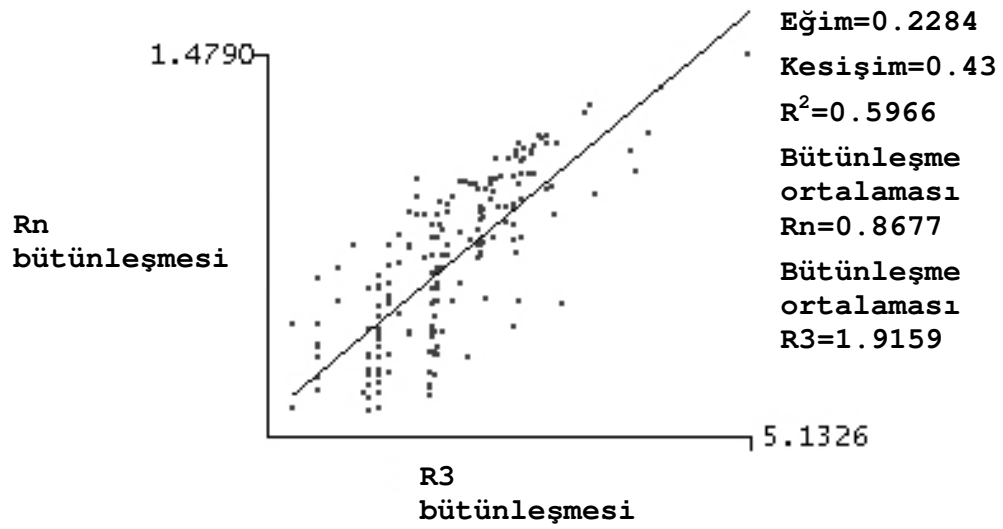

Şekil 5. 18 Kuzguncuk yerleşiminin makro düzeyde analizi.

Yerel bütünleşme değerleriyle global bütünleşme değerlerinin korelasyonunu içeren Şekil 5.20'deki diyagramdan Kuzguncuk'un açıklık özelliği okunabilmektedir. Şekle göre aksiyel çizgilerin makro ve mikro bütünleşme değerleri yerleşimin ortalama değerleri etrafında yoğunlaşmakta ve r^2 0.5966 gibi iyi bir korelasyon değeri vermektedir.

Şekil 5.19 Kuzguncuk yerleşiminin mikro düzeyde analizi.

Şekil 5.20 Kuzguncuk yerleşiminin global ve yerel bütünleşme değerlerinin korelasyonu.

5.5.4 Bulgular

Bu bölümde, kentsel örüntünün çevre bilincine etkisi İstanbul Boğaziçi örneğinde araştırılmıştır. Çevre bilinci ise kolektif biçimde çevre koruyucu davranış gösterme olarak tanımlanmıştır. Türkiye özelinde kentsel aktivist eylemlerden belirlenen kriterlere bağlı olarak en çok gündemde kalan Arnavutköy yerleşimi; Arnavutköy'le benzer doğal, kültürel, sosyo-demografik yapıya sahip Kuzguncuk ve Arnavutköy'le aynı çevre tehdidi karşısında çevre koruyucu davranışın gözlenemediği Kandilli, alan çalışmasının örneklemine oluşturmuştur. İncelenen üç yerleşim özelinde mekansal örüntünün ne tür sosyal ilişkilere ve nasıl bir mahalle yaşamına yön verdiği araştırılmıştır. Mekan dizimi hareket ve görünebilirlik perspektifinden yerleşimleri inceleyebileceğimiz bir yöntem olarak kullanılmıştır. Sosyal etkileşimin oluşabileceği mekanlar bu yöntem yardımıyla saptanmış ve her üç yerleşimde bu özellik karşılaştırılmıştır. Bu yöntem, mekansal yapıların kompozisyonunun ardındaki nedenleri ve bunların günlük yaşamdaki davranışları nasıl şekillendirdiğini göz önüne sermektedir.

Mekan Dizimiyle analiz edilen üç yerleşme bize kentsel yapıya ve onun sosyal ilişkileri geliştirmesine yönelik önemli ipuçları vermektedir. Yukarıda ayrıntıları açıklanan çalışmada Arnavutköy ve Kuzguncuk yerleşmelerinde hem yerleşimde yaşayanların hem de dışarıdan gelen insanların bir araya gelebileceği bütünleşme çekirdeklerinin olduğu saptanmıştır. Kandilli'de ise bütünleşme aksından söz etmek olasıyken bu henüz bir çekirdek oluşturabilecek donanımına sahip değildir. Bu açıdan üç yerleşimin makro ölçekte en bütünleşmiş sokaklarının değerleri arasında Arnavutköy ve Kuzguncuk'ta benzerlikler bulunurken Kandilli'de önemli ölçüde farklılıklar olduğu saptanmıştır (Arnavutköy: 1.2408, Kuzguncuk: 1.4790, Kandilli: 0,4670 /Bkz. Çizelge Ek 1.1, Çizelge Ek 1.2, Çizelge Ek 1.3). Yapılan yerel bütünleşme analizi sonucunda ise gerek Arnavutköy yerleşiminin gerekse de Kuzguncuk yerleşiminin global bütünleşme çekirdeklerinin yerel olarak da bütünleşik olduğu ortaya koyulmuştur. Kandilli'de ise global olarak en bütünleşik çizginin yerel analizde yerini yerleşmenin doğusundaki bir başka sokağa bıraktığı gözlenmektedir. Bu da Arnavutköy ve Kuzguncuk'un açık ve okunaklı olduğu, Kandilli'nin ise böyle bir özellik taşımadığını göstermektedir. Ayrıca Arnavutköy ve Kuzguncuk arasında yapılan bir karşılaştırmada Kuzguncuk'un Arnavutköy'e oranla daha okunaklı bir yapı sergilediği gözlenmiştir. Yapılan korelasyon analizleri de bu bulguyu desteklemektedir.

Bu bulgular, Kuzguncuk ve Arnavutköy'de mekan örüntüsünün insanların yerel ölçekte bütünleşme çekirdeklerinde bir araya gelmeleri, karşılaşmalarına olanak tanıyan bir yapıda olduğunu; Kandilli'de ise makro ölçekte bütünleşen sokakların, yerel ölçekte orada

yaşayanların toplanmaları, karşılaşmaları ve bir araya gelmelerine olanak tanıyan bir mekansal örüntüde olmadığını göstermektedir. Bir başka deyişle makro ölçekte düşük düzeyde de olsa bütünleşmiş mekanlar her ne kadar yabancıların girebildiği özellikler taşısa da yerel olarak yerleşimde yaşayanlar için bir araya gelme özelliği barındırmamaktadır. Bu açıdan yerel olarak bir araya gelme olasılığı en yüksek sokağın yerleşmenin “işlevsel” merkezinden uzakta konumlandığı gözlenmektedir.

Ayrıca Kuzguncuk ve Arnavutköy’deki bütünleşme çekirdeğinin yerleşimin girişinde yer almasının, çekirdeğin yerel kontrolü sağlamak (dışarıdan gelenleri kontrol etmek) amacıyla oluştuğunu göstermektedir. Öte yandan Kandilli’de en bütünleşik çizginin yerleşimin içinde olması ve kıyıyla bağlantısının zayıf olması yerel kontrolün olmadığını göstermektedir. Girişte yer alan bütünleşme çekirdeği hem canlılık yaratmakta hem de kontrol mekanizması olarak bölgeyi korumaktadır. Burada Arnavutköy ve Kuzguncuk’ta bütünleşme çekirdeğinin hem içe dönük hem de dışarıdan kopmayan bir yapıda olduğu saptanmıştır. Kandilli’de böyle bir özellikten söz edilmemektedir.

Mekan Dizimi analizinin ortaya koyduğu hareketliliğin bir göstergesi de bütünleşmiş alanlardaki işyeri sayısının artmasıdır. Bir kontrol mekanizması olan bütünleşme değerlerinin regresyon analizi, Mekan Dizimi’nin ortaya koyduğu sayısal değerleri doğrulamak için kullanılmaktadır. Bu kapsamda her üç yerleşimde dükkan sayımını içeren regresyon analizi Çizelge 5.12’de verilmiştir. Buradan da izlenebileceği gibi dükkan sayısı, yerel ve global bütünleşme değerlerinin korelasyonun en yüksek olduğu Kuzguncuk’taki ana aks üzerinde 76, Kandilli’deki kıyıya bağlanan sokaklar üzerinde ise 11’dir. Mekan Dizimi analizi sonuçları dükkan sayımıyla örtüşmekte dolayısıyla yöntemin incelenen alanlar özelinde işlerliği de kanıtlanmaktadır.

Çizelge 5.12 Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk’ta bütünleşme değerleri regresyon analizi

Mahallenin adı	Ana caddedeki dükkan sayısı
Arnavutköy	60
Kandilli	11
Kuzguncuk	76

Bu bölümde ulaşılan bulgulara göre çevre bilinci ile mekan örüntüsü arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Bir başka deyişle mekan örüntüsünün sosyal ilişkilere, mahalle yaşamına olanak tanınması kullanıcıların da o kent mekanını deneyimlemesi ve sahiplenmesini beraberinde getirmektedir. Bu da sürdürülebilirlik yolunda atılacak önemli bir adım olan

evre koruyucu davranış ve evre bilincini oluşturur. evre bilinci sosyo-demografik unsurlar, bilişsel faktörler gibi pek çok etkene bağlı olarak değişmektedir. Ancak bu çalışma, benzer sosyo-demografik yapıya sahip kullanıcıların oturduğu, benzer doğal yapıya sahip yerleşmelerde mekan örüntüsünün ayrışmasının farklı evre bilinci düzeylerini getirdiğini ortaya koymaktadır.

6. SONUÇ VE TARTIŞMALAR

Bu çalışmanın giriş bölümünde de belirtildiği gibi, çevreyi ilgilendiren bir araştırma yapmak, dahası konuya mimarlık perspektifinden bakmak çoğu kez güneşi takip etmek gibi sonu olmayan bir görev haline gelmektedir. Kuşkusuz ekosistem ve çevrenin sürdürülmesi düşüncesinde doğal kaynakların tahrip edilmesinin engellenmesi kadar gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere uyguladıkları kültürel, siyasal baskıların önüne geçilmesi ve çevreye süregiden hegemonik bakışların değiştirilmesi de yerini almaktadır. Konunun ancak böyle bir bağlamda anlamlı olacağı düşüncesi araştırmayı sınırlamanın zorluğunu ortaya koymaktadır.

Bu nedenle bu çalışmada mimarlık ve çevre etkileşimine, ana akımın meslek alanına dayattığı çerçeveden bakılmamış, konuya eleştirel, muhalif ve alternatifleri arayan bir gözle yaklaşılmıştır. Bu düşüncenin arkaplanı tezin ikinci bölümünde aktarılan çevreci kavramların tarihsel gelişimi ve dönüşümünden de açıkça izlenebilmektedir. Bu araştırmaya göre terminolojinin değişimi farklı tutum ve anlayışları vurguladığı gibi günün politik yapısına eklemlenme özelliğini de ortaya koymaktadır. Bu da dikkatli bir incelemeyi gerektirmektedir. 1970’lerden bugüne özellikle mimarlık alanını ilgilendiren çevre konularında yeşil, ekolojik, sürdürülebilir mimari gibi çeşitlenen kavramlardan söz etmek olanaklıdır. Bu kapsamda ilk başlarda yapıların, kullanıcıların konforu için daha sağlıklı ortamlar hazırlaması gerektiğini öneren yaklaşımlar, sonraları mimaride doğayla uyumlu bir ilişki arama çabasına yönelmiş ve son olarak da çevre tartışmalarının sadece çevresel değil toplumsal ve ekonomik boyutunu da içine alacak bir biçimde genişlemesiyle bugünkü kavrayışına yön vermiştir.

İnsan-doğa, doğa-teknoloji, kent-kır gibi ikilemleri barındıran ve çevre tartışmaları içinde, günümüzde sıklıkla gündeme taşınarak önemli bir yer kazanan sürdürülebilirlik kavramı, kalkınmaya referansla tanımlanmaktadır. Ancak bu noktada eleştirel bir değerlendirmeye gereksinim olmaktadır. Ayrıntılarına tezin üçüncü bölümünde yer verilen araştırmaya göre sürdürülebilir kalkınma, tanımı gereği kalkınmanın sürdürülebilmesi gibi çevrenin değil iş dünyasının geleceğini koruyan bir ifadeye işaret etmektedir. Bu muğlak tanımlama ise bir yandan farklı çıkarları savunan kesimleri birleştiren bir uzlaşma platformu oluştururken diğer taraftan sürdürülebilirlik düşüncesinin değişik kavrayışlar doğrultusunda parçalanıp yeniden inşa edilmesine olanak vermektedir. Örneğin kâr verimliliği ve halkla ilişkiler çabaları çevrecilik adına pazarlanmaktadır. Dahası bu durum milyon dolarlık “yeşil” araçlar endüstrisini ortaya çıkarmıştır.

Kavramların yukarıda aktarılan belirsizlikleri, gerek mimarlık pratiğinde gerekse de akademik alanda yansımaları, ürün patlaması şeklinde bulmuştur. Söylenilenlere bakılırsa artık hemen

hemen her tasarım ya da uygulama sürdürülebilirdir ve pek çok akademik çalışma sürdürülebilirliğe referansla kurgulanmaktadır. Oysa çalışmaların ayrıntıları incelendiğinde ve teknoloji ağırlıklı yaklaşımlar bir kenara bırakıldığında, yapıların öne sürülen sürdürülebilirlik özelliklerinin bilindik tasarım ilkelerinden belirgin ölçüde ayrılmamakta olduğu ve yapılan araştırmalarda ise çoğunlukla geleneksel mimariden elde edilebilecek iklimsel verilerin sürdürülmesi düşüncesinin ön planda olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilirlik kavramının yepyeni bir parametre olarak tüm mevcut pratikleri alt üst edeceği yaklaşımının dayanaksız olduğu açıkça görülmektedir. Öte yandan bina yapmanın başlı başına ekolojiye aykırı bir pratik olduğu unutulmamalıdır. Örneğin binaların yapımı için harcanan enerji onların iklimlendirilmesi için gereken enerjinin oldukça üstündedir. Burada da, çevre bağlamında, yapı üretimi alanının meşruiyeti ya da bizim onu bugünkü pratikler içindeki algılayışımız önem kazanmaktadır. Oysa konuya bu kapsamda yaklaşanlar alanın geneline oranla azınlığı oluşturmaktadır.

Bu şartlar altında sürdürülebilirlik tartışmalarına mimarlık alanının son yıllarda gösterdiği yoğun ilginin nedenleri, mesleğin toplumsal sorumluluk ve meşruiyet zemini arayışında bulunabilir. Çevreci bakışın sunduğu olanakla mimarlar geçmişte olduğu gibi yeniden kentlerini, ülkelerini, toplumları ve hatta dünyayı kurtarma görevine soyunmuştur. Kuşkusuz bu yoğun ilginin öngörülemeyen pek çok sonuçları yaşanmış ve yaşanmaktadır. Bunlardan en önemlisi temelde tüketim toplumlarının eleştirisini taşıması beklenen kavramın tüketim nesnesi haline gelmiş olmasıdır.

Burada toplumların ve yönetimlerin bugünkü kente, politikaya, yaşama ve alışkanlıklara mevcut hegemonik bakışlarının değişmedikçe ve bu konuda alternatif pozisyonlar tarif edilmedikçe çevre hareketinin somut sonuçları olamayacağı saptamasını yapabiliriz. Çevre konularında “gerçek” anlamda bir değişim yapılmak isteniyorsa bu ancak toplumların sürdürülemez tüketim alışkanlıklarının değişimine bağlıdır. Bu çerçeveden bakıldığında sürdürülebilirlik düşüncesinde mimarlığın yeri üzerine alternatif yaklaşımların gereği açıkça göze çarpmaktadır. Kentsel çevreciliğin, kentlere ilişkin diğer pek çok olgu gibi, küreselleşmenin güçleri ve dinamikleri dışında bütünüyle anlaşılması olanaksızdır. Buradaki asıl soru, kuşkusuz hangi koşullar altında kapitalist mekanın sürdürülebilir olup olmadığıdır. Bu kapsamda çevre meselelerinin sadece doğal kaynakların tüketimi veya çevre kirliliği bakış açısıyla ele alınması yetersiz kalmaktadır. Bugün çevreyle ilgili yürütülebilecek her tartışma konunun toplumsal boyutunu da içine alarak genişlemelidir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ayrıntılarıyla tartışılan bu alternatif tutum yapıların ve kentlerin kullanıcıları olan insanı da içine alan geniş bir perspektifi zorunlu kılmaktadır. Öte yandan günümüzde sürdürülebilirlik yaklaşımında, mimarlık mesleğine binaların dışında bakan, yapıların oluşturduğu ortamın çevresine etkisinin insanı da içine alan boyutuyla değerlendirilmesini yapan incelemeler azımsanacak sayıda kalmaktadır. Oysa yapıların ve kentlerin çevreci özellikler kazanması önemli ölçüde kullanıcıların bunları benimsemesiyle ilintilidir. Bu kapsamda çevre tartışması içinde yerin, yapıların oluşturduğu ortamın, kullanıcıların çevre bilincinde bir fark yaratıp yaratmadığı bugün önümüzdeki önemli bir soru olarak ortada durmaktadır.

Bu çalışmada binalar salt enerji üreten ya da tüketen, çevresini kirleten ya da daha az kirleten birer nesne olarak ele alınmamıştır. Yerin, örüntüsüyle kent mekanının, toplumsal, ekonomik ve ekolojik sürdürülebilirlik yolunda ne tür katkılar yapabileceği araştırılmıştır. Burada sürdürülebilirliğin en önemli değişkeninin cansız nesnelerin (binaların) özelliklerinde değil canlıların (çoğunlukla insanların) yaptığı tercihlerde olduğu düşüncesinden hareket edilmiştir. Bu nedenle insan yaşamını ve tercihlerini pek çok başka unsurun yanında önemli ölçüde belirleyen yerin değeri ve bunun mekansal davranışa etkisi tartışılmıştır. Bu kapsamda insanın sürdürülebilirlik yolunda yaptığı davranış değişikliklerinden birine örnek çevre bilinci geliştirmesi olduğu saptanmıştır. Çevre için endişe taşımanın göstergeleri daha çok üretmek, daha az tüketmek, tüketilen nesnelerin çevresel risk oluşturmadıklarından emin olmak, daha az enerji harcamak, daha az atık üretmek gibi davranışlardan oluşabileceği gibi yaşadıkları ortama ve onun çevresel niteliklerine sahip çıkmak olarak da tanımlanabilmektedir. Kolektif bilinç örneği gösteren bu davranış, diğer davranışların da habercisidir.

İçinde Türkiye'nin de bulunduğu pek çok ulus, çevre bilincini gündemlerinin en üst sırasına taşımışlardır. Ancak burada çevre bilinci salt eğitimle karşılanabilecek bir kavram olarak önümüze çıkmaktadır. Çevre bilinci çalışmanın dördüncü bölümünde de aktarıldığı gibi pek çok değişkenden etkilenmektedir. Bunların başında ekonomik, toplumsal, kültürel yapıyı da içine alan sosyo-demografik unsurlar gelmektedir. Ancak yapılan araştırmalar çok farklı sonuçları içermektedir; bazı demografik verilerin çevre bilincine etkisine ilişkin bulgular kesinlik kazanırken (örneğin yaş, eğitim durumu ve cinsiyet), diğerleri üzerinde henüz araştırmalar sürmektedir (örneğin gelir durumu). Öte yandan sosyologların paylaştıkları bir diğer düşünce de mekanın niteliğinin sosyo-psikolojik etkilerle çevre bilincini yönlendirdiğidir. Bir yerin fiziksel karakterinin olumlu bir toplumsal imajın parçası olduğunu öne süren bu yaklaşımlarda mekanın niteliği oldukça geniş bir biçimde tanımlanmaktadır. Örneğin yeni yerleşmeler, gelişme ihtiyacında olan yerleşmeler, eski kent çevreleri gibi... Bu

bilgiden mekanın özellikleri ile toplumsal-psikolojik kuramlar arasındaki ilişkilerin kesinlik kazanmamış olduğu sonucu doğmaktadır. Bu nedenle gerek demografik verilerin etkisi, gerekse de mekanın sosyo-psikolojik kuramlarla çevre bilincini ne ölçüde etkilediği bu çalışmanın sınırları dışında bırakılmıştır. Bu verilerin çalışmanın bilimselliğini etkilememesi için benzer yapıya sahip yerleşmelerde karşılaştırmalara gidilmiştir.

Bu çalışmanın öne sürdüğü ana sav, kentsel örüntüsüyle “yer”in çevre bilincinde bir rolü olduğu düşüncesidir. Tezin beşinci bölümünde ayrıntılarının izlenebileceği bu yaklaşım, çevre bilinci üzerine kurulan modelin sınanmasıyla sonuçlanmaktadır. Çevre bilinci düzeyleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin çevresel endişe taşımak konunun bir düzeyiyken, çevresel davranışta bulunmak bilincin ileri bir düzeyidir. Bu araştırmada, İstanbul’da çevresel davranışın kamuya yansıdığı düzeyde saptanabildiği kentsel aktivist eylemleri içeren iki yerleşmedeki mekansal örüntünün benzerliklerinin (Arnavutköy ve Kuzguncuk) ve bu iki yerleşmenin birinde (Arnavutköy) yaşanan çevre sorununun paylaşıldığı ancak çevre bilincinin gözlenebilir düzeyde olmadığı bir diğer yerleşmenin (Kandilli) kentsel yapı açısından farklılıklarının ortaya konması hedeflenmiştir. Karşılaştırılan yerleşmelerdeki benzerlikler ve farklılıklar bize çevre bilincinin mekandaki yansımaları hakkında fikirler vermektedir. Mekanın toplumsal içeriğini ortaya koyan analiz yöntemi olan “Mekan Dizimi” kullanılarak yapılan değerlendirmelere göre yer, toplumsal kimlik kuramları aracılığıyla olduğu gibi yapıların oluşturduğu mekan örüntüsüyle de çevre bilincini yaratma potansiyeline sahiptir.

Yapılan Mekan Dizimi analizi sonucunda çevre bilincinin gözlenebilir olduğu Arnavutköy ve Kuzguncuk örneğinde, yerleşmede yaşayanların (farklı geçmişten gelen, değişik görüşlere sahip kişiler olsa da) bir araya gelebildiği/karşılaştığı/rastlaştığı benzer nitelikte açık mekanların olduğu saptanmıştır. Süreç içinde, doğal bir yapıda, kendiliğinden oluşmuş ve “yerin hafızası” olarak adlandırılabilen her iki yerleşimdeki bu ortak mekanlar, bir mahalle yaşamını oluşturacak özellikler taşımaktadır. Kandilli’de ise insanların bir araya gelebileceği mekanlar oldukça sınırlılığı barındırmaktadır. Bir başka deyişle buradaki mahalle yaşantısının diğerlerinden farklılaştığı gözlenmiştir; bu durum toplumsal ilişkilerin/karşılaşmaların oluşmasına olanak tanımamaktadır. O nedenle “ortaklaşalık” kavramından çok bireyselleşme görülmektedir; bu da yaşadığı ortamı daha az deneyimleme ve yalnızca kendi sınırları olarak gördüğü mekanlarla (Güvenlikli sitelerin sınırları ya da kendi konutunun içi gibi...) ilgilenmeyi getirmektedir. Özellikle yerleşmenin üst kotlarında oluşan kendi içinde kapalı site yaşantısı, Boğazköyü ortamına katılmayan, semttten kopuk yerleşimleri oluşturmaktadır. Bir başka deyişle paylaşımın olduğu yaşam biçimine bu örnekte rastlanmamıştır. Bu nedenle

burada farklı düzeyde bir çevre bilinci görülmektedir; kişiler bireysel olarak çevre için endişe etseler de mekansal örüntü nedeniyle kolektif bir harekete geçebilecek potansiyele sahip değildirler. Yine de burada, Kandilli’de bir semt hareketinin hiçbir zaman oluşamayacağının öne sürülmediğinin altını çizmek gerekmektedir. Tartışmaya açılan düşünce bu örnek bağlamında “yer”in bu tür girişimleri desteklemediği yönündedir.

Bu veriler doğrultusunda çalışmanın dördüncü bölümünde kurulan modelin geçerli olduğu ve Şekil 4.8’de kesikli çizgi ile kurulan ilişkilerin incelenen örnekler bağlamında işlemekte olduğu saptanmıştır. Buradan yola çıkarak ve tezin dördüncü bölümünde aktarılan kuramlarla da destekleyerek çevre bilincine, dolayısıyla sürdürülebilirliğe etki edebilecek tüm unsurlar Şekil 6.1’de ortaya konmuştur. Bu modele göre farklı koşullarda değişik nitelikler öncelik kazanmaktadır. Örneğin bazı vakalarda demografik yapının, diğerlerinde bilişsel faktörlerin çevre bilincine etkisi ön plana çıkarken, incelenen örneklerde görüldüğü gibi bazı durumlarda ise mekan önem kazanmaktadır. Bu çalışmanın bulguları “yer”in çevre bilinci oluşturmadaki önemini ortaya koymaktadır. Yerleşmenin fiziksel özelliklerinin, sürdürülebilir yaşamın ve toplumsal bütünleşmenin önemli birer bileşeni olduğu saptanmıştır.

Alan çalışması temel hipotezin doğrulanmasının yanında başka sonuçlar da ortaya koymaktadır. Bunlardan ilki, mahalle yaşamının özellikle Boğaziçi Yerleşmeleri için önemini gündeme getirmesidir. Kuzguncuk ve Arnavutköy gibi kimi Boğaziçi kıyı yerleşimlerinde İstanbul gibi bir megapolün merkezinde (hâlâ) yerel/geleneksel bir yaşamın sürmekte olduğu gözlenmiştir. Bir başka deyişle bu örneklerde geleneksel toplumsal örüntülerle bütünleşmiş çağdaş kent yaşamının özellikleri bulunmaktadır. Genel kanı, geleneksel yerleşmeleri günümüze aktarmanın biçimsel anlamda kopyalar üreterek sağlanabileceği yönündedir. Fiziksel çevrenin korunması konu olduğunda, çoğunlukla tekil bir bakışla binaların restorasyonu ele alınmaktadır. Oysa bu çalışmanın ortaya çıkardığı sonuç; semt sakinlerinin (kendileri farkında olmasa da) korumak ve sürdürmek istediklerinin binaların sembolik değerlerinden çok yerleşmenin kuruluş biçiminin yarattığı toplumsal mekanların birleştirici özellikleri olduğu gözlemidir. Bir başka deyişle tekil binaların biçimsel öğelerinin korunmasından çok, yapı gruplarının bir araya gelişinin oluşturduğu mekansal örüntünün yarattığı olumlu değerlerin korunabilirliği tartışılmalıdır. “Yer”e özgü olan, fiziksel yapı kadar onun oluşturduğu toplumsal ve çevresel değerler; sürdürülebilir yaşamı biçimlendiren mekansal örüntüdür. Bu nedenle herhangi bir kentsel yapıya bir müdahale yapılmadan önce “yer”in biçim, kullanım ve anlamlarını değiştirebilecek konular göz önüne alınmalıdır. Ayrıca, İstanbul’da hızla kaybolan “mahalle” dokusu, tüm değişime rağmen, kimi yerlerde hâlâ geçerliliğini korumaktadır. Bu nedenle, bu yerleşimleri kurtarma çabası sadece soyut bir

korumacılık değil, aynı zamanda pek az örneği kalmış bir kentli yaşam biçimini devam ettirme çabası olarak görülmelidir.

Öte yandan “yer”in bu tez kapsamında ortaya konan yorumu ve bunun toplumsal yapıya, çevre bilincine etkileri bugün yoğunlukla tartışılan kentsel dönüşüm projeleri için de bir kılavuz oluşturabilmektedir. Bu nedenle bu tez kapsamında ortaya konan düşüncelerin, ilerde ülkemizde yapılabilecek sürdürülebilir toplum tabanlı kentsel yenileşme projelerinde, katılımın altını çizerek önemli altlıklar oluşturabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışma mahallenin önemini yeniden gündeme taşımaktadır. Alada’ya (2000) göre “Mahalle” birbirlerine yakın olarak yaşayan insanların doğal birliği ve sosyal davranışların belirleyicisi olarak yerel olanı öne çıkarmaktadır. Mahallenin örgütlü bir donanım içinde günlük yaşam adına sunduğu kolaylıklar bu tez kapsamında çevre bilinci açısından değerlendirilmiştir. Kapitalist sistemle birlikte ortaya çıkan metropoller ve onun içinde gelir gruplarına göre yapılan ayrımlar, zengin-fakir mahallelerle sonuçlanmış; mahallelerin geleneksel organik birliği bozulmuştur. Kentsel örüntü de bu yok oluşa yardım etmiştir. Oysa bu tez kapsamında ortaya konan düşünce, gerek mekansal örüntüsü gerekse toplumsal yapısıyla “yer”in, mahallenin, çevrenin geleceği ve sürdürülebilirlik yolunda önemli değerleri barındırdığıdır.

Tez kapsamında bir kez daha ortaya çıkan bir diğer bulgu da kendi içine kapalı site yaşantısında ya da homojen toplumsal yapıya sahip uydu kentlerde, insanların bir arada olmalarına karşın mahalle yaşantısını oluşturamadıklarıdır. Çünkü bu bakışta mahallelerde, kent merkezinin güdümünde, yerel özgürlüklerden yoksun olarak yaşanmaktadır. Oysa mahalle, birlikte yaşama bilinci yaratmaktadır. Mahalleyi deneyimlemek, “yer”i yaşamak, çevreyi koruma ya da sahiplenmeyi de getirmektedir. Bu da toplumsal bir hareketin doğmasına olanak tanımaktadır.

Modernleşmenin geleneksel mahalleyi kesintiye uğratması, mahallenin çözülmesi, konunun önündeki sorunlardandır. Oysa bu çalışmada görüldüğü gibi mahalle toplumsal mücadele alanlarından birisidir. Bugün kolektif yaşamın etik değerlerini daha fazla sahiplenmiş mahallelere gereksinim vardır. Alada’nın (2002) da belirttiği gibi mahalle, demokratik yerel yönetim anlayışının gerçekleşme araçları olan özgürlük ve katılım açısından, en yakın ve en küçük yerel birim olarak halkın doğrudan müdahale alanlarını oluşturabilecektir.

Öte yandan toplum genelinde sivil toplum bilincinin uyandırılmasının ilk adımının, herkesin kapısının önüne sahip çıkması olacağı gerçeğinden yola çıkılarak semt bazında mikro örgütlenmelerin önemi vurgulanmalıdır. Bilindiği gibi kolektif bilinç örneği gösteren bu tür

yerel pratikler, “Batılı” kalkınma kavramına farklı coğrafyalardan alternatifler sunabilmesi anlamında da ayrıca önem kazanmaktadır.

Tez kapsamında saptanan bir başka sonuç da Arnavutköy ve Kuzguncuk örneğindeki toplumsal hareketlerin, mahallede yaşayanların daha çok bütünleşmesine, farklı kültürel altyapılara sahip kişilerin birlikte üretip paylaşımlarına neden olduğudur. Bu da semt ölçeğinde katılım kavramının ve sivil toplum örgütlenmelerinin öneminin altını bir kez daha çizmektedir.

Bir diğer bulgu ise toplumsal ve kültürel çeşitliliğin çevreyi koruma davranışına olumlu etkiler yapmakta olduğudur. Arnavutköy ve Kuzguncuk’un etnik, dinsel, kültürel, politik ve ekonomik açıdan heterojen toplumsal yapısının, bir başka deyişle mahalle ortamının, sürdürülebilirlik için itici bir güç oluşturduğunu gözlemek olasıdır.

Mahalle çevre bilincinin motoru olarak ortaya çıkmaktadır. Farklı toplumsal, kültürel, ekonomik düzeyden insanların bir araya geldiği heterojen ortamlar olan mahalle “yer duygusu” ve taşıdığı toplumsal değerlerle çevrenin oluşumuna ve gelişimine katkıda bulunabilmektedir. Ayrıca “soylulaştırma”nın bir yerleşmenin tümünün el değiştirmesi olarak sonuçlandığı bilinmektedir. Oysa incelenen iki örnekte bu sürecin yeni gelenlerle eski oturanların birlikteliğine/etkileşimine yön verdiği saptanmıştır. Konunun bu boyutu da soylulaştırma çalışmalarına yeni açılımlar sağlamaktadır.

Bir diğer sonuç da mahalle ölçeğini koruyan yerleşmelerde bu ölçeği aşan ya da ulaşamayan yerleşmelere oranla “kavranabilirlik” niteliğine bağlı olarak orada yaşayanların onu koruma davranışını geliştirmesinin daha olanaklı olduğundan söz edilebilmesidir.

Boğaziçi’nde kıyıya paralel araç yolu düzenlemesinin Boğaz köyleri için önemli etkiler yarattığından söz edilebilir. Bu bağlamda Arnavutköy gibi yolun kıyıdan geçtiği örneklerde ve araç yolunun altında kalan parçanın mahalle yaşamını etkileyecek sayıda işlevsel odağı barındırmayan Kuzguncuk örneğinde, mahalle yaşamının bir ölçüde korunabildiği ancak Kandilli’de tüm ortak mekanların araç yolunun altında kalmasının buradaki mekansal-toplumsal yapıyı önemli ölçüde kopardığı söylenebilir.

Sürdürülebilirlik yeni bir söylem olarak gündeme getirilmektedir. Oysa alan çalışmasında görüldüğü gibi sürdürülebilir stratejiler (binaların çevreci niteliklerle donatılması) bu araştırmada öne sürülen bağlamın içinde anlam kazanmaktadır. Kullanıcıların bilinç düzeyi gelişmedikçe binalar ne kadar çevreci olusa olsun, insanların sürdürülemez davranışlarının önüne geçmek mümkün olmamaktadır. Toplumsal yönü eksik, insanlar arasındaki ilişkilerin yadsındığı bir toplum ne kadar az enerji tüketirse tüketsin sürdürülebilir bir geleceğe katkıda

bulunamayacaktır. Bu nedenle kent mekanını incelerken bu tez kapsamında ele alınan konular tekrar düşünölmelidir.

Kuşkusuz bu tezde ortaya konan çevresel bilinç bir ön-çevresel davranıştır. Bunun da ötesinde gıda alımı, enerji tüketimi, giyim eşyası satın alma gibi tüketim alışkanlıklarındaki çevreci tercihler ve çöp ayrıştırma gibi davranışlar daha üst düzeyde bir çevre koruyucu davranışın habercisi olacaktır. Ancak bu tez sonunda ortaya konulan modelden de izlenebileceği gibi yerin kolektif bir bilinç yaratarak insanların bireysel tercihlerini etkilemesi önemli bir potansiyeli oluşturmaktadır. Çalışmanın bu yönünün ileride araştırmalarla desteklenmesi ve geliştirilmesi bu kapsamda önem kazanmaktadır.

Çevresel sorunlar, insanlarla çevreleri arasındaki problemler değildir; daha çok sosyal bir sistemin üyeleri arasındaki problemlerdir. Diğer problemler gibi çevresel problemler de bireyler tarafından yapılmaz ve çözölmezler. İnsanlar diğerlerinin işbirliğine bağıdır. Diğerlerinin çevresel problemleri çözmeye ne ölçüde hazır olduğı, kendilerinin değışime ne kadar razı oldukları konusunda önemli bilgiler sunmaktadır. Bir başka deyişle kolektif toplumsal gelişim, çevresel tutum ve davranışlardaki değışimi anlamının önemli bir bileşenidir. Kolektif yaşamın öznesi ise bu çalışmada ortaya konulduğı üzere “yer”dir.

Mimarlık, yaşamı önemli ölçüde biçimlendirmektedir. Yaşadığımız çevreler farkında olmasak da davranışlarımızı etkilemektedir. Kentsel örüntü insanları buluşturan ya da ayrıştıran yapıları sergileyebilmektedir. Oysa mimarlıkta çevreci bakış açısı geleneksel ya da çağcıl, yalnızca binalarla ilgilenmiştir. Kent mekanın çevre bilincine etkisi bugüne dek tartışmalara konu olmamıştır. “Yer”, bu tezde gündeme taşındığı üzere insanları bir araya getirme özelliğiyle ve sakinleri üzerinde yaşadığı ortamı sahiplenme duygusu uyandırarak çevre bilincini aşılayabilmektedir. Alan çalışmasında bu bilincin olduğı ve olmadığı örnekler tartışılmıştır.

Mekanın toplumsal ilişkilere etkisi önemli boyutlarda olmaktadır. Mekanın düzenleniş biçimi oradaki yaşamı büyük ölçüde belirlemektedir. Mekan Dizimi kentsel alanı sosyal yapıyla ilişkilendiren bir yöntemdir. Ancak bu yöntem bu çalışmada çevre bilincini ölçmek için bir araç olarak kullanılmıştır. Kuşkusuz bu analiz yönteminin sürdürülebilirliğe katkısının değerlendirilmesinin önünde belirli sınırlar bulunmaktadır. Mekan Dizimi kentsel yapıda olası toplumsal odakları belirlemektedir. Bu odak noktaları bu çalışmada ortaya konulduğı gibi toplumsal “karşılaşmaların” gelişip gelişemeyeceği bilgisini taşımaktadır. Bir başka deyişle Mekan Dizimi yardımıyla semt ölçeğinde örgütlölük potansiyeli değerlendirilebilir. Ancak yine toplumsal hareketin oluşabilirliğinin tek ölçütünün “yer” olmadığı unutulmamalıdır.

Mekan Dizimi yerleşmelerin potansiyel kamusallığını ortaya koymaktadır. Kamusal mekan ise kültürün önemli bileşenlerinden biridir. Dahası çevre bilincinin ve aidiyet temelinin de toplumsal alanla ilişkili olarak geliştiği görülmektedir. Ancak burada tipik “Batılı” anlayışıyla değerlendirilebilecek bir kamusal mekandan söz edilmediği vurgulanmalıdır. Yaya hareketlerinin kalıpları toplumsal örgütlülük açısından önemli bulgular ortaya koymaktadır. Hareketlilik semti deneyimleme bağlamında anlam kazanmaktadır. Buradaki örneklerde de görüldüğü gibi sokakların birleştirici özellikleri salt binaların değil açık alanların da toplumu dönüştürücü gücünü ortaya koymaktadır. Mekan sadece kapalı alanlardan değil, oluşturduğu açık alanlar üzerinden de okunabilmekte ve mekanın “var/yok”luğu çevre açısından önemli etkiler yaratmaktadır. Mekanın bu kapsamda ele alınması anlamlı olacaktır.

Bu tez kapsamında incelenen yerleşmelerde yapıların ne kadar geleneksel ya da çağdaş değerler taşıdığı, binaların hangi malzemelerle üretildiği, cephelerinin biçimleri, iç mekanların kullanımı, binadaki boşluk ve doluluklar gibi değerlendirmeler yapılmamıştır. Çünkü bu çalışmanın da gösterdiği gibi, önemli olan, binaların hangi yüzyılda üretildiği ya da hangi malzemeyle biçimlendirildiği değildir. Tez kapsamında binaların oluşturduğu “yok” mekanların değeri ölçülmüştür. Bu da geleneksel yerleşmeleri değerlendirmek ve sürdürmek için önümüze yeni bakışlar sunmaktadır.

Mimarlık, tek başına toplumsal yapıları dönüştürmeyi başaramamaktadır; ancak bu çalışma kapsamında mimarlığın, toplumsal yapıların değişimine katkıda bulunan koşulları yaratabileceği ortaya konmaktadır. Bu nedenle gündeme taşınan düşünce, yerleşimlerin, orada yaşayanların bilinç düzeyiyle bağlantılı olarak tartışılabileceğidir. Bu kapsamda alan çalışmasında mekanın korunması açısından geliştirilen bir çevreci bakış açısının “yer”le ilişkisi aranmıştır. Günümüz metropol yaşamında “ortaklaşalık” kavramından söz etmek oldukça zordur. Bireyselleşme artmıştır; kent yaşamı, kentlileri konut yerleşmeleri, iş ve alışveriş merkezleri arasında hareket etmeye yöneltmektedir. Ortak alanların, kamusal alanların dolayısıyla kent mekanının sürekli özelleşmesi kentin kentli tarafından benimsenmesini engellemektedir. Bu nedenle kentli kentin geleceğiyle ilgili fikirler üretememektedir. Kentsel aktivist eylemlerin ülkemiz koşullarında toplumsal yapıya katkıları tartışılmazdır. Bu nedenle buna olanak verecek kentsel/mekansal örüntünün değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Çevre/kentlilik bilincinin eyleme dönüşmesinin demokratikleşme sürecinin önemli bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Bu yaklaşım kentlerde çevre yönetimine eklemlenme potansiyelini de taşımaktadır.

Bu tez kapsamında öne çıkan düşünce; küreselleşme, kapitalizm ve tüketim toplumunun baskısı altında ezilen mimarlığın alternatif arayan bir yaklaşımla ele alınması gerekliliğidir. Bu kapsamda sosyal sorumluluk olduğu düşünülen çevreci yaklaşımların da eleştirisi yapılmalıdır. Binalar tek başına çevre için önemli değişim öner(e)memektedir. Ancak toplumsal mekan itici gücüyle insanların dar görüşlü değerlendirmelere ve günlük çıkarlara karşı çıkmasını sağlayabilir. Yapılar, radikal protest bir hareketi yaratamaz ancak tez kapsamında da ortaya konulduğu gibi sunduğu olanakla insanların içinde bulundukları koşulları sorgulamasına yön verebilmektedir.

6.1. Öneriler

İklimle dengeli tasarım için bugün yoğunlukla araştırılan edilgen sistemlerin konvansiyonel tasarım ilkelerinden oluştuğu ve bu uygulamaların bugün yepyeni bir felsefe olarak gündeme taşındığından tezin üçüncü bölümünde söz edilmiştir. Ancak burada vurgulanması gereken günümüz değerler sisteminde yaşanan anlam kaymaları nedeniyle bu tasarım parametrelerinin sıklıkla göz ardı edildiğidir. Yepyeni ilkeler olmasa da iklimle dengeli yaşamak adına bu önceliklerin gerek mimarlık eğitiminde gerekse de uygulama alanında tekrar gündeme getirilmesi gerekmektedir.

Mimarlık/bina çerçevesinden çevre için yapılabileceklerin, gerek malzeme gerekse de binaların yeniden kullanımı alanlarında oldukça önem taşıdığına burada değinmek gerekmektedir. Mevcut yapıların yıkılıp yeniden yapılmasının önemli miktarda çevre etkisi yarattığı göz önünde bulundurulursa konunun gelecekte sıklıkla gündeme taşınacağı açıktır. Özellikle ülkemizde bu konuda uzmanlaşmış bir eğitim programının bulunmaması önemli bir eksikliktir. Malzeme seçimi ve enerji yoğun süreçler de ülkemiz şartlarında benzer biçimde araştırılması gereken potansiyelleri barındırmaktadır. Bir başka alan ise çevreci teknolojilerin yapılara eklenme sürecinde ülkemizde mimarın eğitiminin eksik kalmasıdır. Önümüzdeki yıllarda mühendislerle beraber entegre sistemler üretebilen mimarlara gereksinim olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın üçüncü bölümünde ortaya koyulduğu gibi sürdürülebilirlik-mimarlık etkileşiminde bugünü ve geleceği ilgilendiren pratik çözümlerin yanında düşüncelerin gelişimi ve eleştirisini içeren kuramsal çalışmaların da yürütülmesine gereksinim duyulmaktadır. Bu kapsamda söylemleri, yerel-küresel karşıtlığında, uygulamalarla karşılaştırarak değerlendirmek önemli sonuçlar verecektir. Yapılan eleştirileri örneklemesi ve küresel gündemle yerel değerler arasındaki gerilimi ortaya koyması açısından mevcut rehabilitasyon programları olumlu ve olumsuz sonuçlarıyla değerlendirilmelidir.

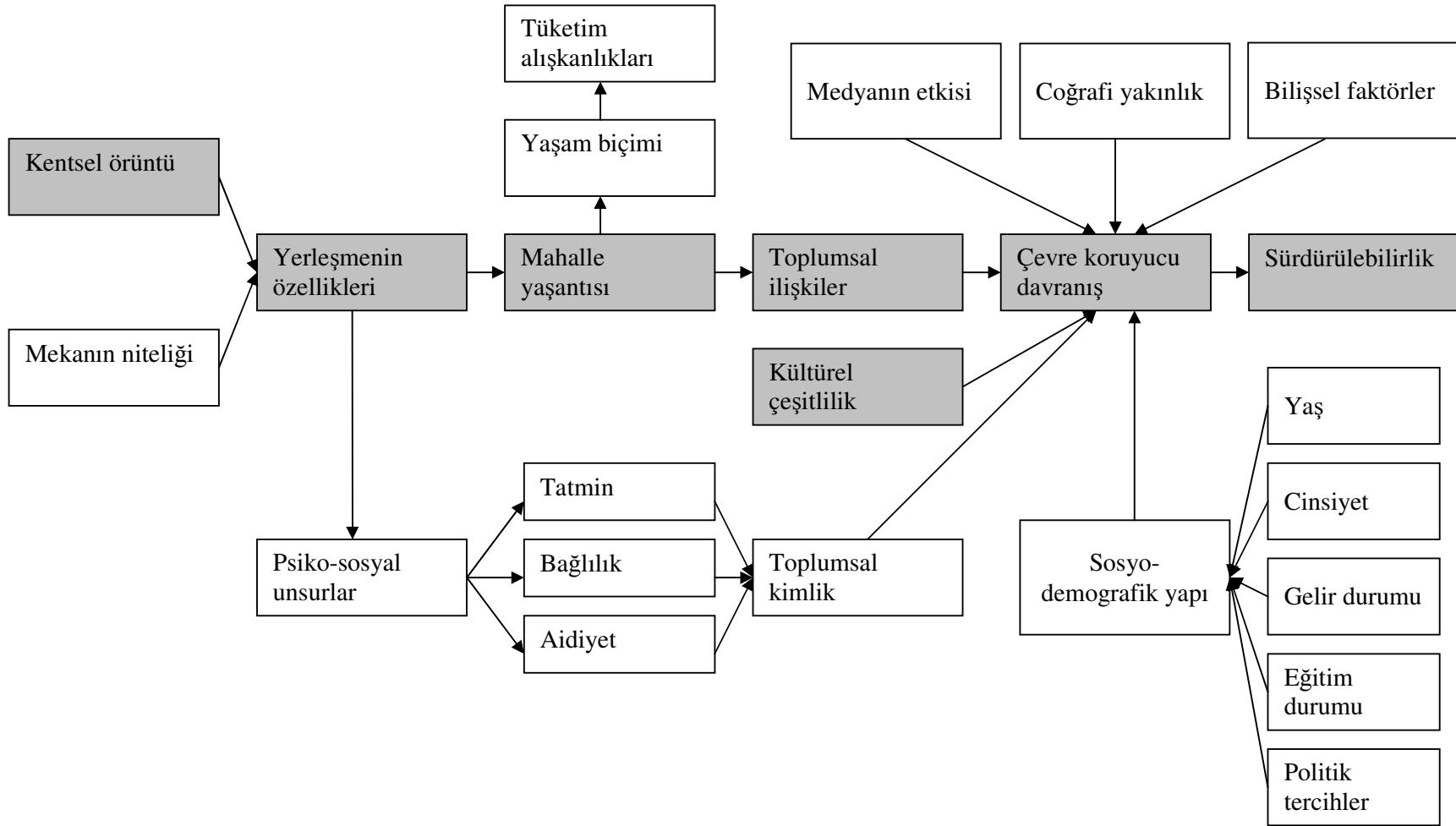
Çevre bilinci açısından bundan sonra yapılacak çalışmalardan biri Türkiye ölçeğinde hangi demografik verilerin çevre bilincine olumlu etki yaptığı ve hangi sosyal-psikolojik kuramların çevre bilincini açıklamakta rolü olduğunun araştırılması olacaktır. Yerin niteliğiyle sosyo-psikolojik kuramlar arasındaki ilişkilerin zayıf kaldığına dördüncü bölümde değinilmiştir. Bu ilişkileri derinleştirmek ve ayrıntılandırmak önemli bir çalışma alanını oluşturmaktadır. Ayrıca, kuşkusuz, çevre bilinci açısından bu tez kapsamında ortaya konan model, araştırmalarla desteklenmeli ve geliştirilmelidir.

Ülkemizde “devlet dışı” kurumların sorunlu bir durumu tarif etmesi nedeniyle Sivil Toplum Örgütleri’nin önemine önceki bölümlerde değinilmiştir. Semt bazındaki örgütlenmelerde ve protesto eylemlerinde mahallenin hangi mekanlarının nasıl bir “söz”ün aracı olduğunu saptamanın ve bu mekanların Mekan Dizimi analizinde ne tür özellikli alanlarla örtüştüğünü belirlemenin önemli başka bulguları ortaya koyabileceği düşünülmektedir.

Mekan Dizimi’nin bu şekilde kullanılması mevcut yerleşimlere yapılacak müdahalelerde olduğu kadar yeni yerleşmelerin mekansal potansiyelini değerlendirmesi açısından da önem kazanmaktadır.

Bir başka araştırma alanı ise çevresel stratejilerle donatılmış binaların, yerleşmelerin kullanıcılarının bu binaları ya da yerleşmeleri deneyimledikten sonra bilinç değişikliklerinde bir fark yaratıp yaratmadığıdır.

Son olarak mimarlığın bugün içinde bulunduğu duruma ilişkin alternatifleri arayan yaklaşımların önemini vurgulamak gerekmektedir. Mevcut baskılar ve dayatmalar altında, ezilen mimarlık pratiğinin eleştirel bir bakışla değerlendirilmesi ve taşıdığı potansiyellerin ortaya çıkarılması tartışılmaz sayılmalıdır.

Şekil 6.1 Çevre bilinci üzerine kurulan genel model

KAYNAKLAR

- Abalı, Z., Barkul Ö. ve Seçkin, N., (1996), “Yöresellik Ara Sıra Güncelleşen Eski Bir Akım mı?”, Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II-Kimlik, Meşruyet, Etik, TMMOB Mimarlar Odası, 56-58, 7-9 Ekim 1993, Ankara.
- Addis, B., (2000), “Green Gauge”, RIBA Journal, 107(7): 12-16.
- Adler, C. A., (1975), Ecological Fantasies-Death From Falling Watermelons, Green Eagle Press, New York.
- Akay, A., (2000), “Önsöz”, 7-16, Üç Ekoloji (Çev., A. Akay), F. Guattari, Bağlam Yayınları.
- Akcan, E., (1996), “Mimarlığımızda Kimlik-Yer İlişkisi ve İçerik Sorunu”, Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II-Kimlik, Meşruyet, Etik, TMMOB Mimarlar Odası, 113-118, 7-9 Ekim 1993, Ankara.
- Akın, N., (1993), “Kuzguncuk”, 5: 145-146, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Alada, B. A., (2000), “Şehir Yönetiminin Örgütlenmesinde İlk Basamak: Mahalle”, 93-134, Kent Yönetimlerinin Demokratikleşme Sürecinde Mahalle, IULA-EMME Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı, İstanbul.
- Albin, E., (1997), “What is Ecology to You?”, A + U: Architecture and Urbanism, 320(5): 31.
- Alp, A. V., (2005), “Boğaziçi Metal Manyacı Olabilir!..”, Yapı, 289: 8.
- Anonim, (1993), “Kandilli”, 4: 408-410, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Anonim, (1999), Software Manuals for the Use of Space Syntax Software, Space Syntax Laboratory, London.
- Anonim, (2003), “Sürdürülebilirlik ve Mimarlık”, Arredamento Mimarlık, 100+54: 70, İstanbul.
- Anonim, (2004), http://www.ace-cae.org/Public/fsPublicNetwork_EN.html, ziyaret tarihi: 09.11.2004.
- Anonim, (2005a), http://www.megarevma.net/bogazin_incisi.htm, ziyaret tarihi: 11.12.2005
- Anonim, (2005b), <http://www.emlakpusulasi.org/bf2004/USKUDAR2004.htm>, ziyaret tarihi: 11.12.2005.
- Anonim, (2005c), <http://www.emlakpusulasi.org/bf2004/BESIKTAS2004.htm>, ziyaret tarihi: 11.12.2005.
- Anonim, (2005d), Yayın ve Bilgi Dağıtım Dairesi Başkanlığı, Bilgi Dağıtım Grubu, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.
- Anonim, (2005e), http://acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=2009, ziyaret tarihi: 15.12.2005.
- Anonim, (2006), <http://www.arnavutkoysemtgirisimi.net/koprukatliam.htm>, ziyaret tarihi: 02.01.2006.
- Arsan, Z., D., (2003), A Critical View of Sustainable Architecture in Turkey: A Proposal for the Municipality of Seyrek, PhD Thesis, İzmir Institute of Technology (unpublished).
- Artan, T. (1993), “Arnavutköy”, 1: 313-316, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

- Balamir, A. K., (1996), "Mimarın Meşruiyet, Etik, Kimlik Sorunları ve Mimarlığın Disipliner Buhranı", Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II-Kimlik, Meşruiyet, Etik, TMMOB Mimarlar Odası, 24-30, 7-9 Ekim 1993, Ankara.
- Ban, S., (1997), "Conversation: Paper Tube Architecture, Sustainability and Responsible Citizenship", A + U: Architecture and Urbanism, 320 (5): 132-142.
- Baudrillard, J., (2002), "Tüketimin Tanımına Doğru", 67-72, Mimarlık ve Tüketim, Çağdaş Mimarlık Sorunları Dizisi, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Beaufoy, H., (1993), "The Green Office In Britain: A Critical Analysis", Journal of Design History, 6(3): 199-207.
- Behar, D., İslam, T., (Der.), (2006), İstanbul'da "Soylulaştırma" Eski Kentin Yeni Sahipleri, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Bektaş, C., (2003), Kuzguncuk, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Belge, M., (1995), İstanbul Gezi Rehberi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Bookchin, M. (1996), Ekolojik Bir Topluma Doğru, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Brand, P., (2002), "Urban Environmentalism in Context: Case Studies From Birmingham (UK), Lodz (Poland) and Medellin (Colombia)", City Futures Conference, 8-10 July 2004, Chicago.
- Brand, R. G., (2003), Co-Evolution Toward Sustainable Development: Neither Smart Technologies nor Heroic Choices, PhD Thesis, Texas University at Austin (unpublished).
- Burberry, P., (1991), "Saving Energy: What Matters Now", Architects' Journal, 193(7): 55-59.
- Burgess, G., (1997), "Towards an Ecology of Culture", A + U: Architecture and Urbanism, 320(5): 102-111.
- Callenbach, E., (1994), Ekotopya, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Ciravoğlu, A. (2005a), "A Research on Embodied Energy of Building Materials: Reflections on Turkey", Proceedings of the 2005 World Sustainable Building Conference, 27-29 September, Tokyo, 66.
- Ciravoğlu, A. (2005b), "Mimarlık ve Anarşi: Berlin'de Bir Buluşma", mimar.ist, 15: 42-46
- Cottrell, S., P., (2003), "Influence of Sociodemographics and Environmental Attitudes On General Responsible Environmental Behavior Among Recreational Boaters", Environment and Behavior, 35(3): 347-375.
- Çil, E., (2005), Exploring the Construction of the Identities of Kula, A Place In Aegean Anatolia, PhD Thesis, University of Michigan Taubman College of Architecture (unpublished).
- Danışman, G. ve Üstün, İ., (2002), "Arnavutköy Semt Girişimi'nin 3. Boğaz Köprüsü Projesine Yerel Tarihiyle Karşı Koyuşu", 87-91, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi 36. Dönem Çalışma Raporu, İstanbul.
- Davey, P., (1998), "A Moral Issue", Architectural Review, 203(1214): 4-5.
- Davey, P., (2001), "Designing Our Future", Architectural Review, 209(1247): 26-27.
- Deviren, S., (2002), Mimaride Yer: Yapının Araziyle İlişkisinin Kavramsallaştırılması, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).

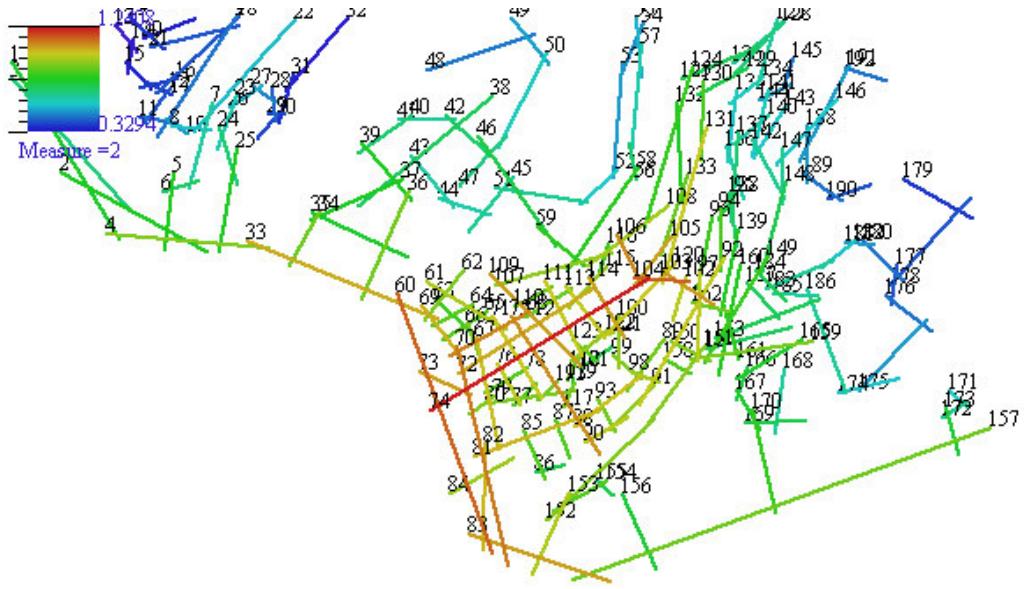
- Ergün, N., (2004), "Gentrification in Istanbul", *Cities*, 21(5): 391-405, Great Britain.
- Escobar, A., (1995), *Encountering Development, The Making and Unmaking of the Third World*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Evans, B., (1996), "Energy Shaping the City", *Architects' Journal*, 203(25): 38-39.
- Farinola, M., (1999), "The Significance of Embodied Energy in Construction", <http://www.propertyoz.com.au/data/brain/brainsnax/1999/990909/990909a.htm>, ziyaret tarihi: Mart 2001.
- Gallager, A., (2003), "Developing a Standard for Sustainability Appraisal in Coastal Management", *Proceedings of the Sixth International Conference on the Mediterranean Coastal Environment*, 7-11 October 2003, Ravenna, Italy, 133-144.
- Gökşen, F., Adaman, F. ve Zenginobuz, E., Ü., (2002), "On Environmental Concern, Willingness To Pay, and Postmaterialist Values, Evidence From Istanbul", *Environment and Behavior*, 34(5): 616-633.
- Guardia, J. ve Pol, E., (2002), "A Critical Study of Theoretical Models of Sustainability Through Structural Equation Systems", *Environment and Behavior*, 34 (1): 137-149.
- Guattari, F., (2000), *Üç Ekoloji (Çev., A. Akay)*, Bağlam Yayınları.
- Gustafson, P., (2001), "Roots And Routes Exploring The Relationship Between Place Attachment and Mobility", *Environment and Behavior*, 33 (5): 667-686.
- Hagan, S., (1997), "Urban Sustainability: Paradox or Possibility?", *AA Files*, 34: 78-84.
- Hillier, B., (1996), *Space Is the Machine, A Configurational Theory of Architecture*, Cambridge University Press, Great Britain.
- Hillier, B., (1998), "The Common Language of Space: A Way of Looking at the Social, Economic and Environmental Functioning of Cities on a Common Basis", <http://www.spacesyntax.org/publications/commonlang.html>, ziyaret tarihi: 01.01.2006.
- Hillier, B., (2001), "A Theory of the City as Object or, How Spatial Laws Mediate the Social Construction of Urban Space", *Proceedings of the 3rd International Space Syntax Symposium*, Georgia Institute of Technology, 7-11 May 2001, Atlanta, 02.1-02.28.
- Hillier, B. ve Hanson, J., (1984), *The Social Logic of Space*, Cambridge University Press, Great Britain.
- Hillier, B. ve Netto, V., (2001), "Society Seen Through the Prism of Space Outline of a Theory of Society and Space", *Proceedings of the 3rd International Space Syntax Symposium*, Georgia Institute of Technology, 7-11 May 2001, Atlanta, 13.1-13.27.
- Jarzombek, M., (1999), "Money, Molecules and Design: The Question of Sustainability's Role in Architectural Academe", *Thresholds*, 18: 32-38, Money and Design, A. Miller, G. Katsavounidou ve J. P. O'Brien (Ed.), MIT Press.
- Jarzombek, M., (2003), "Sürdürülebilir Mimarlık: Donuk Sistemlerle Habis Sorunlar Arasında", *Arredamento Mimarlık*, 100+56:38-39, İstanbul.
- Jimenez-Dominguez, B. ve Lopez-Aguilar, R., (2002), "Identity and Sustainability in Two Neighborhoods of Guadalajara, Mexico", *Environment and Behavior*, 34 (1): 97-110.
- Jodidio, P., (1997), *Contemporary American Architects Volume III*, Taschen, Italy.
- Jones, P. B., (2002), "Exhibition Eco", *Architectural Review*, 211 (1259): 46-49.

- Kasapoğlu, M., A. ve Ecevit, M., C., (2002), "Attitudes and Behavior toward the Environment the Case of Lake Burdur in Turkey", *Environment and Behavior*, 34 (3): 363-377.
- Kayır, G., Ö., (2003), *Doğaya Dönüş Topluma Ekolojik Bakış*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Kim, J. ve Ridgon, B., (1998), *Introduction to Sustainable Design*, National Pollution Prevention Center for Higher Education, Michigan.
- Kongar, E., (2004), *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Koyre, A., (2000), *Bilim Tarihi Yazıları I*, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara.
- Kurokawa, K., (1998), "From the Eco-City to the Eco-Media City", *A + U: Architecture and Urbanism*, 333: 3-31.
- Lawrence, R. J., (1991), "Environmental Design Evaluation: The Pertinence of a Human Ecology Perspective", *Open House International*, 16 (4): 29-35.
- Lele, S. M., (1991), "Sustainable Development: A Critical Review", *World Development*, 19 (6): 607-621, Great Britain.
- Lynch, K., (1972), "The Openness of Open Space", 108-124, *Arts of the Environment*, G. Kepes (Ed.), George Braziller, New York.
- Madge, P., (1993), "Design, Ecology, Technology: A Historiographical Review", *Journal of Design History*, 6 (3): 149-166.
- Madge, P., (1997), "Ecological Design: A New Critique", *Design Issues*, 13: 44-54.
- Magnolini, G. C., Bonanni, L. A. ve Khalaf, R., Fox, M., (2001), "Designing a DNA for Responsive Architecture: A New Built Environment for Social Sustainability", MIT Media Lab., unpublished report, <http://architecture.mit.edu/~carlo/designingadnaforresponsivearchitecture.pdf>, date of visit: 10.01.2006.
- Maxman, S., (1993), "Toward a New Urban Vision", *Architecture*, 82 (1): 37,39.
- Morgül, T., (2004), "Kuzguncuklular Derneği Deneyimi", *Sivil Toplum ve Demokrasi Seminerleri*, D. Koloğlu ve Y. Aksakoğlu (Der.), <http://stk.bilgi.edu.tr/savunuculukseminer.asp>, ziyaret tarihi: 11.12.2005.
- Noever, P. (Ed.), (1996). *The Havana Project-Architecture Again*, Prestel Verlag, Münih.
- Nordlund, A., M. ve Garvill, J., (2002), "Value Structures Behind Proenvironmental Behavior", *Environment and Behavior*, 34(6): 740-756.
- Oktay, D., (2002), "Kuzey Kıbrıs'ta Yöresel Mimarinin Geleneklerinden Çağdaş ve Duyarlı Çevrelere-Sürdürülebilirlik Bağlamında Planlama ve Tasarım", *mimar.ist*, 6: 67-71, İstanbul.
- Özbek, R., (1998), *Modern ve Geleneksel Yerleşimlerde Konut ve Yakın Çevresindeki Kullanıcı Memnuniyetinin Ataşehir ve Kuzguncuk Örnekleminde Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü (yayımlanmamış).
- Özkan, N., (2004), "Bergama Köylüleri Mücadelesi ve Türkiye'de Kadın Hareketi", *Savunuculuk ve Politikaları Etkileme Seminerleri 1*, N., Kaçar, P., Aşan, A., Erkutlu, Y., Aksakoğlu, (Der.), <http://stk.bilgi.edu.tr/savunuculukseminer.asp>, ziyaret tarihi: 11.12.2005.
- Penn, A., (2001), "Space Syntax and Spatial Cognition Or, Why the Axial Line?", *Proceedings of the 3rd International Space Syntax Symposium*, Georgia Institute of Technology, 7-11 May 2001. Atlanta, 11.1-11.17.

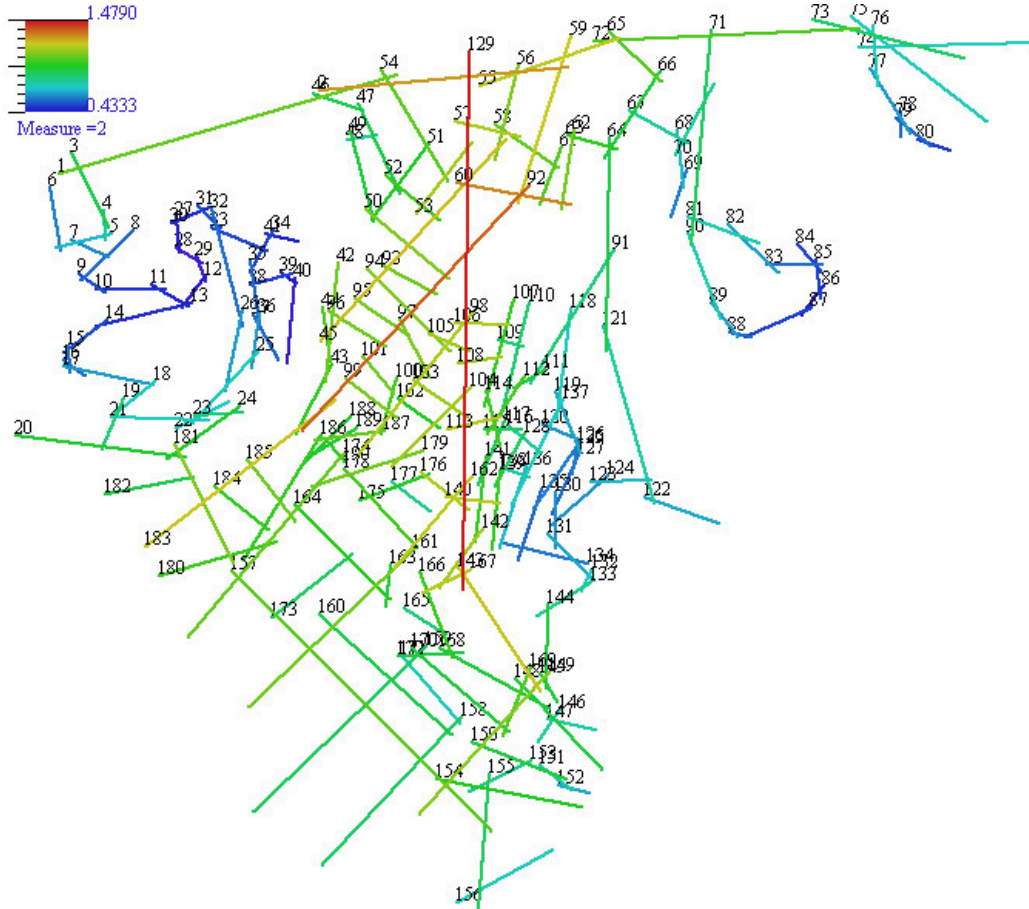
- Peponis, J., (2001), "Interacting Questions and Descriptions-How Do They Look From Here?", Proceedings of the 3rd International Space Syntax Symposium, Georgia Institute of Technology, 7-11 May 2001, Atlanta, xiii-xxvi.
- Pol, E., (2002), "The Theoretical Background of the City-Identity-Sustainability Network", *Environment and Behavior*, 34 (1): 8-25.
- Pol, E. ve Castrechini, A., (2002), "City-Identity-Sustainability Research Network-Final Words", *Environment and Behavior*, 34 (1): 150-160.
- Pol, E., Moreno, E., Guardia, J. ve Iniguez, L., (2002), "Identity, Quality of Life and Sustainability in an Urban Suburb of Barcelona-Adjustment to the City-Identity-Sustainability Network Structural Model", *Environment and Behavior*, 34 (1): 67-80.
- Polo, Z. A., (1997), "For an Ecology of High Metabolic Rate", *A + U: Architecture and Urbanism*, 320 (5): 29.
- Read, S., (2005), "Flat City: A Space Syntax Derived Urban Movement Network Model, Proceedings of the 5th International Space Syntax Symposium, Technical University of Delft, 13-17 June 2005, Delft, Netherlands, 341-357.
- Schttich, C., (1997), "Thoughts On Ecological Building", *A + U: Architecture and Urbanism*, 320 (5): 19.
- Seddon, J., (1993), "Book Review: The 100 Mile City by Deyan Sudjic, Towns For People by Ken Worpole, Reviving the City: Towards Sustainable Urban Development by Tim Elkin, Duncan McLaren, Green Architecture: Design for A Sustainable Future by Brenda and Robert Vale, Green Design: Design for the Environment by Dorothy Mackenzie", *Journal of Design History*, 6 (3): 215-218.
- Simpson, R., (1997), "The Logic of Ecology in Architecture", *A + U: Architecture and Urbanism*, 320 (5): 124-131.
- Slessor, C., (2000), "Physics & Phenomenology", *Architectural Review*, 207 (1235): 16-17.
- Slessor, C., (2002), "The Quest for Ecological Propriety", *Architectural Review*, 211 (1259): 32-33.
- Smith, C., (2004), "Whose Streets?: Notes on Urban Social Movements, and the Politization of Urban (Public?) Space", Proceedings of the Second Annual Canadian Association of Cultural Studies Conference, Culturepoles: City Spaces, Urban Politics & Metropolitan Theory, J. Holland ve L. Hunter (Ed.), February 2004.
- Stairs, D., (1997), "Biophilia and Technophilia: Examining the Nature/Culture Split in Design Theory", *Design Issues*, 13: 37-44.
- Süer, D. ve Sayar Y. Y., (2002), "Küresel Sermayenin Yeni Tüketim Mekanları Lüks Konut Siteleri", 39-66, *Mimarlık ve Tüketim, Çağdaş Mimarlık Sorunları Dizisi*, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Tekeli, İ., (1996), "Habitat II İstanbul Konferansından Ne Türdeki Beklentiler Gerçekçidir?", *Habitat II Özel Sayısı, Yeni Türkiye*, Yıl 2, Sayı 8, Mart-Nisan.
- Tekeli, İ., (Der.), (2002), *Türkiye İçin Sürdürülebilir Kalkınma Öncelikleri*, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, Sayı 1, TÜBA, Ankara.
- Tombazis, A. N., (1991), "The Hidden Dimension-An Eye-Opener for the Architect", Proceedings of the Ninth International PLEA Conference: Architecture and Urban Space, 24-27 September, Seville, Spain, 233-238.

- Tucker, S., (2000), “Embodied Energy”, <http://www.dbce.csiro.au/ind-serv/brochures/embodied/embodied.htm>, ziyaret tarihi: 01.04.2005.
- Uzzell, D., Pol, E. ve Badenas, D., (2002), “Place Identification, Social Cohesion and Environmental Sustainability”, *Environment and Behavior*, 34 (1): 26-53.
- Valera, S. ve Guardia, J., (2002), “Urban Social Identity and Sustainability-Barcelona’s Olympic Village”, *Environment and Behavior*, 34 (1): 54-66.
- Vorkinn, M. ve Riese, H., (2001), “Environmental Concern in a Local Context-The Significance of Place Attachment”, *Environment and Behavior*, 33 (2): 249-263.
- Yalkut, N., (1995), Şehir Mekanlarının Biçimlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Arnavutköy ve Galata Örneklerinin Dizimsel Analizleri, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, (yayınlanmamış).
- Yannas, S., (2001), “Book Review: Eco-tech: Sustainable Architecture and High Technology by Catherine Slessor, The Architectural Expression of Environmental Control Systems by George Baird”, *AA Files*, 44: 81-85.
- Yırtıcı, H. (2002), “Tüketimin Mekansal Örgütlenmesinin İdeolojisi”, 9-38, *Mimarlık ve Tüketim, Çağdaş Mimarlık Sorunları Dizisi*, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Yürekli, H. ve Yürekli, F., (2001), Diğer Taraftan Bakmak”, *Yapı*, 232: 45-49, İstanbul.

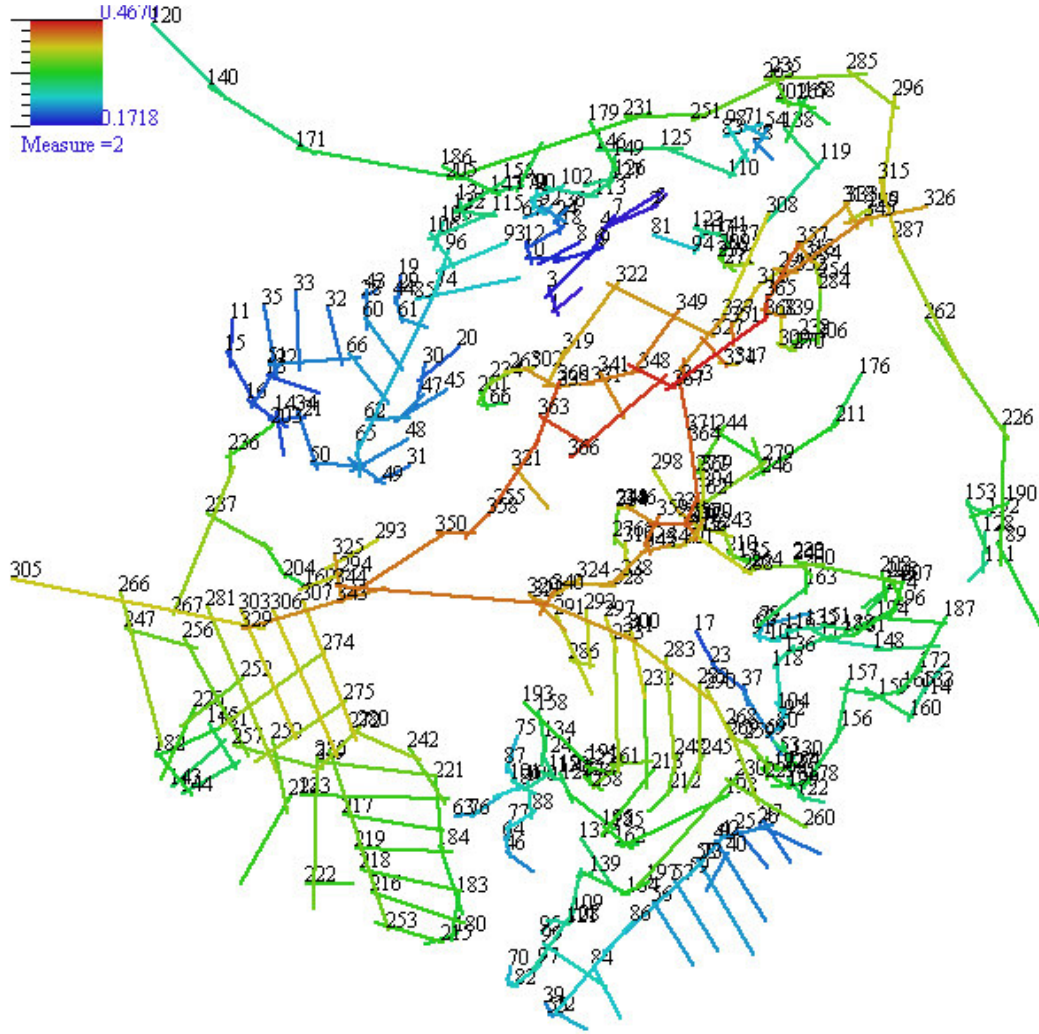
EK 1 Arnavutköy, Kandilli ve Kuzguncuk'un Mekan Dizimi Analizinin Ayrıntılı Değerleri

Şekil Ek 1.1 Arnavutköy yerleşiminin makro düzeyde analizi ve aksiyel doğruların numaraları

Şekil Ek 1.2 Kuzguncuk yerleşiminin makro düzeyde analizi ve aksiyel doğruların numaraları

Şekil Ek 1.3 Kandilli yerleşiminin makro düzeyde analizi ve aksiyel doğruların numaraları

Çizelge Ek 1.1 Arnavutköy yerleşiminin aksiyel doğrularının ayrıntılı değerleri.

İndeks no	Bütünleşme R=n	Bağlayıcılık	Kontrol	Bütünleşme R=3	Derinlik
1	0.7888942	3	0.9500000	1.6983103	5
2	0.8006104	4	1.3666666	2.2986565	5
3	0.6921112	2	0.5833333	1.0560313	6
4	0.9312282	5	1.5833331	2.6013939	4
5	0.8106432	3	0.9500000	1.7741046	5
6	0.7155899	2	0.6666666	1.2737328	6
7	0.6396439	3	1.3333333	1.7451849	7
8	0.5772397	3	1.1666666	1.6983103	8
9	0.4806042	4	1.2499999	2.2000718	10
10	0.5250757	3	0.9166666	1.7741046	9
11	0.4789437	3	1.0833333	1.7239927	10
12	0.4398640	2	0.6666666	1.2737328	11
13	0.3293754	1	0.5000000	0.2109273	15
14	0.3522105	2	1.5000000	1.0000621	14
15	0.3781527	2	0.8333333	1.1634564	13
16	0.4078772	3	1.0833333	1.7239927	12
17	0.4077058	3	1.0833333	1.7239927	12
18	0.4418670	4	1.2499999	2.2000718	11
19	0.4061699	2	1.3333333	1.0560313	12
20	0.3761007	1	0.5000000	0.2109273	13
21	0.4410636	3	1.0000000	1.7741046	11
22	0.5728098	2	0.6666666	1.0560313	8
23	0.6192341	2	1.0000000	1.0560313	7
24	0.6980863	2	1.0000000	1.0560313	6
25	0.7986336	2	0.7000000	1.3791940	5
26	0.5557502	2	1.0000000	1.0560313	8
27	0.5035495	2	0.8333333	1.1634564	9
28	0.4598767	3	2.0000000	1.7451849	10
29	0.4224379	2	0.8333333	1.1634564	11
30	0.4217035	1	0.3333333	0.5000312	11
31	0.3903217	2	1.5000000	1.0000621	12
32	0.3624729	1	0.5000000	0.2109273	13
33	1.0628037	6	1.4499998	3.0694237	3
34	0.9085579	3	0.7499999	1.8958101	4
35	0.7863370	3	0.9166666	1.6983103	5
36	0.9102625	3	0.7499999	1.9586495	4
37	0.8012716	4	1.1666666	2.2000718	5
38	0.7268463	4	1.2500000	2.2732027	6
39	0.8019338	4	1.3333333	2.2117786	5
40	0.7062153	2	0.7500000	1.2737328	6
41	0.6516722	2	0.7500000	1.2737328	7
42	0.7098317	4	1.2833332	2.2732027	6
43	0.6396439	2	0.7500000	1.2737328	7
44	0.6236117	2	0.8333333	1.1634564	7
45	0.6600952	3	1.0333333	1.7741046	6

46	0.7533694	5	1.5833331	2.5979455	5
47	0.6790342	3	0.9500000	1.8333936	6
48	0.4861422	1	0.5000000	0.2109273	9
49	0.5375844	2	1.5000000	1.0000621	8
50	0.6004578	2	0.8333333	1.1634564	7
51	0.6609945	3	1.0333333	1.7741046	6
52	0.5877286	2	0.8333333	1.1634564	7
53	0.5290839	2	1.0000000	1.0560313	8
54	0.5153159	2	1.0000000	1.0560313	8
55	0.5602424	2	1.0000000	1.0560313	7
56	0.7087947	2	0.8333333	1.1634564	5
57	0.6252190	2	1.0000000	1.0560313	6
58	0.8181617	3	1.0333333	1.7741046	4
59	0.8293503	3	0.7333333	1.9586495	4
60	1.1551665	6	1.3047616	3.1186590	2
61	0.9851167	5	1.0833333	2.7493186	3
62	0.9223763	4	0.7833332	2.3538198	4
63	0.8401211	4	1.1666666	2.2176309	5
64	0.8813259	3	0.6166666	1.8958101	4
65	0.8821272	4	0.9499999	2.2117786	4
66	0.9162794	3	0.6250000	2.0206244	4
67	1.0377966	7	1.4404761	3.3784230	2
68	1.1102287	8	1.3039680	3.5556421	3
69	1.0547173	6	1.2249998	3.0938838	3
70	1.1256843	10	2.1976187	3.8691506	2
71	1.0268147	8	1.6642855	3.4854820	2
72	1.0639691	8	1.2468251	3.5556421	3
73	1.0793548	3	0.3380952	2.5886433	2
74	1.2408439	14	2.5563486	4.4813061	1
75	1.0976696	9	1.7738093	3.7377367	2
76	1.0065765	4	0.8809523	2.5660310	2
77	0.8687018	3	0.5178571	2.0206244	3
78	0.8694801	3	0.5178571	2.0206244	3
79	0.9303355	2	0.2428571	1.8919226	3
80	0.9197535	7	1.6289680	3.2266302	3
81	1.0501513	7	2.2206345	3.2827985	3
82	1.0478833	5	0.9428570	2.7493186	3
83	1.0793548	5	1.0499998	2.7493186	3
84	0.9645525	3	0.4666666	2.0206244	3
85	0.8718238	2	1.1428571	1.4784206	4
86	0.7441257	1	0.5000000	0.2109273	5
87	0.8702599	1	0.1428571	1.1493285	4
88	1.0355815	6	1.4206347	3.0000830	3
89	0.9128315	3	0.6666666	1.7741046	4
90	1.0024172	3	0.7777777	2.0206244	3
91	0.9513136	3	0.7916666	2.0206244	4
92	1.0171278	8	2.3428566	3.4531016	4
93	0.9111172	3	0.8333333	1.8333936	4
94	0.8632917	2	0.4583333	1.7410219	5
95	0.7646492	3	1.0833333	1.7239927	6

96	0.8408492	1	0.1428571	1.1493285	5
97	1.0076219	7	2.0845234	3.2143748	4
98	0.9722845	4	0.8749999	2.3963788	4
99	0.9241332	4	1.0833333	2.2117786	4
100	0.9550589	3	0.6666666	2.0206244	3
101	0.7441257	1	0.2500000	0.7040209	4
102	0.9982920	2	0.3095238	1.5714799	3
103	1.0841786	6	1.3273808	3.0222428	3
104	1.1551665	7	1.6547618	3.2657661	2
105	1.0745735	4	0.9642857	2.6471322	2
106	1.1051707	4	0.7142857	2.7248876	2
107	0.9494519	5	1.5416666	2.6610227	3
108	0.9732596	4	1.2833333	2.2732027	3
109	1.0817612	8	1.7214284	3.5402007	2
110	0.8951475	2	0.2678571	1.6588341	3
111	1.0160626	7	1.6464283	3.2499778	2
112	0.8992955	3	0.4345238	2.0811150	3
113	1.0128808	6	1.3630950	3.0222428	2
114	1.0733848	4	0.9047618	2.6864378	2
115	0.9541198	3	0.5416666	2.1966808	3
116	0.8474584	2	0.4500000	1.3791940	4
117	0.9145523	3	0.7539682	2.1966808	3
118	0.8195438	2	0.5333333	1.4784206	4
119	0.9043242	5	1.1845237	2.6360171	3
120	1.0279025	6	1.4761903	2.9333000	3
121	0.9801413	3	0.5000000	2.2516346	3
122	0.9550589	6	1.2178570	2.9271250	3
123	0.8718238	4	1.5095236	2.2732027	3
124	0.8343421	3	1.2500000	1.7741046	4
125	0.7334390	2	0.6666666	1.2737328	5
126	0.6809403	3	1.1666666	1.6983103	6
127	0.6409114	3	1.1666666	1.6983103	7
128	0.6872095	3	1.1666666	1.6983103	6
129	0.7481417	2	0.8333333	1.1634564	5
130	0.8602304	2	0.7500000	1.2737328	4
131	1.0192646	4	0.9761904	2.3538198	3
132	0.8025970	2	0.8333333	1.1634564	4
133	0.8992955	2	0.7500000	1.2737328	3
134	0.6034452	2	0.8333333	1.1634564	8
135	0.5859540	2	1.0000000	1.0560313	9
136	0.6309102	2	0.7500000	1.2737328	8
137	0.6995962	4	1.6666665	2.2176309	7
138	0.7093128	3	0.9166666	1.7741046	7
139	0.8039269	3	0.7261904	2.0206244	6
140	0.6329679	2	0.5833333	1.3791940	8
141	0.5978681	3	1.2500000	1.7741046	9
142	0.6632535	4	1.9166665	2.2000718	8
143	0.5866626	1	0.2500000	0.7040209	9
144	0.5355077	2	1.3333333	1.0560313	10
145	0.4844433	1	0.5000000	0.2109273	11

146	0.5870175	3	0.9999999	1.7239927	9
147	0.6591982	3	0.8333333	1.8333936	8
148	0.7429861	4	0.9444444	2.4392707	7
149	0.8401211	9	2.2190471	3.7919776	6
150	0.9294444	5	0.7218254	2.8125780	5
151	0.9366215	5	1.3190475	2.6360171	5
152	0.9303355	3	0.8666666	1.8333936	5
153	0.9861178	3	0.8666666	1.8333936	4
154	0.8733932	3	1.6666665	1.7451849	5
155	0.7452687	1	0.3333333	0.5000312	6
156	0.7695003	1	0.2500000	0.7040209	5
157	0.9068597	4	2.0333331	2.2384567	4
158	0.8702599	2	0.3250000	1.7410219	5
159	0.9180131	7	1.4968252	3.2085962	5
160	0.8079432	5	0.9301587	2.6360171	6
161	0.8300598	7	1.5706347	3.2266302	6
162	0.9026417	4	0.7440476	2.5243387	5
163	0.7345495	5	1.2873014	2.6153555	7
164	0.7268463	3	0.4539682	1.9586495	7
165	0.7901791	2	0.6428571	1.5714799	6
166	0.7574862	2	0.8333333	1.1634564	7
167	0.7819016	3	1.1666666	1.6983103	6
168	0.6503619	1	0.3333333	0.5000312	7
169	0.7458416	3	1.6666665	1.7451849	6
170	0.8321954	3	0.9166666	1.7741046	5
171	0.5927550	1	0.5000000	0.2109273	7
172	0.6710511	2	1.5000000	1.0000621	6
173	0.7719489	2	0.7500000	1.2737328	5
174	0.5810418	2	0.8333333	1.1634564	9
175	0.5250757	2	1.0000000	1.0560313	10
176	0.4789437	2	0.8333333	1.1634564	11
177	0.4430776	3	1.1666666	1.6983103	12
178	0.4396646	3	1.6666665	1.7451849	12
179	0.4046455	1	0.3333333	0.5000312	13
180	0.4794169	3	1.1666666	1.6983103	11
181	0.5256446	2	0.8333333	1.1634564	10
182	0.5817385	2	1.0000000	1.0560313	9
183	0.6512348	2	0.7500000	1.2737328	8
184	0.7395883	4	1.3611110	2.3963788	7
185	0.6499262	2	0.5833333	1.3791940	8
186	0.6503619	3	1.1999999	1.8333936	8
187	0.7241343	2	0.3111111	1.6588341	7
188	0.5279325	3	1.1666666	1.6983103	10
189	0.4787074	2	1.3333333	1.0560313	11
190	0.4374842	1	0.5000000	0.2109273	12
191	0.5276453	3	1.6666665	1.7451849	10
192	0.4779999	1	0.3333333	0.5000312	11
193	0.9136910	3	0.3789682	2.1966808	3

Çizelge Ek 1.2 Kandilli yerleşiminin aksiyel doğrularının ayrıntılı değerleri

İndeks no	Bütünleşme R=n	Bağlayıcılık	Kontrol	Bütünleşme R=3	Derinlik
1	0.1718200	1	0.5000000	0.2109273	32
2	0.1718467	1	0.3333333	0.5000312	32
3	0.1768913	2	1.3333333	1.0560313	31
4	0.1769054	2	0.5833333	1.1634564	31
5	0.1769196	3	1.7500000	1.7451849	31
6	0.1822410	3	1.0833333	1.7239927	30
7	0.1822560	4	1.4999999	2.2986565	30
8	0.1876056	1	0.3333333	0.5000312	29
9	0.1878287	3	0.9166666	1.7741046	29
10	0.1936680	3	1.8333333	1.6983103	28
11	0.1970151	1	0.3333333	0.5000312	28
12	0.1998098	2	0.8333333	1.1634564	27
13	0.2035056	1	0.2500000	0.7040209	27
14	0.2036742	2	0.5833333	1.1634564	27
15	0.2037118	3	1.5000000	1.7239927	27
16	0.2038432	4	1.4166666	2.2176309	27
17	0.2040313	1	0.5000000	0.2109273	22
18	0.2063154	2	1.0000000	1.0560313	26
19	0.2094219	1	0.5000000	0.2109273	26
20	0.2094814	1	0.5000000	0.2109273	26
21	0.2106386	3	1.2500000	1.6983103	26
22	0.2106587	4	2.0833333	2.2176309	26
23	0.2112221	2	1.5000000	1.0000621	21
24	0.2132178	2	1.0000000	1.0560313	25
25	0.2179887	1	0.2500000	0.7040209	28
26	0.2180101	2	0.7500000	1.0560313	28
27	0.2180101	2	0.7500000	1.0560313	28
28	0.2168770	1	0.5000000	0.2109273	25
29	0.2170047	2	1.5000000	1.0000621	25
30	0.2170686	2	1.3333333	1.0560313	25
31	0.2173887	1	0.2500000	0.7040209	25
32	0.2175812	1	0.2500000	0.7040209	25
33	0.2175812	1	0.2500000	0.7040209	25
34	0.2178813	2	0.5833333	1.3791940	25
35	0.2179242	2	0.5000000	1.4784206	25
36	0.2205540	2	1.0000000	1.0560313	24
37	0.2188949	2	1.0000000	1.0560313	20
38	0.2231579	1	0.5000000	0.2109273	23
39	0.2254787	1	0.5000000	0.2109273	27
40	0.2260318	2	0.8333333	1.0560313	27
41	0.2261242	2	0.7500000	1.1634564	27
42	0.2262167	4	2.2500000	2.2986565	27
43	0.2250198	2	1.5000000	1.0000621	24
44	0.2251115	2	1.0000000	1.0560313	24
45	0.2251344	2	0.6666666	1.0560313	24
46	0.2267967	1	0.5000000	0.2109273	26

47	0.2251802	3	1.3333333	1.7451849	24
48	0.2255477	3	0.7500000	1.6983103	24
49	0.2255707	4	1.8333333	2.5474651	24
50	0.2257318	4	1.3333333	2.2986565	24
51	0.2257779	4	3.0000000	2.5474651	24
52	0.2283658	2	1.0000000	1.0560313	23
53	0.2270995	2	1.0000000	1.0560313	19
54	0.2317886	2	1.5000000	1.0000621	22
55	0.2342933	2	1.5000000	1.0000621	26
56	0.2346414	1	0.2000000	0.8725924	26
57	0.2346414	1	0.2000000	0.8725924	26
58	0.2348407	3	0.9500000	1.7741046	26
59	0.2349405	4	1.2833332	2.2384567	26
60	0.2337485	2	0.6666666	1.4784206	23
61	0.2337980	2	0.6666666	1.4784206	23
62	0.2338474	3	0.9999999	1.8333936	23
63	0.2356414	1	0.5000000	0.2109273	25
64	0.2357168	2	1.5000000	1.0000621	25
65	0.2340949	4	0.9999999	2.2384567	23
66	0.2341197	2	0.4166667	1.6588341	23
67	0.2367007	2	1.0000000	1.0560313	22
68	0.2347908	1	0.5000000	0.2109273	18
69	0.2358928	2	1.0000000	1.0560313	18
70	0.2421964	1	0.5000000	0.2109273	25
71	0.2410612	2	1.0000000	1.0560313	21
72	0.2437715	2	0.7500000	1.2737328	25
73	0.2442022	5	2.8333333	2.6115332	25
74	0.2431283	6	2.5833333	2.9289076	22
75	0.2452040	1	0.3333333	0.5000312	24
76	0.2452856	2	1.3333333	1.0560313	24
77	0.2453128	2	1.0000000	1.0560313	24
78	0.2456125	2	1.0000000	1.0560313	21
79	0.2443641	2	1.5000000	1.0000621	17
80	0.2453400	2	1.0000000	1.0560313	17
81	0.2499429	1	0.5000000	0.2109273	15
82	0.2523961	2	1.5000000	1.0000621	24
83	0.2510495	2	1.0000000	1.0560313	20
84	0.2535827	2	0.5833333	1.1634564	24
85	0.2516780	2	0.5000000	1.5714799	21
86	0.2539904	4	1.5333332	2.2117786	24
87	0.2556642	3	1.5833333	1.6983103	23
88	0.2556642	2	0.8333333	1.1634564	23
89	0.2556937	3	1.0833333	1.7239927	23
90	0.2551627	2	1.0000000	1.0560313	20
91	0.2546925	2	1.0000000	1.0560313	16
92	0.2555165	2	1.0000000	1.0560313	16
93	0.2598091	2	0.5833333	1.1634564	20
94	0.2608203	2	1.5000000	1.0000621	14
95	0.2627102	1	0.3333333	0.5000312	23
96	0.2607895	3	1.2500000	1.6983103	20

97	0.2634300	2	0.7500000	1.2737328	23
98	0.2618393	2	1.0000000	1.0560313	19
99	0.2643116	3	1.0000000	1.7741046	23
100	0.2668631	3	1.0000000	1.7741046	22
101	0.2668954	4	1.2499999	2.2000718	22
102	0.2654218	2	1.0000000	1.0560313	19
103	0.2658686	2	1.0000000	1.0560313	15
104	0.2665094	2	1.0000000	1.0560313	15
105	0.2693660	2	0.5833333	1.1634564	19
106	0.2704862	4	1.6666665	2.5474651	19
107	0.2726202	2	1.0000000	1.0560313	13
108	0.2747540	3	1.5833333	1.6983103	22
109	0.2754041	4	1.4999999	2.2000718	22
110	0.2735306	2	1.0000000	1.0560313	18
111	0.2755070	1	0.5000000	0.2109273	15
112	0.2788067	4	1.2499999	2.2000718	21
113	0.2764714	2	1.0000000	1.0560313	18
114	0.2771297	1	0.5000000	0.2109273	18
115	0.2807891	3	1.0833333	1.7239927	18
116	0.2780006	2	0.7500000	1.2737328	14
117	0.2780705	2	0.5000000	1.1634564	14
118	0.2784206	2	0.7500000	1.2737328	14
119	0.2828360	1	0.5000000	0.2109273	16
120	0.2832345	1	0.5000000	0.2109273	17
121	0.2870953	3	1.0833333	1.7239927	21
122	0.2870953	1	0.5000000	0.2109273	21
123	0.2854647	2	1.0000000	1.0560313	12
124	0.2883305	3	1.0833333	1.7239927	20
125	0.2862406	2	1.0000000	1.0560313	17
126	0.2869090	1	0.3333333	0.5000312	17
127	0.2884057	2	0.8333333	1.1634564	17
128	0.2887823	2	1.3333333	1.0560313	14
129	0.2912544	3	1.0833333	1.7239927	20
130	0.2913696	1	0.5000000	0.2109273	20
131	0.2903748	2	0.6666666	1.0560313	17
132	0.2917925	3	1.1666666	1.6983103	17
133	0.2905656	2	1.3333333	1.0560313	17
134	0.2969645	2	0.8333333	1.1634564	19
135	0.2912161	4	1.5833333	2.2986565	13
136	0.2913696	4	1.5833333	2.2986565	13
137	0.2977241	1	0.3333333	0.5000312	20
138	0.2968450	2	1.3333333	1.0560313	15
139	0.2996605	2	0.6666666	1.2737328	20
140	0.2972839	2	1.5000000	1.0000621	16
141	0.2994982	2	1.0000000	1.0560313	11
142	0.3015401	2	1.3333333	1.0560313	20
143	0.3028615	2	0.5833333	1.1634564	18
144	0.3028615	2	0.5833333	1.1634564	18
145	0.3029030	3	1.3333333	1.7451849	18
146	0.3001079	2	0.8333333	1.1634564	16

147	0.3004340	2	0.8333333	1.0560313	16
148	0.2976039	1	0.3333333	0.5000312	14
149	0.3013346	3	1.8333333	1.6983103	16
150	0.3045717	2	0.8333333	1.1634564	19
151	0.2991336	1	0.3333333	0.5000312	12
152	0.3032353	2	0.6666666	1.0560313	13
153	0.3033184	3	1.3333333	1.7451849	13
154	0.3062588	2	1.5000000	1.0000621	19
155	0.3035683	3	1.1666666	1.6983103	16
156	0.3065985	2	0.8333333	1.1634564	19
157	0.3018281	2	1.0000000	1.0560313	18
158	0.3080935	2	0.8333333	1.1634564	18
159	0.3034017	2	0.8333333	1.1634564	17
160	0.3052864	3	1.5000000	1.6983103	16
161	0.3051600	3	0.7500000	1.8333936	12
162	0.3124904	2	0.6666666	1.0560313	19
163	0.3068112	1	0.5000000	0.2109273	10
164	0.3132873	3	2.0000000	1.7451849	19
165	0.3072374	2	0.8333333	1.1634564	15
166	0.3121376	1	0.5000000	0.2109273	13
167	0.3121376	2	0.6666666	1.0560313	14
168	0.3122257	3	1.3333333	1.7451849	14
169	0.3154322	1	0.5000000	0.2109273	17
170	0.3126230	2	0.7000000	1.2737328	15
171	0.3127114	2	0.7000000	1.3791940	15
172	0.3099502	2	0.8333333	1.1634564	14
173	0.3102982	1	0.3333333	0.5000312	10
174	0.3102982	1	0.3333333	0.5000312	10
175	0.3251720	1	0.5000000	0.2109273	8
176	0.3091271	1	0.5000000	0.2109273	9
177	0.3148932	2	1.0000000	1.0560313	10
178	0.3174243	3	1.5000000	1.6983103	19
179	0.3152972	3	1.0333333	1.8958101	15
180	0.3187051	2	0.8333333	1.1634564	17
181	0.3188430	3	0.9166666	1.6983103	17
182	0.3188889	4	1.6666665	2.5474651	17
183	0.3189349	3	1.2500000	1.7741046	17
184	0.3192111	4	1.3666666	2.2117786	17
185	0.3192572	2	0.8333333	1.1634564	18
186	0.3161989	3	1.0333333	1.8333936	15
187	0.3131542	3	2.0000000	1.7451849	13
188	0.3148484	3	1.5833333	1.6983103	11
189	0.3188889	1	0.3333333	0.5000312	12
190	0.3192572	3	1.1666666	1.6983103	12
191	0.3224224	3	1.1666666	1.7451849	17
192	0.3226576	2	0.8333333	1.1634564	18
193	0.3231762	3	1.1666666	1.6983103	17
194	0.3164704	2	0.5833333	1.3791940	12
195	0.3253634	3	1.1666666	1.6983103	18
196	0.3199500	4	1.4999999	2.2000718	11

197	0.3280176	2	0.6666666	1.2737328	18
198	0.3282611	3	1.1666666	1.6983103	18
199	0.3290915	2	0.6666666	1.2737328	18
200	0.3233652	2	1.3333333	1.0560313	9
201	0.3292875	2	1.5000000	1.0000621	12
202	0.3291405	3	1.1666666	1.6983103	13
203	0.3327558	1	0.5000000	0.2109273	16
204	0.3329562	2	1.5000000	1.0000621	16
205	0.3297294	5	2.1666665	2.6115332	14
206	0.3303697	1	0.5000000	0.2109273	9
207	0.3266128	3	1.0833333	1.7239927	10
208	0.3272410	3	2.2500000	1.6983103	9
209	0.3318570	2	1.0000000	1.0560313	9
210	0.3438269	2	1.5000000	1.0000621	7
211	0.3259388	2	1.3333333	1.0560313	8
212	0.3353799	1	0.5000000	0.2109273	16
213	0.3354816	3	1.3333333	1.7239927	17
214	0.3357363	1	0.3333333	0.5000312	16
215	0.3362979	2	0.6250000	1.6588341	16
216	0.3363491	2	0.4583333	1.7410219	16
217	0.3363491	2	0.3250000	1.7410219	16
218	0.3363491	2	0.3750000	1.7410219	16
219	0.3364514	3	0.5750000	2.0206244	16
220	0.3365026	3	0.9166666	1.7741046	16
221	0.3365026	5	1.5833333	2.6115332	16
222	0.3366050	1	0.2500000	0.7040209	16
223	0.3378391	4	0.8250000	2.3963788	16
224	0.3388225	2	0.5833333	1.2737328	16
225	0.3397073	3	0.9166666	1.7239927	16
226	0.3368101	3	1.8333333	1.6983103	11
227	0.3408067	3	1.1666666	1.6983103	17
228	0.3348720	2	0.5833333	1.3791940	9
229	0.3431334	3	1.1666666	1.6983103	17
230	0.3440944	3	1.3333333	1.7239927	17
231	0.3405443	2	0.5333333	1.4784206	13
232	0.3447919	2	0.6666666	1.2737328	16
233	0.3417019	3	1.0833333	1.7239927	8
234	0.3483218	2	1.0000000	1.0560313	11
235	0.3478287	3	0.9999999	1.7239927	12
236	0.3523172	2	1.3333333	1.0560313	15
237	0.3524295	2	0.8333333	1.1634564	15
238	0.3496435	2	1.5000000	1.0000621	8
239	0.3506413	2	1.0000000	1.0560313	8
240	0.3459244	4	1.4999999	2.2000718	8
241	0.3471189	1	0.5000000	0.2109273	10
242	0.3547473	4	1.1166666	2.2384567	15
243	0.3646323	2	0.8333333	1.1634564	6
244	0.3260349	2	0.8333333	1.1634564	8
245	0.3550321	1	0.5000000	0.2109273	15
246	0.3445770	3	1.5000000	1.6983103	7

247	0.3552032	2	0.7500000	1.2737328	15
248	0.3552603	2	1.5000000	1.0000621	15
249	0.3556602	3	0.5178571	2.1966808	15
250	0.3556602	3	1.3333333	1.8958101	15
251	0.3519807	3	1.1666666	1.6983103	12
252	0.3559464	3	0.7833333	1.8958101	15
253	0.3561184	8	3.0595236	3.5340743	15
254	0.3529920	1	0.5000000	0.2109273	9
255	0.3566352	4	1.5595237	2.3963788	15
256	0.3566352	4	1.1999999	2.3538198	15
257	0.3576734	6	1.3428570	2.9608049	15
258	0.3580208	4	1.4999999	2.2176309	15
259	0.3581948	3	0.9999999	1.7239927	16
260	0.3582529	2	0.6666666	1.2737328	16
261	0.3598267	3	1.0833333	1.7239927	15
262	0.3561757	2	0.8333333	1.1634564	10
263	0.3637327	3	1.1666666	1.6983103	11
264	0.3592422	3	1.0833333	1.7239927	7
265	0.3695680	2	1.0000000	1.0560313	10
266	0.3738159	2	0.7000000	1.3791940	14
267	0.3741954	3	1.1999999	1.8333936	14
268	0.3743855	3	1.1666666	1.6983103	15
269	0.3743855	3	0.9999999	1.7239927	15
270	0.3711807	2	1.0000000	1.0560313	7
271	0.3715549	2	1.0000000	1.0560313	7
272	0.3757212	3	0.5928571	2.0811150	14
273	0.3758489	3	1.0833333	1.7239927	14
274	0.3764247	5	1.1500000	2.6013939	14
275	0.3768095	6	1.3999999	2.9289076	14
276	0.3684596	2	1.5000000	1.0000621	9
277	0.3443623	2	1.0000000	1.0560313	7
278	0.3879816	3	0.9500000	1.8333936	5
279	0.3651139	2	0.5833333	1.3791940	6
280	0.3771951	7	1.6583332	3.2143748	14
281	0.3773882	5	1.0666665	2.6610227	14
282	0.3773882	2	1.1999999	1.2737328	14
283	0.3775170	2	0.7000000	1.3791940	14
284	0.3750839	2	1.3333333	1.0560313	8
285	0.3757850	2	0.8333333	1.1634564	10
286	0.3803087	2	1.0000000	1.0560313	14
287	0.3777750	2	0.8333333	1.1634564	9
288	0.3755298	2	0.6666666	1.2737328	6
289	0.3815553	2	0.7500000	1.1634564	8
290	0.3888001	3	0.8666666	1.8333936	14
291	0.3897594	2	0.8333333	1.1634564	13
292	0.3909307	2	0.7000000	1.3791940	13
293	0.3924569	1	0.2000000	0.8725924	13
294	0.3924569	1	0.2000000	0.8725924	13
295	0.3881859	2	0.7500000	1.1634564	8
296	0.3885269	2	0.8333333	1.1634564	9

297	0.3947688	2	0.5333333	1.4784206	13
298	0.3859503	1	0.5000000	0.2109273	4
299	0.3919700	1	0.3333333	0.5000312	7
300	0.3965384	2	0.4000000	1.4784206	13
301	0.3862873	1	0.2500000	0.7040209	5
302	0.3934344	2	0.7500000	1.2737328	9
303	0.3976079	4	0.7095237	2.3963788	13
304	0.3648730	2	0.7500000	1.2737328	6
305	0.3983958	5	1.4261904	2.6888587	13
306	0.3990428	4	0.6523809	2.5243387	13
307	0.3992589	5	0.9857142	2.7493186	13
308	0.3949803	2	0.7500000	1.2737328	6
309	0.3954040	2	1.0000000	1.0560313	6
310	0.3924569	2	0.8333333	1.1634564	8
311	0.4026024	5	2.0333331	2.5979455	13
312	0.3936445	3	0.9500000	1.7741046	5
313	0.3999810	3	0.9166666	1.8333936	7
314	0.3952627	1	0.3333333	0.5000312	5
315	0.4020169	3	1.2500000	1.7741046	8
316	0.4041474	1	0.5000000	0.2109273	5
317	0.4067491	1	0.3333333	0.5000312	5
318	0.4073485	4	1.2499999	2.2117786	7
319	0.4091572	3	1.0833333	1.6983103	8
320	0.4165558	3	0.9500000	1.8333936	12
321	0.4123615	1	0.3333333	0.5000312	9
322	0.4128234	2	0.6666666	1.2737328	7
323	0.4178940	5	1.9499999	2.6013939	12
324	0.4104482	2	0.7500000	1.2737328	10
325	0.4199573	5	2.5928569	2.5979455	12
326	0.4149146	4	1.2499999	2.2732027	7
327	0.4174207	3	1.0833333	1.8333936	6
328	0.4122846	2	1.0000000	1.0560313	9
329	0.4232526	7	1.5499998	3.2075388	12
330	0.4125154	2	1.2500000	1.1634564	3
331	0.4200370	3	0.8333333	1.7239927	8
332	0.4193997	3	1.3666666	1.8333936	6
333	0.4193997	3	0.7000000	1.8333936	6
334	0.4195589	4	1.0333332	2.2000718	6
335	0.4204363	4	1.4166666	2.2176309	8
336	0.4129004	4	1.7833332	2.2000718	4
337	0.4213977	4	1.6666665	2.2000718	5
338	0.4156946	2	0.8333333	1.1634564	8
339	0.4228480	2	0.8333333	1.1634564	5
340	0.4293332	4	1.2333332	2.3123500	11
341	0.4252875	2	0.6666666	1.1634564	6
342	0.4196385	3	1.5000000	1.6983103	7
343	0.4328626	4	1.0428571	2.3123500	11
344	0.4332018	5	1.1761904	2.6360171	12
345	0.4280865	6	1.6166666	2.9730210	6
346	0.4231716	3	1.5833333	1.6983103	4

347	0.4234957	2	0.8333333	1.1634564	6
348	0.4302519	3	1.0833333	1.6983103	5
349	0.4319326	3	0.9166666	1.7741046	5
350	0.4330321	2	0.7500000	1.2737328	10
351	0.4333715	2	1.1666666	1.3791940	4
352	0.4291665	2	0.8333333	1.1634564	5
353	0.4361923	2	0.4166667	1.5714799	4
354	0.4363644	3	1.4166666	1.8958101	4
355	0.4376598	2	0.8333333	1.1634564	9
356	0.4339668	4	0.9500000	2.2732027	3
357	0.4410640	5	1.4166665	2.6115332	5
358	0.4428304	3	1.7500000	1.7239927	8
359	0.4353337	3	1.0833333	1.7239927	4
360	0.4482154	4	1.4166666	2.2000718	7
361	0.4416806	4	1.1666666	2.2117786	3
362	0.4428304	4	1.5000000	2.2117786	2
363	0.4511414	2	0.5833333	1.3791940	6
364	0.4465863	2	0.6666666	1.4784206	2
365	0.4541990	3	0.8666666	2.0811150	4
366	0.4562605	3	1.2500000	1.7239927	5
367	0.4618828	4	1.1666665	2.2732027	4
368	0.4669541	6	2.4166665	2.9289076	3
369	0.3882540	4	1.5333332	2.2117786	5
370	0.4137502	5	1.4166666	2.5979455	4
371	0.4424760	2	0.7500000	1.2737328	1

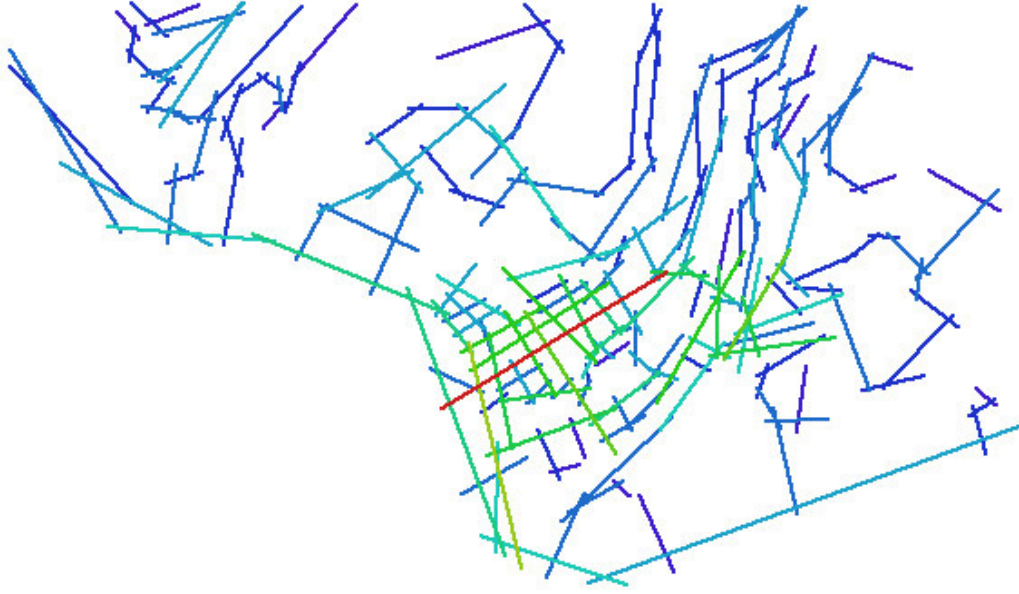
Çizelge Ek 1.3 Kuzguncuk yerleşiminin aksiyel doğrularının ayrıntılı değerleri

İndeks no	Bütünleşme R=n	Bağlayıcılık	Kontrol	Bütünleşme R=3	Derinlik
1	1.0819368	4	1.3928571	2.3123500	3
2	1.3009883	7	1.4859647	3.3584533	2
3	0.9170902	2	0.7500000	1.2737328	4
4	0.7985076	2	0.8333333	1.1634564	5
5	0.7086606	3	2.0000000	1.7451849	6
6	0.6215833	1	0.3333333	0.5000312	7
7	0.6395578	2	0.8333333	1.1634564	7
8	0.5892333	2	1.0000000	1.0560313	8
9	0.5481397	2	1.0000000	1.0560313	9
10	0.5143442	2	0.8333333	1.1634564	10
11	0.4945514	3	1.1666666	1.6983103	11
12	0.4743254	3	1.1666666	1.6983103	12
13	0.5037195	3	1.1666666	1.6983103	11
14	0.5449985	2	0.6666666	1.2737328	10
15	0.5977514	3	1.3333333	1.7451849	9
16	0.5917999	2	0.6666666	1.0560313	9
17	0.6627334	3	1.3333333	1.7451849	8
18	0.7441490	2	0.6666666	1.2737328	7
19	0.8506463	3	1.1666666	1.7741046	6
20	0.9596593	3	0.8666666	1.8333936	5
21	0.7488366	3	0.8666666	1.7741046	7
22	0.7418272	3	0.8666666	1.7239927	7
23	0.8364314	3	0.8666666	1.7741046	6
24	0.9635486	3	0.8666666	1.8333936	5
25	0.7512025	5	1.8333331	2.6541343	7
26	0.6645859	2	0.5333333	1.4784206	8
27	0.4639134	2	1.0000000	1.0560313	12
28	0.4332677	2	1.0000000	1.0560313	13
29	0.4406962	2	0.8333333	1.1634564	13
30	0.5010656	2	1.0000000	1.0560313	11
31	0.5459371	2	0.8333333	1.1634564	10
32	0.6007722	3	1.5000000	1.6983103	9
33	0.5412763	2	0.6666666	1.2737328	10
34	0.5385178	3	1.8333333	1.6983103	10
35	0.5914319	3	1.1666666	1.7741046	9
36	0.6608912	3	1.5333332	1.8333936	8
37	0.5845252	1	0.3333333	0.5000312	9
38	0.5307045	2	0.8333333	1.1634564	10
39	0.4808000	2	1.5000000	1.0000621	11
40	0.4390685	1	0.5000000	0.2109273	12
41	0.4867055	1	0.3333333	0.5000312	11
42	1.0943872	4	1.4242423	2.3538198	3
43	1.0063730	2	0.4500000	1.5714799	4
44	1.0416456	2	0.3409091	1.8185619	3
45	1.2464253	11	3.0859642	4.0419927	2
46	0.9057357	2	0.5000000	1.4784206	4

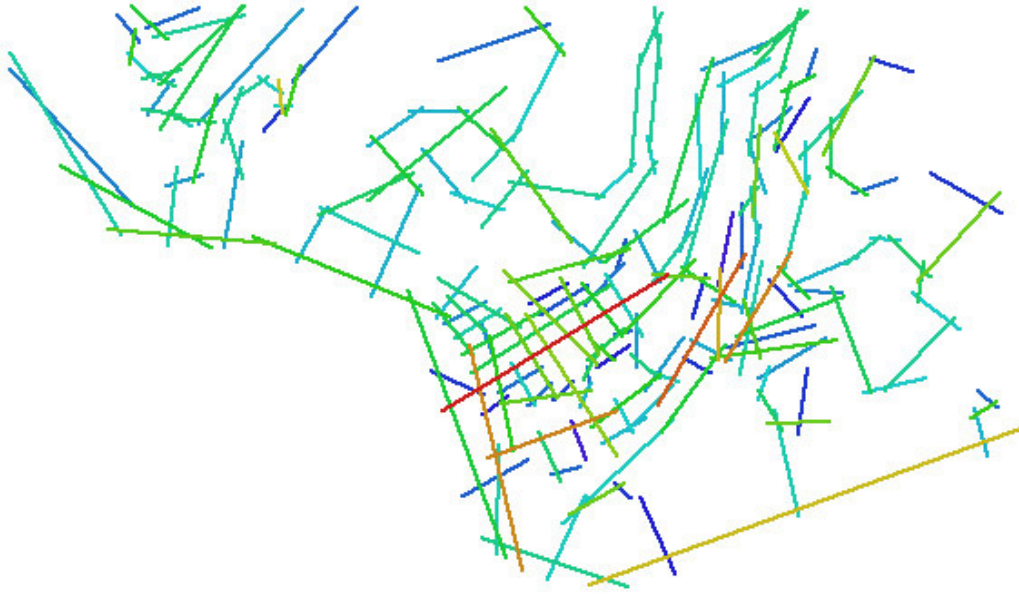
47	0.9126895	4	1.4499999	2.2117786	4
48	0.8011984	2	0.5833333	1.2737328	5
49	0.9351253	3	0.9500000	1.7741046	4
50	1.1214887	4	0.7075757	2.6864378	3
51	0.9784182	5	1.3333333	2.5979455	4
52	1.0270221	4	0.8742424	2.5243387	3
53	1.1784666	3	0.5526316	2.6309345	2
54	1.0685645	4	0.9261904	2.3963788	3
55	1.2114936	5	1.1261904	2.6610227	3
56	1.1228127	5	1.0170995	2.8125780	3
57	1.1917574	3	0.5026315	2.6309345	2
58	1.0819368	4	1.2333332	2.2117786	3
59	1.2287111	5	0.8428571	2.9078753	3
60	1.3245438	6	1.4268737	3.4104316	2
61	1.0543486	2	0.4166667	1.5714799	3
62	1.1071274	2	0.5000000	1.5714799	3
63	1.0031883	3	1.0000000	1.7741046	4
64	0.9179753	4	1.2499999	2.2384567	5
65	1.0555189	3	0.7000000	1.9586495	4
66	0.9314618	4	1.2499999	2.2384567	5
67	0.8052688	3	0.9166666	1.7741046	6
68	0.7065547	3	1.6666665	1.7451849	7
69	0.6199625	1	0.3333333	0.5000312	8
70	0.7951693	3	0.9166666	1.7741046	6
71	0.8921412	4	1.5833333	2.2384567	5
72	1.0496937	4	1.0333333	2.3538198	4
73	0.8805764	4	1.1666666	2.2176309	5
74	0.7535836	3	0.8333333	1.7451849	6
75	0.7535836	3	0.8333333	1.7451849	6
76	0.7559797	4	1.2499999	2.2986565	6
77	0.6604323	3	1.0833333	1.7239927	7
78	0.5848847	2	0.6666666	1.0560313	8
79	0.5852447	3	1.8333333	2.1120627	8
80	0.5245574	1	0.3333333	0.5000312	9
81	0.7644875	2	0.7500000	1.2737328	6
82	0.6687922	2	0.8333333	1.1634564	7
83	0.5943890	3	1.3333333	1.7451849	8
84	0.5333833	2	0.6666666	1.0560313	9
85	0.5345826	3	1.3333333	1.7451849	9
86	0.4854633	2	0.8333333	1.1634564	10
87	0.5339823	2	1.0000000	1.0560313	9
88	0.5932766	2	1.0000000	1.0560313	8
89	0.6673841	2	1.0000000	1.0560313	7
90	0.7632604	2	0.7500000	1.2737328	6
91	0.8483698	3	1.0833333	1.8333936	5
92	1.3782934	12	3.4526305	4.1976147	2
93	1.0969117	2	0.1742424	2.1510868	3
94	1.1228127	4	0.6075757	2.7624810	3
95	1.1058401	3	0.5075757	2.3560495	3
96	1.0994478	3	0.4242424	2.3560495	3

97	1.1136094	3	0.5166666	2.4536324	3
98	1.1902659	10	2.8859642	3.8620369	2
99	1.1084179	3	0.4333333	2.4056540	3
100	1.0281324	4	1.0999999	2.4392707	3
101	1.0994478	2	0.3333333	2.0277052	3
102	0.9774126	2	0.3500000	1.8185619	3
103	1.1654687	3	0.4026316	2.7118771	2
104	1.1726540	4	1.2192981	2.7248876	2
105	1.1626191	3	0.4026316	2.6719906	2
106	1.1843368	3	0.4026316	2.7883854	2
107	1.0095780	4	1.5333332	2.2384567	3
108	1.1668988	2	0.3026316	2.4177942	2
109	0.8529349	2	0.7500000	1.2737328	4
110	0.8645658	2	0.7000000	1.3791940	4
111	0.9179753	2	0.5333333	1.4784206	4
112	1.0371019	5	1.7833332	2.6115332	3
113	1.2023040	3	0.4526315	2.7118771	2
114	1.0259142	5	1.3666666	2.6013939	3
115	0.8938181	4	1.0666666	2.2384567	4
116	0.7998507	3	0.7499999	2.0206244	5
117	0.8888060	3	0.7833333	1.8333936	4
118	0.7482474	3	0.6999999	1.9586495	6
119	0.6778492	5	1.6666665	2.6115332	7
120	0.6536236	2	0.3666666	1.4784206	7
121	0.7892302	3	1.7500000	1.7239927	6
122	0.6827154	1	0.3333333	0.5000312	7
123	0.7034190	2	0.8333333	1.1634564	7
124	0.6527265	2	0.8333333	1.1634564	8
125	0.6179483	3	1.0333333	1.7741046	8
126	0.6187524	3	1.0333333	1.7741046	8
127	0.5910643	2	0.6666666	1.2737328	9
128	0.8863211	3	1.1666666	1.7239927	4
129	1.4790397	19	4.8170977	5.1325870	1
130	0.6443242	3	1.3333333	1.7239927	8
131	0.6793017	3	1.3333333	1.7239927	7
132	0.7360855	2	0.8333333	1.1634564	6
133	0.8241096	2	0.8333333	1.1634564	5
134	0.6143556	2	0.8333333	1.1634564	8
135	0.5881401	2	0.8333333	1.1634564	9
136	0.7097183	2	0.5000000	1.3791940	6
137	0.7435672	6	2.1999996	3.1338391	6
138	0.7866191	3	0.9999999	1.7741046	5
139	1.0095780	2	0.5333333	1.4784206	3
140	1.2114936	5	1.3359647	2.9701514	2
141	1.0085074	3	0.8666666	1.8958101	3
142	1.1726540	3	0.6359649	2.5450466	2
143	1.2383103	4	0.6026315	2.9709394	2
144	0.9510225	3	1.0999999	2.0206244	4
145	0.9369679	2	0.4333333	1.7410219	4
146	0.7885758	2	0.7000000	1.1634564	5

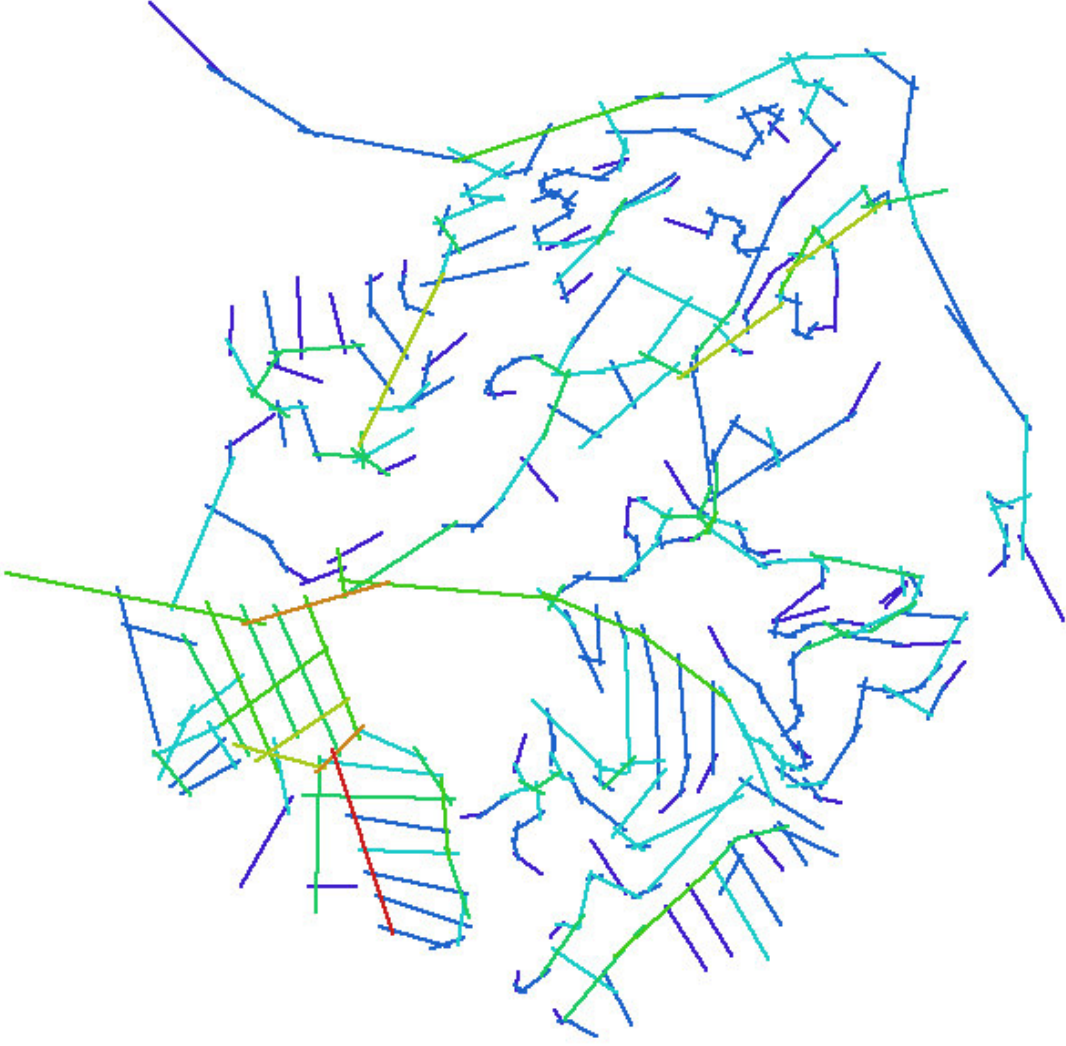
147	0.7885758	2	0.7000000	1.1634564	5
148	0.9332899	5	1.4999998	2.6153555	4
149	1.1321695	10	2.6416662	3.9189196	3
150	0.9323750	3	0.9333333	2.1398363	4
151	0.7885758	2	1.3333333	1.0560313	5
152	0.6822255	1	0.5000000	0.2109273	6
153	0.8298625	3	0.8333333	1.7239927	5
154	0.9844953	4	0.8083333	2.5243387	4
155	0.8854958	4	1.7083333	2.2384567	5
156	0.7535836	1	0.2500000	0.7040209	6
157	1.0637835	8	1.9999996	3.4854820	4
158	0.8822100	3	0.9583333	1.8958101	5
159	0.8921412	5	1.4583333	2.6360171	5
160	0.9153247	3	0.7333333	1.8958101	4
161	1.0969117	5	1.4083332	2.6610227	3
162	1.2130389	5	1.0359648	3.0605450	2
163	0.9434746	2	0.4500000	1.3791940	4
164	0.9916814	4	1.3666666	2.2384567	4
165	0.8476136	1	0.2500000	0.7040209	4
166	1.0182252	4	1.6999999	2.2732027	3
167	1.2038260	4	0.8859649	2.8351443	2
168	0.9406750	5	0.9999999	2.6888587	4
169	1.0496937	5	0.9999999	2.6888587	3
170	0.9351253	4	0.7499999	2.3963788	4
171	0.7596025	2	0.5333333	1.2737328	6
172	0.9224272	4	0.9000000	2.2732027	4
173	0.8813924	2	0.3750000	1.6588341	5
174	1.0844042	6	1.6249999	3.0222428	4
175	0.9754076	3	1.5833333	1.7239927	3
176	1.1902659	4	0.7859648	2.7992282	2
177	0.8177322	1	0.3333333	0.5000312	4
178	1.0325977	3	0.8666666	1.8958101	3
179	1.0981783	3	0.7499999	2.0811150	3
180	1.0237056	3	0.5333333	2.2516346	5
181	1.1201679	5	2.1999996	2.6013939	4
182	0.9170902	1	0.2000000	0.8725924	5
183	1.2350941	5	1.6166664	2.8762703	3
184	1.0063730	2	0.3666666	1.6588341	4
185	1.0931292	3	0.5333333	2.1966808	4
186	1.0042475	6	1.8333331	3.0309365	4
187	1.0782567	6	1.2666665	2.9608049	3
188	0.9567630	4	0.8333333	2.2117786	4
189	0.9567630	4	0.8333333	2.2117786	4
190	0.9947934	4	0.8333333	2.2732027	4

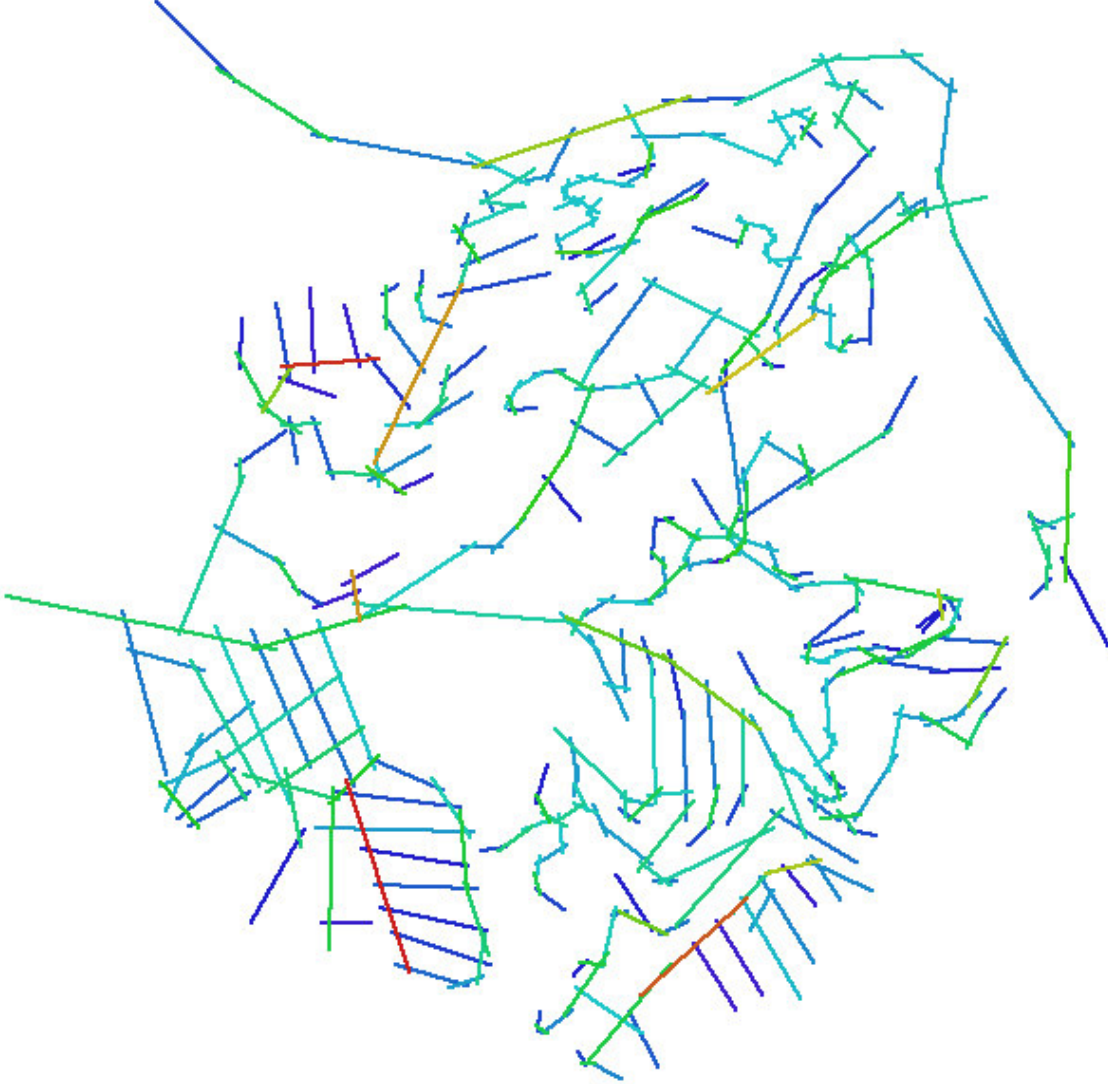
Şekil Ek 1.4 Arnavutköy yerleşiminin bağlayıcılık haritası.

Şekil Ek 1.5 Arnavutköy yerleşiminin kontrol haritası.

Şekil Ek 1.6 Kandilli yerleşiminin bağlayıcılık haritası.

Şekil Ek 1.7 Kandilli yerleşiminin kontrol haritası.

Şekil Ek 1.8 Kuzguncuk yerleşiminin bağlayıcılık haritası.

Şekil Ek 1.9 Kuzguncuk yerleşiminin kontrol haritası.

Ek 2 Vaniköy' n Mekan Dizimi Yöntemiyle  ncelenmesi

Vaniköy, İstanbul Boğazı'nda Anadolu yakasında kurulmuş bir Boğaziçi kıyı yerleşmesidir. Şekil Ek 2.1'den de izlenebileceği gibi Vaniköy'de kıyıya ulaşan bir ana sokak olmakla birlikte yerleşme dağınık olarak biçimlenmiştir. Aşağıda yerleşmenin Mekan Dizimi analizinin ayrıntıları ve sonuçları yer almaktadır.

Vaniköy yerleşimini ve yakın çevresini kapsayan 1,5 km.'ye 1,5 km.'lik alanın aksiyel doğrularının çizilmesiyle elde edilen haritası Şekil Ek 2.2'de görülmektedir. Şekil Ek 2.3 ve Şekil Ek 2.4'te, 358 adet aksiyel doğruyu içeren yerleşimin, Mekan Dizimi yöntemiyle elde edilen makro ve mikro ölçeklerdeki analizleri yer almaktadır. Makro ölçekte bir değerlendirme içeren global bütünleşme (R_n) analizi sonucunda Şekil Ek 2.3'teki harita elde edilmiştir.

Şekil Ek 2.1 Vaniköy yerleşiminin 1/10000 ölçekli haritasında doluluk boşluk analizi.

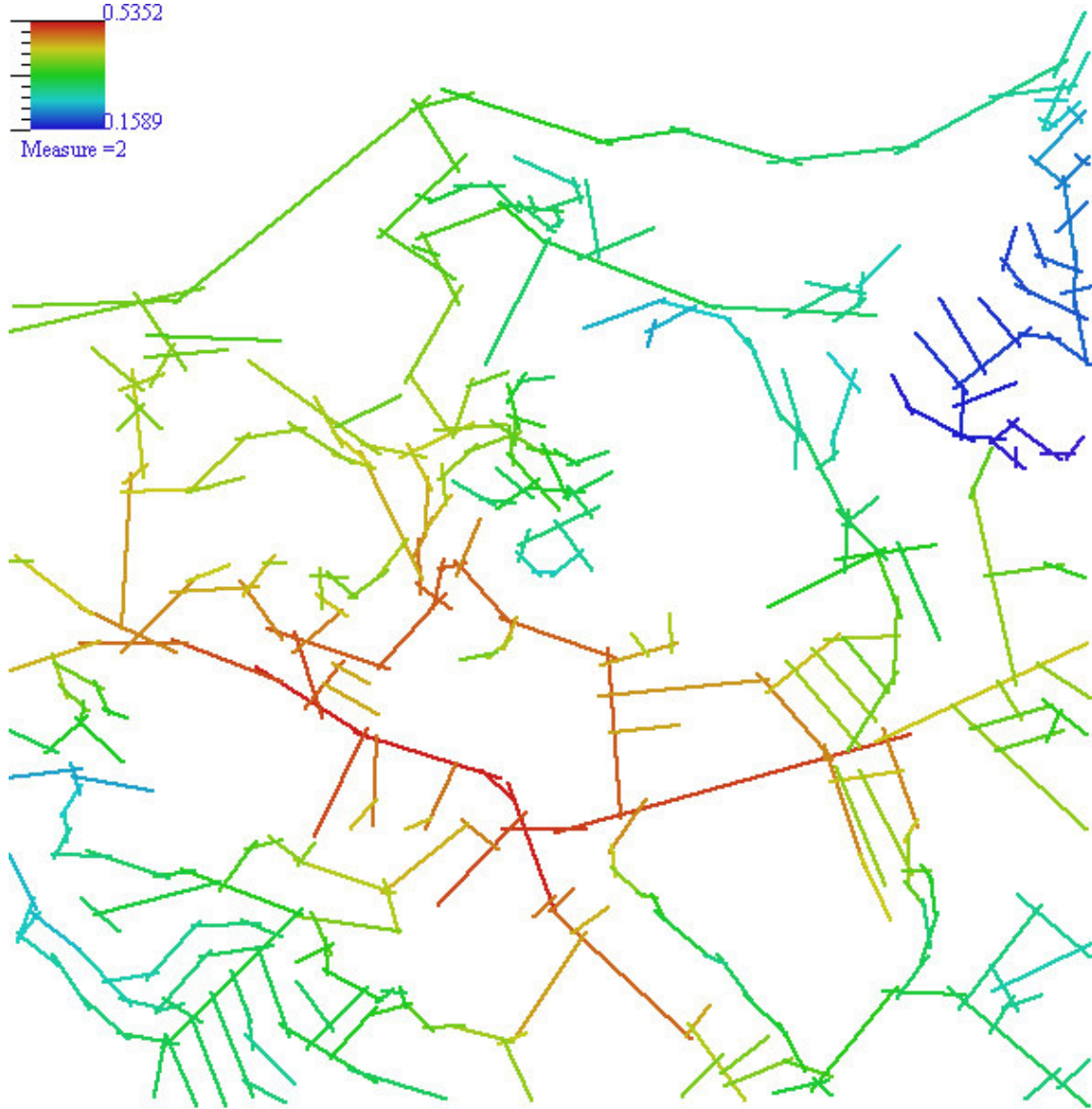
Her bir çizginin sistemin geneline oranla bütünleşme değerini sayısallaştıran analizin ayrıntılı değerlerine Çizelge Ek 2.1'den ulaşılabilir. Bu çizelgede yer alan bütünleşme değerlerini lacivertten kırmızıya doğru kodlayarak görselleştiren Şekil Ek 2.3'teki haritada en bütünleşik alanların kırmızı, en ayrılmış alanların ise lacivert çizgiler etrafında olduğu gözlemlenmektedir. Bu analizden çıkarılabilecek en önemli sonuç, kıyıya ulaşan aksın yerleşmenin en bütünleşik sokağı olmadığı, yerleşmenin doğusunda yerleşmeyi ikiye parçalayan aksın makro ölçekte en bütünleşik alan olduğudur. Burada bir bütünleşme çekirdeğinin olduğu saptanmaktadır.

Şekil Ek 2.2 Vaniköy yerleşiminin aksiyel haritası

Yerleşmenin mikro düzeyde analizini içeren yerel bütünleşme değerlendirmesi amacının, sokakları en yakınındaki üç çizginin değerlerine göre hiyerarşik olarak sıralayarak sistemdeki olası diğer odak noktalarını görünür kılmakta olduğu konusuna önceki bölümlerde değinilmiştir. Yerel bütünleşme, sistemin bütünle bağlantısını değil kendi içinde nasıl hareket ettiğini tanımlamaktadır. R-3 analizi sonunda yerel değerleri (değerlerin ayrıntıları için Bkz. Çizelge Ek 2.1) temsil eden Şekil Ek 2.4'teki harita elde edilmiştir. Bu kez yerel bütünleşme değerlerini lacivertten kırmızıya doğru kodlayarak görselleştiren haritada, yerel olarak en

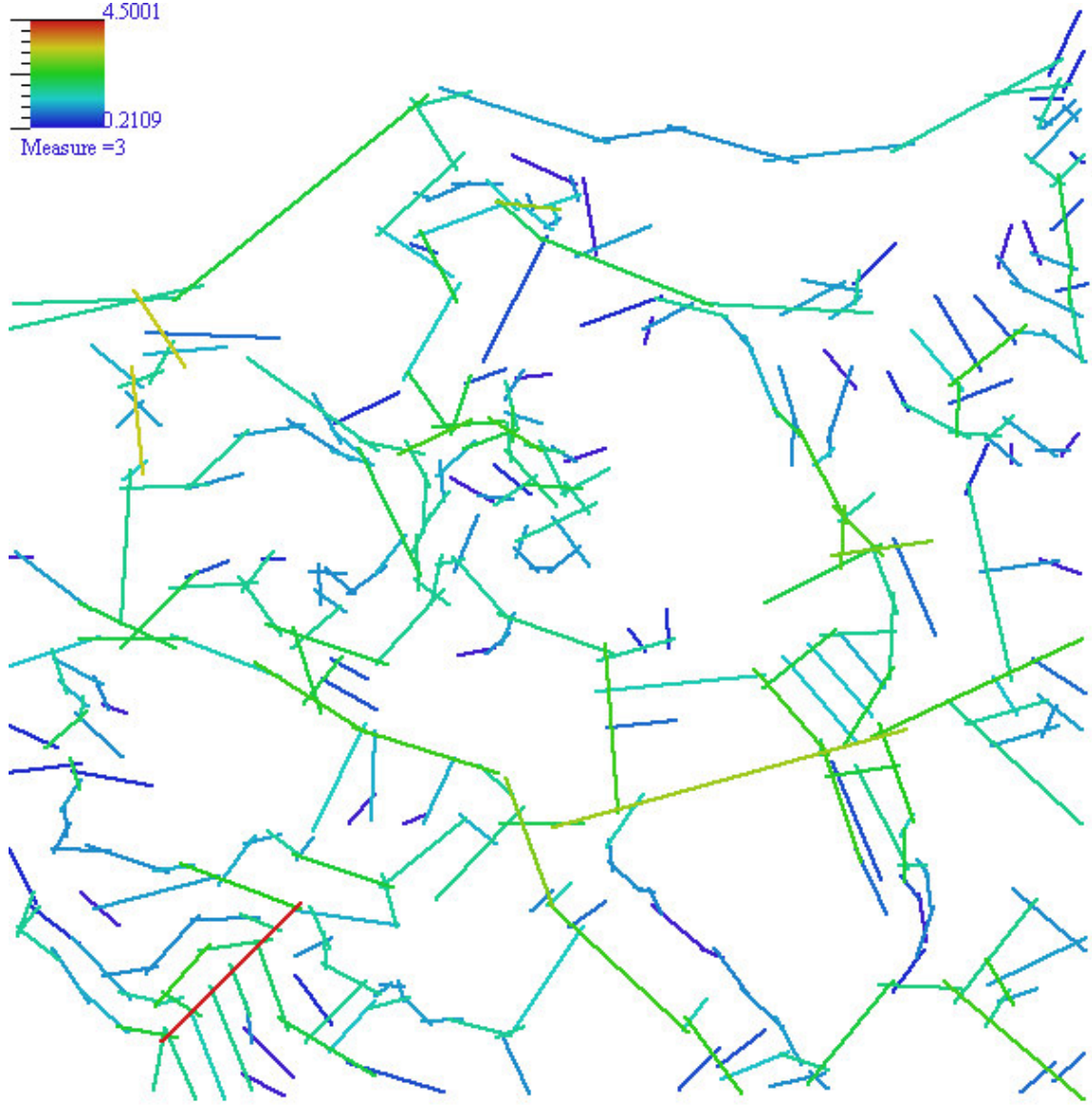
bütünleşik alanlar kırmızı, en ayrılmış alanlar lacivert çizgiler olarak ortaya çıkmıştır. Bu analizden çıkarılabilecek en önemli sonuç, bir önceki analizde makro ölçekte bütünleşik olduğu saptanan alanların yerel olarak en bütünleşik mekanları oluşturmadığıdır. Global ölçekte ayrılmış olan yerleşmenin doğusundaki bir sokağın yerel olarak en bütünleşik mekan olduğu saptanmıştır.

Şekil Ek 2.3 Vaniköy yerleşiminin makro düzeyde analizi

Vaniköy'ün makro ve mikro düzeylerdeki analizlerinin karşılaştırılması yerleşmenin global ölçekteki bütünleşme çekirdeğinin yerel olarak ayrılmış olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Hem makro hem de mikro ölçekte bütünleşik sokaklar ve açık alanların, hem kentte yaşayanların hem de özellikle irdelenen alanda yaşayanların etkileşime girmelerinin daha olası olduğu mekanları işaret etmekte olduğuna bir önceki bölümde değinilmiştir. Hem makro hem de mikro ölçekte bütünleşik mekanlar aynı zamanda yerleşimin “açıklık” özelliği barındıran alanlarını oluşturmaktadır. Bu mekanlar bütüne ait duyumsamanın yitirilmediği

alanlardır. Bu veriler doğrultusunda Vaniköy’de “açıklık-okunabilirlik” özelliği barındıran mekanların oluşmamış olduğu saptanmıştır.

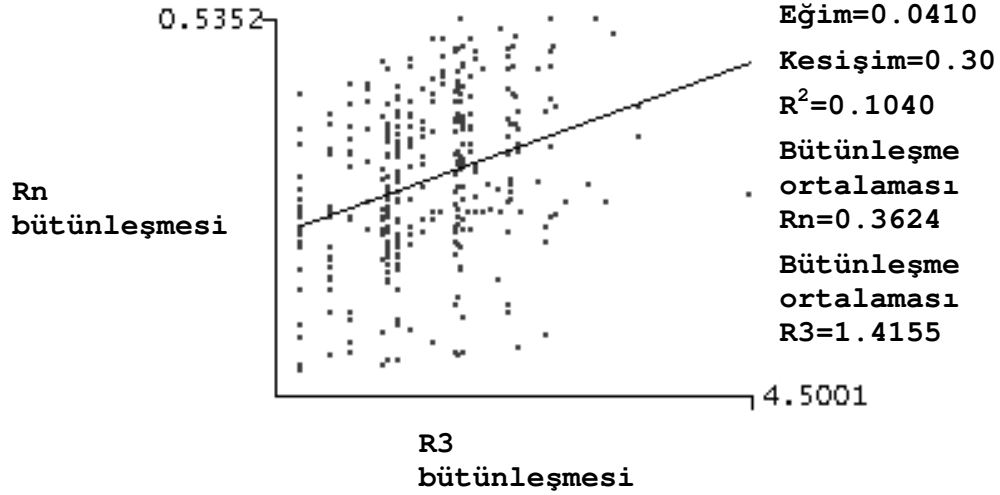

Şekil Ek 2.4 Vaniköy yerleşiminin mikro düzeyde analizi

Yerel olarak bütünleşik ancak makro düzeyde ayrılmış mekanlarda insanların o alanda yaşayanlarla diğer mekanlara oranla karşılaşma olasılıklarının daha yüksek olduğu bilinmektedir. Yerel olarak bütünleşik ancak global olarak ayrılmış mekanlar ise hem mikro hem de makro düzeyde bütünleşmiş mekanlara göre az “açık/okunabilir”dir. Örneğin, bir ziyaretçi bir yerleşimde kaybolduğunda merkezden uzak ancak makro ve mikro düzeyde bütünleşmiş sokaklara ulaştığında kendini yönlendirmesi daha kolay olacaktır. Ziyaretçi mikro düzeyde bütünleşmiş ancak makro düzeyde ayrılmış mekanlarda dolaşırken, orada yaşayanlara rastlama olasılığı daha yüksek olacaktır. Bu alanlar çoğunlukla öncelikle yakın çevresine hizmet veren mekanlardır.

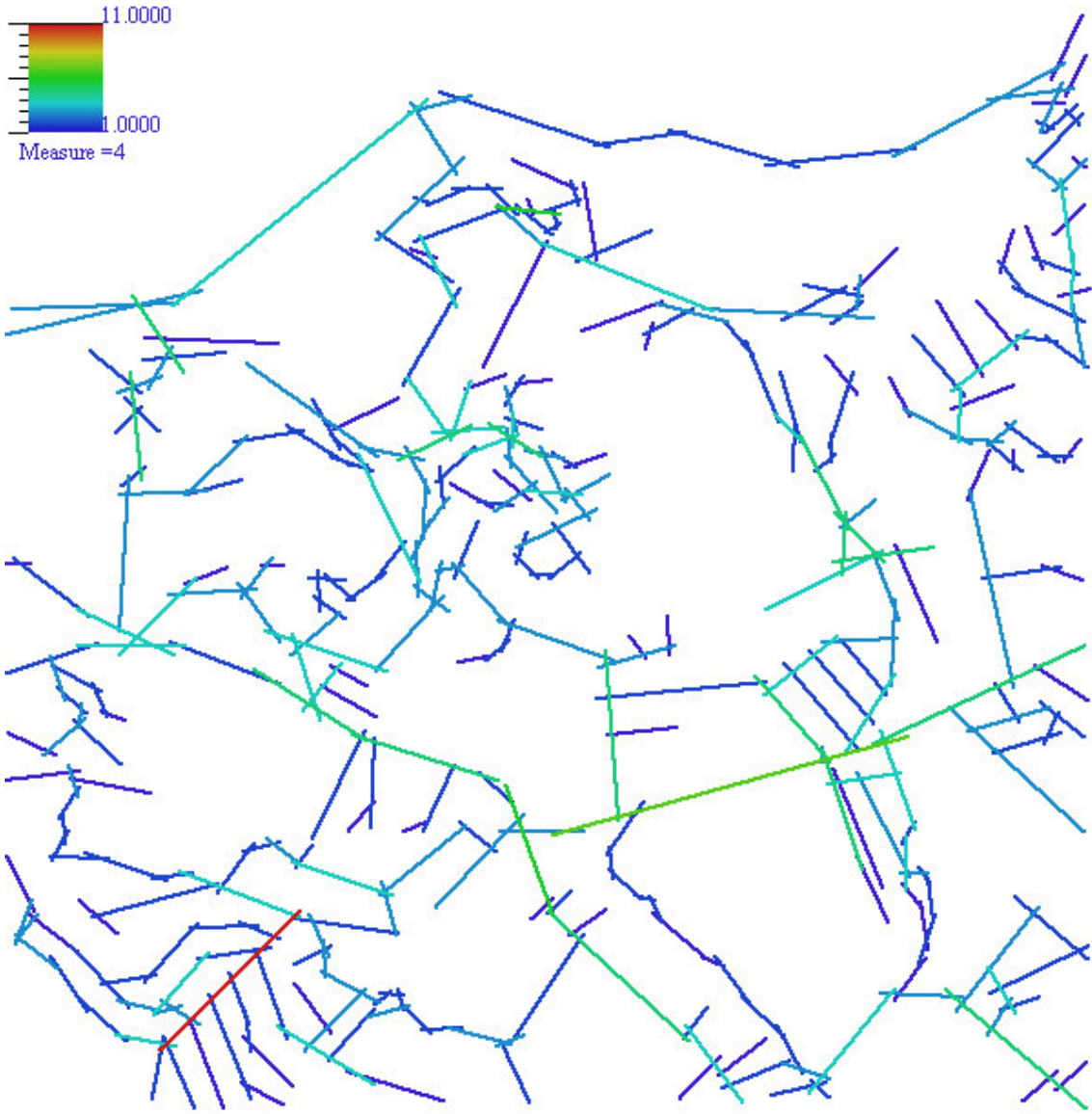
Yerel bütünleşme değerleriyle global bütünleşme değerlerinin korelasyonunu içeren Şekil Ek 2.5’teki diyagramdan Kandilli’nin açıklık özelliğine sahip olmadığı okunabilmektedir. Şekle

göre aksiyel çizgilerin makro ve mikro bütünleşme değerleri yerleşimin ortalama değerleri etrafında yoğunlaşmamakta ve r^2 0.1040 gibi oldukça düşük bir korelasyon değeri vermektedir.

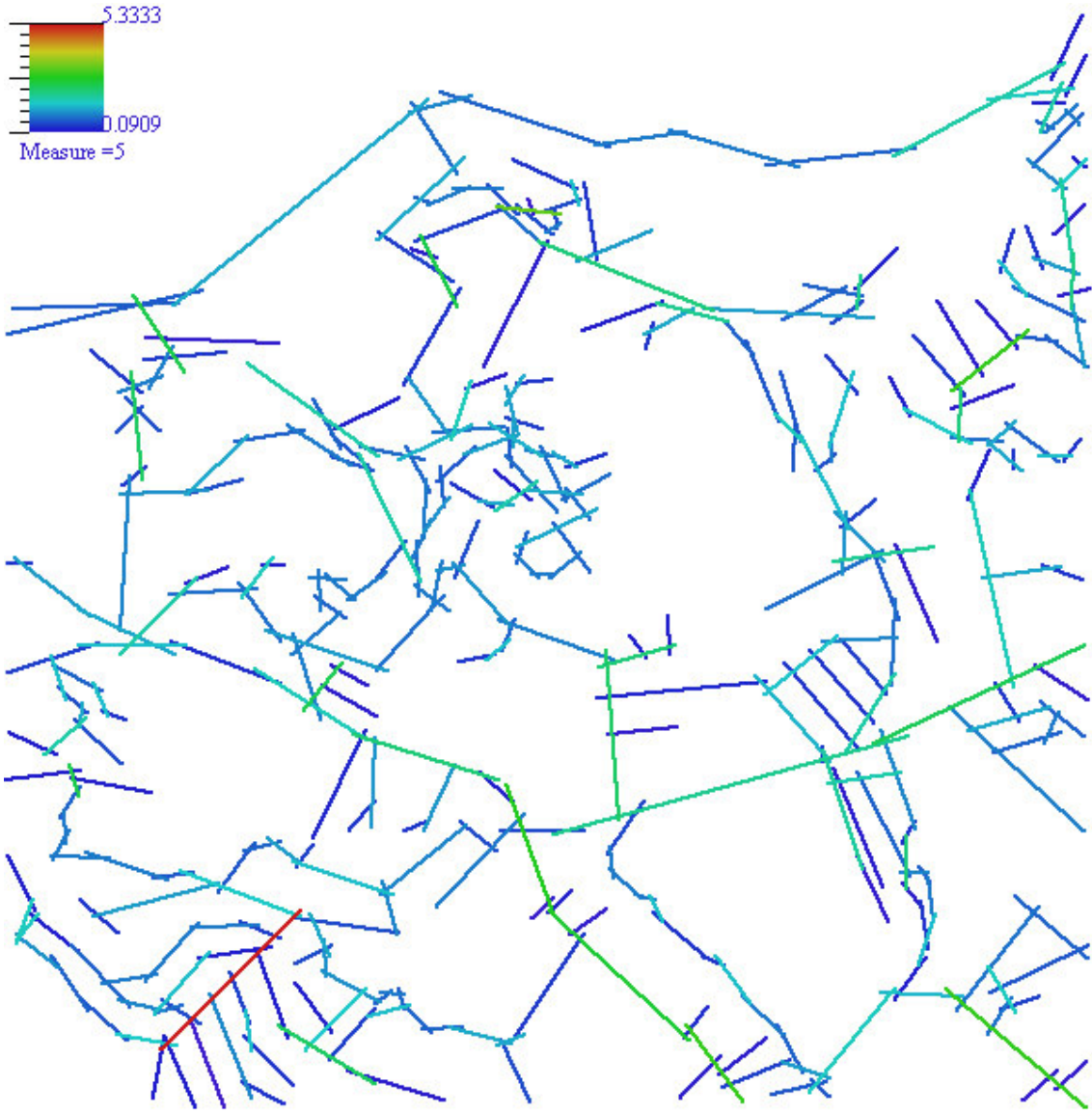

Şekil Ek 2.5 Vaniköy yerleşiminin global ve yerel bütünleşme değerlerinin korelasyonu.

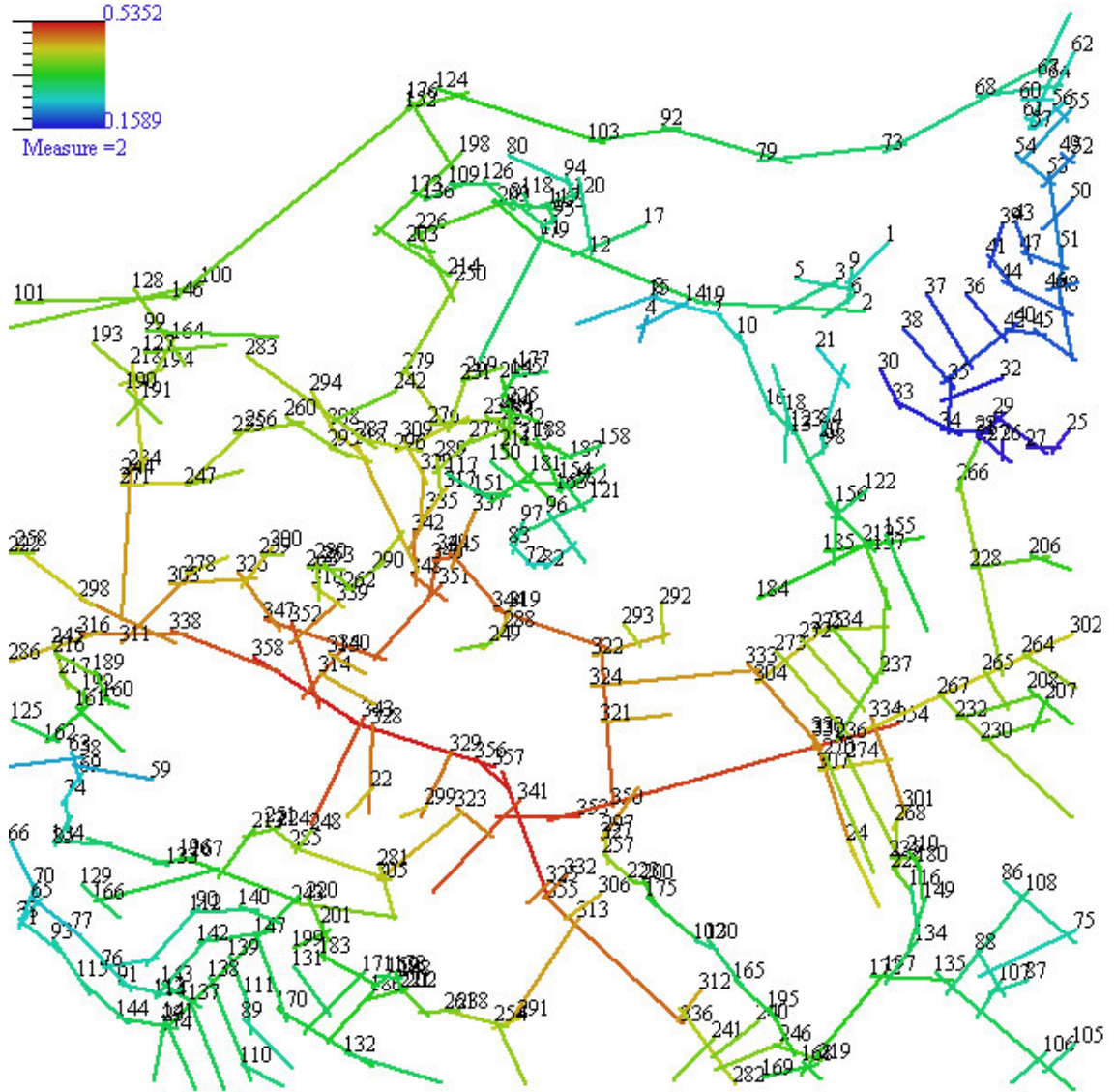
Bu kapsamda yukarıdaki değerlerin Kandilli yerleşimiyle benzerliklerinin olduğu görülmektedir. Mekan Dizimi çalışmasında Kandilli ve Vaniköy yerleşiminin ayrıldıkları tek nokta, kıyıya ulaşan ana aksın Kandilli’de makro ölçekte bütünleşik olmasına karşın bu aksın bir benzerinin Vaniköy’de ne makro ne de mikro düzeyde bütünleşik olduğunun saptanmasıdır.

Şekil Ek 2.6 Vaniköy yerleşiminin bağlayıcılık haritası

Şekil Ek 2.7 Vaniköy yerleşiminin kontrol haritası

Şekil Ek 2.8 Vaniköy yerleşiminin makro ölçekte analizi ve aksiyel doğruların numaraları

Çizelge Ek 2.1 Vaniköy yerleşiminin aksiyel doğrularının ayrıntılı değerleri

İndeks no	Bütünleşme R=n	Bağlayıcılık	Kontrol	Bütünleşme R=3	Derinlik
1	0.2758789	1	0.3333333	0.5000312	20
2	0.3200296	3	1.2500000	1.7741046	17
3	0.3038512	2	0.8333333	1.1634564	18
4	0.2438303	1	0.5000000	0.2109273	20
5	0.2892693	2	0.8333333	1.1634564	19
6	0.3038948	2	0.6666666	1.2737328	18
7	0.2777623	2	0.8333333	1.1634564	17
8	0.2542011	1	0.3333333	0.5000312	19
9	0.2893088	3	2.0000000	1.7451849	19
10	0.2910601	2	0.7500000	1.2737328	16
11	0.3195462	1	0.2500000	0.7040209	17
12	0.3033284	1	0.5000000	0.2109273	18
13	0.2907001	2	0.7500000	1.0560313	16
14	0.2542622	2	1.3333333	1.0560313	19
15	0.2655599	3	2.0000000	1.7451849	18
16	0.3056068	4	1.6999999	2.2000718	15
17	0.3196428	2	1.2500000	1.1634564	17
18	0.2907001	2	0.7500000	1.0560313	16
19	0.3377040	4	2.1666665	2.2000718	16
20	0.2769624	2	1.5000000	1.0000621	17
21	0.2646298	1	0.5000000	0.2109273	18
22	0.4536269	1	0.5000000	0.2109273	4
23	0.3262476	2	0.3409091	1.8185619	14
24	0.4455076	1	0.2000000	0.8725924	8
25	0.1589091	1	0.5000000	0.2109273	38
26	0.1632245	1	0.5000000	0.2109273	37
27	0.1632749	2	1.5000000	1.0000621	37
28	0.1678340	2	1.3333333	1.0560313	36
29	0.1678607	2	0.8333333	1.1634564	36
30	0.1724721	1	0.3333333	0.5000312	35
31	0.1726833	3	1.3333333	1.7239927	35
32	0.1774929	1	0.2500000	0.7040209	34
33	0.1776270	3	1.5833333	1.6983103	34
34	0.1777016	3	0.9166666	1.7741046	34
35	0.1829571	4	2.1666665	2.2986565	33
36	0.1880636	1	0.2500000	0.7040209	32
37	0.1880636	1	0.2500000	0.7040209	32
38	0.1884321	2	0.5000000	1.4784206	32
39	0.1927232	1	0.5000000	0.2109273	31
40	0.1942093	4	3.0000000	2.5474651	31
41	0.1991824	2	1.5000000	1.0000621	30
42	0.2002381	2	0.7500000	1.2737328	30
43	0.2052101	1	0.5000000	0.2109273	29
44	0.2060494	2	0.8333333	1.1634564	29

45	0.2066128	2	0.8333333	1.1634564	29
46	0.2125066	1	0.2500000	0.7040209	28
47	0.2125493	2	1.2500000	1.1634564	28
48	0.2133638	3	1.2500000	1.7741046	28
49	0.2187238	1	0.3333333	0.5000312	27
50	0.2192906	1	0.2500000	0.7040209	27
51	0.2203870	4	2.0833333	2.2117786	27
52	0.2270812	3	1.5833333	1.6983103	26
53	0.2276922	4	1.9166665	2.2000718	26
54	0.2353410	3	1.0833333	1.7239927	25
55	0.2434095	2	0.8333333	1.1634564	24
56	0.2519909	2	1.0000000	1.0560313	23
57	0.2611350	2	1.0000000	1.0560313	22
58	0.2445631	1	0.3333333	0.5000312	20
59	0.2445631	1	0.3333333	0.5000312	20
60	0.2686282	1	0.3333333	0.5000312	21
61	0.2708983	2	0.8333333	1.1634564	21
62	0.2787504	1	0.3333333	0.5000312	20
63	0.2550592	3	2.5000000	2.1120627	19
64	0.2813452	3	1.8333333	1.6983103	20
65	0.2572924	1	0.3333333	0.5000312	19
66	0.2572924	1	0.3333333	0.5000312	19
67	0.2895068	1	0.3333333	0.5000312	19
68	0.2924683	3	1.6666665	1.7239927	19
69	0.2663623	2	0.8333333	1.1634564	18
70	0.2689355	3	1.6666665	1.7451849	18
71	0.2689355	3	1.6666665	1.7451849	18
72	0.2707250	2	1.0000000	1.0560313	19
73	0.3043320	3	1.8333333	1.6983103	18
74	0.2786403	2	1.0000000	1.0560313	17
75	0.2796347	2	0.7500000	1.1634564	15
76	0.2810089	2	1.0000000	1.0560313	17
77	0.2810835	2	0.8333333	1.1634564	17
78	0.2815323	3	1.1666666	1.6983103	17
79	0.3170086	2	0.8333333	1.1634564	17
80	0.2889138	1	0.5000000	0.2109273	19
81	0.3198361	2	0.6666666	1.3791940	17
82	0.2834940	2	1.0000000	1.0560313	18
83	0.2834940	2	1.0000000	1.0560313	18
84	0.2904208	2	1.0000000	1.0560313	16
85	0.2920243	2	1.0000000	1.0560313	16
86	0.2931978	2	0.8333333	1.0560313	14
87	0.2932385	2	0.5833333	1.1634564	14
88	0.2933604	4	1.6666665	2.5474651	14
89	0.2938902	1	0.5000000	0.2109273	16
90	0.2945448	2	1.0000000	1.0560313	16
91	0.2947500	3	1.0833333	1.6983103	16
92	0.3306839	2	1.0000000	1.0560313	16
93	0.2952024	2	0.8333333	1.1634564	16
94	0.3036767	2	1.5000000	1.0000621	18

95	0.3035896	2	1.0000000	1.0000621	18
96	0.2975272	2	0.8333333	1.1634564	17
97	0.2975272	2	0.8333333	1.1634564	17
98	0.3051660	2	0.7000000	1.3791940	15
99	0.3818981	1	0.2000000	0.8725924	11
100	0.3989658	3	0.7833333	1.7741046	11
101	0.3989658	3	0.7833333	1.7741046	11
102	0.3057835	1	0.5000000	0.2109273	13
103	0.3454794	2	1.0000000	1.0560313	15
104	0.3066699	2	1.0000000	1.0560313	15
105	0.3080093	1	0.2000000	0.8725924	13
106	0.3080093	1	0.2000000	0.8725924	13
107	0.3082785	3	0.9500000	1.7741046	13
108	0.3083235	3	0.9500000	1.8333936	13
109	0.3240986	2	1.0000000	1.0560313	17
110	0.3089989	1	0.5000000	0.2109273	15
111	0.3091795	2	1.5000000	1.0000621	15
112	0.3095414	2	1.0000000	1.0560313	15
113	0.3097227	3	0.9166666	1.6983103	15
114	0.3097680	4	1.4999999	2.5474651	15
115	0.3101768	2	0.7500000	1.2737328	15
116	0.3110889	1	0.5000000	0.2109273	14
117	0.3112262	1	0.5000000	0.2109273	16
118	0.3197394	1	0.1666667	1.0189861	17
119	0.3198361	2	0.6666666	1.3791940	17
120	0.3199328	2	0.6666666	1.4784206	17
121	0.3130220	3	1.3333333	1.7239927	16
122	0.3207574	3	0.6000000	1.7239927	14
123	0.3213908	5	1.4833331	2.6115332	14
124	0.3615372	2	0.8333333	1.1634564	14
125	0.3321375	1	0.3333333	0.5000312	9
126	0.3279671	2	0.6666666	1.4784206	17
127	0.3988906	2	0.5333333	1.2737328	10
128	0.4081242	5	2.4999998	3.4479854	10
129	0.3213908	1	0.5000000	0.2109273	14
130	0.3223702	2	1.5000000	1.0000621	12
131	0.3226160	1	0.3333333	0.5000312	14
132	0.3220758	1	0.2500000	0.7040209	14
133	0.3227636	2	1.0000000	1.0560313	14
134	0.3240490	1	0.3333333	0.5000312	12
135	0.3248450	5	2.9999998	2.6541343	12
136	0.3404756	2	1.0000000	1.0560313	16
137	0.3258456	1	0.0909091	1.5669198	14
138	0.3259460	2	1.0909090	1.8185619	14
139	0.3260465	2	0.5909091	1.8919226	14
140	0.3261973	2	0.5909091	1.8919226	14
141	0.3262476	2	0.3409091	1.8185619	14
142	0.3262476	2	0.3409091	1.9615167	14
143	0.3262979	3	0.6742424	2.1398363	14
144	0.3266506	4	1.5909090	2.3123500	14

145	0.3259962	1	0.5000000	0.2109273	15
146	0.3912196	4	1.3333333	2.2986565	12
147	0.3305806	2	0.3409091	2.0277052	14
148	0.3310979	2	1.0000000	1.0560313	13
149	0.3282724	2	1.5000000	1.0000621	13
150	0.3283233	1	0.3333333	0.5000312	15
151	0.3284253	2	1.3333333	1.0560313	15
152	0.3790247	3	1.0833333	1.7239927	13
153	0.3379198	6	3.3333333	3.1338391	16
154	0.3299105	3	0.9166666	1.7239927	15
155	0.3365223	1	0.2000000	0.8725924	13
156	0.3382439	5	1.1833333	2.7500904	13
157	0.3382439	5	1.1833333	2.7500904	13
158	0.3328167	1	0.5000000	0.2109273	15
159	0.3363618	2	0.8333333	1.1634564	13
160	0.3511561	1	0.5000000	0.2109273	8
161	0.3517399	2	0.6666666	1.0560313	8
162	0.3517984	3	1.8333333	2.1120627	8
163	0.3352957	3	0.9166666	1.6983103	15
164	0.4175480	3	1.0333333	1.7741046	9
165	0.3407498	2	1.0000000	1.0560313	11
166	0.3397648	2	1.2500000	1.1634564	13
167	0.3405304	2	0.7500000	1.2737328	13
168	0.3416853	2	0.7500000	1.0560313	11
169	0.3416853	2	0.7500000	1.0560313	11
170	0.3405304	4	2.3333333	2.2176309	13
171	0.3411344	3	1.5833333	1.7741046	13
172	0.3427370	3	1.4499999	1.8958101	11
173	0.3585959	2	0.8333333	1.1634564	15
174	0.3447476	11	5.3333330	4.5001249	13
175	0.3415750	1	0.5000000	0.2109273	12
176	0.3824504	3	0.9166666	1.7741046	13
177	0.3449161	2	1.3333333	1.0560313	14
178	0.3489552	2	0.8333333	1.1634564	12
179	0.3569623	3	0.9166666	2.0206244	15
180	0.3473511	2	1.0000000	1.0560313	12
181	0.3475223	3	1.8333333	1.6983103	14
182	0.3485528	4	1.3333333	2.2176309	14
183	0.3539170	3	1.1666666	1.7741046	12
184	0.3566614	4	0.9333333	2.2176309	12
185	0.3567216	5	1.9833331	2.9568412	12
186	0.3542725	2	0.5833333	1.3791940	12
187	0.3525605	2	1.3333333	1.0560313	14
188	0.3540947	3	0.9166666	1.7239927	14
189	0.3732079	2	1.5000000	1.0000621	7
190	0.4090711	2	0.7000000	1.1634564	8
191	0.4090711	2	0.7000000	1.1634564	8
192	0.3737353	3	1.3333333	1.7451849	7
193	0.4182083	2	0.5333333	1.2737328	8
194	0.4279360	3	1.0333333	1.7741046	8

195	0.3612286	2	0.8333333	1.1634564	10
196	0.3602444	4	1.5909090	2.4820232	12
197	0.3624663	4	1.6666665	2.2176309	10
198	0.3801142	3	1.3333333	1.7239927	14
199	0.3655348	2	0.6666666	1.0560313	11
200	0.3624042	2	1.5000000	1.0000621	11
201	0.3690417	3	1.1666666	1.6983103	11
202	0.3692993	3	1.5000000	1.6983103	11
203	0.3741319	1	0.2500000	0.7040209	14
204	0.3659141	2	0.5833333	1.1634564	13
205	0.3660408	3	1.2500000	1.6983103	13
206	0.3652824	1	0.5000000	0.2109273	11
207	0.3657244	2	1.0000000	1.0560313	11
208	0.3657876	2	0.8333333	1.1634564	11
209	0.3769313	2	0.5833333	1.3791940	14
210	0.3686558	2	0.8333333	1.1634564	11
211	0.3687201	3	0.9166666	1.8958101	13
212	0.3769985	3	0.7833333	1.7741046	11
213	0.3759267	2	0.7500000	1.2737328	11
214	0.3854464	2	0.5833333	1.3791940	14
215	0.3746619	3	1.0333333	1.8958101	13
216	0.3980651	2	0.8333333	1.1634564	6
217	0.3983648	2	0.6666666	1.2737328	6
218	0.4392185	5	2.3333333	3.4479854	7
219	0.3841866	3	1.2500000	1.7741046	9
220	0.3855870	3	1.3333333	1.7451849	10
221	0.3852359	2	0.8333333	1.1634564	10
222	0.4157429	1	0.5000000	0.2109273	6
223	0.3857979	2	1.0000000	1.0560313	10
224	0.3933288	2	0.8333333	1.1634564	10
225	0.3897063	4	1.2833333	2.2000718	12
226	0.3992670	4	2.5000000	2.2986565	13
227	0.3890614	1	0.3333333	0.5000312	10
228	0.3892045	2	1.3333333	1.0560313	10
229	0.3894194	1	0.2500000	0.7040209	10
230	0.3894194	2	0.8333333	1.1634564	10
231	0.3920170	1	0.2500000	0.7040209	12
232	0.3895628	3	1.3333333	1.6983103	10
233	0.3910750	3	0.7833333	1.8333936	12
234	0.3963499	2	0.5833333	1.2737328	10
235	0.3925989	3	1.0833333	1.7239927	10
236	0.3980651	4	1.8333333	2.2986565	10
237	0.3994931	3	0.9166666	1.8333936	10
238	0.4028400	2	0.8333333	1.1634564	9
239	0.3980651	5	1.4166666	2.6153555	12
240	0.4049217	1	0.2500000	0.7040209	8
241	0.4049217	1	0.2500000	0.7040209	8
242	0.3953870	1	0.3333333	0.5000312	11
243	0.4056203	2	0.6666666	1.2737328	9
244	0.4527532	2	0.5333333	1.4784206	6

245	0.4262978	3	1.5000000	1.6983103	5
246	0.4078881	2	0.5833333	1.3791940	8
247	0.4202017	2	0.6666666	1.0560313	7
248	0.4092293	2	0.5833333	1.1634564	9
249	0.3996441	1	0.5000000	0.2109273	11
250	0.4120186	2	0.5000000	1.4784206	12
251	0.4129837	3	1.2500000	1.6983103	9
252	0.4080454	4	1.2833333	2.2117786	11
253	0.4026100	2	1.0000000	1.0560313	7
254	0.4177128	2	0.6666666	1.0560313	8
255	0.4187877	2	0.8333333	1.1634564	8
256	0.4279360	3	1.3333333	1.7451849	7
257	0.4122595	2	1.0000000	1.0560313	9
258	0.4470137	2	1.2500000	1.1634564	5
259	0.4217093	1	0.3333333	0.5000312	6
260	0.4162336	2	1.0000000	1.0560313	9
261	0.4223829	3	1.3333333	1.7451849	8
262	0.4092293	2	1.0000000	1.0560313	8
263	0.4081242	2	1.0000000	1.0560313	6
264	0.4158246	1	0.2000000	0.8725924	9
265	0.4162336	2	0.5333333	1.3791940	9
266	0.4163156	3	1.6999999	1.7741046	9
267	0.4164795	3	1.0333333	1.8333936	9
268	0.4167255	4	2.1666665	2.2986565	9
269	0.4197016	4	1.6999999	2.2176309	11
270	0.4182083	1	0.2500000	0.7040209	9
271	0.4462594	3	1.1666666	1.6983103	6
272	0.4224672	2	0.5000000	1.3791940	9
273	0.4224672	2	0.5000000	1.3791940	9
274	0.4194520	3	0.8333333	1.8333936	9
275	0.4243312	3	1.0833333	1.7741046	9
276	0.4219616	4	0.9000000	2.2732027	11
277	0.4177128	2	0.7500000	1.2737328	10
278	0.4435463	1	0.2500000	0.7040209	5
279	0.4270722	4	1.1999999	2.2000718	11
280	0.4199515	2	1.0000000	1.0560313	5
281	0.4325732	3	1.0833333	1.7239927	8
282	0.4345278	4	3.0000000	2.5474651	7
283	0.4235667	3	1.8333333	1.6983103	10
284	0.4709964	3	1.0833333	1.8333936	5
285	0.4351534	4	1.4999999	2.2986565	8
286	0.4576499	2	0.5833333	1.3791940	4
287	0.4317787	3	0.8666666	1.8333936	10
288	0.4284560	2	1.5000000	1.0000621	10
289	0.4288034	2	0.8333333	1.1634564	9
290	0.4277630	2	0.7500000	1.2737328	8
291	0.4440117	3	1.3333333	1.7451849	7
292	0.4316025	1	0.3333333	0.5000312	9
293	0.4316025	1	0.3333333	0.5000312	9
294	0.4336371	2	0.8333333	1.1634564	9

295	0.4327502	2	0.7500000	1.2737328	8
296	0.4404988	5	1.4166665	2.6541343	10
297	0.4424333	2	1.0000000	1.0560313	8
298	0.4831504	4	1.3333333	2.2384567	4
299	0.4536269	1	0.5000000	0.2109273	4
300	0.4539188	3	1.6666665	1.7451849	5
301	0.4464477	2	0.5000000	1.4784206	8
302	0.4471081	5	2.4166665	2.5979455	8
303	0.4623504	3	0.9166666	1.7741046	5
304	0.4523659	4	1.5333332	2.2384567	8
305	0.4590400	3	1.0833333	1.7239927	7
306	0.4596384	1	0.2000000	0.8725924	6
307	0.4498651	4	1.7833332	2.2732027	8
308	0.4452264	2	0.7500000	1.2737328	8
309	0.4516900	3	0.8666666	1.8333936	9
310	0.4493873	2	0.8333333	1.1634564	4
311	0.4793194	4	1.8333333	2.2117786	4
312	0.4642782	2	0.4500000	1.5714799	6
313	0.4682859	2	0.5333333	1.4784206	6
314	0.4632616	1	0.2500000	0.7040209	3
315	0.4632616	1	0.2500000	0.7040209	3
316	0.4937493	4	1.5000000	2.2117786	3
317	0.4566621	3	1.1666666	1.6983103	8
318	0.4599382	4	1.8333333	2.2000718	7
319	0.4615436	2	0.8333333	1.1634564	9
320	0.4636677	3	0.9999999	1.7239927	8
321	0.4649925	1	0.2000000	0.8725924	8
322	0.4654016	3	2.1999998	1.7239927	8
323	0.4839240	2	0.6666666	1.2737328	6
324	0.4721526	2	0.4000000	1.5714799	8
325	0.4889567	1	0.1666667	1.0189861	5
326	0.4816107	3	0.9166666	1.7741046	4
327	0.4771573	2	0.6428571	1.5714799	7
328	0.4911132	2	1.1999999	1.2737328	3
329	0.4911132	2	1.1999999	1.2737328	3
330	0.4804077	3	0.5428571	1.9586495	7
331	0.4816107	5	1.9261903	2.6013939	7
332	0.4934038	2	0.3666666	1.5714799	5
333	0.4835922	5	1.4261903	2.6153555	7
334	0.4810632	4	1.0928571	2.4820232	7
335	0.4782359	3	0.9999999	1.7239927	7
336	0.4981671	5	2.6666665	2.6115332	5
337	0.4804077	2	0.6666666	1.0560313	7
338	0.5119079	2	0.4500000	1.5714799	2
339	0.4850334	3	1.0000000	1.7741046	3
340	0.5024260	4	2.4499998	2.2000718	2
341	0.5117841	3	0.9999999	1.8333936	5
342	0.4917982	3	0.9166666	1.8958101	6
343	0.5121558	2	0.4000000	1.4784206	2
344	0.4999328	3	1.0333333	1.8958101	8

345	0.5000510	3	1.1666666	1.6983103	7
346	0.5011169	3	1.1666666	1.6983103	6
347	0.5035021	4	1.2499999	2.2384567	3
348	0.5014732	3	0.9999999	1.7239927	5
349	0.5020682	3	0.9999999	1.7239927	5
350	0.5044625	5	2.3095236	2.6360171	7
351	0.5039818	3	0.9166666	1.7741046	4
352	0.5140223	4	1.0333333	2.2732027	2
353	0.5233034	3	0.6428571	2.1398363	5
354	0.5175430	7	2.0166662	3.2075388	6
355	0.5327917	6	2.8666663	3.0309365	4
356	0.5338672	2	0.3666666	1.7410219	3
357	0.5350823	5	2.1999998	2.6115332	2
358	0.5352177	5	1.6999999	2.6013939	1

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	11.03.1977	
Doğum yeri	İstanbul	
Lise	1987-1988 1988-1994	Özel Çavuşoğlu Lisesi İstek Belde Özel Deneme Lisesi
Lisans	1994-1998	Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Yüksek lisans	1998-2001	İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Bilgisi Programı
Doktora	2001-2006	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Bina Araştırma ve Planlama Programı
Çalıştığı kurumlar	1999-...	Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimari Tasarım Kuram ve Yöntemleri Bilim Dalı, Araştırma Görevlisi